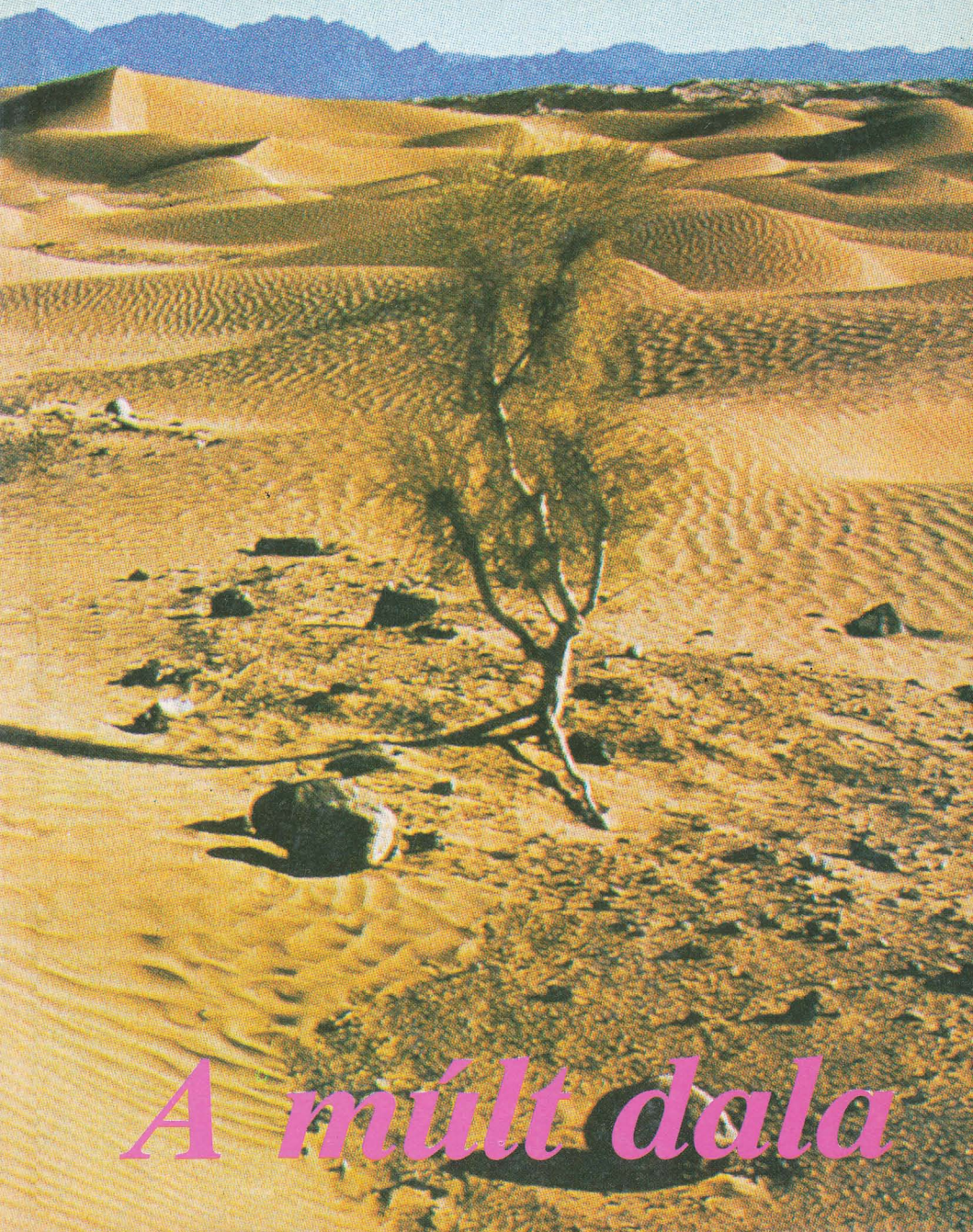

B. S. ALDRICH

A múlt dala

B. S. ALDRICH
A MÚLT DALA

B. S. ALDRICH

A MÚLT DALA

AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1989

© BY AMEREON LTD. PUBLISHED IN THE
ARRANGEMENT WITH JOVAN MILENKOVIC LITERATUR AGENTUR, MÜNCHEN

FORDÍTOTTA

RUZITSKA MÁRIA

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bármilyen eljárással való
sokszorosítás jogát is*

ELSŐ FEJEZET

A Vörös Cédus Völgye Iowában van.

Nagy darab termékeny föld húzódik a Vörös Cédus nevű folyó mentén. A Vörös Cédus folyó tulajdonképpen csak egy makrancos kis patak, mindaddig, amíg a Shell Rock és a West Fork folyókkal nem egyesül. Akkor aztán egyszerre megnövekedik, fontossá válik, kiszélesedik és elmélyül. Büszkén dicsekedhetik azzal, hogy jó néhány malmot táplál és jó néhány gyár gépeit hajtja, elektromossággá változtatott vízi erejével.

Ott, ahol ezek a vizek találkoznak — olyan a formájuk, mint a pulykalábé —, két város kerül el, szorosan egymás mellett. Valaha azokat a kis telepeket, amelyekből kinőttek, Sturgis Fallsnak és Prairie Rapidsnak hívták. Bár csaknem egy század múlt el azóta, hogy így hívták őket, a krónikás megtartja a régi nevüket. Azok, akik itt laktak a völgyben, vagy itt laknak, tudni fogják, hogy miről van szó, az idegeneknek pedig úgyis mindegy.

Takaros, modern városkák, egyik inkább az iparáról híres, a másik az egyetemére büszke. Mint a testvérek, élnek egymás mellett a Vörös Cédus mentén, amely száz évvel ezelőtt látta keletkezésüket. Mint testvérek, veszekszenek és vitatkoznak is olykor, de méltatlankodva kelnek egymás partjára, ha idegen meri bírálni őket.

A két város között, a kanyargó folyó északi és keleti oldalán van egy szép termékeny földdarab, amelyen valaha a völgy első telepesei éltek.

Ha az ember a kikövezett országúton halad észak és nyugat felé és egy bizonyos pontnál bekanyarodik a mellékösvényre, hatalmas vaskapuhoz érkezik. A kapun belül füves ösvény kigyózik és feljebb a lejtős domboldalba másik vaskapu következik. Kora nyáron, ha a gabona még zsengezöld, az ember végigláthat az úton. De ha a

gabona már magasra nőtt, akkor be kell lépni a második kapun is, hogy az ember megláthassa a magas, fehér sírköveket, a gondosan nyírt fűvet és a kavicsos utat a sírok között.

Itt nyugszanak az első telepések.

Tökéletes béke árad ezen a helyen. Olykor nem hallatszik más hang, mint a kalászosok zizegése. Olykor elér ide valamelyik gép zúgása, vagy egy-egy déli álmát alvó munkás horkolása. Vagy néha egy repülőgép bűg el a mező fölött. A halottak, akik örök álmukat alusszák a földben, szinte nevetnek azon, hogy ilyen békesség terjeng körülöttük. Bezzeg, mikor ők itt éltek, akkor nem volt békesség a Vörös Cédrus mentén!

Azok, akik itt nyugszanak, valamennyien rokonai, barátai, szomszédai voltak egymásnak. De mi történt az érzésekkel, mi történt a szerelemmel, a gyűlölettel, az ellenségeskedéssel, amelyek elcsitultak, amikor az utolsó telepés is megtért ebbe a csöndes kertbe?

A régi, magas sírkövek, a leeresztett angyalszárnyakkal és összekulcsolt kőkezekkel, rég elfelejtett indulatokat és érzelmeket takarnak. Érzelmeket, amelyek éppúgy hamuvá porladtak, mint a régi tábornokok az út mentén. Az ember megáll egy pillanatra a sírkövek mellett, elolvassa a neveket:

SABINA... EMILY... CÉLIA... MELINDA...
PHOEBE LOU... JEANIE...

És a középső ösvény legvégén, ott, ahol elkanyarodik az út, egy alacsony, súlyos sírkövön ez a felirat:

SUZANNE
SZERETETT FELESÉGE...

Hogy kinek a szeretett felesége, azt nem lehet elolvasni, mert a vadszőlő indái eltakarják a betűket. Titok marad, ki volt a férfi, aki szeretett feleségének nevezhette Suzanne-t.

De ha az ember ezeket a megkopott aranybetűket olvassa, olyan kevésbé érzi fontosnak, hogy kinek a neve rejtőzik a vadszőlő indái mögött. Suzanne-nak pedig valaha nagyon-nagyon fontos volt ez a név.

Ez a történet Suzanne szerelmének története.

Suzanne-é, aki itt alussza örök álmát a kavicsos ösvény végében. És mert az ő ifjúságának éveit a Cédus-völgyi telep első éveit voltak, a történet egyúttal azoknak a története is, akik vele együtt itt pihennek az út végén.

Talán azzal a fiatalemberrel kezdődik a történet, aki 1854 júniusának egyik napján könnyű, ruganyos léptekkel elindult nyugat felé. Karcsú testét alig észrevehetően meghajlította a meleg, nyugati szél. Karját szabadon lóbálta, nehéz csomagot nem vitt magával.

Egész nap gyalogolt nyugat felé, mindig egyforma, ütemes lépésekkel. Egész nap gyalogolt a préri magas fűvében, és két holdvilágos júniusi éjszakán és két napsütötte nappalon kersztül. Három napon és két éjszakán át gyalogolt, könnyű, ütemes lépésekkel. Hat láb magas volt, de olyan könnyen lépkedett, mint az antilop, amellyel Wapsipinicon mellett találkozott. Egy verítékező Adonis, szarvasbőr térdnadrágban, kihajtott flanelingben, az iowai lakatlan pusztaságban, 1854-ben.

A buja prériefű, amely már olyan magasra nőtt, hogy meghajlott a szélben, végláthatatlan síkságot festett zöldre előtte. A világ zöld és kék, fehér és aranyszínű volt. Ó a préri völgye! Az ég kékje, a nap aranyfénye, az alacsonyan úszó felhők fehérsége! Az ember szinte azt gondolta, hogy kezével megérintheti a felhőket. Fehér vitorlák az ég kék tengerében és az árnyékuk, mint a szürke vitorla odalent a préri zöldjén.

És más színek, amelyeket a fiatalember messzenéző tekintete nem vett észre. Vadvirágok halványkékje és rózsaszínje, préri-liliomok égő pirossága. De ha nem is vette észre külön-külön mindegyiket, érezte, hogy ott élnek az illatos mindenségben. Agya anyagias gondolatokkal foglalkozott, mégis ösztönösen érezte maga körül a természet szépségét.

A préri virágai délelőtt kelet felé fordították arcukat. Délután, engedelmeskedvén annak a láthatatlan erőnek, amely életre ébresztette őket, ők is, mint a fiatalember, nyugat felé, a lenyugvó nap felé fordultak. Egyedül az iránytű-növények, ezek a lapos levelű apró virágok, az indiánok vezetői, egyedül ők nem engedelmeskedtek a napnak, hanem hűségesen észak és dél felé mutattak.

Az út csak nem akart véget érni. Az ekhós szekerek kerekeinek nyomai egyre távolabb és távolabb vezettek. Talán — gondolta a fiatalember —, talán ez az élet szimbóluma. Az ember mindig csak egy kis darabot lát az életből maga előtt, nehogy nagyon elkedvetlenedjék. Mához tíz évre például vajon mi lesz vele? Gazdag lesz-e és megelégedett? Megvalósulnak-e az álmai? Vagy kudarc és csüggedés vár rá?

Erélyesen megrázta a fejét. Nem, nem szabad arra gondolni, hogy álmai nem fognak megvalósulni. Az útja könnyű lesz, mint ez az út. Ha az ember bátor és jókedvű, akkor az élet mindent megad neki, amit vár tőle.

Vállat vont és énekelni kezdett. A hangja tisztán, telten emelkedett az ég felé, igazán kár volt, hogy nem hallotta senki. De ha hallotta volna valaki, kinevette volna, hogy ez az egészséges, erős, derék fiatalember tört szívekről énekel.

A megtört szívre nem vár új tavasz...

Egész délután nyugat felé haladt, mint ahogyan a préri virágai és a hold, meg a csillagok nyugat felé fordulnak. Olykor abbahagyta az éneklést, aztán megint rákezdte, de nem nagyon hangosan, mert a hangos éneklés járás közben kifárasztotta. Inkább csak úgy magának dúdolgatott.

El-elkalandoztak a gondolatai. A hosszú útra gondolt, keletről idáig. A gőzvasútra, amely Chicagóba vitte. Chicago hatalmas város, közel harmincötezer lakosa van. Azután át kellett szállnia egy másik vonatra, amely Warrenbe, Illinoisba vitte, azután Dubuque-nél kompon kelt át a Mississippin. Emlékezetébe idézte a csinos kis várost és azt a jelenetet a kormányzóság hivatalnokaival.

Egyszer-kétszer belenyúlt a zsebébe, hogy megbizonyosodjék róla, megvan-e az írás, amelyet kapott. Az eladó földek listája, ott a Vörös Cédrus távoli völgyében. És már vagy századszor tapogatta meg a mellényét, amely alá a pénzét rejtette. A pénzt, amelyen földet akart vásárolni.

Olykor az otthonmaradtakra is gondolt. Apjára, anyjára, öccsére, húgára, akiktől két héttel ezelőtt New Englandban elvált. Furcsa, hogy olyan nagy dolgot csináltak az ő elutazásából. Anyja és a húga sírt, és még apja is, aki pedig eleinte helyeselte tervét, végül megbánta, hogy elengedte. Mindnyájan úgy képzelték, hogy a Mississippi a világ vége. Igaz, hogy akkor ő maga is úgy képzelte. És íme, most itt van a világ végén.

Ő nem bánta meg, hogy eljött. Életében először, tökéletesen szabadnak érezte magát. Szabadnak és a maga urának. Földje lesz, dús földje, itt, ebben az új államban! Sokan azt hitték, hogy ezen a földön sohasem fog letelepedni senki. Alig egy-két kicsi telep szerénykedett a folyó mentén

— Még ha sikerül is valamit természetned — próbált vele érvelni az édesanyja —, kinek fogod eladni? Ki lesz ott, akinek eladhatod? Nem bírod hajóra rakni!

Aztán megint másfelé tévedtek a gondolatai. Egy leányhoz. Lejött a falusi utcán, hogy elbúcsúzzék tőle s akkor egyszerre összetört, sírni kezdett, ostobán viselkedett. A fiú szégyellte magát a leány miatt. Rendes, jóra való lányok nem mutatják ilyen nyíltan, hogy oda vannak egy férfiert. Ő nem rajongott a lányokért, sokáig, évekig nem volt neki senkije. Amikor volt ... ha ugyan volt valaha ...

Egy szép, ismeretlen nő képe jelent meg előtte, ködös fehérségben, mint egy felhők fölött lebegő, szárnyatlan angyal. Ha valaha elérkezik az ideje, meg fogja őt ismerni, annyi szent.

Azután gyorsan elhessegette magától az álmoképet, könnyedén, mint valami összegyűrt papírost.

Más dolga van itt most, mint lányokról ábrándozni. A föld a fontos és a vetés, a szabadság, a függetlenség, az, hogy meggazdagodjék és hogy sikereivel egy kicsit eldicsekedhessék az otthoniaknak.

Mióta azt a kis fogadót elhagyta, azóta sem emberi lénnel nem találkozott, sem emberi lakóhelyet nem látott. Csak a tudat, hogy van valahol két telep az út végén, egymástól hat kilométer távolságban, csak ez a tudat adott neki biztonságot és bátorságot az út folytatására, mert máskülönben azt gondolhatta volna, hogy az útnak nincs vége, hogy belefullad a fű véghetetlen zöld tengerébe.

A kezdetleges kis térképen, amelyet a zsebében hordott, meg volt jelölve a két telep és meg voltak jelölve azok a tanyák, amelyek a két telepet körülvették. Ott, azok között a tanyák között volt a föld, amelyet ő fog megvásárolni a kormánytól. Ott kell lennie valamelyik telep közvetlen közelében és kell, hogy víz is legyen rajta.

Újra énekelni kezdett, mély torokhangon, énekelni valamit, aminek nem volt semmi értelme, csak áradó érzéseinek adott hangot.

És végre, végre fekete pontokat látott bal felől a távolban, vagy fél tucat fekete pontot, a nyílt prérin és még egy csomót a folyó túlsó partján, északnyugat felé. A Vörös Cédrus! Ott csillogott előtte az alkonyi napfényben. Prairie Rapids a kisebbik telep és mögötte, hat kilométernyire a nagyobbik: Sturgis Falls.

A fiatalember megállt és gondolkodott, hogy mit csináljon. Ma este, igen, ma este ott fog aludni a cölöpházban és megnézi a földet, amelyet meg akar vanni.

Még vagy három kilométert gyalogolt, akkor egy másik folyóhoz ért, az inkább sekély kis patak volt. De volt valami ebben a kis vízben, ennek a kis víznek dallamos csobogásában, homokos partjának fehérségében, a vízen keresztülcsillogó tiszta kavicsaiban, ami arra ösztökélte, hogy megálljon. Mint valami préri-állat, a víz fölé hajolt, orrát és száját megmerítette a hús habokban, aztán leült a partra gondolkozni.

Zsebéből újra elővette a ceruzájával rajzolt térképet, amelyet Dubuque-ben a kormányzósági tisztviselőtől kapott. Itt van. Ez az, itt lesz az ő földje. Igen. Innen, ahol most ül, már látszik is. Ide van jegyezve a térképre. Dús föld, víz, fenyő, homok, kavics.

Hirtelen felállt és folytatta útját, északnyugat felé. Mókusok rebbentek fel előtte, a bokrok közül. Vadkacsák repültek, szárnyukat csapkodva a víz fölött.

Szűz föld volt ez, ember még nemigen járt rajta. A fiatalember újra elővette a térképet. Igen, minden, ami itt a folyó mellett terül el, a kormányé. A dús fű meghajolt a szélben. Valahol egy forrás bugyborékkolt fel a homokból. A kanyarós patak tölgyek, fűzek, nyírfák között folytatta útját.

A fiatalember mélyen, izgatottan lélegzett. Erdő, patak, kavics, homok, forrás és alig három vagy négy kilométernyire Sturgis Fallstól. Ez az. Ezért tette meg azt a sok-sok kilométert vasúton, hajón, gyalog.

— Istenem! — mondta hangosan.

Itt már jártak a kormány emberei. Két évvel ezelőtt szakértők mérték föl a földet az új állam területén — így mondta neki Dubuque-ben a kormányzósági tisztviselő. Felmérték az ő birtokát is. Az ő birtokát!

Sokáig állt ott, nézte a zöld fűvet és a kék eget, a rohanó patakot, a homokos fehér partot és mögötte a fákat. Lehetséges, hogy őelőtte még senki más nem járt itt, senki más, csak a kormány emberei, mert ez északra van a járt úttól. Senki nem nézhetett a birtokos szemével erre a földre.

— Ez az. — Hangosan mondta ezt, mintha szavainak súlya lenne. Mintha a fűvek és a fák megértenék, amit mond. Igen, ez az.

Olyan volt ez, mint mikor az ember váratlanul találkozik valakivel, akiről már nagyon sokat hallott, de akit még soha nem látott. Olyan volt ez, mint a találkozás a lánnyal, akit álmaiban olykor maga elé képzelt.

Levette sapkáját. A napfény megcsillant szőke haján.

— Wayne Lockwood — mondta széles mosollyal —, ezt a földet birtokodba veheted. Megfogadod-e ünnepélyesen, hogy kitartasz mellette, egészségében és betegségében?

Tréfásan, nőiesre változtatott hangon felelt:

— Igen.

Megint a térképhez fordult, nézegette a jeleket.

— Törvényes hitvesednek fogadod Wayne Lockwoodot?

... Kár, kár, kár...

Varjak károgtak a feje fölött. Az ünnepélyes pillanat elszállt, Wayne Lockwood hátravetette a fejét és nevetett azon, hogy a természet beleszólt az ő rögtönzött házasságába.

— Mindegy — mondta. — Én a magaménak tekintelek...

A vidám szavak elhaltak ajkán, mert hatalmas ponyvásszekeret pillantott meg. Két pejló húzta a szekeret, amely egyenesen feléje igyekezett a prérin keresztül.

Wayne Lockwood csak állt és bámult. Hihetetlennek találta a dolgot. Egész délután nem látott élőlényt. Honnan bukkant fel most egyszerre ez a szekér?

A lovak olyan biztosan lépegettek, akár a városi kövezeten. Két jólöltözött férfi ült a szekéren, egy öregebb, meg egy fiatalabb. Ők, ha lehet, még jobban meg voltak lepve, mint Wayne Lockwood.

A szekér megállott, a kocsisa kihajolt, mintha inteni akarna Wayne Lockwoodnak, hogy menjen oda. Wayne Lockwood nem mozdult. Úgy állt ott, mintha földbe gyökerezett volna a lába.

Látván, hogy Wayne nem mozdul, a fiatalabbik férfi kimászott a kocsiból. Csinos fiatalember volt, talán valamivel idősebb, mint Wayne. Haja, bajusza sötét.

— Hogy van? — kérdezte.

— Köszönöm, Sir, megvagyok.

— Eltévedt, ugye? — kérdezte nyájasan az idegen.

— Nem tévedtem el, csak elfáradtam.

— Földet keres!

— Igen, Sir.

— Jó föld van errefelé. Mi is vettünk. Bizonyára maga is talál majd kedvére valót.

— Igen. Már találtam is.

A fiatalember egyszerre nem volt olyan barátságos.

— Csak nem ezt itt?

— De igen, éppen ezt.

— Az nem lehet. Ez az enyém.

Wayne a térképre pillantott, amelyet még mindig kezében tartott és végighúzta ujját földjének megrajzolt határán.

— Ezt a kormányzósági térképről rajzoltam le.

Az idegen fiatalember olyan csöpögös leereszkedéssel nézett rá, hogy Wayne Lockwood egyszerre megundorodott tőle. Hogy gyalog jött-e Dubuque-ből, azt olyan hangon kérdezte, ahogyan egy főnök a legkisebb alattvalójával szokott beszélni.

— Gyalog jöttem.

— Persze, hiszen nem láttunk útközben járművet.

S hogy Wayne nem felelt, az idegen nyájasan folytatta:

— Hát csak rajta, sok szerencsét! Mi itt szállunk meg Sturgis Falls kocsmájában, ma éjszakára, de holnap visszamegyünk Dubuque-be.

Bár Wayne nem volt nagyon jártas az emberi hang árnyalataiban, azért mégis úgy találta, hogy az idegen fiatalember hangja fenyegetést rejt magában.

Ezekkel a szép lovakkal, amelyek olyan türelmetlenül toporzékolnak a fűben, hogy visszavigyék gazdáikat, vagy száz kilométernyire innen, volt oka büszkélkedni az idegennek.

— Kívánom, hogy legközelebb több szerencséje legyen — mondta.

Az idegen visszament az ekhós szekérhez, ahol társa várta. Fél lábával a keréken, hátrafordult. Szemét összehúzta s hangja gőgös és sértő volt.

— Nem ajánlom, hogy alkalmatlankodni próbáljon.

Elmentek, délnyugat felé. Sturgis Fallsban töltik az éjszakát.

Wayne leheveredett a patakparton. Csalódott volt és szomorú. Hiszen biztos, hogy megszámlálhatatlan sok olyan terület van még, amelyre senki sem támasztott igényt. Úgyszólván az egész Iowa kapható még, választhat magának földet. Ostobaság, hogy ilyen izgatott azért, mert nem kaphatja meg azt a földdarabot, amelyről első lelkesedésében azt hitte, hogy az övé lehet. Utóvégre nem gyerek már. De mikor itt, ezen a darabka földön minden megvan, amiről álmodozott. Dús föld, víz, fehér homok, kavics, fenyő és alig egy-két kilométernyire a két régebbi telep. Ha ez a nagyképű alak már letelepedett volna itt, nem szólna egy szót sem. De éppen ez a bosszantó az egészben, hogy annak sincs hozzá több joga, mint neki. Csak az volt a szerencséje, hogy ő a szekérrel hamarabb ideért.

Most látta csak Wayne, milyen hibát követett el, hogy eltért eredeti tervétől és nem vette meg Dubuque-ben azt az ekhós szekeret. Mert a földet tartotta a legfontosabbnak, nem akarta lovakba és szekérbe fektetni kevéske pénzét. A lába fiatal és egészséges, bírta a gyaloglást, csak hogy persze, azokkal a lovakkal nem versenyezhetett. Az idegen azt mondta, hogy a Sturgis Falls-i kocsmában töltik az éjszakát.

Wayne egyszerre felült és valami vad gondolat kóválygott a fejében.

Ó, ha...

Talpra ugrott és kelet felé nézett, ahol már a délután árnyékai kezdtek gyülekezni. Sápadt, sárga fénytavak feküdtek a prérin, mint aranymelltűk egy asszony zöld ruháján. Dubuque. Száz kilométer. A három hosszú napra és a két éjszakára gondolt.

De ha ezek a férfiak csakugyan bemennek Sturgis Fallsba éjszakára, akkor mégis van valami kis remény. Lehet, hogy holnap reggel csak későn indulnak. Még valamit megkockáztathat.

Lenézett borjúbőr csizmás erős lábára, mintha tőlük kérne feleletet kérdésére. Ó, ha gyermekkori meséinek mérföldjáró csizmáját húzhatná fel!

Hirtelen megint leült a padra, leoldotta a szíjakat, levette a csizmáját és a harisnyáját, és a hűvös vízben megfürdette lábát. Kabátja zsebéből tiszta harisnyát vett elő, felhúzta és újra csizmát húzott. Azután kiöblítette a levett harisnyát és fölakasztotta egy alacsony tölgyfára száradni.

Most még egyszer végigsétáltatta tekintetét a megkívánt földdarabon. Már megnöttek az árnyékok, a mogyoróbokrok és a tölgyfák mögött. Az ígéret földje már elveszett a homályban.

Forró vágy fogta el, hogy a föld valóban az övé lehessen. Aztán hirtelen megfordult és könnyű indián lépéseivel kelet felé indult.

MÁSODIK FEJEZET

Sárgán kelt föl a hold a préri fölött. Harmat csillogott a kiszáradt fűvön. A nedves fűvön nehezebb volt járni. Hosszú lépteivel egy-egy sereg préri-csirkét riasztott fel. Farkasok üvöltöttek a távolban. És egyszer egy hosszú, sovány, hegyes orrú árnyék rajzolódott előtte az északi égre.

Aztán a hold elmaradt a háta mögött, belesápadt a hajnalba. Rózsaszínű, mályvaszínű szalagok csíkozták az ég peremét. Préri-

pacsirták röppentek fel énekelve a gyémántosan csillogó fűszálakról, a magasság felé. Egy kis pataknál Wayne letérdelt, megmártotta arcát a hús vízben, aztán felfrissülve folytatta útját. Egyenesen a kis Independence-farm felé igyekezett. Más utasokkal is találkozott. Kelet felől egy ekhós szekér ballagott ugyanazon az úton, három ökör húzta. A kocsis mellettük lépkedett, olykor megcsattogtatta az ostort az állatok széles háta fölött, mire az ökrök előredöfték hatalmas fejüket, elbődültek és gyorsabban kezdték lépegetni.

Wayne nem állt meg beszélgetni, nem kérdezett tőlük semmit, alig vetett egy pillantást is rájuk.

Kora délután érkezett a Wapsye-hez és a fogadóban ebédelt. Fiatal lába is kezdett már lázadozni a megerőltetés ellen. Jólesett leheverednie a fűben és arcával a karjára borulva, pihenni egyet. Majd tovább kelet felé, egész délután. És azután egész éjszaka a nedves, tapadó fűvön át.

Megint nappal lett és a lovas szekér még mindig nem érte utol. Nem érte utol senki azok közül, akikkel útjában találkozott. Akár a nap és a hold, az utasok is, valamennyien nyugat felé igyekeztek.

Késő délután volt, megint árnyékok feküdtek a prérin, mint álombeli csónakok valami titokzatos vízen. Számítása szerint és ha emlékezete nem csalt, Dubuque most már nem lehetett nagyon messze. Amint a vállán keresztül visszanézett, mintha mozgást látott volna. Minden érzékével feszülten figyelt. Fáradt szeme időnként megcsalta, hol magányos lovat vélt látni, hol szekeret, de végre is nem tagadhatta tovább önmaga előtt a valóságot, hogy jobb felől, kelet felől ott lépegetett mellette a lovas szekér.

A csalódás és a kétségbeesés csaknem beteggé tette. Minden jókedve és bátorsága úgy eltűnt, mint ahogyan a léggömbből kiszáll a levegő, ha beleszúrnak. Micsoda őrülség volt ez a versenyfutás! Mire volt jó? Miért ellenkezik azzal a kellemetlen idegen fiatalemberrel? Mikor a szó szoros értelmében egész Iowa előtte van, miért ragaszkodik éppen ahhoz az egy darab földhöz? Elkeseredetten állt meg és bámult az eltűnő barna föld után.

Most már a fáradtság is erőt vett rajta. Lába nem akart többé engedelmeskedni akarátának. De valami legyőzhetetlen makacsság még mindig ágaskodott benne. Azért sem hagyja magát. Azért sem!

Mostantól kezdve harcolni fog egymással az éber, hajszólo agy és a kimerült test. Az egyik kergeti, engedelmességre kényszeríti a másikat. A test és a lélek viaskodnak a felsőbbségért, de Wayne-nak úgy tetszett, minthogyha ő maga csak a fáradt test volna. Az éber agy, a szellem, az nem az övé, valaki másé.

— Nem, nem bírok tovább menni.

... De csak menj tovább, te gyáva!

— Késő van.

... Soha sincs késő ahhoz, hogy újra megpróbálja az ember.

— Mire én odaérek, ők már régen elintézték.

... De lehetséges, hogy mire odaérnek, már be van zárva az iroda és hogy az éjszakát a fogadóban kell tölteni. Akkor reggel még megelőzheted Őket.

Igy viaskodott egymással egész éjszaka a test és a lélek. A dombokon keresztül, a holdfényben, az utolsó kilométeren vonszolta már fáradt lába.

A szeme égett, mikor végre Dubuque-be érkezett. Testének minden porcikája, minden izma fáj és görcsösen rándult össze.

De most végre ott volt a városka egyetlen utcájában, amelyet Julien Dubuque-ről, a kanadai franciáról neveztek el, mert ő volt az első fehér ember, aki iowai talajon letelepedett.

Sokkal fáradtabb volt, semhogy körül tudott volna nézni a városban. Alig gondolt arra az izgalomra, melyet egy héttel ezelőtt érzett, amikor ideérkezett. Hogy érdekelte akkor Julien Dubuque kalandos élete, mert rokonságot érzett kettőjük között Most nem érdemes az érdeklődésre időt és erőt vesztegetni. Julien Dubuque több mint negyven éve halott. Az indiánok temették el ebben a kis faluban.

Alig volt már valaki ébren a városkában. Egy boltos állt kis üzlete ajtajában és néhány utas már a reggeli továbbutazásra készülődött.

Igen, itt van a kormányzósági iroda, ahol egy héttel ezelőtt a felvilágosítást megkapta. Persze, ilyenkor nincs nyitva. De vajon tegnap este hány órákor zárták be? Vajon a szekér a barna lovakkal nyitva találta-e még, mikor ideért?

Fájdalmas sóhajtással leült a lépcsőre, kezébe temette arcát, és rögtön mély álomba merült.

Mintegy álmában hallotta, inkább érezte csak, hogy mozgolódás van körülötte. Arra riadt fel, hogy valaki rázza. Még ekkor is alig tudta összeszedni magát. A nap már élesen az arcába sütött. Egy férfi hajolt föléje és félig haragosan, félig tréfásan azt mondta neki:

— Ha még ma be akar menni az irodába . . .

Felébredt és ruganyosan ugrott talpra. Vagy egy tucat földvásárló ácsorgott körülötte, valamennyien jóindulatúan nevettek a fiatal szőke óriásra, aki birtokába vette a lépcsőt és küszöböt.

— Egész éjszaka itt volt?

— Már éppen fel akartuk emelni és egyesült erővel bedobni a Mississippibe.

Így tréfálkoztak vele. Aztán egyszerre Wayne Lockwood benn találta magát az irodában. Ő volt az első a sorban.

— Neve?

— Wayne Lockwood.

— Hányas számú földet akarja?

Wayne rámutatott a térképen a számjegyekre.

Az ügynök végighúzta nem nagyon tiszta mutatóját a térképen, aztán egy vastag könyvben lapozott.

— Rendben van. A magáé.

Wayne kigombolta az ingét és kiszámolta az aranyakat az asztalra. Acre-ja egy és negyed dollár. Azután aláírta a szükséges papírosokat és az írásokat összehajtogatva, becsúszta a zacskóba, amelyet az inge alatt viselt. Odalépett a magas vaskályhához, amelyben nem égett a tűz ezen a júniusi reggelen és leült a padra. Itt nem láthatta őt senki.

Nem sokáig kellett várnia. Két férfi lépett a helyiségbe, tiszta ingben, frissen kialudva. Lassan ők is odajutottak az ügynök asztalához.

— Jó reggelt, Mr. Bedson.

Az ügynök ezúttal először állt föl és kezét fogott vele. Mr. Bedson, úgy látszik, tekintély volt itt.

— Megtalálta, amit keresett?

— Meg. Többet is találtam. Az első és legfontosabb . . .

Három számjegyet mondott.

A számjegyeket, úgy látszik ismerősnek találta az ügynök, mert összeráncolta a homlokát és az ujját, amely azóta még piszkosabb lett, végighúzta a térképen.

— Sajnálom, Mr. Bedson, ez már nem kapható.

— Az lehetetlen. Tévedés lesz.

— Nem, nem tévedés. Egy Wayne Lockwood nevű fiatalember vette meg. Ő volt az első ma reggel. Itt aludt a lépcsőn.

A kályha mögül, hullámos haján hátracsapott sapkával, piszkos, izzadt arccal, véraláfutásos szemmel, sáros csizmával, vigyorogva lépett elő Wayne Lockwood. Széles mosolyában volt valami Mefisztó elmés gonoszságából és Puck kamaszos csibészségéből.

Ezért az óráért érdemes volt élni.

Ezért a mámoros pillanatért gyalogolt éhesen, álmosan, fáradtan a Cédrus Völgyéből mocsarakon, méteres fűvön keresztül vissza Dubuque-be.

De megérte. Megérte azt a rettenetes erőfeszítést, amelyet izmos fiatal testére rótt. Megérte az, hogy a magas vaskályha mögül, itt a kormányzósági irodában odaszólhatott az idegen fiatalembernek:

— Igen, az enyém. És ajánlom, ne nagyon alkalmatlankodják a földemen.

HARMADIK FEJEZET

Egy héttel később Wayne Lockwood második utazásának vége felé közeledett. Ezúttal azonban nem gyalog már, hanem újonnan vett ekhós szekeren; amelyen ekét és más szerszámokat szállított és többek között egy rézveretes ládát is, mellyel valaha még nagyapja szállt a tengerre és egy láda ágyneműt, amelyet hazulról hozott magával. Ezt a két ládát ott hagyta a múlt héten Dubuque-ben, addig, amíg majd érte mehet.

Útban volt tehát a saját földje felé. A saját földje! Furcsa érzés volt ez, büszkeséggel és felelősséggel vegyes és mint valami bíborvörös fonál a szürke kabáton, úgy vonult keresztül rajta a gyermekes öröm. Valahányszor elfogta a honvágy útközben, vagy ha kétségek lepték

meg, hogy mi lesz, sikerül-e a vállalkozása, elég volt annak a fiatal embernek bosszús és csodálkozó arcára gondolni, aki elől mégis elhalászta a földet. Még most is, mialatt a szekér az utolsó útszakaszon döcögött vele, hangosan fölnevetett, ha ez az emlék eszébe jutott.

Igen, a föld az övé volt, szabályszerűen az övé, hála gyors elhatározásának és két jó lábának. Az egész államban nem volt jobb föld az övénél. Kissé közelebb a Sturgis Fallshoz, mint a Prairie Rapid-telephez és egy kilométernyire északra a járt úttól, amely a folyóval párhuzamosan haladt, a fekvése eszményinek volt mondható. Minthogy gondolatai voltak az egyetlen társasága, egész úton gondolkozott azon, ami előttevaló nap történt.

Azt hitte, hogy már tegnap este megérkezik földjére, de késő délután viharfelhők gyülekeztek nyugat felé az égen és úgy határozott, hogy mégis jobb lesz a fogadóban tölteni az éjszakát. Mielőtt elaludt, megint nevetnie kellett annak az estének az emlékéen, amelyet a Sherman-házban töltött.

Wayne Lockwood szekerét elhelyezte a szalmafedelű színben. Bement a fogadóba és éppen Mr. Shermannel beszélgetett, amikor vetélytársa belépett a helyiségbe. Nagyon élvezte ezt a pillanatot, amelyben túlzott udvariassággal odanyújthatta a kezében tartott tollat a fiatalembernek.

A fiatalember hűvösen bólintott és a két név ott állott a vendégkönyvben egymás mellett, mint ahogyan a viselőik is egymás mellett álltak.

Cady Bedson... Lockwood...

Furcsa volt. Most már mulatságos. Vajon gyakran egymásba botlanak-e még?

De az volt csak igazán mulatságos, ami ezután következett. Mr. Sherman odaszólt egy fiúnak, aki ott lebzelt körülöttük.

— Vezesd fel Mr. Bedson-t a tizenkettes szobába. Mr. Lockwoodot pedig a tizenhatosba.

— A tizenkettesbe? — kérdezte meglepetten Cady Bedson. — Az egyágyas szoba?

— Persze — bólintott komolyan a fogadós.

És ők ketten felmentek a padlásra, amely olyan alacsony volt, hogy kiegyenesedve nem is lehetett megállni benne, oldalt rézsútos volt a mennyezete, a két végében háromszögű szellőztető nyílás és a padlóján tizennyolc szalmazsák. Éppen annyi hely volt a szalmazsákok között, hogy meg lehetett állni. De bizony csak egy szoba volt az egész.

A fiúból kitört a nevetés.

— Mr. Sherman mindig tréfál — mondta büszkén.

A fekvőhelyeket függöny választotta el. Még be sem sötétedett egészen, már minden ágy el volt foglalva. Kemények voltak a fekvőhelyek és nedvesek, mert napközben zuhogott az eső és a padlásra is beesett. A párnák kicsik voltak és kemények.

Egész éjszaka jöttek-mentek a padláson. Egy asszony zokogott. Megeredt az eső, valaki esernyőt feszített az ágya fölé. Egyesek pisszegtek és zúgolódtak, hogy nem hagyják őket aludni. Mások horkoltak, nem törődve a mennydörgéssel, amely megrázta a rozoga épületet.

Bedson még aludt, mikor Wayne fölkelt. Az is lehet, hogy soha többé nem látják egymást.

Elindult, most már nem gyalog, hanem újonnan vett ekhós szekéren, amelyen ekét és más szerszámokat szállított, egy rézveretes ládát is, amellyel még valaha apja szállt a tengerre és egy láda ágyneműt. Útban volt tehát a tulajdon földje felé. Furcsa érzés volt ez, büszkeséggel és felelősséggel teljes.

És most mindjárt hazaér. Haza! Furcsa azt mondani, hogy: *haza*, egy darab földre, ahol még semmi sincs, csak préri-fű és egy kis patak. De hamarosan épít magának egy kis kunyhót. Megtöri a földet, gabonát termeszt, gyümölcsöt, állatot nevel, több földet vásárol. Tíz év múlva barátságos otthona lesz. Wayne Lockwood megint dalolni kezdett.

*Te föl a hegyre mászol, én lent maradok a völgyben
s én mégis előbb érek Skóciába,
De kedvesemet nem látom hiába.*

Hirtelen elhallgatott. Most tisztán látott négy kis kunyhót elszórva a prérin. És a patakon túl, a felszálló füst világosan mutatta, hogy még egy kunyhónak kell lennie amarra. Őt kunyhó. Tehát szomszédai is lesznek. Kik lehetnek és honnan jöhettek?

Furcsa, izgató érzés volt ez, hogy kérdésére senki sem felelhetett. Pedig az elkövetkező esztendőök alatt az élete többé-kevésbé egybe-
kapcsolódik azoknak az ismeretlen embereknek az életével, akik itt élnek a prérin.

Mikor megérkezett, tábort ütött a patak kanyarulatában és elégedetten nézte, hogy a lovai milyen mohón estek neki a buja préri-fűnek.

A délután azzal telt el, hogy rőzsét szedett, tűzgyújtáshoz és megjelölte a kivágandó fákat. Ma már nem akart nagyobb munkába fogni. De majd csak ha az első fát kivágta, akkor fogja érezni, hogy dolgozott valamit.

Mikor besötétedett, tüzet rakott, azután megfőzte a vacsoráját. Rizst főzött és füstölt húst. Olyan jó étvággyal evett, mint egy egészséges fiatal állat. Azután zöld gallyakat dobott a tűzre és ellátta a lovait. Megveregette a hátukat, megdörzsölte az orrukat és úgy beszélt velük, mintha emberi lények volnának.

— Jó éjszakát, Bella! Jó éjszakát, Feketemadár!

A lovak barátságosan ráhorkantak és elégedetten csóválták a farkukat.

Egész nap boldog volt és megelégedett. De most este egyszerre megint elhagyatottnak érezte magát, itt a végeláthatatlan prérin. Ahogy nagy kalandok után rendesen be szokott következni, ürességet érzett magában. Igen, ez a valóság. Az otthon ma nagyon, nagyon messze van. Azok alatt a napok alatt, amíg nyugat felé igyekezett, hogy megvalósítsa álmát, az otthon lerázott tehernek tűnt, amelytől sikerült megszabadulnia. De most, hogy a földszerzés lázas izgalma elcsitult, hogy pénzének nagy részét elköltötte, most egyszerre nagyon egyedül érezte magát.

Bemászott a ponyva alá, magára húzta a takarót, mert az éjszaka hideg volt és nedves. Farkas üvöltése hallatszott valahonnét a patak felől. Egy másik üvöltés felelt rá csendesebben és félénkebben.

Bagoly huhogott. A préri csendje megtelt élőlények hangjaival Élő lényekével, amelyek másztak és huhogtak és üvöltöttek, repültek és ugráltak.

Wayne Lockwood kimondhatatlanul vágyott emberi társaság után. Az a lány, a húgának az osztálytársa, aki úgy sírt a búcsúzásnál, az valószínűleg kijött volna vele ide, ha hívja. De nem, az nem kellett volna neki.

Az édesanyja azt mondta:

— Wayne, ha eljön az ideje, hazulról vigyél feleséget.

Akkor nevetett ezen. Neki nem kell asszony. Az álmáról nem beszélt, a lányról, akit mindig maga körül érzett, bár arcát, az álmok kép arcát homály borította.

Két kezét összekulcsolta a feje alatt és felnézett a csillagokra. Azután elaludt.

Ez volt Wayne Lockwood első éjszakája a prérin, 1854-ben, Iowa államban.

És ekkor gördült fel a függöny először, hogy megkezdődjék a kis színjáték, amely minden drámai elemet magában foglalt. Munkát, játékot, örömet, szomorúságot, csalódást, sikert, szerelmet, gyűlöletet.

NEGYESEDIK FEJEZET

— Tehát ma kezdődik — gondolta Wayne Lockwood, mikor másnap reggel felébredt.

Csak legalább addig ne essék, amíg a házat föl nem építi. De hát ez hiú remény, mert két kézzel nem olyan könnyű egy kunyhót felépíteni. Igaz, itt van az ekhós szekere és itt vannak a ponyvái. Nincs mitől félnie, elég sok éjszakát töltött már a szabadban, amióta elindult hazulról.

Az első fa már ott hevert ágaitól lemeztelenítve a földön, mikor Wayne délkelet felől két lovat látott galoppban közeledni. Az egyiken középkorú, fekete oldalszakállas, bozontos szemöldökű, barna bőrű

férfi ült. Könnyedén ült a lovon, olyan egyenes volt a teste, mint annak a fának a törzse, amelyet Wayne, mint legközelebbi áldozatot, megjelölt. Mikor leugrott a lóról, kisült, hogy legalább hat láb magas. A másik lovon fiatal leány ült. Nem lehetett tudni, tizenkét éves-e, vagy tizenhat. Bő szoknyát, szürke kalikóruhát viselt, feszesen testhez simuló derékkal, amilyenben a préri-asszonyok jártak.

Szürke, napellenzős főkötője olyan mereven ült a fején, mint egy nádból font kosár, de most hátradobta. Haja vörösesbarna volt, enyhén hullámos. Szürkés-kék szeme valószínűtlenül nagynak látszott keskeny arcában és bár gyermekesen kíváncsi, mégis asszonyosan érett volt a tekintete.

— Mi történik itt? — kérdezte a férfi.

— Itt telepszem le — felelte Wayne nyájasan.

A bozontos fekete szemöldök alól a kék szemek olyan élesen néztek rá, mint a jégkristályok.

— Földet vásárolt?

— Igenis, Sir.

— Hát ennek nagyon örülök.

— Ön egyik szomszédom, uram?

— Úgy van. A nevem Jeremiah Martin. Régi telepes vagyok itt, ebben a hónapban lesz két éve, hogy ideérkeztem. Ott lakom a túlsó oldalon. Innen nem látni a házat, tizenegyen lakunk benne.

— Wayne Lockwood a nevem.

— Nagyon örülök a szerencsének, Mr. Lockwood. Isten hozta a Vörös Cédus völgyében!

Kezet fogtak. Wayne önkéntelenül a fiatal leányra nézett, aki hatalmas lován roppant magasnak tetszett. Jeremiah Martin azt mondta:

— Ez is az én kislányaim közül való. Várjunk csak, mindig elfelejtem, hogy melyik. — Apró kék szemét összevonta a sötét szemöldök alatt. Ez volt az egyetlen jele annak, hogy nem komolyan beszélt.

— Gyere csak ide, lássam, kitalálom-e? — És míg a fiatal lány lemosolygott a tréfálkozókra, olyan valakinek a hangján, aki egyszerre emlékezni kezd, azt mondta:

— Ja igen, ez Suzanne.

Wayne Lockwood levette a sapkáját és a szívére szorította. Azután odalépett a lányhoz és megrázta kemény kis kezét:

— Nagyon örülök, hogy megismerhettem, Suzanne.

A lány sem túlságosan félénk nem volt, sem kacér, úgy viselkedett, mint aki nap nap után találkozik idegenekkel.

A két férfi a földről beszélgetett. A többi földkereső kilátásairól. És Wayne legnagyobb meglepetésére Jeremiah Martin felajánlotta, hogy ő is, meg a többi telepes is segít Wayne-nak a kunyhóépítésben. Mikor Wayne tiltakozni kezdett, Jeremiah Martin közbevágott:

— Holnap reggel valamennyien eljövünk.

Azután fölkapott a lovára és megfordult, hogy hazamenjen. És akkor, mintha már előbb is beszéltek volna róla, azt mondta:

— Hát vacsorára átjön hozzánk.

— Ó köszönöm, tudok főzni magamnak.

— A kenyértörés idekint éppen olyan fontos, mint a talaj megtörése! — Barátság nélkül nem lehet élni, fiam és idekint még sokkal nagyobb szükségünk van jó barátokra, mint odahaza.

Az idegenek útnak indultak. A lány visszanézett a vállán keresztül és most szólalt meg először:

— Napnyugta körül szoktunk vacsorázni!

Wayne örült, hogy a lány is beleszólt a meghívásba. Ez olyan volt, mintha ő képviselné a család hölgytagjait.

Eltűntek. Jeremiah Martin magas volt, mint egy tölgyfa; sötét bőrű, fekete szakállú és szemöldökű és a kis Suzanne Martin szürke kalikóruháját úgy felfújta a szél lovaglás közben, hogy messziről léggömbnek látszott.

Egész délután döngött Wayne fejszéje, ott, ahol még soha fejszével nem nyúltak a fákhöz. Mikor a nap már csaknem lebukott a látóhatár széle alá, Wayne vizet hozott a patakból és megmosakodott. Nem tudta, mitévő legyen, felvegye-e a jobbik ruháját. Végre úgy határozott, hogy nem öltözik át, csak kikeféli a bricseszét és inget vált.

Azután lesimította könnyű, világos haját a pici kis tükör előtt, amelyet bőrfedelű dobozának fedelébe illesztett. Felkapott Fekete-

madár hátára és Bellát a kantárszárnál fogva vezetve, elindult a prérin keresztül a füstoszlop irányába. A folyónál indiánok táboroztak és bár Prairie Rapidsban arról értesült, hogy senki sem fél már az indiánoktól, a magányosan legelésző ló mégis túlságosan erős kísértés lett volna egy vörösbőrű számára.

Útközben Wayne elgondolkozott rajta, vajon milyen emberek azok, akikhez megy? Nem szeretett ismerkedni, és ha a véletlen nem hozta volna útjába Jeremiah Martin és a fiatal leányt, semmi esetre sem állított volna be egyik szomszédjához sem.

Mr. Martin azt mondta, hogy több leánya is van. Tehát akkor legalább kettő. Wayne Lockwood azt remélte, hogy nem kell sokat látnia a leányokat. Ez itt kint férfiak világa, nem az asszonyoké.

A nap lecsúszott a látóhatár alá.

Lovaglás közben megint elkápráztatta a látvány, mint útközben annyiszor. Megfordult a nyeregben, hogy minden oldalról élvezze a fenséges képet. Északra és nyugat felé a magas fű hullámzott a szélben, mint valami sötétzöld tenger. Dél felé nagy darab lekaszált terület volt, a távolban pedig, a Vörös Cédrus folyó mentén sűrű erdők.

A tisztás egyik oldalán cölöpépület, amelyről később megtudta, hogy iskola. Közvetlenül az iskola mögött Martinék tanyája. Jókora cölöpház volt ez, sokkal nagyobb, mint a kis kocsmá, amelyikben az éjszaka aludt és ami legjobban meglepte: a ház fehérre volt meszelve. Persze a meszelés sem tudta eltakarni a cölöpök egyenetlenségét. A fehérség fekete foltokkal váltakozott, de mégis az otthoni, fehérre meszelt házakra emlékeztette. Közelebről a ház olyan benyomást tett, mintha valami óriás két házat egymásnak taszított volna. A diófák és nyárfák minden oldalról körülvették és a tetejéig értek. Elöl a kerítést — ez volt az egyetlen a kunyhók közül, amelyet kerítés vett körül — széles kapunyílás vágta ketté.

A ház ajtaja nyitva volt ugyan, de egy teremtetett lélek sem látszott semerre. Csak a ház hátsó részéből hallatszott egy tiszta, magas, éneklő hang.

Tehát nem menekülhet meg attól a kellemetlen jelenettől, hogy belép a házba, kopog egy ajtón és azt mondja:

— Itt vagyok, meghívtak vacsorára.

Wayne forrón kívánta, bár maradt volna ott a szekerenél, a tábortüze mellett. Egyszerre két lompos kutya ugrott neki, de megszagolván, hogy nem ellenség, viharos ugrándozással üdvözölték. Wayne leszállt a lováról és odakötözte a lovat a kerítéshez.

A kutyaugatásra két csinos fiatal nő jelent meg a ház ajtajában. Egy harmadik, kosárral a karján, szintén kitekintett. Az egyik zsalu kitolódott és mögötte két női fej jelent meg. Wayne-nak úgy tetszett, hogy még többen is vannak. Ez zavarttá és határozatlanná tette és azt a régi emléket juttatta az eszébe, mikor egyszer váratlanul hazaérkezvén, anyjánál hölgytársaságot talált.

Ó, ezeknek a lányoknak nem fog bemutatkozni. Csak azért sem! Wayne Lockwood nem szerette a lányokat.

Hét fiatal lány jött eléje. Wayne Lockwood meg volt győződve róla, hogy legalább egy tucat nő lesi minden mozdulatát. A valóságban azonban hét fiatal hölgy jelent meg csakhamar körülötte. Kettő közülük annyira nevetett, hogy Wayne Lockwood is kénytelen volt velük nevetni, bár sejtelte volt róla, hogy min nevetnek. Pokoli láрма tört ki, a lányok nevettek, a kutyák vadul ugattak és a kulcsok csörögtek az egyik lány kosarában.

Wayne bátran szembefordult velük, mintha farkasok állnának útját, vagy gonosz indulatú indiánok. Levette a sapkáját, a lenyugvó nap sugarai aranyfoltokat szórtak fejére. Nagyon csinos és férfias jelenség volt. Önkéntelenül Suzanne-ra nézett, aki barátságosan rámosolygott. Wayne-nak úgy tetszett, hogy egy ellenséges társadalomban Suzanne hűséges és kipróbált barátja.

A lányok körülfogták és legalább hárman kérdezték egyszerre:

— Maga az új szomszéd?

— Igen.

— Tudtuk — mondta legalább négy egyszerre.

És Wayne azt hitte, hogy idekint, a prérin, a leányok zavartak, félszegek!

— Papa mondta, hogy földet vásárolt és...

Azután valamelyik rákezdté és mintha ez is a bemutatkozáshoz tartoznék, elkezdtek énekelni egy buta kis dalt, amelynek nem volt melódiája.

*Heten vagyunk nővérek, heten, heten vagyunk
És mind a heten jók és szorgalmasak vagyunk.
Sabina és Melinda, Emilie, Phoebe Lou,
Suzanne, Celia, Jeanie — az Isten a tanúnk.*

A végén harsogó nevetésbe törtek ki.

Wayne képtelen volt a száját kinyitni. Most már nem azért, mert szégyenkezett, vagy mert zavarban volt, csak egyszerűen akkor is képtelen lett volna beszélni, ha akart volna. De már nem félt a Martin családtól. Idegenek voltak neki valamennyien, de érezte, hogy nem kell félnie tőlük. Ezek nem lányok, ezek olyan emberek, mint ő.

Aztán előkerültek a férfiak is a mezőről, a csúrból, az istállóból, egyenkint. Jeremiah is, ezeknek a vidám kis papagájoknak az apja, fekete szakállával, barátságos arcával. Kezet fogott Wayne-nal és örömmel üdvözölte otthonában. Azután Henry jött, a legidősebb bátyjuk, neki is fekete szakálla volt.

És a legnagyobb láрма közepette megjelent az anya: Sarah Martin. Ő is kezet fogott Wayne-nal. Olyan kicsi és vékony volt, hogy Wayne nem tudta elképzelni, hogyan tudta ezt a sok csemetét a világra hozni. Az apa hollófekete haját, csillogó kék szemét, az anya vöröses haját és fekete szemét mindenféle változatban örökölte a kilenc gyerek. De egyetlenegy se volt közöttük, aki csak az apjához, vagy csak az anyjához hasonlított volna.

— A vacsora készen van — mondta Sarah Martin. — Gyorsan üljenek le, mert kihűl.

Beszélgetve, nevetgélve özönlöttek be a cölöpház legnagyobb szobájába.

ÖTÖDIK FEJEZET

A Martin-ház nem egyszerre készült. A nagyszoba, amelybe először lépett be az ember, viharvert ajtón keresztül, az 1852-ik évből származott. Ehhez illeszkedett bal felől a másik, 1853-ban épült házrész. Az idén, 1854-ben újabb szárnyat építettek hozzá. A Martin-

ház valóságos kastély volt a Vörös Cédrus völgyének kunyhói között.

A nagyszoba jobb oldalán kellemes nyitott tűzhely állt. Mellette vaslapát és különböző tűzszerszámok támaszkodtak a falnak. Vadpulykaszárnnyak, faggyúgyertyák sorakoztak a tűzhely fölött a polcon, a falon pedig puská függött.

A hosszú fal középső részén állt az óra, üvegajtaján a nagy amerikai sas, tizenhárom csillaggal körülvéve. Az órát minden este Jeremia hűzta fel és minden alkalommal megjegyezte:

— Így. Megint elmúlt egy nap. Holnap újra kezdjük.

Négyajtós diófaszekrény állt a másik falon, diófa íróasztal a harmadikon. Közben beépített és kalikófüggönnyel eltakart polcok sorakoztak a falban. A padlót tarka rongyszőnyeg borította. Az asztal körül liszteshordókból készült székek. Az ülést piros kalikóval vonták be. A díszhelyet a kályha mellett nagy karosszék foglalta el, vele szemben egy kalikóval bevont kisebb hintaszék állott. Ezek Jeremia-t és Sarah-t szolgálták és senki más nem ült volna le rájuk, ha a szülők a szobában voltak. Az ajtó közelében szintén vidám színű kalikóval eltakart állvány, itt tartotta Sarah a foltoznivaló ruhane-műt, a Bibliát, meg egy nagyító üveget. Az egyik sarokpolcon néhány könyv, köztük egy atlasz, Fox *Martirok könyve* című munkája, egy verseskötet, egy New-York-i mezőgazdasági újság, az 1847-iki kalendárium és *Az anya jutalma* című könyv.

A fehérre meszelt falon diófakeretes acélmetszet, fűzfák alatt rejtőző sírt ábrázolt. A sír fölött feketében öltözött alak zokog.

A kép alatt a következő vers:

*Ne sirasd őket, hisz csak alszanak,
Az Úr őrzi a drága hamvakat.*

Más képek is voltak a szobában. Taylor és Filmor elnökök és Winfield Scott tábornok képei. Azután két színes gyermekarckép, a gyermekek nemét nem lehetett megállapítani. Az egyik gyermekarc körül százszorszépek és ez volt aláírva: Nappal, a másik mákvirággal körülvéve, Éjszaka fölírással. És viasszal preparált őszi levelek a

falakon és néhány színes kép, kagylóból formált keretben. A kagylókat a Vörös Cédrus partján szedték.

A bal oldali szoba egyik sarkában diófaágy állott, virágos függönnyel eltakarva. A szoba másik végén a sötét kalikófüggöny művészien takart el egy másik ágyat. Egy harmadik kalikófüggöny pedig a ruhás szekrényt leplezte. A kalikónak szemmel láthatóan igen nagy szerep jutott a házban.

Sarah ragaszkodott hozzá, hogy a régi ágyakat Illinoisból magukkal hozzák az új otthonba. Ellentétben azokkal a telepeseekkel, akik egyetlen szekérrel költöztek ki a prérre, Martinék valóságos karavánnal jöttek. Három hatalmas ekhós szekérrel és még három szekérrel, amelyet lovak vontattak. Sarah Martin csak ezzel a föltétellel volt hajlandó az utazásra. Ha kedves holmiját nem hozhatja magával, útnak sem indult volna.

A felső ablakokhoz erős létrák támaszkodtak, afféle nyitott lépcső. Henry és Phineas a nagy szoba fölött aludtak és szobájukat, ha szükség volt rá, megosztották a férfivendégekkel. Rendes körülmények között Celia és Suzanne ott aludtak szüleik szobájában a kalikófüggöny mögött, de ha vendég jött, ami elég gyakran előfordult, mert Jeremiah Martin rendkívül vendégszerető ember volt, akkor a két legfiatalabb lány felmászott a létrán a felső régióba, ahol a többi öt lány aludt. Bizony, a hó vagy az eső sokszor beesett a felső helyiségekbe és néha olyan hideg volt az éjszaka, hogy a lányok dideregve lemásztak a létrán, megpiszkálták a hasábokat a tűzhelyen és ott a tűz előtt beburkolóztak takaróikba. Máskor meg forró volt az éjszaka, az alacsony tető alatt moszkító és molyok repültek be a nyitott ablakokon és a lányok levitték ágyneműjüket a nagyszobába, ahol nem volt olyan fülledt a levegő.

A tágas, csukott veranda volt ilyenkor nyáron a ház legtöbbet használt része. Itt dolgoztak a leányok és itt folytak le az étkezések. Sarah és a leányai nem voltak többé kénytelenek a nagyszobában, vagy kint a szabadban, nyílt tűzön főzni. A tornácon tekintélyes, néglálábú tűzhely állott, sütője úgy ugrott ki, mint egy előretolt alsó ajk. Sarah nem nyugodott addig, amíg a tűzhelyre elő nem teremtette a pénzt. A leányokkal annyi szirupot főzött, hogy két hordó szirupot

küldhettek Dubuque-be. Voltak ételek, amelyeket ma is nyílt tűzön főztek, a nagy fekete üstben, például a préri-csirkét, de a legtöbb étel már odabent készült a tűzhelyen.

A gondosan tapasztott agyagtűzhelyet nem volt könnyű tisztán tartani, mert a fecskék ki-bejártak a kéményen keresztül és mindenütt ott hagyták nyomukat. Sarah Martin élete tulajdonképpen állandó hadakozás volt piszokkal, porral, homokkal, sárral, legyekkel, moszkítókkal, molyokkal. Olthatatlan gyűlölettel üldözte a legyeket. A szoba tulsó sarkából is meglátta a kalikófüggöny redői közé rejtőzött molyt. Tejeslábasait és vajastégelyeit ragyogó tisztán tartotta. Úgy csapott le a legkisebb piszokra is, mint a madár a bogarakra és minden porszemet egy indián sasszemével vett észre. Kora hajnaltól késő éjszakáig erélyes küzdelmet folytatott a piszok és a rendetlenség ellen, szoktatta leányait is a küzdelemre és ha gyors és határozott mozdulatait heves panaszokkal és baljóslatokkal kísérte, a család úgy hallgatta őt, ahogyan a jegenyék közt suhogó szelet, amely nem árt senkinek.

Az új tűzhely körül különböző vasszerszámok függtek a falon és a padlót rongyból font szőnyegek borították. Itt is voltak beépített polcok, liszteshordók, egy hosszú asztal, fából faragott kannák és dézsák, fogasok és egy láda, fölötte mindenféle olyan holmi, amely olajozásra szorul. Nyolc egyenes hátú, fából faragott nehéz szék az asztal körül és három elfűrészelt fatörzs. Valahányszor a család asztalhoz ült, az élelmesebbje nagy sietséggel foglalta el a támlás székeket. Egyedül a szülőknek járt ki két kényelmes szék, a többiek közelharcot folytattak az ülőhelyekért, úgyhogy egy ilyen asztalhoz ülés erősen hasonlított Jeruzsálem elfoglalásához.

Légyfogók csüngtek alá a mennyezetről, hosszú papírcsíkok, mindkét oldalon sziruppal megkenve. A legyeknek azonban sikerült kikerülniök a veszedelmet. Nyáron minden étkezés előtt besötétítették a szobát, kötényeket akasztottak az ablakokra, hogy így kiszorítsák a bestiákat a napfényre.

Celia és Suzanne kötelessége volt, hogy a bennrekedt, hívatlan vendégeket kihajtsa. A két lány hosszú szárú kefével vagy seprővel hadonászott a nagy asztal fölött, olyan buzgón, hogy csakugyan si-

került néhány legyet kihajtaniok. Alig ötven maradt bent a verandán. Ma, az új fiatal szomszéd érkezésének izgalmaiban Celia és Suzanne elfelejtkeztek kötelességükről, de anyjuk erélyesen rájuk szólt:

— Ti is olyan haszontalanok vagytok, mint a legyek!

A két lány erre nekiállt legyet hajtani. Wayne Lockwood nagy munkában találta őket.

A hosszú asztalt tiszta fehér abrosszal takarták le. Az abrosszon homokkal tisztára súrolt fekete nyelű acélkések és villák sorakoztak. Az asztal közepén alacsony cserépkancsóban nagy csokor mezei virág.

— Ó, ez a Suzanne, ez mindig hoz haza virágot — mondta Celia. Suzanne buzgón hajsztolta a legyeket, hogy piros arcát a seprő mögé rejtse. Az apa pedig így szólt:

— Nem engedem bántani Suzanne-t és a virágait. Aki bántja őt, megbúbozom.

Hangosan nevettek ezen és Sabina magyarázóan fordult Wayne-hoz:

— Mióta az eszemet tudom, apa mindennap ezzel fenyegetőzik. De még egy ujjal sem nyúlt soha egyikünkhöz sem!

— De mama igen — mondta Jeanie és ezen valamennyien nevettek megint.

— Mamát sem szabad kinevetni, mert különben...

— Mert különben megbúbozlak! — harsogták kórusban a lányok.

Wayne soha még ilyen furcsa családot nem látott.

Mikor Henry kihozott a nagyszobából egy nádszéket, mert nem volt elég ülőhely, a tornác teljesen megtelt. A tűzhelyen gőzölögtek a fekete vasüstök. A két juhászkutya ott hevert a déli ajtóban és vágyakozóan pislogott be a tűzhely felé, mintha Sarah éles nyelvétől félnének, azért nem mernek beljebb kerülni. Az étvágygerjesztő ételszagra éhesen nyalták a szájukat.

Emily és az anyja tált.

— Melinda — mondta Sarah —, öntsél vizet ebbe az üstbe, hogy felázzék, de vigyázz, mert forró!

Jeremiah, az apa, ült az asztal egyik végén, Sarah, az anya, a másik végén. Az egyik oldalon Henry, Phoebe Lou, Wayne Lockwood, Melinda és Emily, a másik oldalon Phineas, Sabina, Celia, Jeanie és

Suzanne. Az asztalnak mind a két végén egy-egy tál párolgó préricsirke illatozott. Több nagy tálban fehér lisztből sült, sós kétszersült. Wayne élénken el tudta képzelni, hogy mit szenvednek ott az ajtóban a juháskutyák. Ő maga is ugyanígy érzett volna a helyükben, annyi sózott sonkát és egyéb konzervet evett az utolsó hetek alatt.

Jeremiah feje most az asztal fölé hajolt és a csiripelés egy pillanatra elcsöndesült.

— Aki ételt-italt adott, annak neve legyen áldott . . . — hallatszott a családfő hangja. — És áldd meg az idegent, aki belépett kapunkon, hogy jó barát váljék belőle. Ámen!

Abban a pillanatban, amint befejezte az imádságot, tüstént megindult a csiripelés újra.

Wayne igyekezett megtanulni a lányok nevét, de hiába volt minden igyekezete, folytonosan összekeverte őket. Azt hitte, soha nem fogja tudni őket megkülönböztetni egymástól.

A csiripelés nem szűnt meg egyetlen pillanatra sem. Ezek nem voltak szegénylős, félszeg fehérnépek, akik szerényen visszavonulnak, ha férfi-dolgokról van szó. Hangosak voltak, tréfakedvelők, véleményük volt, vitatkoztak, nem lehetett őket háttérbe szorítani. Wayne soha nem látott hozzájuk hasonlót. De azt is tudta rögtön, hogy soha mást, mint barátságot, nem fog érezni a lányok iránt. Ezek közül egyik sem hasonlított az ő fehér álmképéhez. Kellemes biztonságot adott neki a tudat, hogy éppen olyan zavartalanul barátkozhat a lányokkal is, mint a fivéreikkel.

Sok érdekeset hallott tőlük. Olykor azt gondolta magában, hogy kellemesebb és hasznosabb volna, ha egyszerre csak egy beszélne, és ha nem mondaná el mindegyik ugyanazt, amit a másik már elmondott. Legkevesebbet Henry és a kis Suzanne beszélt. Henry szemmeláthatólag a maga külön világában élt. Gépiesen evett és alig vet részt a társalgásban. Ha nagy néha mégis beleszólt, az olyan volt, mint amikor egy követ beleejtenek a kútba. Ilyenkor mindenki fölfigyelt. Suzanne is csendes volt. De mikor fölemelte tányérjáról nagy, szürkés-kék szemét, Wayne látta, hogy amit érez, az visszatükröződik a szemében. Zavar, öröm, szomorúság, csodálkozás, minden kiült az arcára és a szemébe.

Wayne vacsora alatt megtudta, hogy tizenhét évvel ezelőtt tette az első fehér ember a lábát erre a földre. Ezt az első fehér embert Gervais Paul Somauxnak hívták, francia volt és a Vörös Cédrus mentén épített kunyhót magának. Néhány hónapon keresztül halászott és vadászott itt, aztán tovább ment. Utána egy Dorwit nevű angol telepedett itt le, de azután nyolc teljes éven keresztül csak indiánokat látott a vidék. Kilenc évvel ezelőtt egy Sturgis nevű férfi jött Michiganból, és kunyhót épített a Vörös Cédrus partján. Néhány hónap múlva egy Adams nevű rokona jött ki utána. Azután csakhamar három másik család: a Hannah, Mullen és Wirden családok telepedtek le a folyó mellett. A Hannah család volt a magja a kis telepnek. A Sturgis és Adams családok már tovább vonultak, de mielőtt hét évvel ezelőtt elköltözködtek innen, megvették a vízjogot és fűrészmalmot építettek. Most már a Sturgisek ugyancsak meggazdagodtak, kompot járatnak a folyón, és a telep legjobb úton van ahhoz, hogy várossá növekedjék.

Wayne megkérdezte, hogy kereskedelem szempontjából melyik telep a fontosabb: Sturgis Falls-e, vagy pedig Praire Rapids?

— Sturgis Falls — felelte Jeremiah habozás nélkül. — Egyrészt közelebb van, másrészt régibb és nagyobb. Ott volt az első postahivatal, lóháton hordták szét a leveleket.

— Dempsey Overman hordta szét a leveleket a kürtőkalapjában — szólt közbe Sarah. — Ha találkozott valakivel, akinek levelet vitt, levette a kalapot a fejről és átadta.

— Ugyan, mama — szólt közbe Jeremiah —, hát nem mindegy az, hogy a postahivatalban, vagy Dempsey Overman kalapjában tartják-e a leveleinket? Wayne megállapította magában, hogy Jeremiah Martin jóindulatú ember, bár szeret egy kicsit lódítani. Sarah, a felesége, kissé savanyú és keserű. Látszik rajta, hogy kedve ellenére jött ki ide, és még mindig nem tudott egészen beleszokni a telepeselek életébe.

— Sturgis Falls a központ — folytatta Jeremiah. — Ott mindenről értesül az ember, ami erre kifelé történik.

Sarah félrehúzta a száját.

— Na hiszen — mondta gúnyosan —, ami újságot mifelénk hallhat az ember! Az úgynevezett városháza két kicsi szobából áll, a Mullarky boltja fölött. A szobák olyan alacsonyok, hogy az ember ki sem tud egyenesedni bennük.

Wayne szíve megmelegedett irántuk. Szerette őket, a gondtalan és felelőtlen vidámságukért. Szerette, hogy ok nélkül jóízűen nevettek és csacsogtak szüntelenül. Mindenen nevettek. Ezek a lányok ugyan sohasem fognak egy férfi után sírni.

Vacsora után Jeremiah még szívesen elüldögélt az asztal mellett és mesélt Wayne-nak a völgy lakóiról. Mrs Hannahról, aki azt mondta, mikor a csillogó folyót megpillantotta:

— Soha nem tudtam, hogy ilyen szép hely van a földön! Fiúk, itt várost építünk! — Aztán az indiánokról mesélt Jeremiah, akik a Sturgis Falls túlsó oldalán táboroztak és cukornádat loptak egy fehér telepes földjéről, mire a telepes fejszével ment nekik és csak diplomáciai közbelépés akadályozhatta meg az általános mészárlást. Azután az Overman lányokról mesélt, akik piskótát sütöttek az indiánoknak és az egész törzset jóltartották.

De Sarah egyszer csak asztalt bontott, kijelentette, hogy az edény magától nem fog megtisztulni. A lányoknak mosogatniuk kell.

Wayne mulatságosnak találta ezt a vézna, kicsi asszonyt a felnőtt lányok között.

— Phoebe Lou, te és Suzanne, szedjétek le az asztalt és adjatok enni a kutyáknak. Sabina, te fogsz mosogatni, Melinda törölget. Jeanie, te elrakod az edényt. Emily, előkészítesz a reggelihez. Celia, tisztítsd meg a gyertyákat és vidd vissza a székeket a szobába.

Melinda morgott.

— A gyertyákat előkészíteni, mama, az sokkal könnyebb munka, mint az egész edényt eltörölgetni...

— Csend! — mondta Sarah.

És Melinda elhallgatott.

Mire a lányok elkészültek munkájukkal, egy fekete oldalszakállas, csinos fiatalember érkezett lóháton. Tom Bostwicknak hívták. Városiasan volt öltözve, Wayne, mikor meglátta, sajnálta, hogy nem vette fel ő is az ünneplő ruháját.

Tom Bostwick Sturgis Fallsból jött át. Ott gabonaüzlettel foglalkozott és különböző vállalkozásokba fogott. Negyvenkilencben Kaliforniában járt és elmesélte Wayne-nak, hogyan hajózott le Dubuque-ből a Mississippin, a Mexikói-öblön keresztül San Franciscóba.

Három hónap alatt tette meg az utat, egy évig ott maradt San Franciscóban, azután Panamán és New Orleanson keresztül visszajött és végleg letelepedett Sturgis Fallsban.

Wayne biztos volt benne, hogy valamelyik lány kedvéért jár Martinékhoz, de még nem tudta megállapítani, hogy melyiknek a kedvéért. Újra meg újra végignézte valamennyit. Vajon ő Tom Bostwick helyében melyiket választaná? Sabinát? Emilyt? Jeaniet? Phoebe-Lout? Melindát? Celiát? Nem, Melinda, Celia és Suzanne nagyon fiatalok Mr. Bostwickhez. Mielőtt eldönthette volna, hogy a többi négy közül melyik lehet a kiválasztott, Jeremiah szájharmonikát vett fel a tűzhely párkányáról és szájához emelte. Phineas szürke kalikódudát szedett ki a szekrényből és egy hegedűt, amelyet egy német vándor hagyott itt valaha.

Megkezdődött az esti hangverseny. Zsoltárok, népdalok, balladák. Valamennyien énekeltek. Phineas kissé bizonytalanul, de annál nagyobb ügybuzgalommal kísérté az éneket. Wayne kitűnően érezte magát. Kiengedte a hangját, amely melegen és bárszonyosan simult a csengő női hangokhoz. Az egyik hang kicsit rekedt volt és hamis, csakhamar megállapította, hogy ez Emily hangja. A többiek is tudták, hogy Emily hamisan énekel és nem mulasztották el ugratni érte.

— Pedig *belül* én magam is hallom — mondta Emily —, de ha kijön, nem tehetek róla, egészen más lesz. — És együtt nevetett a többiekkel.

Tom Bostwick is énekelt, furcsa, magas, vékony hangon. Ez a vékony hang sehogyan sem illett hatalmas, izmos alakjához.

Wayne most már tudta, hogy Sabina a kiválasztott. Búcsúzott.

Szél süvített a pusztaságon egy téli éjszakán.

Tom Bostwick tekintete a lány hollófekete hajára szegeződött. Rózsás arcára és sötét szemére. Magas, vékony hangja pedig nyikorogva énekelte tovább a dalt:

*„Mikor Mary hazajött gyermekével
És bekopogott atya ajtaján...*

Ez már az utolsó dal volt, mert későre járt és holnap korán akartak kelni, hogy Wayne-nak segítsenek. Még egyszer teljes erővel harsant fel a dal:

*A faluban még ma is áll a háza,
Redőhajlik a szomorúfűz ága
Törött ablakán ki-be jár a szél
Szegény Maryról bús mesét mesél.*

Emily hosszan, hamisan és hangosan kitartotta az utolsó hangot, úgy, hogy a dal harsogó nevetéssel szakadt félbe.

Az este elmúlt. De Tom Bostwick még néhány percig suttogott az egyik sarokban szíve választottjával.

Jeremiah meghívta Wayne-t, hogy töltsen náluk az éjszakát, Phineas és Henry szobájában van hely az ő számára is. De Wayne megköszönte és azt mondta, hogy inkább visszamegy a szekéréhez, mert reggel korán munkához akar látni.

— Valahányszor vihar közeledik, csak meneküljön ide, fiam — mondta Sarah, aki tehát mégsem volt olyan savanyú és keserű, amilyennek látszott.

Valamennyien kikísérték. Suzanne szaladt legelől, és kinyitotta a kerítés ajtaját. Magasra tartotta a gyertyát és kezével védte a kis lángot.

— Nézze — mondta és felmutatott az égre —, valaki más is világít magának, hogy el ne tévedjen a sötétben.

Wayne magával vitte a kellemes este hangulatát, mikor Fekete-madár hátán hazalovagolt a néma prérin keresztül. Bella mellette lépegetett, és Valaki a fényes esthajnali csillaggal világított, hogy el ne tévedjen a sötétben.

Egész úton dúdolt magában.

*„... hogy hazug volt az eskü s a szerelem hazug
és új szerelem nyílik, ha eljön a tavasz,
mert múlik az idő és hosszú még az út...”*

Otthon kikötötte a lovakat, lehúzta a csizmáját, bemászott a ponyva alá és magára húzta a takarót. Martinék barátságának az emléke úgy takarta be, mint egy meleg paplan.

Mennyi lány! És meg tudja-e őket különböztetni egymástól? Jó időbe fog telni. Két kezét a feje alá csúsztatta és arcát a csillagok felé fordította.

Képzeld most őket magad elé, sorban, ahogy álltak.

Sabina. A feketehajú, rózsásarcú, sötétszemű, aki a sor élén állt. Valószínűleg ő a legidősebb és Mr. Tom Bostwick szerelmes belé.

Emily. A sárgarépaszínű hajú, szeplős, kék szemű lány, magasabb és karcsúbb, mint Sabina. Hamisan énekelt. Ő segített legtöbbet anyjának az ebédnél. Mulatságos ötletei vannak.

Jeanie. Mézszínű haj, sötét szem. Nagyon szép lány. Az orra egy kicsit pisze.

Phoebe Lou. Világosszőke haj, zöldeskék szem. Az arca gödröcskés, ha nevet. Jó pajtás. Érti a tréfát.

Melinda. Fényes fekete haja, mint Sabináé, de magasabb és karcsúbb. Nagy, piros száj.

Celia. A haja aranysárga. Neki van a legszebb arcbőre és a legfinomabb vonású arca.

Suzanne. A legfiatalabb. A haja vörösesbarna, a szeme nagy, csillogó, szürkés-kék.

Na lám. Jobban emlékszem rájuk, mint reméltem volna... Most mindjárt elalszom... a csillagok alatt... a magányos prérin... Ó, hol is vagyok? Igen, igen, már emlékszem...

Suzanne szürkés-kék szeme szikrázik, mint a csillagok, a magányos préri fölött.

HATODIK FEJEZET

Martinék már napkeltekor talpon voltak. Sok mindent kell elvégezni, mielőtt Jeremiah és a fiúk elmennek Wayne Lockwood-nak segíteni.

Phineas átlógolt a szomszédba, hogy Burrillékat, Akinékat és Mansonékat is segíteni hívják. A nyári hajnalban Sarah rövid és pattogó parancsokat osztogatott, mint egy parancsnokló tábornok. A lányok közül némelyik odakint segített, némelyik a ház körül. Később egyikük majd kiviszi az ételt a férfiaknak.

— Majd meglátod, hogy Celia fogja kivinni az ebédet — jósolta sötéten Melinda.

— Én sokkal jobban tudok lovagolni — jegyezte meg szerényen Suzanne.

— Melindának mindig sikerül kibújni, minden komolyabb munka alól — mondta Celia Suzanne-nak.

A reggeli még a vacsoránál is zajosabb étkezés volt. Szalonnát és sonkát sütöttek.

Sarah ezt maga szerette végezni.

— Miért nem hagyod, hogy a lányok csinálják, mama? — kérdezte Jeremiah. Ma szokatlanul nagylelkű hangulatban volt és megsajnálta a feleségét, aki izzadtan és kipirulva állt a forró tűzhely mellett. De Sarah élvezte a mártíromságát.

— Nem adhatom ki a kezemből. Ezt nagyon óvatosan kell sütni. Nem lehet közben fecsegni.

Hát fecseges elég, az igaz.

Meg kellett tárgyalni Wayne Lockwoodot. Ő volt a fő téma a reggelinél.

Phineas kezdte. Kicsit elkésett a reggelitől. Homokszerű hajában még vízcseppek csillogtak a sietős mosakodástól.

— Melyiktek veti ki rá a hálóját?

— Igen, gyerekek, melyik?

Az apa is szerette ugratni csinos leányait.

— Sabina nem vehet részt a versenyben, Mr. Tom Bostwick annyiszor jön ki Sturgis Fallsból, ahányszor csak sikerül valami elfogadható ürügyet találnia.

Sabina hátravetette hollófekete haját.

— Mr. Tom Bostwick! Nem mennék hozzá feleségül, ha ő volna az egyetlen férfi az országban!

Ez a kijelentés nem lepett meg senkit. A lányok már így szoktak beszélni. Sem Sabina Martin, itt a Vörös Cédrus völgyében, sem unokatestvérei a harmincezer lakosú, egyre növekvő Chicagóban el nem ismerték volna a világ minden kincséért sem, hogy beleszerettek egy férfiba, mindaddig, amíg az esküvői meghívókat szét nem lehetett küldeni.

— Emily, talán te próbálnád meg. Korban te következel Sabina után.

— Ugyan már, hiszen idősebb vagyok, mint ő!

— Az nem baj. Mrs. Burrill is idősebb, mint Mr. Burrill.

Összevissza kiabáltak megint.

— Azt hiszem, Jeanie is szívesen hozzáfűzné a szerencsétlen áldozat koponyáját a már megskalpolt George Wormsby és Sam Phillips koponyájához.

— Én azt hiszem, hogy Celia már szemet vetett rá. Láttam, hogy rázza a sörényét és forgatta a szemét.

— Ugyan már! — szólt bele a vitatkozásba Sarah. — Celia nagyon fiatal.

— De ugyancsak adja a felnőtt hölgyet.

Celia megrázta a fejét.

— Inkább vagyok felnőtt hölgy, mint nevetlen kamasz, mint te!

— Légy szíves, törődj a magad dolgával!

— Gyerekek! Megbúbozlak! — fenyegetőzött Jeremiah.

— Phoebe Lou és Jeanie majd sorsot húznak rá.

Mikor pillanatnyi szünet állt be a csiripelésben, Suzanne fölvetette szürkékék szemét és komolyan nézett körül.

— Én láttam őt először ...

Ezen megint mindnyájan harsogva nevettek. Az egész reggeli alatt, aki ránézett Suzanne-ra, hangos nevetésben tört ki.

— Én láttam először — ismételték újra meg újra, amíg csak Jeremiah azzal nem fenyegetőzött, hogy megbúbozza őket. De ő is velük nevetett.

Sarah össze akarta szidni őket, de a nevetés őt is magával ragadta, mint a préri-szél, amelyet nem lehet megállítani útján. Sarah Martin szemében az élet komoly valóság volt, amelynek nem a multság a végcélja. Soha nem tudta megszokni csemetéi oktalan nevetését.

Aztán véget ért a reggeli és elkezdődött a hosszú, munkás nap.

Végre is Suzanne-t küldték ki a prérre az ebéddel.

Soha senkinek nem jutott volna eszébe, hogy mama intézkedéseinek ellene szegüljön. Mindnyájan szó nélkül beletörődtek, hogy Suzanne fogja kivinni a nagy kosarat.

Suzanne elindult szürke kalikóruhájában, Jupiter hátán. A letakart kosarat vigyázva tartotta maga előtt. Mikor megérkezett, őt férfit talált ott nagy munkában: apját, két fivérét, a két Akin fiút, Mr. Mansont, Mr. Burrillt és Wayne Lockwoodot magát. A kunyhó egykettőre föl fog épülni. Jókora lesz, mint Phineas mondta, tizenhatszor huszonnégy. A völgyben némelyik ház csak tízszer tizenkettő, vagy tizenkétszer tizenhat. Mikor Suzanne egy füves térségen a patak mellett kirakta az ételt, hallotta, hogy Mr. Burrill éppen azzal biztatja Wayne Lockwoodot, menjen vissza Keletre és hozzon magának feleséget, hogy ne kelljen egyedül laknia a nagy házban.

Suzanne ugyancsak hegyezte a fülét, hogy egy szót se mulasszon és elmondhassa otthon, amit hallott. Mulatságos lesz elmesélni a lányoknak otthon, hogy Wayne Lockwood Keletről hoz asszonyt. Úgy kell nekik, ez a büntetés azért, mert kinevették őt! Most aztán szépen felsültek vele.

De Wayne Lockwood csak nevetett azon, amit Mr. Burrill mondott.

— Nekem nincs odahaza menyasszonyom és eszem ágában sincs megházasodni. Előbb még egy darab földet akarok venni és állatokat szerezni, remélem, pénzt is. Én nem hagytam odahaza menyasszonyt.

Ezt olyan jelentős hangsúllyal mondta, hogyha Mr. Burril járatosabb lett volna Shakespeare-ben, gyanúsna találta volna a tilta-

kozást. De Mr. Burrill egyáltalában nem ismerte Shakespeare-t. Úgy vélekedett, hogy Wayne Lockwoodnak tökéletesen igaza van. Egy fiatal telepes igazán ráér megházasodni.

Suzanne lopva figyelte Wayne-t a szeme sarkából. Úgy találta, sohasem látott még ilyen csinos fiatalembert. Minden olyan szép volt rajta. Ahogyan hullámos gesztenyeszínű haját kifésülte a homlokából, nyílt tekintetű kék szeme, ahogyan a fejét tartotta, ahogyan mosolygott, könnyű lépései, még erős barna kezei is nagyon tetszetek Suzanne-nak. Hát, ha nincs neki jegyese odahaza, akkor csakugyan megkaphatja őt valamelyik lány. Majd útközben gondolkozik rajta, hogy melyik.

Suzanne-nak volt egy titkos képessége, amelyről odahaza senki sem tudott. Ha akart, két világban tudott élni egyszerre. Az egyikből át tudott sétálni a másikba, olyan könnyedén, ahogyan a nagyszobából kilépett a verandára.

Ott volt az igazi világ, amelyben dolgozott. Celiával játszott, sült préri-csirkét és vad ribiszkét evett, eljárt az új préri-iskolába, Jupiter hátán lovagolt a prérin, lement az országútra papa vagy Henry elé, ha Dubuque-ből áruval megrakodva hazajöttek — ő igen, a való világban is sok-sok kellemes, szemmel látható és kézzel fogható dolog adódott. De a másik világ, az még szebb volt, még érdekesebb és arról nem tudott senki, abba nem léphetett be senki, csak ő maga. Ő, Suzanne, akkor léphetett be ebbe a másik világba, amikor tetszett neki. Csak ki kellett nyitni az ajtót és már bent is volt. Egyszer megpróbált beszélni róla Celiának, szeretne volna, ha olykor Celia is belép vele a titkos ajtón. Celia csak egy évvel volt idősebb, mint ő. De bár egymás mellett aludtak, és csaknem egyidősek voltak, Celia, úgy látszott, nem érti.

— Mit akarsz azzal mondani, hogy vannak olyan emberek, akik a valóságban nem élnek? Kik azok? Kísértetek? — kérdezte. — Mama azt mondja, hogy sok ember hisz a kísértetekben.

— Ó dehogy, Celia, dehogy! Nem kísértetekről beszélek én. Akiről én beszélek, azok olyanok, mintha élnének. Szépek és okosak. Olyan tisztán látom őket, mint most téged és azt csinálom velük, amit akarok.

— Összevissza beszélsz, Suzanne! Megmondom mamának, hogy adjon neked valami orvosságot.

— Ó nem, Celia, az Istenért! Mama sem értene meg, biztosan tudom.

Igen. Suzanne tudta, hogy minden ember közül mama értené meg őt a legkevésbé. Mama világa annyira a valóság volt, rozskenyérből, szappanból, rongyszőnyegből álló valóság.

Hazafelé menet, terhétől megszabadultan, lépésben haladt Suzanne, és teljesen átadta magát az álmodozásnak. Nem sietett haza. A gyertyamártás igazán ráér.

Az ő kis külön világa most új lakóval szaporodott. Wayne Lockwooddal. Most történt először, hogy élő embert beengedett az ő álomországába, hogy egy húsból és vérből való valakit méltónak ítélt arra, hogy megismerkedjék azokkal, akik csak képzeletében éltek.

Csaknem lehetetlenség lett volna valamelyik testvérét bevinni a képzeletvilágba. Egyiket sem találta elég szépnek és elég jónak. De azért majd jól megnézi őket Wayne Lockwood mellett, majd összehasonlítja őket vele.

Wayne és Sabina? Nem. Sabina nagyon is uralkodnivágyó. Idősebb is, mint Wayne. Sabina különben sem számít, mert Tom Bostwick úgysem engedi el. Akármit beszél is Sabina, a vége mégis az lesz, hogy feleségül fog menni Tom Bostwickhoz.

Wayne és Emily? Emily nagyon mulatságos és mama mindig azt mondja, Emily az ő jobbkeze, de Emily a vörös hajával és a szeplőivel igazán nem mondható szépnek.

Wayne és Jeanie? Jeanie szebb, mint Emily, s a férfiak szeretik, ha úgy forgatja a szemét, mintha tudna valamit, amit ők nem tudnak. De Emilynek két udvarlója is van és Jeanie mind a kettővel kacérkodik. Márpedig akit Wayne Lockwood választ, annak nem szabad más férfira nézni.

Wayne és Phoebe Lou? — Nem! Phoebe Lou nagyon is sokat csúfolódik és semmit nem vesz komolyan. Annak a lánynak, akit Wayne szeretni fog, komolyabban kell őt szeretnie, mint ahogyan Phoebe Lou valaha is szeretni tudná.

Wayne és Melinda? Mama nem engedné, hogy Melindának udvaroljanak. Melinda különben is olyan, mint egy női ruhába öltöztetett fiú. Melinda nem Wayne Lockwoodhoz való.

Wayne és Celia? Celia még nagyon fiatal ahhoz, hogy udvarlója legyen. Az emberek azt mondják, hogy Celia nagyon szép. De maga sem tudta miért, Suzanne semmiképpen nem akart beleegyezni abba, hogy Celia kivesse a hálóját Wayne Lockwoodra.

Hát igazán úgy látszott, hogy a Martin lányok között egy sincs, aki megfelelő élettársa lehetne Wayne Lockwoodnak. Idegen lányt kell választani számára. Idegen hölgyet, olyat, amilyenek a színdarabokban játszanak. Selyemruhas, napernyős, előkelő hölgyet. Suzanne olyannak képzelte őt, mint Miss Tyndalt, az 1847-ik évi Hölgyek Naptárában, karcsúra fűzött derékka és kezében csipkezsombokkal. Lelki szemével látta őt a kocsiban ülni és Wayne Lockwoodot mellette, karcsúnak, szépnek, amint az ernyő után nyúl és...

— Suzanne! — hallatszott Phoebe Lou hangja a prérin keresztül.
— Érett epret találtunk! Szedjél te is!

Olyan könnyedén és olyan gyorsan, ahogyan az ember egy ajtót becsuk, Suzanne kilépett bűvös világának kapuján. Ott hagyta Wayne Lockwoodot a levegőben, amint a napernyő után nyúl. Odadobta a kantárszárat a meglepett és méltatlankodó Jupiter nyakába és a letaposott fűvön keresztül szaladni kezdett az érett eper és a gyertyamártás valódi világa felé.

HETEDIK FEJEZET

Hála a szomszédok ügyességének és segítségének, a cölöpkunyhó elkészült, és 1854 július nyolcadikán Wayne először töltötte egyedül az egész napot. Ifjú energiával boldogan használta ki a nap minden percét.

Annyi tennivalója volt még, hogy mihelyt valamibe belefogott, eszébe jutott más, amit szintén el kellett volna végeznie és egyik munkától a másikhoz kapkodott. Fát már vágott eleget. Sokszor-sokszor lehet majd tüzet rakni a felhalmozott fából. De száz más

tennivaló akadt. Egyik éppen olyan fontos, mint a másik. Fel kellett törni a földet. Azután fedelet kellett építeni az állatok feje fölé, amelyeket minél előbb meg akart vásárolni. De ezt a mai napot arra akarta fordítani, hogy a kunyhót lakható állapotba hozza.

Erős nyárfatörzsből ágyat faragott magának és behozta az ekhós szekérről a takarót, amelyet anyjától kapott. A kék-fehér takarót az ismerős csíkos minta, az apró öltések pillanatnyi honvágygal töltötték el a szívét. Buzgóbban kellett dolgoznia, hogy ne lássa maga előtt anyja bánatos arcát, amint istenhozzádót mond neki. Írni fog anyjának. Még ma este ír neki.

Lekaszálta a füvet egy darabon és ott hagyta a napon, hogy megszáradjon és megtölthesse vele a szalmazsákot.

Buzgón, vidáman dolgozott. A maga földjén, a maga házában! Majd az első esős napon székeket, asztalt, szekrényt fog faragni. Egyelőre csak néhány csonka fatörzs alkotja a bútort. Estefelé vizet hozott a forrásból, lemosta fiatal testéről a nap verejtékét és megette a füstöltsonka-adagját. Azután egy faggyúgyertya világánál, a hűvös esti szélben, az ablak mellett, levelet kezdett írni anyjának:

„Édes jó anyám. Nagyon egyedül érzem ma itt magam és megragadom az alkalmat, hogy neked írjak és beszámoljak arról, amit idáig végeztem...”

Abbahagyta az írást és hallgatózott. A prérin keresztül lódobogást hallott; kerekek nyikorgását, csilingelő nevetést. A szíve boldogan dobbant meg a tudatra, hogy emberek közelednek magányos tanyájához.

Az ajtóban állott, mikor az éneklő, nevető karaván megérkezett és csengő fiatal hangok kórusban kiáltották:

— Martinék jönnek! Hahó, hahó! Martinék jönnek! Hahó! hahó!

Wayne velük nevetett és arra gondolt, hogy fiatalnak lenni 1854-ben az Iowa-prérin nem is olyan rossz dolog.

Igen, Martinék jöttek. A szekeret Henry hajtotta. Mellette ült az egyik húga. Wayne az alkonyatban nem tudta rögtön eldönteni, hogy Phoebe Lou ül-e mellette, vagy Melinda?

Azután eszébe jutott, hogy a lányok szerint mindig Melinda foglalja el a legjobb helyet. Valamennyien könnyű kendőt viseltek és az álluk alatt megkötött főkötőt.

Hat lány! Egy hiányzik közülük. Vajon melyik?

Aztán megérkezett lovon Suzanne és Phineas. Suzanne fejkötője félrecsúszott a vállára, haja kiszabadult a főkötő alól.

Az ökrös szekérkaraván mögött Jeremiah és Sarah is megérkezett lóháton. Sarah fekete ruhában, fekete főkötővel, a szürke kalikózacs-kóban Phineas hegedűjével a térdén. Negyvennyolc esztendő volt Sarah és tizenöt esztendeje csak fekete ruhában mozdult ki a házából. Az ő számukra is lett volna hely a szekéren, de okosabb volt mind elhozni a lovakat. Az indiánok már nem jelentettek ugyan veszedelmet, senki sem félt többé tőlük, békés törzsek laktak erre a Vörös Cédrus mentén. Csak a szíu indiánok voltak veszedelmesek, följobb az északi vidékeken. De azért mindig akadtak közöttük olyanok, akik lopással, csalással, kémkedéssel bosszantották a telepeseket. Egy vagy két otthon maradt ló a legnagyobb kísértés lett volna az indiánok számára, az ökröket viszont nem kellett félteni tőlük.

Amint Wayne ott állt az ajtóban, boldog izgalom fogta el, hogy nincs egyedül s hogy vendégek érkeztek az ő házába. Egyszerre újabb kocsizörgést hallott. Egy szekéren Burrillék jöttek, a másikon az Akin család, a harmadikon Mansonék.

Wayne, Martinékon kívül, most látott először asszonyokat a prérin. Megállapította, hogy az alacsony, tömzsi Mrs. Wallace Akin kerek arcával és vastag szemhéjaival olyan, mint Viktória, a harmincöt éves királynő. Mrs. Wallace Akinnek három gyermeke volt. Mrs. Horace Akinnek pedig, aki fiatalabb volt és törékenyebb a sógornőjénél, egy selypítő kisfia és egy pólyás kislánya. Mrs. Burrill magas volt, csontos, a nyaka vékony, vörös, az ádámcsutkája kiugró pulykára emlékeztetett. Leánya, Evangeline, nagyon hasonlított hozzá, magasan hordta a fejét vékony nyakán. Nadrágban mind a kettőjüket férfinak nézte volna az ember. Mrs. Manson, Ed Armitage nővére volt a legfiatalabb az asszonyok között. Mindössze néhány hónapos asszony. A szeme mint két fekete gomb és a szája mint egy piros kis gomblyuk.

Összegyűltek az új kunyhóban. Kosaraikban magukkal hozták az ennivalót és a frissítőket és mindenféle ajándékot az új háztartás számára. Martinék vaját és szalonnát hoztak és egy üveg friss eperdzsemet.

A két Akin család két élő tyúkot hozott és egy zsák új burgonyát. Mansonék rozslisztet hoztak és nagyon mentegetőztek, hogy csak ilyen szerény ajándékkal járulhattak hozzá az új otthon felszereléséhez, Wayne azonban úgy találta, hogy a rozsliszt kitűnő és nagylelkű ajándék. Burrillék frissen főtt, halványsárgaszínű szappant hoztak. Phoebe Lou odasúgta Emilynek, hogy Mrs. Burrillnak a szappana sokkal jobb, mint a főztje és hogy inkább a szappánát enné meg, mint a süteményeit és a pástétomait.

Ezt a megjegyzést szájról szájra adták a lányok, aminek az lett a következménye, hogy valamennyien majd kipukkadtak a nevetéstől.

A kicsi ház megtelt velük. Huszonhat felnőtt és gyermek, az Akinék pólyás babáján kívül, akit az ágy végében helyeztek el. Tom Bostwick és két másik fiatalember, Sam Phillips és George Wormsby lóháton érkeztek.

(— Nagyon egyedül leszel odakint, nem lesz barátod — Wayne édesanyja ezzel érvelt fia vándorlása ellen.)

Először ettek, mert Wayne-t kivéve, egyikük sem vacsorázott. Most azonban, hogy annyi ízletes ennivalót látott, Wayne-nak is újra megjött az étvágya és együtt evett a többiekkel. Behordták a kociüléseket s a székeket és akinek nem jutott más hely, az fatörzsre ült, a gyermekek pedig a földre.

Vacsora után társasjátékot játszottak. Azt, hogy „Vilmos király Jakab király fia volt”, meg „Fel a kezekkel”, meg „Molnárfiút”. Azután egy kicsit táncoltak is, Jeremiah harmonikázott, Phineas hegedült és Akin vezényelt. Aztán énekeltek.

— Köszönni a táncosnak! kezet fogni és nagy kör balra! Most a hölgyek, most az urak! — Azután megint: — Kezet fogni és nagy kör újra! Mikor egy pillanatnyi csend állott be, Phoebe Lou azt indítványozta, hogy játsszák: „Ki látta először.” Közben Suzanne-ra kacsintott és a Martin lányok megint majd megpukkadtak a nevetéstől. Suzanne-nak lángba borult az arca. Sarah csendre intette

a lányokat, Jeremiah pedig azzal fenyegetőzött, hogy megbúbozza őket, ha nem viselkednek rendesen.

Emily, hogy Susanne-t kibékítse, azt indítványozta, hogy énekeljenek. El is kezdte mindjárt a Bonny Charley-t, az ő lehetetlenül vékony, magas, hamis hangján. Most mindenki rajta nevetett és a dalt újra kellett kezdeni.

Sabina hangja mély volt és erős, Susanne-é édes és tiszta. Tom Bostvické magas és vékony, Wayne-é telt, meleg férfihang, Emilyé hamis. Jeanie közömbösen énekelt, mert hol Sam Phillipsre kacsinzott, hol George Wormsbyre. Közben azonban mulatott, hogy a két fiú milyen féltékenyen nézi egymást.

„De sok szív fog majd kettétörni...”

A gyertyák a tűzhely fölött vadul fellobbantak a szélben. Annyira elmerültek az éneklésben, hogy senki sem hallotta a közeledő lódobogást és senki sem vette észre, hogy az ajtó olyan hirtelen nyílt ki, hogy a nekitámaszkodó Celia alig bírt talpon maradni.

Egy férfi állt a küszöbön, a szeme vérben forgott, lihegve szedte a lélegzetet.

— Jönnek az indiánok!

A dal hirtelen félbeszakadt, mindenki a hírnökre bámolt.

Hihetetlennek tetszett, hogy ilyen szörnyűség csapjon bele a vidám este gondtalan hangulatába. Egy pillanat századrészéig senki sem mozdult. A hír a levegőben függött és olyan csend támadt, amilyen mély csend a prérin tud támadni mennydörgés után.

Jeremiah szólt meg elsőnek és hangjának szilárdsága megnyugtatta a többieket.

— A pokolba is! — mondta dühösen —, ismerjük ezeket az ijesztgetéseket.

— De most igaz. — A hírnök hangja dühös crescendóvá erősödött. — Lovas ember jött a nagy erdő felől, Clarksville-en keresztül. Már egészen közel vannak Jamesville-hez. Százan és százan vannak és amerre jönnek, mindent elpusztítanak és felégetnek. A fehérek a Cédrus-völgybe menekülnek.

Már rohant is tovább, vitte a rossz hírt a többieknek is. Sokáig hallották a lódobogást az éjszakában.

Wayne szíve vadul vert a pillanat vészterhes csendjében. Ráeszmélt, hogy mozdulatlanul, szinte bénultan áll, ahelyett, hogy cselekednék. Rögtön az jutott eszébe, hogy az otthoniak óvták őt az indián veszedelemtől. A prérin nincs mitől tartani — mondta ő akkor, de most elismerte, hogy tévedett és az otthoniaknak volt igazuk. A gyülekezetre nézett, amely még egy perccel előbb olyan jóízűen csevegett és nevetett. Most hallgatott a dal és hallgatott a nevetés.

Alig fél perc múlt el, mióta a hírnök megjelent, de a rémült, dermedt hallgatásban egy órának tetszett. Olyanok voltak valamenynyien, mint a múmiák, melyeket valami régi sírból ástak ki.

A fiatalabbik Mrs. Akin felkapta a pólyás babát és a kebléhez szorította. A férfiak összeráncolt homlokkal, hitetlen arccal álltak ott, az asszonyok és lányok halásápadtak voltak, mindenki elfelejtett nevetni és tréfálkozni. A gyertyákat elfújták, sötétben voltak.

Ebben a pillanatban a hallgatás és a félelem végtelennek tetszett, mintha valami irtózatosszerű tartaná valamennyiüket kegyetlen markában.

És akkor Sarah Martin a főkötoje után tapogatózva, megtörte a varázst.

— Menjünk haza — mondta szárazon. — Nem tűröm, hogy egy öreg indián beledugja piszkos ujját a friss eperdzsemembe...

NYOLCADIK FEJEZET

Wayne, míg a lovait sietve odakötözte az új szekérhez, határozott nyugtalanságot érzett. Milyen szépen, simán indult minden és most ez! Vajon mit hoz az éjszaka? Megtámadják őket a vörös-bőrűek?

Kisfiúsan gondolt az anyjának elkezdett levélre. Ha valami történik vele! Sajnálta, hogy nem fejezte be és nem küldte el a levelet.

Újonnan épült kunyhója felé nézett és mikor arra gondolt, hogy ő és barátai milyen megfeszített munkával építették fel a kis házat az utolsó napok alatt, hirtelen dühösen lerázta a félelmet és úgy érezte, hogy egymaga le tudna kaszabolni tizenkét indiánt.

— Szavamra, még mindig nem tudom elhinni! Valaki kitalálta az egészet — mondta Jeremiah. — Három év óta nem hallottam vérszomjas indiánokról, felégetett otthonokról!

Azután mindenki fölszedelőzködött és elindultak. Henry, Phineas és Tom Bostwick a kocsi mellett lovagolt. Egész karaván volt. Mind a Martinok, a Burrillek, a két Akin család, Mansonék, Ed Armitage, Sam Phillipps, George Wormsby és Wayne.

Az asszonyok közül némelyik arról beszélt, hogy élelmiszereket kelle magukhoz venni, vagy a holmijukból valamit megmenteni. De hát arról szó sem lehetett, hogy egyik-másik különváljon és hazamenjen. A józan ész azt parancsolta, hogy mindnyájan maradjanak együtt és hogy valamennyien Martinékhoz menjenek, mert az ő házuk a legnagyobb és a legerősebb a telepések házai között. Mrs. Burrill különösen kétségbe volt esve, jajgatva tördelte a kezét és átkozta a napot, amelyen ráhagyta magát beszélni, hogy kijöjjön ebbe az Istentől elhagyott pusztaságba. Ed Armitage dühösen lovagolt fel-alá a karaván mentén.

A Martin lányok azonban nyugodtak voltak. És Wayne, aki előttük ült a szekéren, tudta most már, hogy a Martin lányok csak akkor hallgatnak, ha alszanak, vagy ha valami nagy izgalom tartja hatalmában őket. Egyetlenegyszer törték csak meg a csendet. Melinda azt mondta:

— Én nem félek... Ha jönnek, a papa majd megbúbozza őket... Ezen halkan, idegesen nevettek egy kicsit.

Volt valami végzettszerű ebben a hosszan kígyózó karavánban, amely a prérin keresztül a folyó felé igyekezett. Ezeknek az embereknek a hallgatása, akik alig néhány perccel ezelőtt még szívből nevettek és tréfálkoztak és énekeltek, megrázóbb volt minden jajveszékelésnél. A szekérekerekek nyikorgása, a lószerszám halk csörgése, a lópatkók dobogása, a letaposott fű szaga, az állatok lélegzésének párája, az újhoid, amely ki-kibukkant a felhők mögül,

mint valami acélmetszet, vésődött bele valamennyiök agyába. Ezt az éjszakát soha, egyikük sem tudta többé elfelejteni.

Ha csakugyan jönnek az indiánok, vagy északról, vagy nyugatról jönnek le a Cédruson, vagy a Shell Rockon. A szemek tehát állandóan nyugat és észak felé kémleltek aggódva. Mikor végre befordultak a Martin-tanya kerítésén, a tömör cölöpházban valamennyien a mennyországot vélték látni.

Sarah és Emily előresiettek a nagyszobába és gyertyát gyújtottak, hogy a többiek betaláljanak. Két órán belül még huszonegyen csatlakoztak hozzájuk a préri északi részéről. Lóháton és szekéren érkeztek és valamennyien ösztönszerűen Jeremiah Martinhoz menekültek, részint azért, mert az ő háza volt a legbiztonságosabb, részint pedig azért, mert ő volt a telepések vezére és tanácsadója.

Az alsó szobákba húzódtak, férfiak, asszonyok, gyermekek, ahányan voltak. Akik egyenesen hazulról jöttek, frissen sült kenyeret hoztak magukkal, elhozták a legjobb kendőjüket, tyúkjait, zöldségfélével tömött zsákokat, ágyneműt, bibliát, vázlatkönyveket, lekvárosüvegeket, képeket, késeket, villákat, lisztet, mindenfélét, amit a sietségben össze tudtak kapkodni. És csaknem valamennyien állatokat is hoztak, a szekér végéhez kötve. A gyermekek kedvenc rongybabáikat szorongatták karjukban. Egyik-másik férfi elmondta, hogy sebtében elásták, ami értékes holmijuk volt.

Félelmetes nyugalom és csend borult a zsúfolt szobára.

A férfiak egy csoportban, halkán beszéltek arról, hogy mit lehetne tenni az adott körülmények között. Halkán beszéltek, nehogy az asszonyokat még jobban megijessék. Megvizsgálták a puskáikat és hamarjában eltorlaszolták az ajtókat.

Jeremiah és még egy-két férfi folytonosan igyekeztek megnyugtítani a többieket. Próbálták elhíttetni, hogy ha jönnek is az indiánok, nem fogják bántani őket.

Jeremiah, Henry, Phineas, Wayne Lockwood, Mrs. Burrill, a két Akin és Ed Armitage odakint az istállók körül hallgatóztak. Megegyeztek a jelszóban, amelyről megismerhetik, hogy ki az ellenség és ki a jó barát.

Egy óra tájban Ed Armitage, aki egyike volt a legizgatottabbaknak, azt mondta, hogy indián-dobpergést hallott. Feszülten figyeltek, de semmi gyanúsat nem vettek észre.

Sarah lefektette Mrs. Horace Akint, a két kicsivel, Celia és Suzanne ágyába a kalikófüggöny mögött. Egy-két asszony kisgyermekével leheveredett a nagy szobában a földre. Kettőkor Sarah azt mondta Celiának és Suzanne-nak, hogy ők is feküdjenek le. De mikor a lányok azt felelték, hogy odalenn kevésbé félnek, azt mondta nekik, hogy akkor feküdjenek az ő ágyára, de ne vetkőzzenek le. Suzanne tudta, hogy úgysem fogja lehunyni a szemét, de mikor Celiához fordult, hogy valamit súgjon neki, Celia mélyen aludt, még az arcát is bekente, úgy, ahogy minden este be szokta kenni. Suzanne elhatározta magában, hogy amíg él, soha többé ki nem teszi a lábát a házból. Soha többé!

Évek óta nem feküdt anyja ágyában. Akkor feküdt itt utoljára, mikor hideglelése volt. Mondták is az emberek, hogy a Martin lányok csak akkor fekszenek az anyjuk ágyában, ha valami bajuk van. Akkor is a hideg rázta, ma is a hideg rázza. Akkor a láztól, ma a félelemtől volt beteg.

A kalikófüggönyt szorosan összehúzták, de a függönyön túl valaki olyan közel volt Suzanne-hoz, hogy kinyújtott kézzel megérinthette volna.

Halkan, suttogva beszéltek és Suzanne megismerte Sabina és Tom Bostwick hangját. A férfi kérdezett valamit, mire Sabina óvatosan széthúzta a függönyt és benézett mögéje. Suzanne inkább érezte, mint látta ezt. Ösztönösen lehunyta a szemét és mélyen lélegzett.

— Igen, alszanak — mondta Sabina.

Tom Bostwick suttogott:

— Ma rájöttem, hogy nem tudok maga nélkül élni. Szeretem magát, Sabina, egész szívemmel szeretem. Ha nem halunk meg ma éjszaka, akar a feleségem lenni?

Suzanne most már nemcsak a félelemtől reszketett. Kimeresztett szemmel bámult a sötétségbe és a hátán végigfutott a hideg. Az indiánok jönnek és ő szerelmi vallomást hallgat! Nem álmában, nem képzelt szerelmi vallomást, hanem valóságosat. Ez a kétféle izgalom elszedítette, szinte éremlygett tőle a gyomra. És most Sabina hangját hallotta:

— Ó, Mr. Bostwick... azazhogy Tom... én is szeretem magát... Nem, nem szabad. Vigyázzon. Meglátják.

Suzanne hirtelen az izgalomtól forró arccal, mintha világos nappal lenne, úgy látta, hogy Tom Bostwick és Sabina átlépik az ő álomvilágának küszöbét. Mikor hazafelé jöttek Wayne Lockwood-tól, azt hitte, hogy ezzel az indiánoktól való rettegéssel szívében, soha többé nem fog az ő álomvilágára gondolni. De itt, mama ágyában, megint csak arra gondolt. Azt sem hitte volna, hogy ez a tömzsi Sabina és a magas fekete Tom Bostwick valaha beléphetnek az ő titkos országába. És íme, most mégis itt vannak. Milyen különös és milyen izgalmas! Mozdulatlanul feküdt és már nem félt annyira az indiánoktól. Nem baj, akármit csinálnak, ebbe a titokzatos világba nem jöhetnek utána.

Egyszerre arra eszmélt, hogy sült sonka és erős kávé szagát érzi. Tehát az indiánok még mindig nincsenek itt. Felszabadultan nevettek és beszélgettek. Úgy látszik, vaklárma volt az egész.

Celia még mindig aludt. A krém foltokban száradt rá az arcára, olyan volt az arca, mint a gyarmatok a térképen. Suzanne felült az ágyon és lelógatta a lábát. Kikémlelt a függöny nyílásán keresztül. A szobák még mindig tele voltak emberekkel, de már senki sem izgult. Nevettek, beszélgettek és megegyeztek abban, hogyha az indiánok mostanáig nem jöttek, akkor vaklárma volt az egész. Horace Akin megjegyezte, hogy már sokszor felültek az ilyen vaklármának és hogy a rossz hír úgy terjed a prérin, mint a futótűz. Papa hangosan nevetett, a térdét csapkodta és azt mondta, megér egy disznót az a jelenet, mikor Ed Armitage rájött, hogy nem egy indiánt lőtt agyon, hanem egy disznót az indián helyett.

Mindnyájan Martinéknél reggeliztek, részben azt, amit Sarah előkerített a kamrából, részben pedig a magukkal hozott ennivalóból. Suzanne a maguk sonkájából evett egy darabot és udvariasan megpróbált beleharapni Mrs. Burrill kemény süteményébe. Közben pedig figyelte és csodálkozott rajta, hogy nem látja fejük fölött a glóriát, amelynek, az ő véleménye szerint ott kellene lennie. És Wayne Lockwoodban gyönyörködött, aki szép volt, magas, karcsú, az egyetlen hős az egész társaságban.

Mialatt reggeliztek, Mr. Cady Bedson jelent meg lóháton és mulatságos híreket hozott. Egy ember azt hitte, hogy indiánok követik a szekérét, pedig csak eltévedt csikók voltak. Családjával kimenekült tehát a búzaföldre és még most is odakint van, nem mer hazajönni. Egy szegény asszony hálóingben bujkált az erdőben egész éjszaka. Több család a sűrűbben lakott Cedar Rapids felé menekült.

Mr. Cady Bedson a nagy szoba közepén állt és olyan arcot vágott, mintha elvárná, hogy mindenki megtiszteltetésnek érezze, hogy ő itt van a társaságban. Suzanne egy pillantást vetvén rá, úgy találta, hogy sötét hajával és sötét bajuszával nagyon csinos fiatalember. De azért semmi kedve sem volt őt is bevenni abba a világba, amelybe Wayne Lockwoodot olyan könnyen befogadta. Hiába, vannak emberek, akiknek ott a helyük abban a világban és vannak, akik nem valók oda.

Mialatt Mr. Cady beszélt és kicsúfolta azokat az embereket, akik annyira megijedtek és úgy tett, mintha ő volna az egyetlen ember, aki nem félt, Suzanne Wayne Lockwoodot nézte. Ott állt a tűzhely mellett, hallgatta Mr. Cady Bedson gúnyos beszédét és befelé mosolygott. Furcsa volt a mosolya és Suzanne olyan biztosra vette, minthogyha Mr. Wayne Lockwood szavakkal is megmondta volna neki, hogy Wayne nem szereti Mr. Cady Bedson.

Ahogy a napok múltak, az indiánok okozta rémületről mindenféle hírek szivárogtak be a tanyára. A jamesville-iek árkokat ástak a telep körül és torlaszokat építettek. Prairie Rapidson egy ember annyira megrémült attól, hogy az indiánok lemészárolják a fehéreket, hogy legféltettebb holmiját beledobálta egy szekérbe és feleségével, gyermekeivel együtt elvágatott, útközben rémületet hullatva el maga körül.

Sturgis Fallsból egy csapat önkéntes felmerészkedett egészen az indián táborig. Egy fehér fiú és egy indián csakugyan váltottak néhány golyót, de az epizódnak nem lett komolyabb következménye.

Jeremiah Martin a hosszú asztal végén ült, a kést és a villát mereven fogta két hatalmas markában és azt mondta:

— Mindig lesznek emberek, akik könnyen begyulladnak. De mához száz esztendőre már senki sem fog félni az indiánoktól! Talán

nem is lesznek már indiánok. Majd akad más, amitől félnek az emberek. Jegyezzétek meg, amit mondok, majd meglátjátok, hogy igazam lesz.

— De hogyan láthatjuk meg, papa? Egyikünk sem fog élni száz év múlva — mondta Suzanne.

— Hát ez igaz. Én sem fogok élni. Furcsa, hogy az ember nem tudja elképzelni, hogy nem fog örökké élni. Nem fogjuk megérni az új államot. A legmeggyőzőbb érv amellet, hogy az ember halála után tovább él, az, hogy az ember maga is érzi, hogy nem halhat meg. Minden tovább él a világon. Phineas hegedűje egyszer élő fa volt, a szél muzsikált rajta... Szétszórjuk a leveleket, őszi trágya lesz belőlük a földön. A magok virágba szökkennek... Nem, ha azt a vén jegenyét nem lehet megölni, engem sem lehet megölni. Én is leszek valami száz esztendő múlva. Hacsak préri-fű, vagy szél is...

*

Minthogy az indián-riadalom alaptalannak bizonyult, Suzanne nem tartotta meg fogadalmát, hogy soha többé nem mozdul ki a házból. Az ő félelme is éppen úgy elcsitult, mint a többieké. Egy júliusi vasárnapon megint csak útnak indult, hogy fölkeresse kedvenc helyét. Ez a hely északnyugatra volt a háztól. Kis zöld vízütó volt itt, hattyúk, vadkacsák, vadlibák úszkáltak benne.

Suzanne szeretett a tóparton üldögélni, elnézni a madarakat és ábrándozni. Ő is szeretett volna felszállni a vadludakkal és valahonnan messziről, felülről nézni le a Vörös Cédrus völgyére. Olykor a hosszú nyakú fekete varjak leszálltak a fűbe, mozgásuk bizonytalan volt, mint az öreg embereké. Előrenyújtott nyakuk és vékony testük olyan nevetséges volt vékony lábukon, hogy Suzanne levetette magát a fűbe és hangosan nevetett. Egyszer azt mondta róluk, hogy olyanok, mint az indiánok. Ezért mindenki kinevette, de papa igazat adott neki és azt mondta, hogy megbúbozza a többieket, ha bántják az ő kislányát. Préri-pacsirták röppentek föl a fűből. Harkályok kopogtak a bükkfák törzsén és a diófák ajtaján, de sohasem nyertek

bebocsáttatást. A vadkacsák és a vadlibák napközben ismeretlen helyre távoztak, de este visszajöttek és velük együtt sólymok szálltak a vízre.

A fűben különös formájú, narancsszínű tigrisliliom virágzott. A porzójából vörös por hullott ki, amellyel az ember kipirosíthatta az arcát. Mélyen bent a fák alatt ibolya, anemona, vadalmavirág nyílt és a legszebb virág, a harangvirág. Egy nagy csomó harangvirág itt a tisztáson olyan gyönyörű látvány volt, hogy az embernek megfájdult a szíve tőle.

Ez is olyasmi volt, amit Celia sohasem tudott megérteni.

— Szépnek szép — szokta mondani —, de fájni nem fáj! Bolond vagy!

De Suzanne jobban tudta. Igenis fáj, akármit mond Celia. Valahol a torkában fáj az embernek ez a sok szépség.

Nagyon meleg délután volt. Ez a nyár különben is meleg volt. Papa azt mondta, hogy ez a legmelegebb nyár, mióta kijöttek. Az emberek mindig az időről beszéltek. Mindig azt mondták, hogy ez a legmelegebb nyár, vagy a legesősebb ősz, vagy a leghidegebb tél, vagy a legborzasztóbb hóvihár. Úgy beszéltek az időről, mintha élőlény volna. Lehet, hogy hűvösebb lesz. Aratáshoz talán jó időnk lesz. És így tovább.

Ezen a délutánon Suzanne belefáradt abba, amit az emberek beszéltek. Unta Mansonékat és Akinéket, akik ott ültek a veranda lépcsőjén és az időről beszéltek és találgatták, hogy Henry vajon mikor jön haza Dubuque-ből és hogy Davenport környékén mikor kezdik a vasutat építeni. Papa azt szokta mondani, szégyen, hogy Iowának még mindig nincs vasútja!

Amikor papa a konzervatívokról kezdett beszélni — „szavamra, a vezetőink megmutatták, hogy nem értenek a mai problémákhoz, vedd csak azt, amit Jackson mondott Michiganban” —, szóval, mikor papa itt tartott, Suzanne kiszökött ide a tópartra.

Az álmos délutáni csöndben nem hallatszott más hang, mint galambturbékolás és olykor egy-egy vízi állat lecsapódása. Nem messze egy vadkacsa-anya hápogott a csemetéivel. Most ki lehetne próbálni a visszhangot. A visszhang ott lakik délkelet felé, nem

messze az indiánok táborától. Ha az ember elkiáltja magát: Hahó! — a visszhang felel. Ha az ember énekel, a visszhang vele énekel, de egy-két taktussal mindig elmarad. Roppant érdekes. Ott, abban az irányban, a folyó mögött, halott indián leány lakik egy cédrusfában. Az emberek azt mondják, hogy már négy éve ott lakik. Biztosan ő énekel vissza. Lehet, hogy ő énekel, de ki tudhatja bizonyosan? Ez a kérdés annyira izgatta Suzanne-t, hogy szeretne volna próbára tenni a visszhangot, de félt is tőle.

És akkor egyszerre mozgást hallott a bokrok közül és könnyű lépéseket és a szíve megállt rémületében. A teste, úgy érezte, kihűl és a nyári hőségben is megborzongott. Újra megfogadta, hogy soha többé nem egy el hazulról egyedül. Bárcsak ma se jött volna ide! Édes jó Istenem, csak még most az egyszer könyörülj meg rajtam! Ha még most az egyszer megkegyelmezel, soha többé...

És akkor Wayne Lockwood állt előtte, puskával a kezében.

— Halló, maga itt? — mondta. — Hogy kerül ide? Eltvedt?

— Ó dehogy — felelte Suzanne boldogan és megkönnyebbülten, és hangosan nevetett. — Ez a hely az enyém.

Még sohasem volt vele négyszemközt. Valahányszor találkoztak, az egész család ott volt körülöttük és mind ugratták Suzanne-t. Most először tudott fesztelenül beszélni vele.

— Szóval ez a maga vize? Igen? Akkor hát tilosba kerültem. Nos, Suzanne hercegnő... — levette a sapkáját, a melle elé tartotta és tréfás tisztelettel biccentette meg a fejét — lesz kegyes megengedni, hogy keresztülhaladjak birtokán? Szeretnék hazatalálni a kastélyomba.

Suzanne szeme tágra nyílt a csodálkozástól. Még soha senki sem beszélt vele ilyen hangon, csak az ő álomvilágának lakói. Igen, azok pontosan így beszéltek, így cselekedtek. Arca elpirult izgalmában és zavarában, a hangja remegett, mikor félénken azt mondta:

— Igen, megengedem...

Még jóval azután is, hogy a fiatalember elment, Suzanne magában nevetett azon, hogy csak az ő engedélyével mehetett keresztül a földjén és újra meg újra átélte azt a jelenetet.

Ő, ezután nagyon-nagyon könnyű volt abban a titokzatos világban élni.

KILENCEDIK FEJEZET

A vegyeskereskedést, Sturgis Fallsban, négy esztendővel ezelőtt nyitotta meg Andrew Mullarky.

A Martin-család férfitagjai időnkint megtették a száz kilométeres utat ökörfogaton Dubuque-be, hogy gabonát adjanak el a kereskedőnek és cserébe más mindenféle holmit vegyenek. Dubuque-ből a gabonát más szekerek vitték Warrenbe, Illinoisba, onnan Chicagóba, ebbe a fiatal városba, amely olyan meglepően növekedett, hogy népesség tekintetében már Detroitot is felülmúlta.

Jeremiah maga is szívesen járt be Dubuque-be, bár az út sokszor fáradtságosabb volt, mint a munka a mezőn. Sokszor nagy viharok érték utol az utasokat, de azért utazni mégis érdekesebb volt, mint a földeken dolgozni. Jeremiah különben is szeretett beszélni és szerette, ha hallgatták. Érdekelte, amit a dubuque-i kereskedők meséltek és szívesen megállt útközben a telepesekkel beszélgetni. Nemegyszer előfordult, hogy útközben családokkal találkozott, amelyek földet keresni jöttek ki, és Jeremiah mondta meg nekik, hol telepedjenek le. Ha pedig magányos lovasember jött vele szembe, abban a nőtlen férfit látta, aki nemsokára meg fog házasodni és aki azért jött ide, hogy körülnézzen, hol lehetne letelepedni és családot alapítani. Jeremiah a hét leányára gondolt és szívesen adott tanácsot, útbaigazítást a magányos lovasoknak. Annyi bizonyos, hogy a telepesek közül senki sem segített annyit embertársain, mint Jeremiah Martin.

A felesége ezen sokszor bosszankodott. Leányai előtt is szidta a férjét.

— Úgy teszel, mintha tiéd volna az egész völgy, és mintha a te feladatod volna, hogy felparcellázd!

A leányok rendesen az apjuk pártjára álltak.

— Papát mindenki szereti, mama, mindenki tudja, hogy az ő szavára mérget lehet venni. Az emberek fölneveznek rá! Papa nagy ember itt! Mindenki tudja.

Jeremiah nem sokat törődött a felesége szidásával. Ahányszor csak tehette, belovagolt Prairie Rapidsba vagy Sturgis Fallsba,

hosszan elbeszélgetett a kocsmárosokkal és a kereskedőkkel és újságokkal megrakodva tért haza.

Ezúttal azonban Henry tette meg a hosszú utat. Gabonát vitt magával és cserébe mindenféle élelmiszert kellett hozni a Mullarky-boltból. Már csaknem két hete elment és a lányok esténként kísértáltak messze a préri szélére, hogy lessék, nem jön-e még. Fogadást kötöttek rá, hogy melyikük fogja először meglátni, és megegyeztek abban, hogy aki először meglátja, annak jövő héten szabad lesz választania a különböző munkák közül. Kenyérsütés, főzés, takarítás, gyümölcsszedés, vízhordás, foltozás, állatok hazate-relése a mezőről. Sarah csak vonakodva egyezett bele ebbe az ostobaságba. Szidta a lányokat, hogy ebből zavar lesz és majd egyikük sem fogad szót. De az életet izgalmassá tette a nagy kérdés, hogy melyikük fog nyerni. Állandóan a kezük ügyében tartották a messzelátót, és egyre az utat kémlelték. Sarah meg dohogott, hogy a munka áll.

Aztán úgy esett, hogy Celia és Suzanne egyszerre látták meg, mégpedig messzelátó nélkül. Messze, túl a füves síkságon megpillantották az ökrök óriás fejét és szarvukon a rézgombokat, amelyek olyan szépen csillogtak a délutáni nap fényében.

— Henry jön! — kiáltották egyszerre és a kiáltás tovább visszhangzott a házban, a kertben, a padláson, a földeken.

Az ökrök olyan lassan cammogtak, hogy a lányok fél kilométer-nyire elébe futhattak a szekérnek. Felkapaszkodtak rá, nevettek, valamennyien egyszerre beszéltek.

Henry, mint Wayne Lockwood mindjárt első alkalommal megá-lapította, csendes, komoly ifjú volt. Ezen a nyáron töltötte be a huszonötödik évét. Soha még lányra nem nézett, csak dolgozott, dolgozott, mintha nem volna más a világon, csak munka. Most is csak annyit mondott a húgainak:

— Halló, gyerekek, mi újság otthon?

Tizenhárom napig volt távol. Legjobb esetben is öt vagy hat napig tartott az út és egy napig a lerakodás és a vásárlás. De sokszor még több időbe tellett. Ha az eső nagyon átázta a földet, a szekér beleragadt a sárba. Ilyenkor tíz-tizenkét kilométernél nem lehetett

többet haladni naponta. Az is megesett, hogy tíz-tizenkét szekér találkozott kint a prérin és egyik a másikat segítette kihúzni.

Igen, sok mindenféle történt. A két leány, Martin-szokás szerint egyszerre felelt. Henry alig tudta csacsogásukból kihámozni a lényeget.

Mr. Miller és Mr. Hosford bankot alapítanak Prairie Rapidsben. Papa azt mondja, arról van szó, hogy a telepet áthelyezzék a folyó keleti oldalára, mert okosabb, ha egy város a víznek csak az egyik oldalán épül és az embereknek nem kell átgázolniok, átúszniok, vagy kompon átszelniök a folyót. Azután a részeg emberekről is be kellett számolni. A két leány folytonosan egymás szavába vágott. Vagy tíz nappal ezelőtt történt, hogy négy részeg embert hatóságilag megfenyítették odaát Sturgis Fallsban.

Azután Henryre került a sor. Elmondta, hogy Dubuque-ben az a hír terjedt el, hogy hatezer indián járta végig rombolva, pusztítva a Vörös Cédrus völgyét és minden telepest megskalpoltak.

Ezen mindnyájan szívből nevettek. Henry megjegyezte, hogy a rossz hír mindig nagyítva terjed, minél messzebbre kerül a forrástól, a jó hírek meg éppen ellenkezőleg, egyre kisebbednek.

Azután egy darabig hallgattak és egyszerre a lányok észrevették, hogy Henry úgy mosolyog, ahogyan akkor szokott mosolyogni, ha tetszik neki valami.

— Mi az, Henry? Akarsz valamit mondani?

Igen, Henry bevallotta, hogy még két nagy újságot tud, de nem tudja elhatározni, melyiket mondja el előbb. Nagyn nehezen aztán kiszedték belőle. Az egyik újság az volt, hogy Harriet néni elküldte Chicagóból a *Ládát*. Sógora, a magkereskedő, hozta el Dubuque-be, azzal a megbízással, hogyha valaki bent jár a telepről, hozza el a leányoknak. Itt van a szekéren. De még magukhoz se tértek, az egyik újság okozta izgalomból, már nyomon következett a másik is.

És ez volt az igazi! A szekéren, beborítva mindenféle takarókkal és beágyazva a cukorsüvegek közé, itt van a harang, az új iskola tornya számára. A harang már hetek óta ott várta Dubuque-ben türelmesen, hogy érte jöjjön valaki. Abból a pénzből vásárolták, amelyet a jótékony hölgyek gyűjtöttek Washington születése napján. Buffalóig

vasúton szállították, azután kompon hozták át a Mississippin és Dubuque-ből íme az öreg Martin ökörfogata viszi rendeltetési helyére.

— Majd eldicsekedhettek az unokáitoknak — mondta Henry —, hogy azon a szekéren utaztatok, amely az első harangot vitte a Mississippitől nyugatra Iowa államba.

*

A két lány azonban nem fogta fel a helyzet komolyságát. Ahelyett, hogy tisztelettel és meghatottan vették volna tudomásul ezt a történelmi eseményt, nem győztek nevetni azon, hogy Henry az ő unokájukat emlegeti.

Hosszan, jóízűen nevettek, lóbálták a lábukat, leheveredtek a zsákokra, úgy nézték az égen száguldó felhőket.

— Nézd csak, Celia, a felhők most olyanok, mint a kövér fehér libák, mintha a nyakukat nyújtogatnák és csapkodnának a szárnyukkal. Te mihez hasonlítanád őket?

— Ó, én nem tudom. Felhő, felhő, nem hasonlít semmihez. De elképzelni, hogy neked meg nekem unokáink lesznek! — Celia egy cukorsüveg és egy gereblye közötti keskeny helyen hemperegve nevetett.

— Hihetetlen, hogy az az idő is eljön egyszer! — visszhangozta Suzanne.

Az idő lassú, vén jószág. Az évek olyan lassan mozognak, mint az ökrök. Suzanne lehuntya szemét és megint felnézett a felhőkre. Most olyanok voltak a felhők, mint egy rózsás ágytakaró.

Suzanne ma nagyon közel érezte magát Celiához és szerette őt. Ez egyike volt kevés valóságos napjainak. Ma a Vörös Cédrus völgye volt az érdekesebb világ, nem az a képzelt világ, amelyben az ő szép emberei éltek. Mama kenyeret sütött a búzából, amelyet papa az Overman-malomban öröltetett meg. Odabén Emily ánizsos süteményt sütött. Phoebe Lou vadszilvát válogatott. Papa és Phineas vadmézet szedtek egy üres fából. Sabina, Jeanie és Melinda vaját

vittek át Sturgis Fallsba. Sabina és Jeanie csak maguk akartak menni, de mikor kiléptek a kapun, Melinda ott állt az ünneplő ruhájában és azt mondta, hogy mama megengedte neki, hogy ő is velük menjen.

Neki magának és Celiának is új gyöngy-gyűrűje volt.

Harriet néni az ő szép otthonából, Chicagóból elküldte a Ládát. Ó, mennyi kellemes újság egy napon! Suzanne ma nem bánta, hogy az ő családja csupa egyszerű emberből áll és hogy semmi érzékük a romantika iránt. A családja ma közelebb állott szívéhez, mint bűvös világának szép és előkelő tagjai. Ezeket ma távolinak és egy kicsit ostobának látta.

A Láda ott állt a veranda asztalán. Suzanne-nak úgy tetszett, mintha egy emberi lény kuporogna ott, várván, hogy mindnyájan összegyűljenek körülötte. Tavalý magas volt a Láda, kövér és négy-szögletes. Az idén alacsony volt és hosszú, mint egy öreg ember, aki alszik, de majd fel fog ébredni és megajándékozza a várakozó világot.

Rettenetesen soká tartott, amíg valamennyien összegyűltek. Sabina, Jeanie és Melinda előbb bekötötték a lovakat az istállóba és behordták a barna cukrot, a sót és a teát, amelyet mama vajának árán vásároltak. Phoebe Lounak be kellett raknia a szilvát a cserépfazékba és forrásvizet öntenie rá. Ettől egész télen át friss marad. Emily és mama a sütéstől vörösen és izzadtan még el is akartak mosogatni, mielőtt a Ládát kibontják. Papa és Phineas sem mutattak valami nagy érdeklődést. Mézgyűjtés után jöttek csak be, hogy részt vegyenek a szertartásban. Papa segített kiszedni a szögeket, óvatosan, hogy el lehessen tenni és alkalomadtán felhasználni őket.

Mialatt a láda deszkája recsegett-ropogott, Suzanne arra gondolt, van-e ehhez fogható kellemes hang a világon. A várakozás jóleső borzongása szaladt végig a hátán.

A láda tetejére belül újságpapírost borítottak. Papa gyöngéden kisimította az újságokat. Nagyon kíváncsi volt rá, hogy mit írnak a chicagói újságok a politikáról.

Most végre, végre! Ó Istenem, milyen izgalmas is az élet! Suzanne egyszerre nagyon sajnálta Evangeline Burrillt, akinek nincsenek unokatestvérei Chicagóban. Sajnált mindenkit, aki nem állhat itt

ebben a pillanatban és nem láthatja, micsoda kincsek kerülnek elő a ládából.

Papa kiszedte az utolsó szöveget is, és most egy pillanatnyi várakozás következett. Udvariasan mindegyikük a másiknak akarta átengedni az elsőbbséget.

— Mama, talán te?

— Nem, hagyjuk Sabinát. Sabina már nem lesz itt jövőre, mire a legközelebbi csomag megérkezik.

Sabina tehát gyöngéden és óvatosan kiemelte a kincseket a ládából. Egy szürkés-kék ruhát és hozzá egy kék szövetgallért. Papa azt mondta, hogy a gallér olyan nagy, mint egy sátor. Azután egy nagy csomó piros pamut, azután új, piros flanel, még egy ruha, sötétzöld, kicsit piszkosfehér csipkével a nyaka körül, azután egy sötétpiros ruha fekete selyemmel szegve és egy krinolin. A krinolin fehér muszlinból készült és egyhangúan Sabinának ítéltetett. Sabina szeretettel szorította magához, mint egy babát. Egy vég szürke kalikót mama vett magához, mondván, hogy ő majd igazságosan elosztja.

És azután — az ember igazán nem mert hinni a szemének — Suzanne elpirult zavarában, mintha ő hozta volna a világra azt a kincset, amely most előkerült: sötétzöld selyemernyő, kicsi, mint egy gyerekjáték. A nyele hosszú, karcsú és csak egy-két helyen volt elszakadva, ott, ahol a drót keresztülszúrta. Igazán nem volt szép mamától, hogy azt kérdezte, mi az Isten csodájának küld Harriet néni napernyőt nekik? Ugyan mikor használják? Phineas pedig azt mondta, hogy jó lesz az öreg Csillag, vagy a Kopasz feje fölé, amikor szántanak.

Mikor a doboz kiürült, Suzanne-nak olyan fájdalmasan üres érzése támadt, mint hogyha elmúlt volna minden, amiért élni érdemes. Vacsora előtt többször átment mama hálószobájába és elgyönyörködött a szép zöld napernyőben, amely az ágyon hevert.

Mínthogy ez a nap is csak olyan volt, mint a többi, nemsokára asztalnál ültek, mint rendesen. Phineas és Celia egyszerre érkeztek az utolsó üres székhöz, Phineas, férfierejével egyszerűen fölemelte Celiát a székről és gúnyosan nevetett.

Sarah-nak és papának kellett közbelépni, hogy békesség legyen.
— Hallgassatok csak — mondta egyszerre Phoebe Lou és Jeanie —, micsoda hang ez?

A többiek is hallották, többen felugrottak és az ajtóhoz szaladtak. A zabkása mint megannyi apró kis tábortűz, füstölgött a tányérokon.

A hang gyöngé volt és olyan távoli, hogy alig lehetett hallani. De minthogy a szél Sturgis Falls irányából fújt, mégis elhozta a hangot.

— Ugyan, ne bolonduljatok! — szólt rájuk Sarah rosszkedvűen.

Mindnyájan a fülüket hegyezték és egyszerre tisztán hallották az új harang szavát.

— Az első harangszó a Mississippitől nyugatra — mondta Jeremiah ünnepélyesen. Fölemelte kezét és olyan hangon folytatta, mintha áldást osztana:

— Az első lépés Iowában a művelődés útján...

Valamennyien visszamentek a házba, ahol már gyülekeztek a legyek a gőzölgő tányérok körül. Suzanne és Celia elővették a hosszú szárú légycsapókat és elhessegették a legyeket.

Jeremiah egész vacsora alatt a harangokról beszélt, hogy a végén már valamennyien unták egy kicsit.

— Szimbólum a harang — mondta —, meglátjátok. Úgy beszélt, mintha ő személyesen lenne felelős Iowáért. — Meglátjátok, Iowa egy szép napon vezető szerepet fog vinni az Egyesült Államok területén. Mint Massachusetts és Connecticut és a többiek. Szeretném megérni. Ingyen iskolákat, állami iskolákat fognak építeni szegényeknek és gazdagoknak egyformán, az állam egész területén. És az alapítványokat emberségesebben fogják kezelni.

Valamennyien nevettek.

— Papa mint iskolaigazgató! Mit veszel az alapítványból?

Papa azt mondta, ha minden alapítványt olyan becsületesen kezelnének, ahogyan ezt az övét kezelik, akkor senkinek nem lenne panaszra oka. Ha ez az ő iskolájuk fából épült is, és kicsi is és nem sok tanulót tud befogadni, azért ez is lesz olyan jó iskola, amilyen a többi, kelet felé. *Egyetlen lánc sem lehet erősebb, mint a leggyöngébb szeme.* És az iowai közoktatási rendszer nem lehet az,

aminek kellene lennie, ha minden kis iskolaszemecske is meg nem teszi a magáét.

Már türelmetlenül hallgatták és szerették volna másra terelni a beszédet. Papa, maga édeskevésként végzett, ugyan miért akar mindenáron állami közoktatást?

Wayne Lockwood házába is elhallatszott a távoli gyöngye hangocská. Átlovagolt Martinékhoz, hogy megkérdezze, jól hallotta-e, vagy pedig zúgott a füle.

Akinék is meghallották és Burrillék is, Mansonék is és mindannyian örültek neki, tudták, hogy most valami kellemes és fontos dolog történt.

Minden kunyhó előtt kint álltak az emberek födetlen fővel, némán és hallgatták az Angelusra hívó harangszót.

A harang egész éjszaka diadalmasan zengett.

Ha az egyik belefáradt a húzásba, a másik átvette tőle a kötelet. Mintha nem tudták volna abbahagyni az ünneplést, mintha Iowa most először hasonlított volna egy kicsit Pennsylvániához és Ohiohoz és New Englandhez, mint ahogy egy kicsit az iovaiak is hazamentek volna...

TIZEDIK FEJEZET

Az őszi szemeszter Suzanne-ra nézve most ott kezdődött, abban a kicsi cölöpépületben, amelynek a telkét apja ajándékozta a telepnek. Mint a Martin-ház, az iskola is ott állt az erdő szélén és a fák eltakarták előle a prérít. Ablakai alatt mogyoróbokrok nőttek és a tölgyfák benyújtogatták ágaikat. A vadszőlő bíborvörös levelei messziről olyanok voltak, mintha lángnyelvek nyaldosták volna a kis fekete cölöpépületet.

Odabent a falak mentén kézzel faragott padok sorakoztak, a tanulók úgy ültek rajtuk, hogy hátat fordítottak a terem közepének. A fiúk, mintha lovon ülnének, a lányok szemérmesen összefogták bő szoknyájukat, hogy nadrágjukból minél kevesebb látsszék ki. Az

asztalok oda voltak erősítve a falhoz, a terem két oldalán. Lejtős lapjuk alatt két-két gyermekre jutott egy fiók.

Az egyik sarokban mosdó állt, melyből meleg nyári napokon mindig csöpögött a víz, télen pedig befagyott. Ez a bádogmosdó volt a legkorszerűbb újítása az esztendőnek.

Ezen az őszön a Martin lányok közül már csak Melinda, Celia és Suzanne jártak iskolába. Sabina és Emily befejezték tanulmányaikat, még mielőtt kijöttek Iowába. Jeanie és Phoebe Lou, papa kívánságára még tavaly télen is jártak iskolába, de Jeanie azt mondta, hogy ő jobban tud olvasni és helyesebben tud írni, mint a kis öregember, aki tanította őket és kijelentette, hogy ő nem bolond tovább iskolába járni. Phoebe Lou azért nem járt iskolába, mert elment „segíteni” Mrs. Mansonnak, aki kisbabát várt.

Egy héttel ezelőtt Mrs. Manson nőtlen fivére, Ed Armitage érkezett meg kétkerekű kocsiján, és beszólt Martinékhoz, hogy a lányok közül valamelyik nem menne-e át a nővérének segíteni. Jeremiah azt mondta:

— Hát tudod-e, őszintén szólva, én nem szívesen engedem szolgálni a leányaimat, de ha valamelyiküket feleségül akarod venni, hát tessék, válassz közülük. Hét közül választhatsz.

— Csak hat közül, papa — mondta Phineas. — Elfelejtetd, hogy Sabina már foglalt.

— Igaz, Ed. Tehát Sabina kivételével.

Ed Armitage a kabátja gallérjáig elvörösödött, a leányok pedig bevonultak mama hálósobájába, mert majd megpukkadtak a nevetéstől, Ed zavarának láttán.

Phoebe Lou tehát elment segíteni Mansonnénak, a kis kétkerekű kocsin. A vállán keresztül visszanezett az egybegyűlt családra. A lányok, mikor a kétkerekű eldöcögött, bementek a házba és halálra nevettek magukat.

Sem Celia, sem Suzanne nem állhatták az új tanítót, Ambrose Willshire-t, és Melinda őszintén megmondta, hogy inkább szeretné a padlót feltörölni vele, mint tanulni tőle, bár egyikük sem tudta volna megmondani, hogy tulajdonképpen mi a kifogásuk ellene. Túlságosan, mézédeseen udvarias volt, kifogástalanul merev modorú, de apró

dolgokban borzasztóan kicsinyes. Amikor például a legnagyobbik Akin fiú egészen ártatlanul és jóindulatúan kérdezett valamit, kicsúfolta. Celiával pedig ötvenszer leíratta büntetésből ezt a mondatot: „Azt hiszem, szép vagyok”. Azért, mert óra alatt Celia a hajfűrtjeit csavargatta.

Ami a legkellemetlenebb volt a dologban, Ambrose Willshire egyelőre náluk lakott. Tulajdonképpen Mansonéknál lett volna szállása, de egyelőre a gólyával együtt nem fért el Mansonéknál. A három iskolás lány ugyancsak nem fogadta szívesen a tanítót. Jelenléte árnyékot vetett ezekre a napsugaras októberi napokra. Azt sem szerették, hogy mindig kijavította a lányok beszédjét. Valamennyien megkönnyebbültek, mikor négy hét elmúltával átköltözött Akinékhez.

Jeanie kijelentette, hogy egész nap énekelni fog örömeiben, mert amíg a tanító ott ült az asztaluknál, állandóan úgy érezte magát, mint akit a kígyó megbűvölt, jóformán a száját sem merte kinyitni egész idő alatt. Még Jeremiah is elismerte, hogy szép, szép a műveltség, de azért egy ilyen nagyképű embert látni az asztalnál nem kellemes. A műveltség utóvégre nem összeférhetetlen egy kis jóízű tréfálkozással.

Ezen az októberi vasárnapon, amikor indián tábortüzek égtek a folyóparton, Henry és Phineas az utolsó munkákat végezték odakint a mezőn. Előkészítették a talajt a jövő tavaszra.

Emily kenyeret sütött, Jeanie az édesanyjával szappant főzött a ház előtt. Melinda ruhát teregetett két fa közé feszített kötélre, Sabina pedig Celiával édes gyökeret szárított. Kelengyájének lepedői már ott fehéredtek az udvar száraz fűvén. A préri tüzes napja már kiszívta sárga színüket.

Suzanne a legyeket kergette a száradó édesgyökérről és közben a szappant keverte. Amellett a lepedőket is szemmel kellett tartania, nehogy a csirkék bepiszkítsák valamelyiket.

Jeremiah ezen a délutánon átlovagolt Wayne Lockwoodhoz. A feje mindenféle politikai kérdéstől zúgott. Az egész telep izgalomban égett.

Tuladonképpen csak június óta volt a telep hivatalosan bejegyzett község. A községháza egyelőre Sturgis Fallsban helyezkedett el, Mr.

Mullarky házában, ahol egy húsz láb hosszú és hét láb magas helyiségért havi nyolc dollár bért fizettek. A helyiséghez egy asztal és két szék is tartozott. Így tehát Sturgis Falls lett a megyei székhely.

Úgy hallatszott, hogy Prairie Rapids féltékeny Sturgis Fallsra. Jeremiah Martin ezt forgatta a fejében, mialatt Wayne-hoz lovagolt. Wayne, Ed Armitage segítségével a földjét szántotta.

A két fiatalember sokáig állt az eke mellett, mialatt Jeremiah Martin beszélt, beszélt, magyarázott, hadonászott és bizonyítani próbálta, hogy miért kell Sturgis Fallsnak mindenáron megtartania a vezető szerepet.

Wayne-t egyáltalán nem izgatta a probléma és ezt meg is mondta Jeremiahnak.

— Nem látom be — mondta —, hogy miért ne lenne Prairie Rapidsnak éppen annyi joga ahhoz, hogy székhely legyen, mint Sturgis Fallsnak.

Jeremiah Martin szeme villámokat szórt.

— Hát maga nem érzi magát mérföldekben és érzésben sokkal közelebb Sturgis Fallshoz, mint Prairie Rapidshoz? — kérdezte csodálkozva.

— Kilométerekben talán igen — mondta Wayne —, de érzésben nem.

Wayne-nak rosszul esett, hogy fájdalmat kell okoznia Jeremiahnak. Az öregúr mindig nagyon jó volt hozzá. De végre is, ő itt a maga ura és joga van megmondani önálló véleményét.

Egy órával később Jeremiah ezzel búcsúzott:

— Hát aludjon rá egyet, fiam. A fejemet adom rá, hogy napvilágnál egészen más szemmel fogja nézni a dolgokat.

Mikor már Jeremiah Martin messze járt, Wayne egyszerre egy másik lovast látott közeledni.

Cady Bedson! Mit keres ez az ember nála?!

— Ótóriai teát kell adnunk, Ed — mondta félig nevetve, félig bosszúsán a társának —, annyi a látogatónk.

Jeremiah Martin izgalmas látogatása után pár perccel nem volt nehéz kitalálni, mi szél hozta ide Cady Bedson.

— Nem szeretem ezt az embert, Ed — mondta Wayne.

- Hogy van, Lockwood? — kérdezte nyájasan Cady Bedson.
- Nincs okom panaszra.
- Jó földje van.
- Azért választottam ezt — felelte szárazon Wayne.

Cady nevetett. Szemmelláthatóan nem volt ma veszekedő hangulatban.

— Egy szép napon mindezeket a földeket bele fogják olvasztani az új megyébe.

— Az lehet. De egyelőre szeretném tudni, minek köszönhetem a megtiszteltetést?

— Mire való ez a gúnyos hang, Lockwood?

— Biztos, hogy nem jó szél hozta ide.

Wayne elgondolkozott rajta, hogy tulajdonképpen miért nem szereti ezt az embert?! Mit talál olyan ellenszenvesnek rajta? Kipödört bajuszát? Olajos nyájasságát? Ez is egyike azoknak a dolgoknak, amelyeket nem lehet megmagyarázni.

— Egyszerűen nem szeretem, nem tudom megmondani, hogy miért — mondta Ednek, miután Cady elment.

Ed Armitage nevetett és Wayne is vele nevetett.

Furcsa, hogy ez az ember győzte meg őt valamiről, amiről önmaga még egy órával ezelőtt nem tudott volna dönteni. Sturgis Falls mellett szavaz, pusztán azért, mert tudja, hogy Cady Bedson Prairie Rapids mellé állott. Hogy fognak nevetni a leányok és maga Jeremiah is, ha megmondja, hogy mi döntötte el ránézve a kérdést!

Majd holnap átmegy hozzájuk és megmondja. Holnap prédikáció lesz az új iskolában és Emily meghívta őt ebédre. Valami Osgood nevű pap jön ki a telepre, ő tartja az istentiszteletet és a prédikációt.

A vasárnap olyan volt, mint egy ritka ékszer, amelyet szürke ruháján visel október. A kis iskolaépület zsúfolásig megtelt. Nyergelt lovak és szekerek állottak körös-körül a fákhoz kötözve. Osgood páter, egy ráncos arcú kis gnóm, mennydörgő hangon szavalt az Ó-testamentumból. Beleszőtte a keresztséget, a megtérést, a vezeklést, a megváltást, az imádságot, a predesztinációt, mialatt az anyák tubákot tartottak a gyermekeik orra alá, hogy el ne aludjanak és titokban ők maguk is szippantottak egyet-egyet.

Suzanne-nak kitűnő alkalom volt ez az álmodozásra. Páter Osgood monoton hangja elringatta. Olyan volt, mint egy méh álmosító zümmögése.

Jeremiah is bólogatott fekete szakállába. Közben föl-fölriadt és méltatlankodva nézett körül. Sarah a pap felé fordította éles, hegyes kis arcát a fekete főkötő alatt. Nehéz vörös hajában meglazultak a hajtűk és az ajkát olyanformán biggyesztette, mintha erőszakkal tartaná vissza magát attól, hogy oda ne mondjon valamit a szónoknak.

Henry és Phineas kint rekedtek az ajtó előtt és titokban nagyon örültek, hogy elkéstek és nem kaptak odabent helyet.

Sabina és Tom Bostwick lopva egymás kezét fogták, Sabina szürke kendője alatt. Emily idegesen fonogatta hosszú hajfonatát és a ruhára gondolt, amelyet Harriet néni küldött. Hogyan fogja átalakítani? Jeanie hol Sam Phillipsre kacsintott zöld főkötője alól, hol George Wormsbyre. Sőt még Ambrose Willshire-re is vetett egy-egy lopott pillantást.

Phoebe Lou Mansonékkal ült. Melinda kibámult a nyitott ablakon és gondolatban messze járt, egyikén azoknak az utazásoknak, amelyeket annyira szeretett volna megtenni. Celia mélyen lehajtott fehér szalmafőkötős fejcskékjét. A felületes néző azt hitte volna, hogy buzgón imádkozik, mert szép arca áhítatos kifejezést öltött. De a felületes néző természetesen nem tudhatta, hogy Miss Celia egy törött tükördarabot rejteget a kendője alatt és önmagában gyönyörködik.

Igazán nem volt csoda, hogy Suzanne ebben a félig álmodozó hangulatban mintegy fátyolon keresztül látván az ismerős alakokat, egy pillanatra megfeledkezett arról, hogy hol van és mikor egy légy repült a kezére, ösztönösen felugrott és körülnézett a hosszú nyelű légycsapó után, hogy aztán a következő pillanatban, mikor ráeszmélt, hogy hol van, szégyenkezve visszaroskadjon a padra. Mindenki őt nézte és Wayne Lockwood a terem túlsó sarkából megértően rámosolygott.

Es ekkor, mindnyájuk legnagyobb meglepetésére a beszéd hirtelen véget ért. Már csak egy zsoltár következett és az áldás. Azután a pap

bejelentette, hogy délután két óra harminc perckor ismét beszélni fog, ezúttal a fő prófétákról és a prédikáció után gyűjtés lesz.

A zsoltárt elénekelték, Sabina és Wayne tiszta csengő hangja messze kihallatszott a sok bizonytalan, nyers hang közül. Az áldás, amelyről Mr. Noah Websternek *Az angol nyelv amerikai szótára* című könyve azt mondja, hogy „rövid, imádság, amellyel nyilvános istentiszteleteket szoktak befejezni”, ugyancsak nem volt rövid, sőt ellenkezőleg, nagyon hosszú volt. Mire véget ért, az asszonyoknak sietniük kellett haza, hogy a délutáni istentiszteletig az ebéddel és a mosogatással elkészüljenek.

Minthogy későre járt, az emberek nem álltak meg beszélgetni, és nem mentek be egymáshoz, mint máskor szoktak, prédikáció után. Ezúttal az asszonyok voltak azok, akik meghúzták a férfiak kabátujját, hogy siessenek. Máskor megfordítva szokott lenni. Máskor rendszeren a férfiak mondták, hogy „ti asszonyok, nem tudjátok abbahagyni a beszédet”. Most a legtöbb férfi beszélni szeretett volna Rab Dorwittel, aki szabályszerű határőr ruházatban és sapkában tért vissza, hogy lássa, mennyit változott a völgy, mióta ő elment innen.

Tizenöt évvel ezelőtt járt utoljára ezen a tájon. Akkoriban még az indiánokkal együtt táborozott, később pedig egy összetákolt kunyhóban lakott a folyó mellett. Nem a Jeremiah Martin-féle telepes típusa volt, aki azért jött Iowába, hogy itt állandó otthont teremtsen magának és a családjának, hanem abból a másik, kiveszőfélben levő kalandos fajtából való volt. Szerette a szabadságot, a vad préri-szelet, a vizet és az erdőt és ezt a mai világot túlságosan civilizáltnak találta.

Jeremiah már meg is hívta az öreget ebédre, úgyhogy Melinda odasúgott az anyjának:

— Mama, az Istenért, vigyük haza papát, mielőtt az egész gyülekezetet meghívja!

Sarah már előreküldte Celiát és Suzanne-t asztalt teríteni. Most utánuk szalasztotta Melindát is.

— Menj csak, Melinda, vigyázz, hogy a tűz ki ne aludjék a csirkék alatt. Én is mindjárt otthon leszek.

Emily nem várt anyja utasítására, ő már előresietett, szoknyáját magasra kapva, hogy bele ne akadjon a száraz októberi gazba. Phoebe Luo, aki Mansonéknál lakott, egyelőre fel volt mentve mindenféle kötelesség alól. Sabina lassan sétált hazafelé Tom Bostwickkal. A menyasszonyság némi védelmet nyújtott neki anyja szigorúsága és katonás parancsai ellen.

Jeanie, bár még nem volt menyasszony (mert még nem tudott határozni, hogy melyik udvarlóját skalpolja meg), két ifjú között andalgott hazafelé. Az egyik Sam Phillips volt, a másik George Wormsby, de félúton utolérte őket Ambrose Willshire és Jeanie ekkor faképnél hagyta két húséges udvarlóját és a tanítóval folytatta útját.

Celia és Suzanne lélegzet nélkül érkeztek haza. Rögtön kötényt kötöttek és nekiláttak megtoldani az asztalt, mert valószínű volt, hogy Osgood páteren, Tom Bostwickon, Wayne Lockwoodon és az öreg telepesen kívül papa még egy-két férfitendéget hoz magával.

Szerencsére a legyek elhajtása már nem okozott különösebb gondot. Októberben már nem sok légy volt. Az első fagy elpusztította őket.

Már hallatszott is papa harsogó hangja.

— Sose siessen. Fél háromra tőlünk kényelmesen visszaér!

Suzanne villákat és késeket tett az asztalra, amelyet előbb hosszú fehér abrosszal terített le. Szerette volna tudni, hogy hol fog ülni Wayne Lockwood. Hogy mi haszna lett volna belőle, ha tudja is, azt nehéz lett volna megmondani, mert hiszen csupa egyforma, fekete nyelvű villa és kés volt a házban és csupa egyforma, súlyos, vastag fehér tányér. De Suzanne mindegyiket simogató mozdulattal tette a helyére, mert hátha ott fog ülni a kedves.

A férfiak kint sütkéreztek a szép októberi napfényben, amíg ebédhez nem szólították őket. Osgood páter iránti tiszteletből ma nem került szóba a versengés a két telep között. A régi időkről beszélgettek, amikor még a telepes korlátlan úr volt a vidéken.

Mikor Suzanne látta, hogy anyja és Emily már kezdik kiszedni a hatalmas tálakra a préri-csirkét és tudta, hogy az éhes csapat

perceken belül asztalhoz fog ülni, kiszaladt, hogy körülnézzon, mit tehetne díszül az asztal közepére.

A virágok már elhervadtak, de törhet néhány tölgyfagallyat, olyan szép, rézszerű a levele a meleg napfényben. Láta, hogy Celia a kerítéshez támaszkodik és szőke fejét ábrándosan oldalt fordítja. Celia szerette magát „beállítani”. Melinda azonban éppen ebben a pillanatban kiáltott ki gonoszul a konyhaajtón:

— Celia! Ha száműzött görög hercegnőnek akarsz látszani, töröld meg az orrodát, mert kormos!

Suzanne nem nézte már Celiát, nem figyelt Melinda gonoszkodására, megfledkezett az ebédre is, annyira elgyönyörködött a fák vörös és sárga és bronz-színű pompájában.

— Milyen szomorú — szolt vissza két nővérének, rekedten az izgalomtól —, milyen szomorú, hogy a levelek mind le fognak hullani.

— Ó, te csacsi! Jövő évre majd újra kizöldülnek — felelt Celia.

Már valamennyien az asztal körül szorongtak. Mansonék újszülött kisbabájával együtt, aki mama magas ágyán aludt, tizennyolcan voltak.

Az öreg Rab Dorwitt sapkával a fején ült le az asztalhoz, aztán egyszerre ráeszmélt, hogy nem madarak és mókusok, hanem emberek társaságában fog étkezni, udvariasan levette fejéről a sapkát és pontosan célozva, a szoba sarkába dobta.

Jeremiah intett Osgood páternak, a pap lehajtotta fejét és folyékonyan és (az éheseknek legalább úgy tetszett) végeérhetetlen hosszan mondta el az asztali imát.

„Ó, Istenem, áldd meg szolgálid életét, áldd meg ezt a barátságos gyülekezetet. Áldd meg ezt a népet. Áldd meg a szomszédaikat. Áldd meg ezt a közösséget. Áldd meg a te egyházadat. Áldd meg ezt a házat, ennek a háznak a gazdáját és minden lakóját. Áldd meg ezt az új telepet itt a vadonban. Áldd meg Hemstead kormányzót és minden cselekedetét. Áldd meg Pierce elnököt és adj neki bölcseséget, hogy helyesen tudja vezetni nemzetét. Áldd meg a kormányt és minden tagját. Áldd meg...”

Wayne Lockwood, aki Phoebe Lou és Jeanie között állt, inkább érezte, mint látta, hogy a két leány teste remeg. Ajkába harapott és a

tányér *Made in England* márkáját nézte mereven. Tudta, hogyha egyszer a Martin lányok elkezdenek nevetni, akkor neki is velük kell nevetnie.

Bár voltak pillanatok, amikor úgy tetszett, hogy az élet most már mindörökké egy ilyen fenyegető a papi hangból és visszafojtott nevetésből fog állani, az imádság váratlanul mégis véget ért. Valaki halkán felnevetett és nehogy kitörjön a botrány, Jeanie sietett megmenteni a helyzetet.

— Mi jut eszedbe, Suzanne, tölgyfaleveleket hozol be virág helyett! Igazán nevetnem kell.

Ezen aztán valamennyien nevettek.

— Nahát, soha nem nevettem ilyen jóízűt!

Valamennyien kapva kaptak az odadobott szalmaszálon. Ezzel viszont Suzanne-t hozták zavarba. Wayne az asztalon keresztül látta Suzanne zavartan piruló arcát és kétségbeesett tekintetét és megsajnálta. Szegény kislány, igazán kegyetlenség volt minden felelőséget ő rá hárítani.

Wayne tehát odahajolt a vörös és bronzszínű levelekhez és halkán azt mondta:

— Nagyon szépek a levelek, Suzanne.

A szép szemek már ismét derűsen csillogtak, mintha gyertyát gyújtottak volna mögöttük. Wayne nem találta kellemetlennek a tudatot, hogy ő gyújtotta meg a gyertyákat.

Fél háromkor mind a tizennyolcan és a többiek is valamennyien visszamentek az iskolába. Annyian voltak, hogy a férfiak nagy része kiszorult és mind a négy ablakot ki kellett tární, mert olyan fojtó volt bent a levegő.

Négy órára Osgood páter elintézte a főprófétákat és áttért a kisebbekre. Ekkor az öreg Rab Dorwitt, aki be volt préselve Jeremiah és Ed Armitage közé, hirtelen elhatározta, hogy ő már eleget hallott, felállt, előrelökte az asztalt, a sapkáját felcsapta verítékező homlokára, szőrös kezével belenyúlt a zsebébe, egy pénzdarabot odadobott a gyűjtőívre, valamit morgott és kísértelt a szabad levegőre.

Ezen a napon már másodszer látta Wayne Lockwood az erőfeszítést, amellyel a Martin lányok vissza akarták fojtani a nevetést. Ezúttal nem lehetett ürügyet találni, mint délben szegény Suzanne tölgfaleveleit, és Wayne nagyon aggódott, hogy nem fogják megúszni botrány nélkül. Ekkor a pap Sabinához fordult, azzal a kéréssel, hogy énekelje el a befejező zsoltárt. Sabina kipirulva és nem tudni, hogy szándékosan-e, vagy véletlenül, azonnal rákezdte.

„Ó, jertek, társaim, a bajban...”

Olyan hamisan énekelt, hogy a gyülekezet nyugodtan, feltűnés nélkül kinevethette. Legfőbb ideje volt, mert már valamennyien fuldokoltak.

Mennyi minden történt ezen az egy napon! Éjszaka, mikor lefeküdt, Suzanne arra gondolt, hogy bizonyára senkinek sehol, még a chicagói unokatestvéreknek, vagy a New York-iaknak, vagy a New-England-ieknek sem lehetett ilyen zsúfolt és izgalmas napjuk, amilyen az övé volt ma. És mikor papa felhúzta az órát a vaskulccsal és azt mondta, mint mindennap:

— Megint elmúlt egy nap. Holnap újrakezdjük — Suzanne szomorú volt, hogy elmúlt a nap.

TIZENEGYEDIK FEJEZET

Az 1854-ik év a végéhez közeledett.

A kunyhók mögött nagy farakások álltak, a csirkéknek ketrecet építettek, vizet hordtak, disznót vágtak és gabonát vittek őrölni az Overman-malomba.

Bent a kunyhókban a napi élet körforgása folyt. Sütés-főzés, mosás, vasalás, súrolás. De a telepesek érdeklődése nem merült ki a napi munkával. Azért tudtak örülni minden apróságnak, tudtak aggódni a szomszédért, ha beteg volt és mohón nyelték a politikai híreket. Az emberek mindenütt egyformák, csak a keret és az idők

változnak. Akármilyen nyelven mondják, hogy: *szeretlek*, boldogság jár a szó nyomában. És az a szó, hogy: *meghalt*, mindenütt egyforma fekete kétségbeesést fakaszt.

Martinéknál két nagy eseményre készültek. Karácsonyra és Sabina újévi esküvőjére. Közben pedig folytonosan beszéltek Sturgis Falls és Prairie Rapids versengéséről is. Az ellentét egyre jobban kiélesedett a két telep között. Keserű szavak estek. Telepeselek, akik azelőtt az utolsó falatjukon is megosztottak volna, most mereven hátat fordítottak egymásnak.

Most hogy szinte nyílt harc tört ki a két telep között, egyébről se beszéltek a cölöpházakban, a boltokban, az utcán. Mihelyt két ember összekerült, erről kezdtek beszélni. Ha történetesen csak Sturgis Falls, vagy csak Prairie Rapids hívei verődtek össze, akkor a beszéd, ha heves is volt, nem élesedett veszekedéssé. Ha azonban különböző pártállásúak kerültek össze, halálos gyűlölet izzott a szavakban.

Azok, akik a folyó mentén lakván, egyik telephez sem tartoztak, megosztottak a két telep között. A keleti oldalon az újabb telepeselek Prairie Rapidsért lelkesültek, a nyugatiak azonban úgy vélték, hogy Sturgis Fallsnak régebbi jogai vannak. Szinte mintha határvonal húzódott volna keresztül a folyón és két részre osztotta volna a telepesekeket. A folyó menti családoknak az a része, amely közelebb esvén Prairie Rapidshoz, oda járt bevásárolni és a postájáért, a szó szoros értelmében elidegenedett Martinéktól, Akinéktől, Burrilléktól, Mansonéktól és Wayne Lockwoodtól, szóval mindazoktól, akik Sturgis Falls mellett törtek pálcát.

Jeremiah Martin nem vonta ki magát a harcból és Sturgis Falls kedvéért egészen elhanyagolta munkáját. Sokszor belovagolt a városba, hogy beszéljen a vezetőkkel és olykor átment az ellenség táborába is, hogy szándékukról értesüljön.

Ed Armitage hordta a híreket. A heves vérű fiatalember úgy lovagolt be Martinék udvarába, mintha kergetnék. Sokszor olyan hirtelen állította meg a lovat, hogy az csaknem leült ijedtében. Wayne Lockwood, bár alapjában békés és konzervatív természetű volt, maga is részt vett a harcban. Hogy Prairie Rapids, az újabb és

kisebb telep így erőszakoskodik, ez több volt, mint amennyit ő le tudott nyelni. Forradalmár vére fellángolt.

Ezekre gondolt, míg szombat este átlovagolt Sturgis Fallsba. Egész héten át keményen dolgozott, ólat épített a birkáknak, amelyeket be kellett már terelni a mezőről. Gondolatait ma kizárólag az a háromszáz lakosú kis délnyugati város foglalta el.

Alig indult el Feketemadár hátán, mikor üvöltést hallott és nem messze a kunyhójától nagy, szürke farkast pillantott meg. Puska nélkül, szempillantás alatt kellett cselekednie. A farkas egy fácánt tartott a szájában.

— Tedd le! — ordított rá Wayne, anélkül, hogy tudta volna, mit csinál. A vadállat csodálatosképpen engedelmeskedett. Kiejtette szájából a megrémült fácánt és elszaladt.

Bár a prérin nem voltak ösvények, Wayne már annyira megszokta az utat, hogy tudta, ma is arra megy, amerre máskor szokott és megérezte, hogy ez az út majd egyszer országút lesz. A népek országútja. A Martin lányok máris úgy beszéltek róla: országút.

A Martin lányok! Tulajdonképpen nagyon helyesek voltak. Most egymagában is csaknem hangosan fölnevetett Wayne, ahogy legutóbbi csínyükre gondolt. Egy este, mikor a férfiak mind elmentek hazulról, Jeanie és Melinda felöltözködtek a bátyjaik ruhájába, észrevétlenül kiosontak és megijesztették húgaikat. Suzanne annyira megrémült, hogy idegen férfiak járnak a ház körül, hogy átszaladt Akinékhoz segítségért. Igen, a Martin lányok szemében az élet csupa mulatság volt.

Wayne a folyóhoz ért. Itt már tisztábban látszott az út. A kerekek állandó nyomot vágtak.

Az út mentén kis ház állt, ahol egy asszony lakott a lányaival. Wayne tudta, hogy sokan a telepesek közül ide járnak éjszakánként. De ő nem kért ebből az olcsó szerelemből.

A folyón egy Cameron nevű férfi kompot járatott egész nyáron, de a komp lassú volt és unalmas. Szó volt róla, hogy majd egyszer hidat fognak építeni. A víz befagyott és Feketemadár nem mert mindjárt nekivágni. Mikor aztán szerencsésen átérték a túlsó partra, Wayne odakötötte a lovát egy oszlophoz, a bolt közelében és bement a

szerény épületbe, amely a főutca közepe táján állott. „Főutca”, ez persze túlzás volt, csak udvariasságból hívták így, hiszen más utcája még nem is igen volt a telepnek. Az egész város mindössze néhány tucat házból állott. A legszebb volt közöttük a Winslow-ház, Mullarky boltja mellett. Följebb, a kanyargós úton egy „Amerikai ház”-nak nevezett kis kocsmá állott.

A boltban vagy egy tucat ember üldögélt, köztük Phineas Martin és Ed Armitage. Furcsa, gondolta Wayne — hogy a két fiú közül mindig csak Phineas jár a kocsmába beszélgetni, Henry soha.

Az üvegekbe dugott faggyúgyertyák mögött az asztalon néhány láda tojás és egy-két vég vászon meg kalikó hevert. Cukor, só, bab, mandula, száraz hering, tonhal, bivalyhús, alma —, ezeket valamelyik telepes asszony kalikóért cserélte be.

Wayne-t vastag füst fogadta. Megvásárolta, amire szüksége volt, felkötötte a lovára, azután ő is leült egy kicsit beszélgetni.

Ezek, akik a kályha körül ültek, történetesen nem voltak valami járatosak a politikában. Csak annyit tudtak, hogy van egy újonnan megválasztott liberális (wigh) kormányzó, Grimes, aki jövő hónapban átveszi hivatalát odaát, Iowa Cityben. Azzal a csatakiáltással választották meg, hogy „Nem akarunk többé rabszolgaállamot!” Elkeseredett harc dúlt, hogy Iowa Cityből az államnak egy központi fekvésű helyére tegyék át a fővárost. Iowa City ugyan az ország keleti részében központ volt, de sokan azt tartották, hogy a nyugatnak is kellene egy központ. Az egész küzdelem azonban olyan messze zajlott le, hogy ezeket az embereket nem érintette. Iowa City hetvenöt kilométernyire volt légvonalban. De hát légvonalban senki sem tehette meg az utat és így még a legkedvezőbb időben is napokig tartott, amíg sárban, hóban, porban eljutottak Iowa Citybe. De a „városháza” az más dolog volt és ez is veszedelemben forgott.

A kandalló ropogó tüze mellett sok szó esett a cölöpépületben, amely ház is volt, bolt is volt és községháza is. Ketten sakkoztak a pislogó faggyúgyertya világánál, néhányan iddogáltak, aztán Wayne, Ed Armitage és Phineas Martin lassan szedelőzködni kezdtek.

Akkor történt, mikor kiléptek a homályosan világított boltból a lovaikhoz. A sápadt novemberi fogyó hold fényénél vagy egy tucat lovas embert láttak dél felől közeledni.

Mind a hárman megálltak és ösztönszerűen visszaléptek a ház árnyékába.

— Mi ez?

— Kutya legyen, ha tudom.

— Valami céljuk van, az bizonyos.

Visszamentek a boltba és a félig nyílt ajtón keresztül kémleltek kifelé. Látták, hogy az embereknek körülbelül a fele leszáll a lováról, odadobja a kantárt a többieknek és a bolt felé indulnak.

— A tojásokat! — parancsolta Wayne.

Valamennyien lekuporodtak a földre egy-egy láda tojással.

— Ha bejönnek, ne kíméljétek őket — mondta Wayne.

Hatalmas termetű férfi lépett be az ajtón, Phineas épp a jobb szemét találta el a tojással. Ed Armitage úgy ordított, mint egy szíu indián és vadul dobálódzott. Az egyik gyertya fénye valami fényes tárgyon tört meg, és Wayne egy magas cylinder alatt megismerte Cady Bedson sötét arcát.

— Sohasem szerettem a kalapodat, Bedson! — kiáltott oda neki vidáman Wayne — és egy tojással megcélozta a kalapot.

A harc addig folyt, amíg egyetlen ép tojás akadt Mullarky boltjában. A látogatók dühösen, átkozódva távoztak.

A tojásharc azonban nem intézte el az ügyet. Hallván a távozók halk szitkozódását és fenyegetőzéseit, miközben nadrágyukról, kalapjukról, arcukról törölték a tojás levét, meg lehetett jósolni, hogy az ellenség majd más, hatékonyabb eszközökkel fog szerencsét próbálni.

Egyelőre Wayne, Phineas és Ed Armitage kitűnő kedvre hangozódtak. Egész úton hazafelé torkuszkodtából énekeltek, mindenféle ostoba dalt, nem bírták fékezni örömeiket. Legszívesebben futva tették volna meg az utat hazáig, ha nem lett volna olyan síkos az út és nem féltették volna a lovaikat.

TIZENKETTEDIK FEJEZET

Martinéknál Sabina esküvőjére készülődtek. Még karácsony is háttérbe szorult az esküvői előkészületek mellett. Ez volt az első esküvő a telepen. 1855 újév napjára tűzték ki.

Phineas hozta haza Dubuque-ből a lakodalmi kincseket. Harriet néni küldte Chicagóból. Sabina azt mondta, elgondolni is borzasztó, hogy az a gyönyörű, drága selyem egy kis csomagba gyömöszölve, liszteszsákok és cukorsüvegek között tette meg az utat a ponyvászekéren.

— Talán azt szeretnéd, ha Viktória királyné aranyhintója hozta volna? — incselkedett vele Jeremiah.

Az volt a fő, hogy a selyem idejében megérkezett, november harmincadikán és Emily bőven ráért megvarrni. A lányok mind tudtak varrni, de egyik sem olyan szépen, mint Emily, szabni meg éppen nem tudott egyik sem úgy, mint ő.

Harriet néni divatképeket is küldött, előkelő hölgyeket virággal a hajukban és az ujjaiuk mintha összenőttek volna, amint mereven egybekulcsolódtak a gyomruk fölött. A lányok gurultak a nevetéstől, amikor Sabina szőlőlevelekből font koszorút próbált a hajába, és megállt a szoba közepén, gyomrán összekulcsolt kézzel, egészen úgy, ahogyan a divatlapon látta.

Csúnya idő járt. Phineas belekeveredett az első nagy hóviharba és két napig kénytelen volt az Independence kocsmában vesztegelni. Mikor végre útnak indulhatott, nehezen tudott haladni. Az ökrök minduntalan elakadtak. Phineas többször elhatározta, hogy többé nem indul útnak ezekkel az ostoba jószágokkal. Kimondhatatlanul bosszantotta, hogy a legcsekélyebb akadálynál megálltak, a fejüket lógatták, még csak körül se néztek, mint a jó, okos lovak.

— Akár az emberek — mondta az apja, amikor Phineas elpanaszolta odahaza a dolgot. — Az emberek is ilyenek, hogy mindent a sorsra bíznak, ők maguk nem próbálnak segíteni magukon. Ez az, amit mindig hangoztatok, gyerekek, hogy segíts magadon, az Isten is megsegít! Mindegy, hogy mibe ragad bele az ember. Sárba, iszapba, hóba, nehézségekbe, csalódásba, fájdalomba,

nem szabad megállni, mint egy ökörnek és várni. Gondolkozni kell és határozni, aztán hátraszegni a nyakunkat és nekivágni bátran. Senki a világon nem segít az embernek a terhét cipelni, önmagunkra vagyunk utalva. Ha minden egyebet el is fogtok felejtani, amire tanítottalak, csak ezt az egyet jegyezzétek meg jól: „segíts magadon!”

Sarah félrehúzta a száját. De sok hibája van ennek az embernek, akivel harminc évet töltött együtt!

— Tanácsot adni, azt tud a papa — mondta sokszor leányainak.

— Kár, hogy ő maga nem fogadja meg a saját tanácsait.

— De mama — csitították a lányok —, papát mindenki szereti és annyi dolga van szegénynek.

— Igen, az igaz, hogy mindenki szereti, mert papa mindenkinek a terhét magára vállalja. Itt is, ott is segít és állandóan ír haza, hogy jöjjenek ki minél többen... Még a vasútigazgatóságnak is írt. Nem nyugszik, ameddig vasútvonalat nem kapunk Dubuque-ből. Mindenféle hiábavalósággal tölti az idejét és ezalatt a fontos dolgai elintézetlenek maradnak. Énnekem ugyan nem hiányzik a vasút. Nekem sokkal fontosabb volna, hogy még egy pár polcot kapjak a hálószobába. Most meg valami vásárról ábrándozik, hogy gyűlést kellene tartani és megbeszélni. Szeretném tudni, mi szükségünk van nekünk vásárra? És már arról álmodozik, hogy egyszer majd mezőgazdasági társulatot alapítunk. Ahelyett, hogy azt nézné, hogy a házat kényelmesebbé tegye.

— Például mi kellene a házban, mama? — kérdezte Sabina.

— Például lépcső.

Sarah egészen keskenyre szorította össze a száját.

— York államban, ahonnan én jöttem, lépcső is volt a házakban. Képzeld csak el, hogy fogsz festeni, ha menyasszonyi ruhában lemászol a létrán, mindenki fogja látni az alsószoknyád fodrát, sőt még a lábadat is.

— Mama, ha téged hall az ember, azt hinné, hogy Sabinának annyi lába van, mint egy póknak!

— Különben is, elhatároztam, hogy nem a padlásról fogok lejönni, mama, hanem a te hálószobádból. Senki nem is fogja sejteni, hogy van lábam!

Az idő javult. Reggelenként már nem volt olyan hideg. Suzanne és Celia nem fáztak már annyira öltözködés közben. És az iskolában nem fagyott be a mosdó és nem volt olyan nagyon hideg még abban a sarokban sem, amelyik legmesszebb esett a vaskályhától és ahol Ambrose Willshire írt és olvasott.

Karácsony, akármilyen nagy ünnep volt, az idén kissé háttérbe szorult. De azért a lányok kiakasztották a harisnyájukat, mint minden évben, gyerekkoruk óta. Mindenki tett valamit mindenkinek az otthon kötött harisnyájába. Kis hímzett zsebkendőt, tűpárnát, szegfűszeget süteményt, cukrot. Sarah szíveket formált a cukoroldatból, a formát Jeremiah kalapálta össze bádogból. Emily mindenkinek egy szárított almából készült állatot ajándékozott, az állatnak mazsolaszeme volt. Szívből nevettek a tréfás versen, amelyet mellékelte hozzá. Azután jött a nagy ebéd, hal volt és préri-csirke. Wayne Lockwood és Ambrose Willshire voltak az egyetlen vendégek, mert Tom Bostwick, aki egy hét múlva már egészen a családhoz fog tartozni, nem volt vendégnek nevezhető. Wayne messze volt az otthonától, bár Ambrose Iowa City-i otthona a nyolcvan kilométernyi sáron keresztül semmivel sem könnyebben megközelíthető, mint akár New England.

Karácsony napján délben, mikor Tom Bostwick átjött Sturgis Fallsból ebédre, Sabinának ajándékot hozott, amely Dubuque-on keresztül, Chicagóból érkezett. Az egész család jelenlétében bontotta ki a csomagot. Gyönyörű kendő volt benne, aransárga színű, mint a sárgarigó melle. A szegélye fekete, széles rojttal és sokkal nagyobb, mint amilyenről a Martin lányok valaha is álmodozni mertek volna. Tom odasomfordált Sabina mögé és a vállára borította a kendőt. A kendő két széle leért a földre. Azután a két kezét ott hagyta Sabina vállán, ahogy a kendőt ráborította és az egész család szeme láttára megcsókolta őt.

Suzanne borzasztó zavarban volt. Ő szeretett ilyesmiről álmodozni, de látni ezt? Ez több volt, mint amennyit kívánt. A Martin családban a csókokat kisgyerekek és búcsúzások számára tartogatták. Suzanne bűvös világában ugyan sokat csókolóztak az emberek, de mindig a képzelet zárt ajtaja mögött. Tehát, mikor Jeremiah még ráadásul hozzátette:

— A kendőt majd a gyermekeid és az unokáid öröklik, Sabina!
— Suzanne felugrott és beszaladt a mama szobájába, ott leült az ágy szélére és kirázta a hideg arra a gondolatra, hogy mi lenne, ha ő lenne Sabina helyében.

A karácsony és újév közé eső hét a szó legszorosabb értelmében Sabina hete volt. Jeremiah átvitte Sabinát Prairie Rapidsba, négy kilométernyire, hogy megvegye neki a lakodalmi főköttöt. Mikor be akartak ülni a szekérbe, Melindát már ott találták és hiába magyarázta neki papa, hogy az utak rosszak és hogy nem lehet a kocsit megterhelni, Melinda arra hivatkozott, hogy mama megengette és semmi áron nem volt hajlandó lemászni a kocsiból.

A kalaposbolt a Sherman-házban volt és a tulajdonos felesége vezette. A kocsmá konyháján át lehetett bejutni a boltba. Sabina magánkívül volt az izgalomtól, hogy melyiket válassza a kilenc főköttő közül. Sőt még a kilenc közül sem kellett okvetlenül választania, mert Mrs. Sherman azt mondta, hogyha egyik sem tetszik, van neki anyaga bőven, csinálhat másikat.

Sabina sorra próbálta valamennyit és míg a diófakeretes falitükörben nézegette magát és gyönyörködött rózsás arcában, hollófelete hajában, csillogó szemében, nagyon jól tudta, hogy az ő fején mind a kilenc kalap csak még szebb lesz.

Végre is egy sötétzöld bársonyt választott, a karimája puha fehér selyemmel volt bélelve és zöld és fehér szalaggal megkötve az álla alatt. De Sabina oly ritkán látott készpénzt, hogy örömét csaknem elrontotta az ijedség, mikor papa három dollárt fizetett ki a kalapért. Három dollárt, amelyet a saját kezűleg kivágott és feldarabolt fáért kapott! Mikor Sabina bűnbánóan tiltakozott a tékozlás ellen, Jeremiah nevetve nyugtatta meg, hogy ő lesz a legboldogabb, ha valamennyiüknek minél előbb vehet esküvői főköttöt. A kalaposnő, Sabina és az önmaga által meghívott Melinda egyformán örültek, hogy a papa ilyen könnyen adja ki ezt a hatalmas összeget.

Észre se vették, elérkezett újév és vele Sabina esküvőjének napja. Csodálatosképpen szép meleg idő járt. Az utolsó hó is elolvadt a dombok déli lejtőjén, a csirkék vadul kapirgáltak a nedves szalma között, azt hitték, hogy itt a tavasz. A ház minden ablaka nyitva

állott. Soha még ennyi dolog nem volt a házban. Sarah az izgalomtól kipirultan úgy osztogatta a parancsokat a lányoknak, mint egy vezénylő tábornok.

Jeanie feladata volt a gyertyákról gondoskodni és a tálakat díszíteni. Emily, aki mindig anyja jobbkeze volt, segített a kenyér- és a csirkesütésben. A kenyeret és a csirkét bent sütötték, a disznót kint az udvaron, nyílt tűzhelyen. Phoebe Lou végezte a súrolás és a takarítás nagyobb részét, Melinda mosogotta el a lábasokat és a fazekakat, rögtön, mihelyt a szakácsnők elkészültek a sütéssel és a főzéssel. Melinda utálta ezt a munkát és állandóan morgott.

Sabina csak a menyasszonyi kalácsot sütötte meg. Órá ma nem bízott mama más munkát, mégis neki volt a legtöbb dolga, mert elő kellett készítenie a ruháit, lisztet kellett pörkölnie, hogy miután a fakádban megfürdött, bepúderezze magát és csinos kis zacskókat varrt a ruháiban, amelyeket vadrózsaszirmokkal tömött meg. Celiát és Suzanne-t egy-egy tepsi süteménnyel elküldte mama Akinékhez, hogy ott süssék meg, mert odahaza már nem volt hely a sütőben.

Végre mindennel elkészültek és mikor besötétedett, kezdtek gyülekezni a szekerek. Nem lehetett előre kiszámítani, hogy mennyi ideig fog tartani az út a sártengeren keresztül, azért az első vendégek már hat órákor megérkeztek, az utolsók pedig csak háromnegyed tízkor, mikor a szertartásnak már régen vége volt. És akkor Sabinának és Tomnak újra meg kellett mutatniok magukat, hogy hogyan festenek, mint házastársak.

Sarah a fekete ruháját vette fel és azt a melltűt tűzte bele, amely a gyermekek hajából készült és amely a sokféle színű hajtól olyan volt, mintha márványból faragták volna.

Emily, akinek a legtöbb dolga volt a vacsorával és aki Sabina öltözködésében is a legtöbbet segített, nem volt olyan csinos, mint a többiek, mert ő csak sietve bújhatott bele a ruhájába. A legjobb ruháját vette fel, de az élénk kék szín nem jól illett szeplős arcocskájához, amely fénylően piros volt az izgalomtól és a haja is olyan kócosan lógott, hogy az első vendégek azt hitték, szaladva tette meg az utat a prérin keresztül, hogy idejében megérkezzék.

Jeanie is a legszebb ruháját vette fel, hímzett vászongallérral a nyaka és a csuklója körül. Nagyon csinos volt. Persze, ő idejében felszökött a padlásra és nagy gonddal öltözködött. Lisztel beporozta hamvasszőke haját, hogy szilárdabban álljon. Phoebe Lou figyelmeztette őt, hogy vigyázzon, mert ha megizzad, vagy nedvesség éri, térszáz lesz a haja.

Phoebe Lou viselte azt a sötétzöld krinolint, amelyet Harriet néni küldött és amelyet Emily átalakított. Kékesszürke szemével és világosbarna hajával ő is nagyon csinos volt. A sötét hajú, karcsú, magas Melinda borvörös ruhája elé kötényt kötött, mert azt mondta, hogy ő túlságosan fel van öltözve és félt is, hogy lecsöpögteti vagy elszakítja a drága ruhát.

Celia úgy virult, mint egy rózsza. Bár a saját szépsége fölött érzett diadalmas örömét egy kicsit elhomályosította az a tudat, hogy Suzanne éppen olyan szép volt, mint ő. Ők ketten, hála Emily ügyességének, egyforma ruhában voltak. Emily a chicagói unokatestvér bő, fodros kék ruhájából két ruhát varrt a húgainak. Olyan nagyszerűen kiszámította, hogy mennyi anyag kell a ruhákhoz, hogy az előre megrajzolt újságpapírszabás alapján az utolsó centimétert is fel tudta használni és semmi sem veszett kárba. Celia roppantul tetszett önmagának és egész este az volt az érzése, hogy az esküvőt az ő tiszteletére rendezték.

Suzanne is csinosnak érezte magát, csak azt sajnálta, hogy odahaza és újév napján mégsem hordozhatta a zöld selyemernyőt, amely mama ágya alatt pihent a skatulyában.

A szekereket kikötötték a fákhöz. Minthogy az este enyhe volt, a férfiak ott álltak a szekerek között, beszélgettek a legutóbbi politikai eseményekről. Csak akkor jöttek be a házba, mikor mama értük küldte Phineast. A csizmaik ünnepélyesen nyikorogtak.

A ház megtelt Martinokkal és Mansonokkal, Akinekkal és Burrillokkal. Ott volt Wayne Lockwood, Ambrose Willshire, George Wormsby, Sam Phillips, Ed Armitage, voltak keleti szomszédok, néhányan a Nagyerdőből, Tom barátai Sturgis Fallsból, köztük a fogadós és a felesége, akik a legjobb vendégüket veszítették el, mert Tom most egy négyszobás házat épített Sabinának, annak a teleknek a közelében, ahol majd az új városháza fog állni.

Suzanne izgatott volt, égett az arca és kemény kis tenyere hideg volt és nedves. Önkéntelenül nyakára szorította a kezét, hogy a lüktetést elcsitítsa. Láta, hogy Celia is éppen olyan izgatott, mint ő, az ajkát harapdálja és nyugtalanul nézeget körül. Suzanne szeretett volna elbújni valahova, de ugyanakkor sajnált volna elmulasztani egy percet is, és azon törte a fejét, hogyan lehetne a kettőt összeegyeztetni. Mert ugyan honnan tudhatta volna a préri gyermeke 1855-ben, hogy ő idealista és hogy azért fél minden szépségtől, mert a csalódástól fél? Hátha nem lesz olyan szép, amilyennek elképzelte!

Most egy pillanatnyi csend támadt a nagyszobában, mert Sarah hálósobájának ajtaja kinyílt és megjelent Sabina, zöld selyemruhában, hollófekete haja pontosan a közepén elválasztva és simán a fülére kefélve, az arca pirosabb volt, mint a virágai és sötét szeme fénylett. Mellette Tom Bostwick, kék selyemnyakkendővel és egyikében annak a tizenkét fodros ingnek, amelyeket Dubuque-ben csináltatott. Ő, de szép pár volt!

A békebíró ott állt a tűzhely mellett.

— Szeretteim, azért gyűltünk ma itt össze...

Suzanne sírni szeretett volna, fájt a szíve, hogy Sabina elmegy hazulról. Egyszerre úgy érezte, hogy Sabina a legkedvesebb testvére. Elfelejtette, hogy milyen sokszor haragudott rá.

— Sabina Martin, feleségül mégy-e ehhez a férfiúhoz...

Milyen lehet az, feleségül menni valakihez? Suzanne Wayne Lockwoodra nézett. Milyen karcsú és milyen egyenes ott a padlás-létra mellett. Karját összefonja széles mellén. Suzanne tudta, hogy ha valaha férjhez megy, a férjének éppen olyannak kell lennie, amilyen Wayne Lockwood.

— Thomas Bostwick, feleségül veszed-e ezt a leányzót?...

Suzanne körüljártatta tekintetét és azon tűnődött, hogy vajon mit gondolnak magukban ezek az emberek? Mama remegő ajkára szorította kifordított terryerét. Papa szorosan mellette állott, arca komoly volt a sűrű fekete szakáll fölött. Emily Sabina ruháját nézte. Jeanie Sam Phillips felé forgatta fekete szemét. Celia az ajkát harapdálta és látszott rajta, hogy jobban szeretné, ha az emberek őt néznék Sabina helyett. És most Suzanne attól félt, hogy elneveti

magát, mert Phoebe Lou mereven összekulcsolta az ujjait, a gyomra fölött, mint ahogyan a chicagói divatképeken látta.

Az esküvő a vége felé közeledett. Különös vegyüléke volt az egyházi és a polgári szertartásnak.

— Isten és a diadalmas Egyház kegyelméből és Iowa államának törvényei és alkotmánya értelmében férj és feleség vagytok.

Férj és feleség! Szinte lehetetlen, hogy csak ennyiből áll az egész, az után a sok-sok izgalom és munka és kések és villák és székek kölcsönkérése után! Csak ez a néhány szó és Sabina most elmehet és egy szobában lakhat Tom Bostwickkal!

A bíró ünnepélyesen kezét fogott a fiatal párral és Isten áldását kérte rájuk. Mama, aki csak kisgyermekeket szokott megcsókolni, most megcsókolta Sabinát, az arca kínosan megvonaglott.

— Nem szégyelled magad — korholta önmagát —, vén számár létedre csak nem fogsz pityeregni!

Mindenki gratulált, mindenki hosszú életet és boldogságot kívánt nekik, kivéve Mrs. Burrillt, aki nagy zavarban volt, mert nem tudta, hogy mit szokás ilyenkor mondani és aki, bár évek óta ismerte őket, így szólt:

— Nagyon örülök, hogy találkoztunk...

Azután vége volt az ünnepségnek. Mindenki nevetett és beszélt, mint hogyha nem esküvő, hanem multság volna. És a lányok mind elmentek a dolguk után, egyedül Sabinának nem volt semmi tennivalója. Először életében úgy ült az asztal mellett, mint egy vendég, és hagyta, hogy a testvérei kiszolgálják.

TIZENHARMADIK FEJEZET

Furcsa volt, hogy Sabina elkerült a házból és csak látogatóba járt haza. Celia és Suzanne összevesztek az iskolában a Smith lányokkal, akik a préri északi részéről jártak és akik, mikor Celia és Suzanne kijelentették, hogy az ő testvérük háza a legszebb az egész telepen, azt felelték:

— Az Overmanéké szebb! És Clarkéknak zongorájuk is van!

Overmanékat mindenki ismerte. Ami George Clarkot illeti, ő segéd volt a Mullarky-boltban, éjszaka a pulton aludt és csak most nemrégiben ment vissza Wisconsinba, hogy feleségül vegye választottját. Mikor megérkeztek Dubuque-be, a Mississippit olyan erősen befagyva találták, hogy a fiatalasszonyt kézi szánon húzták át rajta. Az éjszakát Prairie Rapidsban töltötték, a Sherman-házban, a vendégek mind abban az egy helyiségben aludtak.

A fiatalasszony egészen elkeseredett és haza akart menni. Most azonban Sturgis Fallsban laktak és övük volt az első zongora a telepen. A telep gyerekei csodájára jártak, megálltak az ablak előtt, lábbujjhegyre ágaskodtak, hogy benézzenek és lássák játszani a fiatalasszonyt.

A Smith lányoknak igazuk volt. Zongorájuk csak Clarkéknak volt a telepen.

Most, hogy Sabina elkerült a házból, Phoebe Lou hazajött Mansonéktól. Ed Armitage, úgy látszik, nem neheztelt rá azért, hogy folyton incselkedett vele, mert mindennap hűségesen ellátogatott, még fagyban, hóban is a Martin-házba.

Phoebe Lou úgy tett, mintha nem tudná, hogy miért jön. Kidugta a fejét az ablakon és kiszólt:

— Phineas átment Prairie Rapidsba, Ed...

Ed zavartan vigyorgott föl rá és nem tudta, hogy mit feleljen.

Sabina talán három hete lehetett kint a házból, amikor egyszer Jeremiah annyi újsággal megrakodva érkezett haza, hogy abban a pillanatban, mikor leszállt a lováról, egybekiabálta az asszonynépet.

— Mama, Emily, Jeanie, Phoebe Lou, Melinda, Celia, Suzanne!

Ott állt a nagyszobában, csizmájába gyűrt nadrággal, sapkáját hátratulolta göndör fekete haján, szakállá nedves volt az elolvadt hótól, vállán szürke gyapjúkendő, összetűzve egy hosszú tűvel, melynek a fejét vörös pecsétviasz alkotta.

Sarah és néhányan a leányok közül szaladva jöttek a többi szobából. Celia és Jeanie lemásztak a padlásletrán. Papa mindig tudott valami újságot.

— Kot, kot, kot, kot, kotkodács! — kiáltotta Emily. — Papa a csirkéit hívja.

Mindenki nevetett. De papa azt mondta, hogy nincs semmi nevetnivaló. Mialatt Sabinánál volt, hazajött Tom Bostwick és elmondta, hogy egy utazótól hallotta, hogy a Prairie Rapids-iek, köztük például Cady Bedson is, elégtételt követelnek a tojás-ügyért, elmentek Iowa Citybe és elérték azt, hogy szavazás alá bocsátják, megmarad-e székhelynek Sturgis Falls, vagy pedig Prairie Rapids lesz-e a székhely. A szavazást április másodikára tűzték ki és ha Prairie Rapids győz, akkor...

— Komiszság! — mondta papa. — Azok minden indiánt befognak vinni szavazni, hogy ők győzzenek.

— Azok? — mondta Sarah megvetően. — Hát azt hiszed, hogy Sturgis Fallsban csupa angyal lakik? Azt hiszed, hogy a mieink nem fognak mindent elkövetni a győzelem érdekében?

De Jeremiah megmaradt amellett, hogy az itteniek igazságosan fognak harcolni a győzelemért. Természetesen mindent el kell követniök, hogy ők győzzenek, de csak tisztességes úton. Ő az idén nem is megy Dubuque-be a rendes tavaszi útjára, hanem Phineast küldi maga helyett, mert neki a választás előtt egész sereg emberrel kell beszélnie.

Mikor megint felkapott a Jupiterre és elment az északi préri felé, Sarah hevesen és sokáig szidta papát, hogy minden előbbrevaló neki, mint a farm.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET

Ezen a tavaszon, 1855-ben, annyi cukrot adtak a jávorfák, hogy minden fazék, lábas, tál megtelt az édes, nyúlós anyaggal. Minthogy a nagyerdőben is rengeteg jávorfa volt, Jeremiah azt indítványozta, hogy a családtagok közül néhányan menjenek oda és üssenek fel egy „cukortábor”. Hosszú vitatkozás folyt, hogy ki menjen. Melinda a kezét tördelte izgalmában, mert ő mindenáron el akart menni. Sarah

azt mondta, neki mindegy, csak Emily maradjon otthon, mert ő az egyetlen a lányok közül, aki beszéd közben is tud dolgozni.

Úgy adódott, hogy Henry, Jeanie, Melinda és Celia menjenek és azalatt Jeremiah és Phineas egy ökörfogatnál és a lovakkal otthon művelik a földet. Óriási felfordulás volt azon a reggelen, amelyen elmentek. Phineas farakománnyal indult Sturgis Fallsba ugyanakkor, amikor a többiek északnyugatra, cukortáborba indultak.

Suzanne számára nagy csalódás volt, hogy ő nem mehetett a táborozókkal, de papa nem akarta engedni, hogy mind a három lány kimaradjon az iskolából, mikor olyan kitűnő tanítójuk van, mint Ambrose Willshire. Egyet vagy kettőt nem bánt, minthogy a cukor sem várja meg, amíg a lányok leteszik a vizsgát.

Jeremiah a megrakott szekér előtt még az utolsó utasításokat adta.

— Vigyázzatok a holmira. Az indiánokat tartsátok szemmel. Ilyenkor tavasz felé nagyon nyugtalanok és mindig a tábor közelében ólálkodnak. Ne cselekedjete meggondolatlanul. De amit megfontoltan elhatároztatok, azt vigyétek is keresztül.

Elmentek. A vén Vörös és Kopasz szarván a rézgombok sokáig csillogtak a korai napfényben.

Suzanne-t furcsa, mámoros szabadságérzés fogta el. Mind a két nénye elment. Most ő egyedül fog járni az iskolába. Könnyűnek érezte a szívét, felkapta a szoknyáját és körül táncolta az udvart. Szaladva tette meg az utat az iskolába.

Három héttel később, egy esős délutánon Wayne Lockwood Martinék ökreit látta közeledni az ázott prérin át. Felugrott Feketemadár hátára és eléjük ment, hogy üdvözlje a visszatérő cukortábor tagjait.

Henry elől ült, de a lányok bebújtak a ponyva alá. A cukrot is, és önmagukat is féltették az esőtől. Wayne egész hazáig mellettük lovagolt. Mikor megérkeztek, Martinék meghívták, hogy maradjon náluk vacsorára. Wayne azt mondta, előbb segít lerakni a háromszáz font cukrot. A szekér csakugyan színültig tele volt az édes zsákmánnyal. Még Sarah szigorú szeme sem találhatott hibát a barna sziruppal telt edényekben. A második hét termése már sötétebb barna volt. Még Wayne-nak is adtak egy tégellyel belőle.

Tele voltak mindenféle mesélnivalóval a hosszú útról. Az ázott prériről meséltek, az ökrök lomhaságáról, arról, hogy hazulról egész idő alatt nem kaptak hírt. Úgy érezték magukat, mintha föld körüli utat tettek volna.

Olyan lárma volt az asztalnál, hogy az ember a saját szavát is alig hallotta. A friss szirupot sorra kóstolták, a táborozók nem kértek belőle, rá se bírtak nézni az émelyítően édes masszára. Sokkal jobban vágytak sült tojásra, mert azt hetekig nem ettek.

Wayne is tudott újságot. Egy Emerson nevű keleti familia telepedett le tőle északra. A befagyott Mississippin Dubuque-nél keltek át. Tíz napba telt, amíg megtették a száz kilométeres utat. Az utak csaknem járhatatlanok voltak. Delhiben a szekér annyira beleragadt a sárba, hogy négy lóval bírták csak kihúzni. A szekér körül éjszaka farkasok ólálkodtak, zuhogott az eső, az *Independence* fogadóban tizennégyen aludtak egy szobában és a kocsmáros piszkos kötényén a disznóölés nyomai látszottak, a hóna alatt pedig kenyeret szorongatott, amelyből szeleteket vágott. Mrs. Emerson azt hitte, hogy mindörökre maga mögött hagyta a civilizációt.

A táborozóknak is voltak érdekes tapasztalataik. A közelben indiánok ólálkodtak, de nem bántották őket. Ennivalójuk bőven volt, mert halat annyit foghattak, amennyit akartak. A Yanesville-telepről is volt ott egy Brown nevű család, apa, két lány, Lucy és Norah és egy fiú. Esténként átjöttek, körülülték a tábortűzet, énekeltek és beszélgettek.

— Ki beszélt? Ti, vagy a Brown lányok? — kérdezte mama.

Valamennyien nevettek és elismerték, hogy túlnyomóan a Martin lányok beszéltek, viszont Henry legalább csendes volt és udvarias és ki se nyitotta a száját.

Az itthoni hírek izgalmasabbak voltak. Mindenekelőtt Prairie Rapids foggal-körömmel igyekezett megszerezni a községházát. A két kis telep dühösen harcolt az elsőbbség jogáért. Martinék azt akarták, hogy a községháza Sturgis Fallsban legyen. Wayne is azt akarta. Cady Bedson természetesen Prairie Rapidsért harcolt. Mint mindig, most is ellenfelek voltak. Cady Bedson minden kunyhóba ellovagolt a préri keleti és déli részén. Volt, aki azt

állította, hogy pénzért vásárolt szavazatokat. De Jeremiah is tett néhány utat.

Jeremiah olyan lelkesen, mintha most jött volna onnan, elmondta, hogy az egyik harc végre elintéződött. Az ötödik nemzetgyűlés megszavazta a Kapitóliumot.

Sarah megvetően elbiggyesztette az ajkát és azt kérdezte, hogy ugyan papának nem mindegy-e, hogy a Kapitóliumot Iowa Cityben építik-e, vagy pedig Des Moines-ben? Tőlük mind a kettő egyformán messze van és nem valószínű, hogy valaha is eljutnak egyikbe, vagy másikba. De Jeremiah azt felelte, hogy neki is és az állam minden polgárának egyformán fontos a Kapitólium, éppen olyan fontos, mint magának a kormányzónak. Phoebe Lou oda is súgta Celiának, papát utánozva:

— „Mindig mondom, hogy az állam nem erősebb, mint a leggyöngébb tagja!”

Vacsora után valamennyien énekeltek, Jeremiah harmonikán, Phineas hegedűn kísérte az éneket. De mindenki Sabinára gondolt és Sabina mindenkinek hiányzott. Azután Wayne hazalovagolt, az áztatott fű és az iszapos föld nagyokat cuppant a lova lába alatt.

A meleg tavaszi szél arcába csapott, orrában érezte a frissen szántott föld szagát, idegeiben a Martin család jóleső kedvességét és ő is énekelni kezdett.

*Hogy szeretlek, nem tudja senki,
Mily drága vagy szívemnek, lányka,
Ily forrón nem tud más szeretni.*

Az ördögbe is! Így tavasszal mégis szép élni!

Anélkül, hogy egy szót is szólt volna valakinek, éppen csak papának mondott annyit, hogy „remélem, nincs kifogásuk ellene, ha itt a szomszédban építeni kezdek”, Henry, mint valami erdei állat, csendesen hozzálátott, hogy alig néhány méternyire a szülei házától, megrakja a maga fészket.

Jeremiah első percben egészen oda volt a csodálkozástól, de azért szemrebbenés nélkül állta.

— Házasodni készülsz?

— Lehet.

— Nem lett volna okosabb, ha a régi házhoz építesz hozzá egy szárnyat?

— Nem — vigyorgott Henry. — Kicsit messzebb akarok lenni a lányoktól.

— A föld majd egyszer egyformán lesz elosztva közted és Phineas között — mondta papa. — A lányokat férjhez adjuk, ők megkapják a maguk részét. Csak azt engedd meg, hogy mamával a régi házban lakjunk, amíg élünk és akkor a fél birtok a tied. És ha valami történik velem, legyen rá gondod, hogy mama ne szenvedjen szükséget semmiben.

— Lesz rá gondom.

Ha hatósági személy jelenlétében megesküdött volna rá Henry, akkor sem lehetett volna súlyosabb a szava. Akkor se, ha írásba foglalták volna, Henry szava annyit ért, mint a törvény előtt tett eskü.

Jeremiah elmondta Sarah-nak és a lányoknak, hogy Henry házasodni készül.

Ez volt az első eset, hogy a lányok megnémultak a csodálkozástól. Soha egyikük sem vette észre, hogy a csendes, keményen dolgozó, huszonöt éves Henry a legcsekélyebb érdeklődést is tanúsította volna egy lány iránt.

— Ki az, Henry?

— Legalább áruld el, hogy ki lesz a sógornónk!

A lányok egész héten faggatták, de Henry hallgatott. Szinte hihetetlen volt, hogy valami köze van ehhez a csacsogó, csiripelő sokasághoz. Végre is, minthogy egy szót sem bírtak kiszedni belőle, azt hitték, hogy Dubuque-ben van valakije.

Március olyan szelíd volt, mint Wayne-nak valamelyik báránymájája és észre se vették, elérkezett a szavazás napja, a kritikus első hétfője áprilisnak.

Phineas Dubuque-ben volt, de Jeremiah a lelkére kötötte, hogy a szavazás napjára hazajöjjön.

— Nemegyszer egyetlen szavazat döntötte el ennek az országnak a történelmét — mondta a fiának. — Mindenkinék kötelessége

minden alkalommal szavazni. A többség dönt, de ez azt jelenti, hogy minden embernek joga van megmondani a véleményét.

Ezen a reggelen csak a szavazásról folyt a szó. A Martin lányok hevesen vitatkoztak arról, hogy az asszonyoknak is kellene szavazati jogot adni.

— Az igaz, hogy most szükség lenne a ti szavazatotokra is — mondta Jeremiah —, de az én véleményem szerint asszony ne viseljen nadrágot és ne szavazzon!

— Szóval a te véleményed szerint még annyi eszünk sincsen, hogy belássuk: nekünk jobb, ha Sturgis Fallsban marad a megyeszékhely?

— Én nem tagadom, hogy van magatokhoz való eszetek, de a politika nem asszonyok dolga. Piszkos mesterség.

— Piszkos! — vágott közbe Emily. — Hát a tyúkólat tisztogatni, az talán tiszta munka?

— Vagy az istállót kisöpörni? — tódította Jeanie.

— Vagy...

— Csend! — Sarah összeütötte a tenyerét. — Egy szó se legyen többet! Ez nem ebédhez való téma.

— Megbúbozlak, ha még egy szót szólsz.

Jeremiah és Henry, férfiúi fontosságuk tudatában indultak el szavazni a városba. Úgy tervezték, hogy Henry visszajön, de papa bent marad a városban segíteni a szavazatszedő bizottságnak. Attól tartottak, Phineas nem fog idejében visszajönni, hogy szavazhasson.

Minden szavazatképes polgárt előkerítettek, sőt egy-két olyat is, aki, ha nagyon szigorúan vesszük a dolgot, nem volt szavazatképes.

Azt suttozták, hogy a kocsmában részeg embereket megvesztegettek: mondják azt, hogy Sturgis Fallsban laknak. Olyan telepések is akadtak, akik nem tudták pontosan, hová tartoznak. Ezeket is rávették, hogy Sturgis Fallsra szavazzanak.

Mikor a záróra közeledett és Phineas még mindig nem jött vissza Dubuque-ból, Jeremiah elébe küldte Wayne Lockwoodot. Wayne hat kilométernyire a várostól találkozott vele és átvette a cammogó ökörfogatot, hogy Sturgis Falls eggyel több szavazatot kapjon. Phineas az ő lován sietett be a városba.

Prairie Rapids győzött.

Sturgis Falls kétszázhatvan szavazatot kapott, Prairie Rapids háromszáznyolcvannyolcat. Tehát a későbbi és kisebb telep lett a székhely.

A következő hetek alatt nagyon sok szó esett a dologról. Sok olyan szó, amely nem fordul elő az irodalmi nyelvben, sem az angol nyelv új, amerikai szótárában. Mullarky boltjában, a kocsmákban és a szekereken egyébről sem beszéltek az emberek.

— Hogy hol a pokolban tudtak háromszáznyolcvannyolc szavazatot összekaparni, anélkül, hogy egy csomó ember kétszer ne szavazzon!

Jeremiah nem akart hinni a számoknak. Folytonosan erről beszélt és Jupiter hátán egy héten keresztül mindennap belovagolt a városba, hogy megtárgyalja a dolgot Tom Bostwickkal és a többiekkel.

Szinte úgy érezte, hogy személyesen felelős a katasztrófáért, mintha ő maga kötelességet mulasztott volna.

Martin, a két Akin család, Wayne, Ed Armitage, Ambrose Willshire, Mansonék és Burrillék, Sturgis Falls iránti hűségből megfogadták, hogy soha az életben be nem teszik a lábukat Prairie Rapidsba és jó darabig meg is tartották fogadalmukat.

Mikor a kunyhó elkészült, Henry egy áprilisi napon felöltözött ünneplő ruhájába, befogta a két ökrét és bedöcögött Sturgis Fallsba.

Sarah türelmetlenkedett. Fáradt volt és nehéz hajából kihullottak a hajtűk.

— Ti lányok, túl sokat beszéltek, de inkább túl sokat beszélni, mint ilyen némának lenni — mondta a fejét csóválva. — Azt se tudjuk, hogy visszajön-e ma, vagy sem és kit hoz magával? Hoz-e egyáltalán valakit? Itt akarja-e tartani a lakodalmat, vagy hol?

— Mindenesetre főzzünk ma jó vacsorát — mondta Emily. Ő is fáradt volt és az ő nehéz vörös haja is lógott, mint az anyjáé. — Ha aztán hoz valakit, legalább nem leszünk zavarban.

— És ha nem hoz senkit?

— Akkor elküldjük Suzanne-t Wayne Lockwoodért, hogy segítsen megenni a vacsorát.

Emily csirkét ölt. Sarah kiszedte az utolsó répakat, amelyeket télen

a szalma között tartottak. Jeanie három tojásból piskótát süített. Melinda szirupot főzött. Készültek valami ünnepi eseményre, de maguk sem tudták, hogy mire. Mikor közeledett a vacsora ideje és Henry csak nem jött, Suzanne-t elszalasztották Wayne-ért, jöjjön el, hogy legalább ne vesszen kárba a vacsora. Phoebe Lou elkészítette a gyertyákat és megterítette.

— És Celia mit csinál?

Melinda olyan édes volt, mint a cukor, amelyből szirupot főzött.

— Ó igen, már tudom. Celia csak ülni fog egy széken és szép lesz. Neki nincs más dolga.

Phineas piszkosan és fáradtan jött be az első tavaszi szántásról. Még az udvarban megmosakodott. Jeremiah Jupiter hátán érkezett vissza a városból és boldogan újságolta, hogy beadják a föllegezést a szavazás ellen.

Napnyugtakor hazaérkezett Henry. Phoebe Lou messzelátóval kémlelte az utat. Mind a hat lány felkapaszkodott a padláslétrára.

— Igen, hoz magával valakit — jelentette Phoebe Lou, mire három-négy kéz is igyekezett kikapni kezéből a messzelátót. Mikor a szekér közeledett, a lányok gyorsan lemásztak, kettő közülük le is esett nagy izgalomban és az alsó ablakokból kémlelték az utat. Henry befordult az udvarba és most tisztán láthatták, hogy egy nő száll le a szekérről.

— Lucy Brown! — kiáltotta az egyik lány. — Együtt voltak a cukortáborban!

Jeanie, Melinda és Celia gurultak a nevetéstől.

— De mama, hiszen soha egy árva szót sem szólt hozzá!

— Hiszen mi is ott voltunk egész idő alatt, láttuk!

— Úgy látszik, indián jelbeszéddel beszéltek egymással.

Égészen belefáradtak a nevetésbe.

Azután azok ketten beléptek a házba és Henry csendesen azt mondta:

— Mama, ez a feleségem. Lucynek hívják.

— Isten hozott, Lucy — mondta Sarah mereven és kezét fogott a menyével. — Nagy meglepetést szereztl nekünk.

Jeremiah is előkerült és nyájasan mondta:

— Isten hozott! Örülök, hogy kaptunk Sabina helyett egy másik kislányt.

És megcsókolta a fiatalasszonyt.

Phineas is előlépett, megrázta sógornője kezét és gavallérosan megjegyezte:

— Hiába, Henrynek jó ízlése van.

A három lány, akik már a cukortáborból ismerték sógornőjüket, nevetve üdvözölték Lucy-t.

— Mi azt se láttuk, hogy beszéltetek egymással.

— Hiszen egy percig se voltatok négy szemközt!

Lucy boldogan nevetett és kedves, csúnya arca csaknem megszépült.

— Egyszer együtt mentünk le a forráshoz — mondta félénken.

Emily, Suzanne és Phoebe Lou sorra kezét fogtak az idegen lánnyal. Valamennyien egyszerre beszéltek. Jeanie azt mondta, ha sejtették volna, hogy lakodalom lesz, meghívták volna Sabinát és Mr. Bostwickot is.

— És jó vacsorát főztünk volna — mondta Emily, miután egész délután sütött-főzött.

Wayne Lockwood is megérkezett. Őt is bemutatták.

Azután Sarah azt mondta:

— Legyetek szívesek átvonulni a verandára addig, amíg betálaljuk a vacsorát. Nagyon sajnáljuk, hogy ilyen egyszerű vacsorát kaptok.

Ennyiből állt Henry udvarlása és esküvője. Ilyen könnyű és egyszerű volt. Furcsa, hogy mégis ötvennégy esztendeig tartott.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET

1855 tavaszáig az egész földet felparcellázták Prairie Rapids és Sturgis Falls között.

Az út egyre jobban kitaposódott. A prérifű, a vad gólyahír és a harangvirág már nem hajolt össze az úton keresztül, már engedelmesen megmaradt az út két oldalán. Igen. Sturgis Fallsba már szabályszerűen kitaposott út vezetett.

Északra, a folyó mentén azonban még mindig benőtte a fű az utat, bár Wayne-on kívül most már négy család járt arra. Hiába, több kellett hozzá, mint négy család, hogy utat taposson a préri sűrű fűvében. A középnyugat járatlan utait nem simították le az állatok patái.

1855-ben még a fű volt a préri királya, a sűrű, buja, zöld, nedves, virággal teleszórt gypeszőnyeg. Milyen kár, hogy mégis az ember győzött.

A folyó mentén tehát újabb családok telepedtek le. Jeremiah Martin úgy érdeklődött minden új telepes sorsa után, mintha ő ajándékozta volna nekik a földet. Mindegyiküket sorra látogatta és Henryvel, Phineasszal és Wayne Lockwooddal együtt segített nekik a kunyhójukat fölépíteni. Az újonnan jöttek közül sokan már fűrészelt fából építettek. Ketten közülük már ácsot hívtak Sturgis Fallsból és egészen csinos deszkaházakat állítottak össze. Wayne Lockwood segítségére már nem volt olyan égető szükségük, mint amennyire neki volt szüksége a szomszédai segítségére, mikor egy évvel ezelőtt kijött.

Wayne-nak ez volt az első tavasza, tehát nagy reményekkel vágott neki az átázott földnek. Télen egy tucat birkát vásárolt, azok tavaszra meg is szaporodtak héttel. Lelkes leveleket írogatott a szüleinek. Csak az eredményekről számolt be, kisebb-nagyobb kudarcait elhallgatta. Nem dicsekedett azzal sem, hogy a telepesek valamenynyien milyen primitíven élnek.

Júniusban Jeremiah Tom Bostwickkal és több Sturgis Falls-beli polgárral együtt beadta a folyamodványt a megyeszékhely áthelyezése iránt. Mikor a dubuque-i törvényszék elutasította a kérvényt, a keserűség megint új erővel markolta meg a Sturgis Falls-beliek szívét.

Júliusban Prairie Rapids-ot ünnepélyesen megyeszékhellyé avatták. Egyelőre ezt a dicsőséget egyetlen szoba jelképezte, egy téglaház második emeletén. Az ünnepélyes beiktatásra Sturgis Fallsból senki sem ment el. Később, a nyár folyamán, mikor Prairie Rapidsból egy új telepes deszkát akart vásárolni Sturgis Fallsban, a fűrészmalomban, a Sturgis Falls-beliek még a készpénz láttára sem voltak hajlandók szóba állni vele.

Aratás után Cady Bedson is Sturgis Fallsban akart gabonát venni, de nem adtak neki. A folyótól nyugatra eső területen egyetlenegyszák lisztet nem tudott kapni.

Mikor Wayne Lockwood kunyhója előtt megállt, a kunyhó tulajdonosa és Ed Armitage igen hűvösen fogadták.

— Hogy van, Wayne Lockwood? — kérdezte.

— Köszönöm, kitűnően.

— Nem szándékozik még egy darab földet venni?

— Mért vennék?

— Gondoltam, okos dolog lenne közelebb kerülni a megyeszékhelyhez.

— Minthogy én nem szándékozom a törvénnyel összeütközésbe kerülni, nem fontos, hogy közel lakjam a megyeszékhelyhez. Engem nem érdekel más, mint a földem. Nem szoktam az orromat más ember dolgába ütni.

— Gavallérosan veszíteni nem könnyű dolog — jegyezte meg Cady Bedson gúnyosan.

— Nem gavallérosan nyerni annál könnyebb.

— Mit akar ezzel mondani?

— Magára bízom, hogy kitalálja.

Cady Bedson olyan mozdulatot tett, mintha le akarna szállni a lováról és neki akarna rontani Wayne-nak, mire Ed Armitage ledobta kezéből az ásót és harcra készen odaugrott kettőjük közé.

— Hadd el, Ed — legyintett Wayne.

És mind a ketten nevetve néztek Cady Bedson után, aki mégis meggondolta magát és odább állt.

Gyerekes volt ez a veszekedés, de hát az egész megyeszékhely-ügy ilyen gyerekes volt.

A nyár: igazi iowai nyár volt. Kibírhatatlan hőség és hűvös szelek, eső és jég, villámlás, mennydörgés és szárazság váltakozása. A nyár kacér volt, mint egy szépasszony. De akár meleg volt, akár hideg, vihar vagy szélcsend, munka bőven jutott mindenkinek. Igaz, hogy szórakozásban sem volt hiány. A nevetés sohasem némult el a prérin.

Martinék földjét már minden oldalról kerítés fogta körül, úgyszintén a két Akin családot és Mansonékét is. Burrillék még nem

kerítették be a maguk földjét, mert még nem döntötték el, hogy itt maradnak-e vagy pedig tovább költöznek dúsabb legelők felé.

Jeremiah addig hangoztatta, hogy Iowának vasútra van szüksége, amíg egy szép napon, augusztus vége felé azzal jött haza, hogy a hírek szerint a Mississippitől nyugatra megkezdik a vasútépítést. A vasúttársaságok emberei tömegesen vásárolták a földet, ezer és ezer acre-t kiújíttak az ország nyugati részében és Grundy Countryben, a tervezett vasútvonal mentén. Jeremiah boldog volt és büszke, mintha az egész az ő érdeme lenne.

— Ha azért, hogy valaki sokat fecseg az állam ügyeiről, jutalom járna — mondta Sarah —, akkor papa lenne az ország kormányzója.

— Hiába csúfolódom, vasút nélkül egy ország nem boldogulhat. Majd meglátod, hogy nekünk sem kell sokáig várunk.

— Mire?

Sarah metsző hangja hideg zuhanyként ömlött papa forró lelkesedésére.

— Majd meglátod, hogy itt fog elmenni előttünk a vasút!

— Nem tudom, mi más hasznunk lesz belőle, mint az, hogy füstöt fúj majd az orrunk alá és hogy az ablakból látjuk, kik utaznak rajta.

Nem mindenki volt Sarah-val egy véleményen. Tom Bostwick például úgy találta, hogy most itt az ideje földet vásárolni a folyó mentén. Tudta, hogyha egyszer elkezdik építeni az utat, felszökik a föld ára. A Missouri mentén is akart földet vásárolni. Hívta Wayne Lockwoodot, hogy tartson vele. Térképet vásárolt és megjelölte rajta az útvonalat, amerre menni szándékozott. Fort Dodge-tól északra, Sioux City-ig még nem telepedett le senki.

Wayne gyerekesen örült a tervnek. Igen, szívesen megy, ha valaki addig gondot visel a jószágaira.

Sabina, amikor egy őszi napon hazajött látogatóba, csaknem sírva beszélt arról, hogy Tom és Wayne Lockwood micsoda veszedelmes dologba akarják vágni a fejszájüket. Egy ilyen utazás hetekbe telik és azt mondják, hogy Fort Dodge-on túl az indiánok korántsem olyan barátságos érzelműek, mint errefelé.

Mialatt erről beszélgettek, betoppant Jeremiah, Prairie Rapidsból jött haza. Most járt először az ellenséges városban. Kénytelen volt lenyelni büszkeségét, mert hivatalos dolga akadt a városházán.

Mint mindig, most is tele volt hírekkel. A Sturgis Falls-beli fűrészmalom emberei nagy hibát követtek el, mondta, hogy nem adtak el deszkát a Prairie Rapids-belieknek, mert azok most odaát építettek fűrészmalmot. Egy Washburn nevű ember már a gépeket is megvásárolta. Az út Sturgis Falls és Dubuque között rettenetes állapotban van. Tizennégy ökör kellett hozzá, hogy a gépet elvontassák.

Wayne, mialatt Jeremiah beszámolóját hallgatta, arra gondolt, hogy ennek a vidéknek jelszava lehetne Jeremiah kedvenc szavájára: *Segíts magadon*...

Most a sárból kellett „kiszékelni” magukat. Majd a hóból, a megáradt folyóból, betegségből, kemény telekből, forró nyarakból, veszekedésekből, rossz termésből, csalódásokból. Mindig több és több ökör kellett hozzá, hogy kivontassák magukat. Újra kellett vetni a magvakat, amelyeket kimostak a tavaszi esők. Újra kellett építeni az istállókat, amelyeket szétcibált a tavaszi szél. Ruhákat kellett átalakítani. A lisztet beosztani, hogy elég legyen jövő nyárig.

Jeremiah Martin és társai soha nem adták fel a küzdelmet. *Segíts magadon és az Isten is megsegít!* Ha Wayne-nak néha az az érzése támadt, hogy túl sokat vállalt magára, hogy „nagyobb volt a szeme, mint a szája” — ahogy mondani szokás, csak Martinékkal és Akinékkal és Mansonékkal kellett beszélnie, hogy megint erőt merítsen. Már másfél éve élt itt a völgyben. Már a régiek közé számított. Amilyen fiatal volt, ő már a „régie telepese” rangjával dicsekedhetett.

Észre se vették, eljött a december és vele a karácsony.

Nagyon hideg volt. Az újságok szerint többen megfagytak. Már minden városkának volt egy kis újságja. Prairie Rapidsban az *Iowai Nemzeti Hírlap*, Sturgis Fallsban a *Zászló*. Ez is egy újabb lépés volt a civilizáció felé.

A veranda nyugati ablakait eltorlaszolta a hó. A nagyszobában csak a kemence közelében volt meleg. Amint a kályhától eltávololo-

dott az ember, mintha más éghajlat alá került volna. Sarah hálósobájában jégvirágok csillogtak a fehérre meszelt falakon. A padláson a keleti fekvésű hálósoba csak azért volt kevésbé dermesztő hideg, mert a prériszél nem érte olyan közvetlenül, mint a nyugati oldalt. Az egyik fal, ott, ahol a nagyszoba kemencéjének kéménye vezetett keresztül, egészen langyos volt. Ha az ember a hátával ennek a falnak támaszkodott, érzett valami halvány meleget.

De minthogy nem lehetett sokáig a falnak támaszkodni, bizony a lányok sokat szenvedtek a hidegtől. Flanel hálóingben aludtak, flanel hálósapkát húztak a fejükre, flanelharisnyát a lábukra és esténként rongyokba burkolt forró szappanköveket vittek fel magukkal. Ha szerencsésen felértek a létrán, anélkül, hogy a forró köveket leejtették volna, bemásztak az ágyukba, fülükre húzták a takarót, eleven agyuk csakhamar elcsendesedett és egészségesen elaludtak.

Karácsony estéjét Suzanne-nak találták ki. Ott ült a földön, hátát a kemencének támasztva, karjával átfogta a térdét és valami kimondhatatlan boldog érzés fogta el. Nem tudta volna szavakba önteni, hogy mi az, aminek annyira örül, de úgy érezte, hogy erre az estére várt egész esztendőn keresztül.

Nyáron, mikor kint járt a mezőn és az erdőben, egészen megfeledezett erről az estéről. Ha eszébe jutott is, nem érzett semmi különös vágyódást utána. Kora ősszel aztán gondolkozni kezdett rajta. November táján már olyan volt, mint valami fényes csillag, amely felé el lehetett indulni. És ma egyszerűen nem lehetett elképzelni, hogy valaki a nyarat jobban szerethesse, mint a telet. Csodálatos valami a karácsony! A hó, amely karácsonyra eltorlaszolja az ablakokat, nem olyan, mint más hó. A szél, amely megrázza a kéményeket, nem olyan, mint más szél. Ha az ember megdörzsöli egy kicsit a jégvirágos ablakot, hogy kiláthasson rajta, a hóborította préri egy elvarázsolt fehér világ, amelyben lény nem jár és egyáltalán senki sincs a világon, csak a család. Karácsony fehér éjszakája bűvös kört vont a család tagjai köré, hogy mindnyájan közelebb simuljanak egymáshoz.

Vidáman beszélgettek a kemence körül. Már mindenki kiakasztotta a harisnyáját. Nemsokára előkerülnek a fiókokban és ágyak alatt

rejtőzködő csomagok, hogy tartalmuk átvándoroljon a harisnyákba. Suzanne is készített ajándékot mindenki számára. Csigák közé foglalt kis tűpárnát, hajtűdobozt a mamának. Egy kinőtt szürke alsószojnyából szürke zsebkendőket papának, Phineasnak és Henrynek. Egy rongybaba — nem, ezt még nem döntötte el Suzanne, hogy odaadhatja-e a rongybabát Lucynek.

A polcon lobogtak a sárgás fényű faggyúgyertyák és a sötét háttérből a tűz fényében vörösen világítottak az arcok.

A csodálatos este varázsa valahogy megváltoztatta az embereket is. Egészen mások voltak, mint máskor. Mintha minden rossz tulajdonságuk lehullott volna róluk és csak a jó tulajdonságok maradtak volna meg. Papa ma nem ragaszkodott olyan mereven a maga igazához, mama nem zsörtölődött, Henry nem hallgatott olyan makacsul, Emily szeplői eltűntek, Jeanie szerényebb lett, Phoebe Lou nem kötekedett, Celia nem igazgatta folyton a haját, Suzanne szíve felmelegedett irántuk.

Soha, soha többé nem fogok azokra a képzelt alakokra gondolni — mondta magában. — Itt maradok az enyémekek mellett.

Papa a régi angliai karácsonyokról mesélt történeteket, amelyeket még ő is a nagyapjától hallott. A karácsonyi énekekről, táncról, dudáról, a pálinkában főzött tyúkról.

— Az ükapám földbirtokos volt odaát Angliában... Mama nagyapja gyertyát tett a templom ablakába, mikor az angolok jöttek. Mama apja azt mondta az apjának, hogy egy gyertyát tesznek az ablakba, ha szárazföldön jönnek és kettőt, ha tengeren jönnek. Mind a kettőnek az ősei becsületes emberek voltak. Nektek, gyerekeknek sohasem kell szégyenkeznetek a családotok miatt. Mind a két ágon jó gentry-vér folyik az ereitekben...

És ha az ember figyelt, akkor hallotta a szelet muzsikálni a kéményben. Karácsony estéje az énekek éjszakája volt, úgy borította be az embert, mint valami meleg, puha kendő. De nemcsak a testet melegítette fel, mint a kendő, hanem a szívet is. Dallal töltötte meg a szíveket. Ha az ember megnőtt és ha soha többé nem is tudta visszahozni annak az éjszakának bűvös hangulatát, a dallam ott maradt a szívében mindörökre. A múlt dala.

TIZENHATODIK FEJEZET

Másnap reggelre elröppent a karácsonyeste bűvös hangulata és lázas készülődésnek adott helyet. Az egész család Sabinához ment ebédre. Ez volt az első ünnepi ebéd Sabina házában. Suzanne nem tudta visszaidézni az éjszaka hangulatát, mikor ott ült a kemence előtt, a szél füttyült a kéményben és a szívében muzsikált a karácsonyi ének. Az éjszaka az álmvilághoz tartozott. A ma a valóság. Igen, az ember becsukhatta az ajtót a két világ között, éppen úgy becsukhatta, mint a nagyszobából a verandára vezető ajtót.

De ez is borzasztó érdekes volt, hogy a karácsonyt az egyik testvérénél ünnepelte, aki a saját külön házában lakott. Olyan volt ez, mint mikor Celiával és Melindával látogatósdit játszanak.

Látogatósdit persze, soha többé nem fognak játszani. Soha többé nem fognak csigából levest főzni. Melinda kinőtt már ebből a gyerekes játékból és Celia is azt hiszi, hogy kinőtt belőle. Celia most már csak fiúkkal szeret együtt lenni. Bájosan mosolyog, lehunyja a szemét és megrázza a fürtjeit, valahányszor egy férfi feltűnik a látóhatáron.

A csirkét és a libát otthon sütötték meg és a disznópecsenyét is és szilvás lepényt is vitték és forró zabkását, amelyet Emily egy régi terítővel takart le, hogy ki ne hűljön, amíg odaérnek.

Mielőtt elindultak, megrakták a tüzet, abban a reményben, hogy nem fog kialudni, amíg hazaérnek. Azután az asszonyok beburkolóztak a kendőikbe, fejükre főkötőt kötöttek, nyakuk köré sált csavartak, kesztyűt húztak, a férfiak pedig befogtak. Jeremiah és Sarah felültek a szekérre, Phineas lovon ment, mert ő szabad akart lenni. Ki tudja, nem támad-e kedve valamelyik lányismerőst meglátogatni. Henry, Lucy, Emily, Janie, Phoebe Lou, Celia és Suzanne a nagy ponyvás szekérre kapaszkodtak fel, amelyre szántalpakat erősítettek.

Lucy panaszkodott, hogy nem ül kényelmesen, erre Emily visszaszaladt és hozott neki egy széket, úgyhogy Lucy magasan a többiek fölött trónolt, mint Május királynője, akit télen ünnepelnek. A szekér alaposan meg volt rakva a hat lánnyal. Hárman-hárman ültek egy oldalon, Lucy magasan a közepén és Henry hajtott. A három

nagyobb lánynak nem volt könnyű dolga krinolinban fölmászni a szekérre. Azonfelül a krinolinabroncs nem engedte a ruhájukat a térdükhöz simulni és nagyon érezték a hideget.

— Hiába, mindenért fizetni kell — mondta Melinda. — Hála Istennek, én ha nem vagyok elegáns, legalább kényelmesen ülök.

Mikor végre elhelyezkedtek, mint a kotlóstyúk, a lovak olyan hirtelen indultak meg, hogy Lucy trónja megingott és mindnyájan utánakaptak, hogy le ne essék. Jeanie és Phoebe Lou összekoccantották a fejüket, ezen aztán valamennyien rettenetesen nevettek.

Útközben nem fáztak, kettő-kettőnek jutott egy-egy forró szapankő és a takarók is jó meleget adtak.

Bár Sturgis Falls csak két kilométernyire volt tőlük, az út mégis egy óra hosszat tartott a hóban. Lassie és Laddie kolompjai békésen csilingeltek. Mikor a meredek folyóparton lecsúsztak és a szán csaknem felborult, a lányok annyira sikítoztak, hogy Henry rájuk mordult.

A városnak már ekkor négyszáz lakosa volt. Igaz, hogy ez a négyszáz ember nem lakott egy csomóban, hanem nagy területen oszlott el.

Elhagyták a kocsmákat és a boltot. Henrynek nagyon óvatosan kellett hajtani a a göröngyös főutcán. A hó magasra volt halmozva az út két oldalán, csak a közepén vágtak utat a szekerek. Az utca két oldalán túl házak álltak az erdő szélén és egyelőre hatalmas fák sorakoztak azon a területen is, amelyet olyan optimisztikusan a városháza céljára szántak. A Martin lányok szemében, akik kint éltek a prérin, a fűrészmalom, a három kocsmá, a bolt, a fél tucat ház a hosszú utca mentén és a további fél tucat ház a fák között, valóságos világvárosnak tetszett.

Jobb felé fordultak és megérkeztek Sabina alacsony téglaházához, amely fehérre meszelt kerítés mögött, a fák között állott.

Sabina kipirulva és izgatottan fogadta őket. Betódultak a házba, karácsonyt ünnepelni.

A tél nem lehetett hidegebb Grönland jéghegyei között sem. Sűrűn havazott és a felszín alatt sokáig nem olvadt el a hó. A kunyhók eltemetkeztek a fehér némaságban. A déli oldalon az embereknek valósággal ki kellett ásniuk magukat a házból. A vasútépítés szünetelt.

Jeremiah haragudott, hogy nem jutott el ide a híre a pittsburgh-i republikánus gyűlésnek. Szerette volna tudni, hogy mit végeztek.

Ezeknek a húsfokos februári hidegeknek egyik éjszakáján, 1856-ban történt, hogy Henry átjött az anyjáért. Suzanne felébredt és hallotta Henry hangját.

— Mama, mama, gyere gyorsan!

Sarah ezekben a napokban nagyon éberén aludt, hogy mindjárt mehessen, ha hívják. Kiugrott az ágyból, flanel szoknyája, ruhája és hosszú, vastag harisnyája után tapogatózott.

— Emily — kiáltotta —, Emily, kelj fel és melegíts vizet!

Amint ott feküdt az ágyában, Suzanne arra gondolt, hogy mama mindig Emilyt szólítja, ha gyors segítségre van szüksége. Emily mindig készségesen engedelmeskedik, nem úgy, mint a többiek. A többiek sokszor morognak.

Suzanne fölült az ágyban és lenézett a nagyszobába. Anyja sovány kis alakját látta a gyertya pislogó fényében. A haja befonva lógott a hátán és nadrágban állt ott, még nem bújt bele az alsószoknyájába. Így egészen fiatalnak látszott, Celiával egykorúnak. Igen, Celia nagyon hasonlított mamához. Pedig mama már öregasszony volt, negyvenkilenc éves...

Suzanne a párnájára könyökölt és arra gondolt, milyen lehetett mama, mikor fiatal volt. Hihetetlen, hogy ő is volt egyszer fiatal! És papa udvarolt neki!

Suzanne úgy maradt, abban a kényelmetlen helyzetben a párnájára könyökölve mindaddig, amíg mama ki nem lépett az ajtón. A halvány gyertyafény úgy úszott utána, mint egy parányi üstökös csóvája.

Suzanne hideget érzett a hátán, mintha jeges folyadékkal öntötték volna végig didergő hátgerincét. De résztvevő szeretetből a testvére iránt, aki mindig olyan készségesen segített mamának, nem feküdt addig vissza, amíg Emily föl nem öltözködött és le nem ment. Hallotta Henry lovát nyeríteni, azután ropogó lépéseket hallott a hóban. Borzasztó lehet, ha az embernek gyereke születik. Hiába, a házasság nem csupa romantika! Az embernek a bűvös világban vallanak szerelmet, de a gyermeket a való életben kell világra hozni.

Reggel semmi sem ment úgy, mint kellett volna. Sarah és Emily távollétében még a reggeli sem került rendes időben az asztalra. Phoebe Lou tüzet rakott és mihelyt a teásfazékban vízzé olvadt a jég, Jeanie mosogatni akart, vele. Melinda és Suzanne az apjuknak és Phineasnak segítettek öltözködni, sálát kötöttek a nyakukba és vigyáztak a lovakra, a doktor lovára is. A férfiak, mikor bejöttek a házba, csaknem jéggé voltak fagyva. A kezük merev volt, az ujjuk hegye egészen fehér. Csak Celia húzta ki magát megint a munkából. Melinda veszekedett is vele azon, hogy melyikük vesse meg az ágyakat.

Jeremiah fel-alá járt a két ház között és jelentette, hogy a doktor mindent rendben talált. Később valószínűleg átjön majd reggelizni. De közben kihűlt a sült tojás és a sült szalonna belefagyott a zsírába. Nem, a dolgok valahogyan nem mentek rendjén.

Emily átjött egy lepedőért, sápadt volt és izgatott.

— Lucy borzasztóan szenved — mondta —, az első gyerek szokott a legnehezebb lenni.

Melinda és Celia abbahagyták a veszekedést. Eddig nem sokat törődtek a szegény kis Lucyvel, de most egyszerre mind a kettőn úgy érezték, hogy nagyon közel áll a szívükhöz. Engedelmesen és szelíden végezték a dolgukat. Dél felé átjött a papa, doktor Pierce-szel. Az arcukat ezen a rövid úton is pirosra csípte a hideg.

A gyermek megszületett: kislány lett. Suzanne csupa fül volt, igyekezett ellesni minden szót, amit papa az orvossal beszélt.

Emily hazajött Sarah-val, de Sarah visszament. Keskeny kis arca fáradt volt és elgyötört. Nehéz hajából kicsúsztak a hajtűk. Suzanne arra gondolt, hogyan is gondolhatta az éjszaka azt, hogy mama olyan, mint egy fiatal leány? Mama öregasszony és nagymama.

A babát, fiatal nagynénje után Noranak keresztelték, bár Sarah-nak nem tetszett, hogy a család anyai ágát is belevonják a dologba. Emily fekete főkötőt kötött az anyjának, a főkötő keskeny szalagjait az áll alatt kellett megkötni. A nagymamaság hivatalos jelvénye volt ez a főkötő. Mikor Sarah a tükör előtt megkötötte a szalagokat, azt mondta:

— Olyan öreg vagyok benne, mint Matuzsálem első felesége. De hát hiába, a természet rendje az, hogy az ember megöregszik.

Wayne, mialatt a hosszú, kockázatos útra készülődött Tom Bostwickkal a Missouri folyóhoz, néha eltűnődött azon, hogy miért akar ő másik földet venni, mikor itt olyan elégedetten él. De most, hogy a vasútépítésnek híre ment, mindenki azt jósolta, hogy a telepesek el fogják árasztani a völgyet és a föld ára erősen felszökik. Ebben az esetben öt dollárért adhatja el a föld acreját és ő olcsóbb földet vásárolhat arra kifelé, de azért még mindig a vasútvonal mentén. Mindenesetre ajánlatos kimenni és megsejnélni a terepet.

Horace Akint kérte meg, hogy vigyázzon addig a házára, amíg ő visszajön. Mire a tavaszi munkák megkezdődnek, már régen itthon lesznek.

Bostwickék otthonában sokszor hajoltak Tommal a térkép fölé, ujjukkal követvén a megjelölt utat. A postakocsi hetenként háromszor járt a Fort Dodge-telep felé, ezenkívül semmiféle közlekedés nem volt.

— De mi van Fort Doge-on túl? — kérdezte Sabina azon a hangon, amelyen Magellan felesége érdeklődhetett férjének útja iránt.

— Azt hiszem, semmi más, mint préri. Mondják ugyan, hogy járt út van arrafelé, de én azt hiszem, hogy azt négykézláb kell megkeresni.

— Nincsenek ott telepesek?

— Talán három vagy négy van, de egy ötvenöt kilométeres darabon teljesen lakatlan a préri.

Sabina vidám fekete szeme elkomolyodott és rózsás arcából minden szín eltűnt. Tom Bostwick hangosan nevetett felesége rémületén és megcsípte az arcát, hogy újra piros legyen.

Úgy tervezték, hogy február utolsó hétfőjén indulnak lovas szánnal. A hó még mindig keményen feküdt a földön. Senki sem tudhatta, hogy a nap mikor fogja elolvasztani. Ha az olvadás megindul, még nehezebb lesz az utazás.

Megbeszélték, hogy Wayne beviszi a lovát a városba és ott hagyja Sabinánál, hogy használja addig, amíg ők nincsenek itthon, annál inkább, mert Tom elviszi a szánt.

Útközben Wayne megállt Martinék házánál. Suzanne látta belovagolni a hóval borított udvarba, és úgy találta, hogy még sohasem volt ilyen magas és karcsú és még sohasem lovagolt ilyen könnyedén, ilyen tökéletes ritmusban.

— Bár én is mehetnék! — mondta Melinda, aki mindig minden elutazót irigylet.

— Csoda lesz, ha induláskor nem találják Melindát az ülés alatt — mondták a lányok Wayne-nak.

— Ha Tom elutazik, én bemehetnék Sabinához —, mondta Melinda reménykedően.

Amire a többiek azt felelték:

— Igen, de ha egy szekeret látsz, megint csak vissza akarsz jönni.

És most valami rendkívüli izgalmas dolog történt. Az embert néha a derült égből éri meglepetés, akkor, amikor a legkevésbé várja. Emily megjegyezte, hogy talán csakugyan jó lenne, ha Tom távollétében Sabina nem maradna teljesen egyedül. Mama igazat adott neki, és azt mondta, hogy Suzanne menjen be Sabinához. Így hát lázas sietséggel összeszedték Suzanne holmiját.

Emily csomagolt, Jeanie elemőzsiát készített. Phoebe Lou kölcsönadta Suzanne-nak az egyik kötényt, Celia nagylelkűségi rohamában a gyöngyös gyűrűjét adta kölcsön, amely gesztusát később megbánta. Melinda volt az egyetlen, aki nem hozott semmiféle áldozatot. Meg volt sértve, hogy nem ő ment.

Annyira siettek, hogy Wayne-t nem is nagyon tartották fel. Húsz perccel azután, hogy belovagolt az udvarba, Suzanne-nal együtt elhagyta a házat. A lányok kikísérték őket és integettek, ameddig el nem tűntek szem elől.

— Olyan ez, mint egy leányszöktetés — mondta Jeanie, de Sarah rendre utasította, mondván, hogy fiatal leánynak nem illik ilyesmit mondani.

Mikor a két lovas kifordult a kapun, Phoebe Lou, aki hajadonfővel szaladt végig a havas ösvényen, csúfondárosan utánuk kiáltott:

— Suzanne, *én* láttam meg először! . . .

Suzanne a füle tövéig elvörösödött és nagyon örült, hogy Wayne a háta mögött lovagol, és így nem láthatja, mennyire elpirult.

Két kilométer a göröngyös, havas úton hosszú út, ha az ember öreg és beteg és szomorú. De két kilométer, ha az ember fiatal és egészséges és boldog, hogy az ideáljával együtt lovagolhat, nagyon rövid.

Suzanne lova olykor megbokrosodott, úgyhogy Wayne megfogta és meg kellett fognia Suzanne karját is, hogy a ló le ne vesse. Suzanne boldog volt.

De Wayne Lockwood nem látott mást Suzanne Martinban, mint a szomszéd család fiatal lányát, aki miatt ő kénytelen volt húsz percet késni.

TIZENHETEDIK FEJEZET

Tom Bostwick és Wayne korai ebéd után útnak indultak. Sabina a szó szoros értelmében mindent megfőzött erre az ebédre, amit a házban talált, hogy jóllakottan induljanak. A Martin lányok a legegyszerűbb eszközökkel is jóízű ebédet tudtak főzni. Sabinának, akinek bőven állott rendelkezésére cukor, vaj és liszt, nem volt nehéz dolga.

Wayne úgy találta, hogy soha életében nem evett jobb ebédet és nem volt szüksége Tom biztatására, hogy:

— Egyél Wayne, ki tudja, mikor eszünk legközelebb meleg ételt?

Most tehát kint voltak a havas úton, egész délután törtettek és késő este értek Peck kocsmájához, egy kis cölöpépülethez, amelynek a helyén később New Hartford épült. Itt tűrhető meleg ételt kaptak és a padláson aludtak, ahova behullott a hó. Ezután megint hosszú útszakasz következett, éjszakára egy családnál kaptak szállást.

A harmadik napon egy Marietta nevű faluhoz érkeztek, amelynek lakói azt remélték, hogy a faluból egyszer világváros lesz.

Aztán megint egynapi, végeérhetetlennek tetsző lovaglás után az ötödik nap estéjén érkeztek Des Moines-be.

Ezután következett az utazás legkeményebb és legveszedelmesebb része, a hosszú út a hóborította prérin keresztül, Des Moines-ből nyugat felé, Council Bluffshoz. Ez az utazás négy kemény napba telt, amelynek minden órájában kérdezősködniök kellett, hol találhatnának éjszakai szállást, hogy ne kelljen kint aludniok a fagyos földön, a farkasok között.

Négy nap alatt százötven kilométert tettek meg Des Moines-ből. A két ló csupa sár volt, mert a hó már olvadni kezdett. És ekkor új veszedelem fenyegette őket. Idáig csak a hidegtől, a farkasoktól és az eltévedés soha nem szűnő veszedelmétől kellett tartaniok. De itt, az országúton, ahol mindenféle csirkefogók és kalandorok jártak, Tom Bostwick a pénzét és az írásait kezdte féltetni. Wayne-nak jóval kevesebb volt a pénze, mint Tom Bostwicknak, de azt a keveset éppen úgy féltette, mint Tom a magáét. Mielőtt tehát lefeküdtek a kocsmában, az ajtót az ágyukkal torlaszolták el, és így nyugodtan átaludták az éjszakát.

A hó ekkor már annyira elolvadt, hogy a szánt ott hagyták a fogadóban és az út többi részét lóháton tették meg. További három napon át utaztak a Missouri völgyében. Sioux City-telep közelében megpihentek Floyd sírjánál, aki félszázaddal ezelőtt részt vett a Lewis—Clark-expedícióban és akit itt temettek el a Missouri partján.

Leszálltak a lovukról, önkéntelenül levették a sapkájukat és megálltak a sírnál, amelyet vörös cédrusoszlop jelzett. Ötvenegy éve állt már itt a cédrusoszlop. A közelben még a fatörzset is megtalálták, amelyből az oszlopot faragták.

Sioux City vagy egy tucat cölöpházból állott és volt egy nagyobb épülete is, amelyet egy elsüllyedt hajó roncsaiból ácsoltak össze.

Itt megtelepedtek és napokon keresztül bejárták a környéket. Sokszor találkoztak táborozó indiánokkal. Egy nagy csapat indián a kis Sioux folyó mellett táborozott, éppen az a földön, amelyet Tom megvett a kormányzósági irodában.

Wayne elhatározta, hogy nem vesz itt földet. Nagyon vad ez a vidék. A fehér szomszédok messze, az indiánok annál közelebb. Tom Bostwicknak más. Neki van pénze, hogy kockázatos vállalkozásokba fektesse, de őneki, Wayne-nak, nincs fölösleges pénze. Neki jobb ott, a Vörös Cédrus termékeny völgyében, barátságos szomszédok között. Ezt meg is mondta Tom Bostwicknak és nevetett azon, hogy mit szólna a családja, ha ezt a helyet látná, mikor a Vörös Cédrus völgyéről is azt hiszik, hogy távol esik a világtól.

És ekkor kellemes meglepetés érte őket. Mialatt úton voltak, Ford Dodge-tól Sioux Cityig utat törtek, és visszafelé ezen a járt úton mehettek, még hozzá jóval rövidebb úton, mint amilyenen jöttek.

Az első nap estéjén egy nagy cölöpházba érkeztek, amelynek egyik felét a család lakta, a másik felét kiadták utasoknak. Tizenhárom ember aludt a földön. Elalvás előtt sokat tréfálkoztak ezen a szerencsétlen számon. Wayne kivételével, valamennyien földügypben jártak.

Föld, föld! Mindenki akart még egy darab földet Iowából, amíg nem késő. Ahogy végignézett a hullámozó prérin, amelyet itt-ott patakok szakítottak meg, alacsony dombok és sziklák és míg naphosszat lovagolt a prérin, anélkül, hogy egyetlen előlénnyel találkozott volna, Wayne úgy találta, hogy nevetséges ez a hajsza a föld után. Hosszú útjának végén azonban tudta, hogy ez az új föld túl fog élni néhány nemzedéket.

Még egy napi utazás, azután a társaság egész éjszakára megszállt az egyetlen fogadóban, Ida's Grove-nál, amelynek közelében egész csapat indián táborozott. A következő éjszaka a későbbi Sac City helyén találta őket. Csak ezután következett az utazás legnehezebb napja, amikor ötvenöt kilométert kellett napközben megtenniök, mert egyetlen kunyhó sem akadt az egész ötvenöt kilométeres útvonalon, egyetlen fedél sem, amely alatt megpihenhettek volna.

Egész napon át lovagoltak, egyik fárasztó kilométert a másik után tették meg a kőkemény úton, amely olyan göröngyös volt, hogy csak a legnagyobb erőfeszítéssel tudták az egyensúlyt fenntartani. Fort Dodge-ból még három nehéz nap vissza Sturgis Fallsba, azután végre

hazaértek. Tizennyolc napig tartott a körutazás. Igazán csodálatos teljesítmény volt.

Wayne Tommal és Sabinával vacsorázott. Suzanne már előttevaló nap hazament az apjával.

Mikor Wayne megérkezett a maga kis házának hideg szobájába, az első érzése az volt, bár őt is várná valaki, mint ahogy Sabina várta Tomot.

Most először kívánta, bár várna rá egy asszony, mindegy, hogy ki. Valaki, aki főzne neki és kisöpörne, hogy ne legyen olyan egyedül. De reggelre elszállt ez a vágy. Mikor kiment a földjére, már úgy érezte, hogy meg tudja várni, amíg találkozik azzal a lánnyal, aki nélkül nem tud élni. Egyelőre megint öröme telt a munkában, földje termékenységeiben, a biztató jövőben. Az utazás tanulságos és megnyugtató volt, mert meggyőzte őt arról, hogy fiatalember számára nincs alkalmasabb hely az egész völgyben annál, amelyet ő választott. Ha itt nem boldogul, akkor sehol másutt nem boldogulhat.

Ezen a tavaszon a többiek is tele voltak reménnyel.

A folyó mentén, közel és távol, mindenütt apró fekete pontok mozogtak. Martinok és Akinek, Burrillek, Mansonok, Emersonok törték a tavaszi földet.

1856 április végén híre jött, hogy a Mississippin Rock Island és Davenport között hidat vertek, így összekötvén Illinoist Iowával. Április huszonegyedikén végigpöfögött az iowai parton az első gőzmozdony. Másnap egy nyolc kocsiból és több mozdonyból álló vonat szelte át a *Vizek Apját*. Ez már utasokat szállított.

Bár ez a vasúti vonal még messze volt az ő telepüktől, Jeremiah lelkesen újságolta a nagy eseményt feleségének és leányainak.

— Ez a vasút életbevágóan fontos esemény az állam életében — mondta. — Majd meglátjátok, hogy rövidesen más felé is több vasútvonal fog épülni. Dubuque-ben is fognak hidat építeni. Ezentúl nem kell kompon vagy jégen átkelni, ha a túlsó partra akarunk menni. Szavamra, nagyon szerettem volna ott lenni Davenportban, mikor az első vonat elindult a hídon.

Sarah persze felbiggyesztette az ajkát megint.

— Papa úgy beszél, mintha ő építette volna a hidat.

Az egész tavaszon keresztül ott táboroztak az indiánok a folyó mentén, lehettek vagy kétszázan, közöttük ősi háromszögletű kalappal a fején egy vén rézbőrű, akit azt állította, hogy ő egyszer rálőtt George Washingtonra. Olykor néhányan egészen a telepig merészkedtek, halásztak, vadásztak, mindent elloptak, ami a kezük ügyébe akadt, asszonyaik koldultak.

Suzanne egy csendes délutánon átment sógornőjéhez, Lucyhez. Nagyon szerette a gyereket.

Mikor belépett a kis házba, rémülten állt meg az ajtóban, mert egy kövér indián asszonyt látott a baba fölé hajolni. Éppen lehúzta róla a takarót.

Suzanne fölsikoltott. Attól félt, hogy a gyermeket a szeme láttára nyeli el a föld. De az indián asszony természetesen csak a takarót akarta. Gyerekhez sokkal könnyebben lehetett jutni, mint egy piros flaneltakaróhoz.

A sikoltásra szaladva jött az udvarból a megrémült Lucy, neki akart rontani az indián asszonynak. De mikor látta, hogy a baba ott fekszik, ahová ő tette, egyszerre megnyugodott.

Suzanne maga sem tudta, honnan merített annyi bátorságot, de egyszerre éktelen dühbe gurult, hogy az indián asszony hozzá mert nyúlni valamihez, ami a babáé, megfogta a takaró egyik végét és kirántotta az asszony kezéből. Az szó nélkül elkullogott.

*

Jeremiah egész tavaszon és kora nyáron át nem beszélt másról, mint a philadelphiai nemzetgyűlésről. Nagyon tetszett neki a kiáltvány, amelyet az állam polgáraihoz intéztek. Felolvasta a családjának.

Az Egyesült Államok valamennyi polgárához, politikai pártállásukra való tekintet nélkül! Azokhoz is, akik ellenzik a Missouri egyezményt... Ez én vagyok... Kansas felszabadítása érdekében...

— Ez én vagyok — mondta Melinda.

— *És a washingtoni alkotmány helyreállítása érdekében...*

— Ez én vagyok — mondta kórusban mind a hat leány.

A kiáltvány mind a két városi újságban megjelent. Jeremiah írt a nővérének Chicagóba, hogy küldjön egy ottani újságot is, mert szerette volna tudni, hogy Chicagóban miként vélekednek.

— Én köztársaságpartí vagyok — mondta. — Szerintem Kansas-nak is meg kell adni a szabadságot. A rabszolgákat fel kell szabadítani.

A folyó menti telepések között Jeremiah viselte leginkább szívén az állam ügyét. Fiai, Phineas és Henry szemében, Iowa nem volt más, mint a *völgy* és a Dubuque-ba vezető út. Leányai meg éppen nem láttak benne mást, mint egy hat kilométer hosszú földdarabot a folyó mentén, amelynek mind a két oldalán egy-egy telep épült.

De Jeremiah szerette az egész darab földet, amely a Mississippi és az iszapos Missouri között terült el és az ő szíve sebesebben dobogott, ha az állam haladásáról olvasott. Ha pedig valami nem sikerült, az neki úgy fájt, mintha a családját érte volna csalódás. Iskolákat és templomokat szeretett volna építeni az államnak, vasúti síneket lefektetni és egyetlen tenyérnyi földdarabot sem hagyni műveletlenül. Akármit dolgozott a mezőn, vagy az istállóban, vagy ha belovagolt a városba, folytonosan az állam dolgát forgatta a fejében és a jövőről álmodozott. Tudta, hogy ő maga keveset tehet a hazája érdekében, tudta, hogy a haladás lassú folyamat, de szívének minden csepp vérével vágyott arra, hogy Iowa nagy és gazdag ország legyen.

Az állam ügyeit nálánál nagyobb emberek intézték. Iskolázott férfiak, ügyvédek és tanult üzletemberek. Jeremiah mindegyikükről tudott. Sturgis Falls kis hetilapja minden eseményről beszámolt.

Nem, Jeremiah nem sokat tehetett az állam érdekében, de azért itt a völgyben mégis ő volt az állam legtekintélyesebb polgára. A telepések mindenben az ő véleményét kérdezték. A politikában új szelek fújtak. A telepések legnagyobb része, mint Jeremiah, a keleti államokból jött, ahol a whig, a konzervatív párt a legerősebb volt. De nem lehetett tagadni, a whig-párt haldoklott. A whigek is pártokra szakadoztak, a demokraták is, az egész állam kavargott,

olyan volt, mint egy felzaklatott hangyaboly. Megszámlálhatatlan sok párt alakult. Voltak rabszolgapárti whigek, szabad földet sürgető demokraták, alkoholelles demokraták és alkoholpárti whigek. A nyugtalanság és az elégedetlenség egyre nagyobb hullámokat vetett és ezt a nyugtalanságot megérezte a legkisebb ház is az iowai préríken.

Grimes kormányzónak igaza volt, hogy nem akart több rabszolga-államot. Igaza volt a nyilvános iskolákkal is. Az iskolákat az államnak kell fenntartani. Nem helyes, hogy csak a vagyonos polgárok gyermekei jár hassanak iskolába. „A vagyonnak éppen úgy megvannak a kötelességei, mint a jogai” — mondotta Grimes kormányzó. Igen, Jeremiah aláírta Grimes kormányzó minden szavát. Rajongott ezért a republikánizmusért, az egyéni jogokat védő politikaért. A mozgalom rohamosan terjedt, a Michigan tótól Chicagóig és Milwaukeelig, Indiana yankee-vidékéig, le a Miami völgyén keresztül, Dél-Illinois-ig. Az egész Cédus-völgynek csatlakoznia kellett hozzájuk.

Igen, Jeremiah hatása alatt az egész völgy lelkesedett Grimes kormányzóért és mindazért, amiért a kormányzó harcolt. A konzervatívok száma egyre csökkent. Sokan csak azért változtatták meg régi konzervatív pártállásukat, mert órák hosszat beszélgettek Jeremiah Martinnal a szekerek mellett álldogálva, fél lábbal a szekér felhágójára támaszkodva, és Jeremiah meggyőzte őket.

Jeremiah Martin ott állott a konzervatív párt halálos ágyánál és segédkezett a köztársasági gyermek világrahozatalánál.

1856 a nagy megrázkódtatás és átalakulás esztendeje volt. A járványos betegségek, malária, satöbbi úgy megtizedelte a lakosságot, mint egy földrengés. Egész családok feküdtek betegen és soknak betegápoló sem jutott. Hogy mi okozta a járványt, arra nézve megoszlottak a vélemények. Sarah azt álmodta, hogy az Isten büntetése azért, mert elhagyták a régi meggyőződésüket. Mr. Burrill azt állította, hogy a rothadó fűvek gyökereiből, a frissen szántott földből mérges gázok törtek föl.

Jeremiah egyik véleményét sem fogadta el.

— A rossz álom attól volt — mondta a feleségének —, hogy sok sajtot ettél este. Mérges gázok pedig nincsenek a jó öreg préri-földben.

Közben a legyeket szorgalmasan hajtogatták ki a kunyhókból és ártatlannak látszó, mérges moszkító repültek véghetetlen rajokban éjszakánként a préri fölött... Esténként a kunyhók előtt tüzet raktak, hogy a füst elhajtja a moszkitórajokat.

— Őszintén szólva, én nem tudom, hogy mi rosszabb — jegyezte meg valaki. — A füst-e, vagy a moszkító?

A Martin családban csak hárman nem kapták meg a maláriát. Jeremiah, Emily és Melinda. Ők ápolták a többieket és vésztjóslo „Meg akarsz halni?” kiáltásokkal kényszerítették beléjük a kinin-adagot. A beteg pedig, miközben a hideg annyira rázta, hogy az ágy is szinte megmozdult vele, gyöngé hangon, de határozottan azt felelte, hogy igen, inkább meghalni, mint ezt a gyötrelmet tovább szenvedni.

Wayne-t is rázta a hideg az ágyban. Reggelenként azért kimászott, enni adott az állatainak, megfejté a tehenét, vizet hordott be, igyekezett erőt venni magán, egy kicsit dolgozott a kertben is. Jó darabig azt remélte, hogy megbirkózik a betegséggel. De aztán megint csak jött a láz és leteperete. Akkor aztán, mikor már alig állt a lábán, visszamászott az ágyba, magára húzta a takarókat, ahányat csak talált, de a hideg annyira rázta, hogy sokszor azt hitte, az egész ház összedől.

Emily olykor átszaladt hozzá egy csésze levessel, vagy egy kis pástétommal, aztán egyszer, félrefordított fejjel azt kérdezte az apjától, nem lenne-e okosabb, ha Wayne is átjönne hozzájuk lakni. Itt könnyebb volna őt ápolni, mint ott a távolban.

De Wayne nem akarta elfogadni a meghívást. Mindennap makacsul fölkelt és ásott vagy kapált addig, amíg el nem kezdte rázni a hideg. Mindennap pontosan megisméltődött a jelenet. Reszketve, fogvacogva volt kénytelen a munkát abbahagyni és csaknem négykézláb, nyomorultan vánszorgott vissza az ágyba. Ott aztán didergett addig, amíg a hidegrázást föl nem váltotta a forró láz.

Egyik reggel megfogadta, hogy ha belehal, akkor se hagyja abba a munkát. Ha belehal, annál jobb, legalább vége lesz ennek az elviselhetetlen állapotnak. A hidegrázás szabályszerűen jelentkezett,

de ő összeszorította a fogát és tovább dolgozott, amíg a veríték nagy csöppekben csurogni nem kezdett a homlokáról. Napnyugtakor aztán vizet vitt be, megmelegítette. Levette átizzadt ruháját, megfürdött és belebújt az ágyba. Másnap reggel frissen ébredt és a hidegrázás nem tért többé vissza.

A halál árnyéka ott sötétlett a préri fölött, de a préri emberei erősek és bátrak voltak, mint maga a föld.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET

A Doboz megint megérkezett Harriet nénitől, de a tartalma ezúttal nem volt olyan izgalmasan érdekes, mint máskor. Főképpen flanel és szürke kalikó volt benne és egy krinolin, ezúttal Melinda számára, mert mama azt mondta, ideje, hogy Melinda is megkomolyodjék és megpróbáljon felnőtt hölgyként viselkedni.

— Majd meglátod, hogy amilyen szeles, belakad az abroncsba és kifecamítja a lábát —, jósolta pesszimisztikusan Celia. Persze, ezt az irigység mondotta vele, amiért nem ő kapta a krinolint.

Az év két nagy eseménye karácsony volt és július negyedike, az állam megalakulásának évfordulója.

— Mit csináltak Negyedikére? — Ez a kérdés minduntalan visszatért a telepesek között, az év első napjától kezdve mindennap, ameddig a várva várt dátum el nem érkezett.

Ebben az évben, mikor a betegség mindenkit annyira megviselt és mikor nem lehetett tudni, hogy a malária mikor és kire támad rá orvul újra, Sarah ostobaságnak tartotta az ünnepre készülni. De Jeremiah, aki a régi iskolához tartozott, úgy vélekedett, hogy a polgároknak éppen úgy kötelességük megünnepelni a történelmi dátumokat, mint ahogyan kötelességük dolgozni a haza érdekében, Jeremiah egyetértett a leányaival abban, hogy igenis, Július Negyedikén be kell menni Sturgis Fallsba vagy Prairie Rapidsba.

A hírek szerint Prairie Rapids az idei évfordulót különösen nagy fénnel készült megünnepelni. A lányok tehát Prairie Rapidsba

szerettek volna menni. A régi ellentét még fennállt ugyan a két telep között, de azt határozták, hogy büszkeségük fenntartásával és lelkiismeretük megnyugtatóására nem mennek be egészen Prairie Rapidsba, hanem a Szerelmesek Fészkének nevezett kis szigeten fognak ebédelni. Oda elhallatszik a város zaja és azért mégsem mondhatja senki, hogy bent voltak a városban. Akinék, Burrillék, Mansonék, Ed Armitage, Wayne Lockwood és még többen azt tervezték tehát, hogy Július Negyedikén kirándulnak a szigetre. A nagyobb leányok titokban megbeszélték, hogy este bemennek táncolni az új Overman-malomba.

A meghívó már két hete ott hevert a kandalló fölötti polcon. „*Függetlenség most és mindörökké! 1776—1856. Sétahangverseny! Tisztelettel meghívjuk Önt és családját az új malomban rendezendő táncsal egybekötött sétahangversenyre.*”

Rendezőbizottságot is szerveztek, amelynek Tom Bostwick is tagja volt és a lányok eltűnődtek rajta, vajon chicagói unokatestvéreik élete is ilyen vidám és változatos-e, mint az övék.

A nagy nap reggelén Suzanne korán ébredt. Átnézett Celia ágyára. Celia még aludt, szőke haja szétterült a párnán, szép arca sápadt volt, mert ő soha kalap nélkül még az udvarra sem tette ki a lábát.

Ezt a szép napot csak két dolog homályosította el Suzanne és Celia számára, máskülönben tökéletes lett volna a boldogságuk. Lemenni a folyóhoz, átkelni a szigetre, nagy ebéd, játék és mind a szomszédok velük együtt! Gyönyörű! Ami megzavarta örömeiket, az az volt, hogy nekik, kettőjüknek, nincs krinolinjuk és hogy ők ketten nem mehettek be a nagyleányokkal táncolni a városba. Most már, hogy Melinda is nagyleány-számba ment, csak Suzanne-nak és Celiának nem volt krinolinja. Pedig a krinolin minden leánynak a legforróbb vágyai közé tartozott. Emily ugyan kikeményítette a nadrágjukat és az alsószoknyájukat, hogy úgy elállt, mintha krinolin volna, Sarah panaszkodott is, mert túl sok krumplit használt el a keményítőhöz, de a lányok szomorúságát ez sem enyhítette, sőt az sem volt balszam a sebükre, hogy Emily véleménye szerint az ő korukban még nem kell a leányoknak krinolint viselniök.

De Suzanne-nak a nagy nap e kora reggeli órájában olyan gondolata támadt, amely hasonlatos volt a Jupiter fejéből kipattanó Minervához.

Minthogy nem győzte megvárni, amíg Celia magától felébred, kiugrott az ágyból, kikapott a vázából egy szál virágot és azzal csiklandozni kezdte Celia pisze orrocskáját. Mikor aztán a fiatal hölgy felébredt, olyan dühös volt, amiért felébresztették, hogy néhány percig úgy látszott, nem fogja méltányolni Suzanne langeszű ötletét. De aztán, mikor a béke helyreállott és Suzanne előadta, hogy hogyan lehetne megoldani a krinolin problémáját, Celia mégis lelkesen helyeselt.

Sok dolog volt délelőtt, mert Sarah a világért el nem ment volna hazulról addig, amíg a házat teljesen rendbe nem hozták. A rendes napi munkán kívül még sütni-főzni is kellett a kirándulásra és mindent becsomagolni. Celiának és Suzanne-nak annyi volt a dolga, hogy alig maradt idejük a terv keresztülvitelére.

De minthogy az ember végül mindig talál időt arra, amit szívesen tesz, loptak néhány percet és mikor a család indulásra gyűlt össze a szekér körül, kiderült, hogy Celia és Suzanne nincs sehol. Ezen mindenki csodálkozott, minthogy ők ketten örültek a legjobban a kirándulásnak. Jeremiah éppen kijelentette, hogy megbúbozza őket, ha előkerülnek, mikor egyszerre csak szélesen hullámzó krinolinban jelentek meg.

— Jóságos Isten! Hát ti mit csináltatok?

— Hol szedtétek a krinolint?

Sarah fölemeltette velük a szoknyájukat és akkor kiderült, hogy vadszőlő vastag szárából formáltak abroncsot és azt varrták bele a szoknyájuk szélébe.

— Most rögtön bementek és kiveszitek a szoknyátokból ezt a maskarát! — parancsolt rájuk Sarah.

— Ó, mama, engedd meg, hogy így jöjjenek!

— Igen, engedd meg, kinek ártanak vele?

— Először is minden mozdulatra kilátszik — mondta Sarah kedvetlenül. Sokat dolgozott és már most fáradt volt. Fekete ruhájában és főkötőjében majd megsült.

— Ne félj, mama, vigyáztunk a vadszölőre! A bogyókat nem törtük le.

Mama végre is nem ellenkezett tovább.

Phineas, Ed Armitage és Wayne Lockwood a szekér mellett lovagoltak. Suzanne nehezen tudott választani, hogy Jupiteren lovagoljon-e a férfiakkal, vagy pedig a szekéren menjen-e a leányokkal. Minthogy Phineas nem bízta, hogy csatlakozzék a lovasokhoz, felmászott a szekérre.

Jeremiah és Sarah hátul ültek. Henry hajtotta a saját szekerüket, amelyen felesége ült, ölében az öthónapos kis Norah-val. A gyermek ezen a meleg napon is több réteg piros flaneltakaróba volt burkolva. Ed Armitage tegnap este átlovagolt Martinékhoz és megpróbálta rávenni Phoebe Lout, hogy lovagoljanak együtt, de Phoebe Lou kinevette és azért is a testvéreivel ment. Három fiatalember is felszólította Jeanie-t, hogy menjen velük. De Jeanie a függetlenséget választotta. Emilyt nem hívta senki. Lucy bátyja ugyan szerette volna hívni, de mikor átlovagolt Martinékhoz, Emily, mint rendesen, annyira el volt foglalva azzal, hogy mamának segített, hogy a fiú elő se hozakodhatott kérésével és dolgvégezetlenül hazalovagolt.

Meleg volt és a szekér nagyokat zökkent a kemény, poros úton. A nap egész úton egyenesen az arcukba sütött. A zöld selyemernyőt felváltva tartották, de Emily átengedte Lucynak a maga részét, hogy inkább a baba fölé tartsa.

A négy kilométert olyan lassan tették meg, hogy a lovasok közben már bent jártak a Prairie Rapids-i boltban és visszaérkeztek a szigetre, mire a szekér odaért.

A part és a sziget között a víz elég mély volt. Indiáncsónakon többször kellett megtenni az utat, amíg mindent és mindenkit beszállítottak. A nők nagy sivalkodás közben kászálódtak le a szekérről. És mikor egy hirtelen szélroham belekapaszkodott a zöld napernyőbe, amelyet éppen Melinda tartott és elkapta az ernyőt, a leányok olyan éles sikoltozásba törtek ki, hogy Melinda, aki különben is könnyen elveszítette a fejét és aki új krinolinjában ma különösen ügyetlenül és bizonytalanul mozgott, utánakapott a napernyőnek és belelépett a vízbe.

A sziget vagy hatszáz láb hosszú és talán száz láb széles lehetett. Keskeny, hosszú földcsík a folyó közepén. A völgy legszebb fűzfái borították árnyékba.

A keleti part pontosan a folyó partvonalát követte, úgy-hogy az ember topográfiai ismeretek nélkül is megállapíthatta, hogy a sziget valaha a szárazföld része lehetett. A víz sodra szakíthatta el a szárazföldtől. Most olyan volt, mint egy kis paradicsom, százados fűzfáival, vadalmafáival, vadrózsabokraival, páfrányaival.

— Egyszer ezt is el fogja mosni a víz — mondta Jeremiah, mialatt takarót terített a földre a baba számára.

— Ó, nem, papa! — tiltakoztak kórusban a leányok.

— Nézzétek ezeket a fákat. A gyökereik belenyúlnak a vízbe. Lehet, hogy a mi életünkben még kibírják, de ebben a homokos talajban nem sokáig élhetnek.

— Hát a jövő nemzedékért nem fáj a mi fejünk, papa. Örüljünk a mának — mondta Sabina és kibontott egy abroszt. Ő a férjével szép új kocsin jött ki. Halványrózsaszín ruhát viselt, apró rózsabimbókkal teleszórvva. Kitűnően illett rózsás arcához és fekete hajához.

— Már másfél éves asszony, — súgta Sarah Emilynek titokzatosan — és még mindig semmi.

Jeremiah a part szélét vizsgálta.

— Ilyen homokos talajban nem marad meg semmi. Ez az, amit mindig mondok. A mi országunk szilárdabb alapokon épült. A mi alkotmányunkat nem lehet megváltoztatni, ha mi nem akarjuk. Politikai pártok mindig lesznek. A józanok ellensúlyozzák a bolondokat, a hüvösek a hevesvérűeket, az igazságosak a...

— Papa már megint a nemzetet menti! — lökdösték egymást a leányok.

Minthogy már dél felé járt, azonnal hozzá lehetett fogni az ebédkészítéshez. Majd ebéd után játszanak, mondták az asszonyok. Melegük volt és szerettek volna minél előbb túllenni a munkán, hogy aztán nyugodtan pihenhessenek az árnyékban.

Emily segített mamának kiszedni a sült csirkét és az ecetes káposztát, a kemény tojásokat, amelyeket cékla levével vörösré

festettek. Melindáról csurgott a veríték, de mama azt mondta, hogy mialatt felszeleteli a hideg disznósültet, majd lehül.

— Celia mit csinál? — kérdezte Melinda. — Biztosan kalapban ül egy fa alatt és védi az arcborét. Fogadni mernék! Celia! — kiáltotta hangosan, hogy a férfiak is meghallják. — Ha sokáig ülsz egy helyben, gyökeret ereszesz és le kell szakítanunk téged!

Suzanne megkérdezte Wayne Lockwoodtól:

— Tudja maga, hogy miért hívják ezt a helyet *Szerelmesek fészke*nek?

Ilyenkor, amikor négy szemközt volt vele, sokkal bátrabban mert beszélni. Ha a testvérei hallották, mindig attól félt, hogy kinevetik.

— Nem tudom.

— Nem is hallotta soha?

— Soha.

— Nem hiszem, hogy két év alatt egyszer sem hallotta volna.

— De ha mondom, hogy nem hallottam.

— Miért mondja, hogy nem hallotta?

— Azért, mert nem hallottam.

— Hát akkor — Suzanne keresztbe vetette a lábát és lesimította a ruháját.

— Nézze kislány, ha valami hosszú történetet akar mesélni...

Suzanne nem zavartatta magát.

— Nem hosszú — nyugtatta meg Wayne-t. A fiatalember, vonakodva bár, de leült egy fatörzsre vele szemben.

— Hát egyszer volt, hol nem volt... — a tekintete egyszerre mély lett, sötét és gyöngéd. Még a türelmetlen Wayne-nak is feltűnt, hogy a szeme megfényesedett, fellobbant benne a tűz, aztán megint kialudt, mialatt beszélt. — Egy fiatalember jött ide egyszer Keletről, ahol történt vele valami. Valami, ami meggyűlöltette vele az egész emberiséget... azt hiszem — a hangja drámai suttogássá halkult —, azt hiszem, nem tudom biztosan, de azt hiszem, *egy lány miatt volt az egész*.

— Ó — Wayne könnyedén fölnevetett.

— Igen. Errefelé akkor még nagyon sok indián élt. Az a fiatalember, aki Keletről jött, szeretett egy lányt, de akkor már nem tudta tovább szeretni.

— Úgy értettem, nem tudta biztosan, hogy egy leányról volt-e szó.

— Mindegy, a többi az szóról szóra igaz. — Sietve folytatta, egészen beleélté magát a történet boldogtalan hőséne leírásába. — Nagyon szép fiatalember volt. — Suzanne lehunyta a szemét. — Magas volt, széles vállú, szőke. Hullámos szőke haja volt.

Annyira élvezte a saját hangját, hogy hallgatójáról egészen megfeledkezett.

Wayne kényelmetlenül feszengett a helyén.

— Mi köze a fiatalember hullámos hajának az indiánokhoz? Levágták a haját? Vagy a hajánál fogva megkötözték?

— Várja meg a végét. Vadászat közben baleset érte. Golyó ment a lábába és elvérzett volna, ha egy indián lány meg nem találja és be nem viszi az apja wigwamjába. Ott aztán addig ápolta, amíg meg nem gyógyult. Es ekkor a fiú egész szívével megszerette a lányt. Az apa, az indián törzsfőnök ellenzte a szerelmüket, de ők nem törődtek vele. A fiú titokban kijárt ide — Suzanne hangja egészen halk és mély lett és kitérte a két karját. — Ide járt.

— Éppen ide?

Wayne akarata ellenére érdeklődni kezdett.

— Éppen ide — súgta vissza Suzanne.

Wayne körülnézett. A mese varázsa őt is beburkolta. Aztán egyszerre kijózanodott.

— Biztos, hogy nem maga találta ki a történetet, Suzanne?

— Persze, hogy nem. Kérdezzen meg akárkit. Szerették egymást és itt találkoztak.

— Hát akkor... — Wayne kinyújtotta hosszú lábát és felállt. — Azt hiszem, mindegy. Ma már semmit sem tehetünk a fiatalember érdekében.

Suzanne nem engedte el.

— Ha azt hiszi, hogy ennyi volt az egész, nagyon csalódik — mondta. — Az indián apa fenyegetőzött, összehívta a törzset és elhatározták, hogy megölik a fiatalembert. Kiválasztották maguk közül azt, aki meg fogja ölni. Tudták pontosan, hogy mikor szoktak találkozni, a lány és a hullámos hajú fiatalember. Az indiánok ide irányították a csónakjaikat a sziget felé. Onnan, ahol az a fűzfa áll.

— Ezt honnan tudja olyan pontosan?

Suzanne megint magához tért. Igen, honnan tudja olyan pontosan? Mitől van az, hogy ő mindig valónak érzi azt is, ami mese?

— Mert tudom — mondta mereven és méltóságteljesen. — Átvezettek ide és itt találkoztunk... akarom mondani, találkoztak. Látták, hogy az indiánok a nyilaikkal rájuk céloznak. — És a lány, kitért karral a fiatalember elé ugrott. — Így.

Wayne egyszerűen félretolta.

— Nem, nem, Suzanne — mondta —, én nem engedhetem meg, hogy feláldozza magát értem.

Nevetett. Suzanne-nak hangosabban kellett beszélnie, hogy befejezze a történetet.

— De a lány önfeláldozása nem mentette meg a fiút. Együtt haltak meg mind a ketten ezen a szigeten. Ezért hívják Szerelmesek Fészkének.

Wayne a vállán keresztül visszanevetett a fiatal lányra.

— Jól van, Suzanne, hát akkor most én is elbújok a fészekben.

Lement a nap és Suzanne, Celiával otthon üldögélt az udvarban. Arra gondolt, hogy ez a szép nap, amelyet egész éven át várt, elmúlt. Miért, hogy minden szép és minden jó elmúlik? És a többi testvérei számára nem is múlt el, csak neki meg Celiának.

A többi négy most készülődött a táncra. Mama azt mondta, hogy ő meg Celia még fiatalok ahhoz, hogy táncolni menjenek és papa igazat adott mamának. Még ha csak egyikük ellenezte volna, akkor esetleg szembe lehetett volna szállni vele. De kettőjük ellen Suzanne meg se próbálta.

Hallották, hogy a lányok nevetnek odafönt a padláson, mialatt próbálják mama fülbevalóját Melinda fülébe kapcsolni. Melindának nem volt kifúrva a füle.

Azt lehetett a legnehezebben elviselni, hogy Melinda elmegy. Ők hárman Melindával sokszor látták elmenni a többi testvérüket. Csak tegnap volt, hogy Melinda hosszú lábú kamasz volt, fogócskát játszott velük az iskolaudvaron, vagy együtt gázoltak bele a nádasba. És ma Melinda igazi krinolint visel és táncolni megy a nagylányokkal!

Mikor hazajöttek, Celiának és Suzanne-nak le kellett vetniök a krinolint és segíteni a vacsorakészítésben. Ezzel a legtávolabbi remény is szertefoszlott, hogy mégis elmehetnek. Le kellett vetni a fehér gyapjúharisnyát, a jó fűzős cipőt, a keményített alsószyoknyát, még a vadszölőindából készült abroncsot is, amely, igaz, hogy egy kicsit már elfonnyadt, de azért még mindig keményen tartotta a szoknyát.

Üldögélve a fatörzsön, mint hajótörött tengerészek, abba a szalmaszálnyi reménybe kapaszkodtak, hogy ha elhangzik a megváltó szó, olyan gyorsan át tudnak öltözni, amilyen gyorsan még soha egyetlen nő sem öltözött át, mióta a világ világ.

Wayne Lockwood hajtott be az udvarra a szekérével. Ed Armitage, Sam Phillips és George Wormsby jött vele. Mindnyájan ünneplőben, puha fehér gallérral. Phineas előkerült az istállóból és siettetta a lányokat. Emily jött le elsőnek a padlásról.

— Még mindig van néhány percünk — nyöszörgött Celia, mint a hajótörött, aki tudja, hogy már nem soká tart az élet.

— Kérdezd meg Emilyt — biztatta Suzanne Celiát.

— Emily, nem mehetnénk el mi is? — kérdezte drámai hangon Celia.

— Egy perc alatt felöltözködünk — tette hozzá Suzanne remegő, reménykedő hangon.

— Nem — mondta Emily nevetve. — Ez komoly mulatság, csak felnőttek számára.

Szóval az utolsó szalmaszálat is el kellett engedniök. Ha a család leglágabb szívű tagja azt mondja, hogy nem, akkor menthetetlenül elveszett az ügy.

Előkerült a négy ünneplőbe öltözött leány. Emily, Jeanie, Phoebe Lou — és Melinda, krinolinban és mama fülbevalójával! Mind nevettek, felfogták a szoknyájuk szélét és lábujjhegyen szaladtak Wayne szekere felé.

Melinda megállt a két húga előtt. Megrázta hosszú fülönfüggőit és odaszólt nekik:

— Legyetek jók, gyerekek...

Melinda, aki fogócskát játszott velük, akivel csigát kerestek a homokban! Igazán kegyetlen az élet.

Ed Armitage és Wayne túlzott udvariassággal segítették fel őket a szekérre. Emily integetett, Jeanie rászólt, hogy vigyázzon, mert kiesik. Melinda majd megpukkadt a nevetéstől, de maga sem tudta, hogy min nevet. A szekér kidöcögött az udvarból, valamennyien egyszerre beszéltek. A két lány, tenyerébe támasztott állal, szó nélkül bámult a szekér után. A sötétség elmélyült. Denevér suhant el a fejük fölött. A frissen hullott harmat alatt mély és átható volt a fű szaga. Birkakolomp hangját hozta a szellő. A sötét udvaron meg-megvillant egy szentjánosbogár. Egy vén tehén elbődült hátul az istállóban. Messziről gyengén idehallatszott a mozsárágyú durrogása.

Suzanne karjára hajtotta a fejét és sírt. Celia nem sírt. Öklét a szájára szorította és halálos nyugalommal ismételte:

— Várj csak, várj csak! . . .

És Suzanne ült a fatörzsön és várt. Egyebet igazán úgy sem tehetett.

TIZENKILENCEDIK FEJEZET

1856 ősze mindenféle változást hozott a Völgybe. Az egymástól hat kilométernyire elterülő két város körül határozottan a haladás szelleme lebegett. Sturgis Falls három-négy épülete négy év alatt csaknem kétszázra szaporodott. Egyik-másik ezek közül kőből és téglából épült. Téglát ugyanis nagy mennyiségben gyártottak és a folyó menti bányák az ország legjobb építőkövét adták.

Minden hónap első hétfőjén gyűlést tartottak. Presbiteriánusok, metodisták, episkopisták imaházakat építettek. Mr. Packard újságja, a *Zászló*, mindenről hírt adott, ami az állam területén történt, igaz, hogy kissé megkésve, mert soká tartott, amíg Keletről a hírek eljutottak Iowába. A kis újság túlnyomóan helyi eseményekkel foglalkozott. Különösen családi eseményekkel. „*Joe Trine hetenként ellátogat a Nagy erdőbe. Diszkrétek leszünk, Joe!*”. És „*Valaki vasárnap éjszaka éjjeli zenét adott egy fiatal hölgynek. Aki tudja,*

hogy ki rejtőzik a tolakodó fiatalember fekete bajusza mögött, kérjük, közölje a szerkesztőséggel.” És így tovább.

A városon most már négy postakocsi döcögött keresztül. Igaz, hogy a menetidő a sár és a hó mennyiségétől, a lovak és a kocsis állapotától függött, de azért ez is egy lépés volt a világvárosiasodás felé.

Az Overmanok felépítették a nagy kőmalmot. Megnyílt az első fűszerüzlet is. Két orvos, egy fegyverkovács és egy kocsigyártó telepedett le.

Prairie Rapidsnak is volt már malma. A presbiteriánusok és a katolikusok versengtek a templomépítésben. Ifjabb John Leavitt megalapította az első bankot. Kétemeletes áruházat nyitottak és két fűrészmalmost. Felépült az első téglaház. Megindult a tizenháromezer dolláros törvényszéki épület építkezése is, mely tény megint fölélesztette a régi ellenségeskedés lángját. Minthogy az állam minden polgárának joga volt szavazni, hogy hol helyezték el a törvényszéki épületet, egész Sturgis Falls a folyó keleti oldalára szavazott, mert az közelebb esett Sturgis Fallshoz.

Más, fontos szavazások is estek ezen az őszön. Gyűlést hívtak egybe, hogy kétezer részvényt jegyezzenek, darabonként száz dollárjával egy új vasúttársaság céljaira. A részvények osztaléka mától számítva húsz évre tíz százalékkal esedékes.

Jeremiah konzervatív felháborodása most háttérbe szorította a vasút iránt való rajongását.

Izgatottan lovagolt ide-oda, hogy meggyőzze az embereket.

— Mindenki szeretne vasutat, az természetes — mondta —, de nem ilyen módon! Gondoljátok meg, hogy mire szavaztok. Gondoljátok meg, mielőtt jegyezték! Odaadni ennyi pénzt, mielőtt csak egy ást is belevágtak volna a földbe! Tudtok szorozni? Tudtok osztani? Tudjátok, micsoda terhet jelent ez az államnak? Az adósság a szegényember átka és éppen úgy átka az államnak is, a nemzetnek is.

Jeremiah minden rábeszélése ellenére, a részvényjegyzést mégis megszavazták. Mielőtt a jegyzés megtörténhetett volna, Jeremiah-nak egy jó barátja, Hubbard bíró nyitott irodát a városkában. És mikor a részvényeket kinyomatták, Hubbard bíró megtagadta a jegyzést. Az

illetékesek hízelegtek, ígértek, fenyegetőztek, de Hubbard hajthatatlan maradt. Akkor megpróbálkoztak a harminc ezüstpénzzel is, de a bíró felháborodva utasította vissza a megvesztegetési ajánlatot.

— Szobrot kell neki emelni! — lelkesedett Jeremiah. — Hubbard bíró korának Salamonja. Megmentette városát az adósságtól.

Ha már a múlt tél is kemény volt, az 56—57-i tél még szigorúbb lett. A hó lehullott, mielőtt a gabonát betakarították és a be nem takarított gabona ott pihent a hó alatt a következő tavaszig. December elsején hatalmas orkán söpört végig a középnyugati síkságokon, három napig hisztérikusan dühöngött és mikor végre eltakarodott, egyes helyeken nyolc láb vastag hótakarót hagyott maga után. Az emberek nem érintkezhetek egymással. Ha elkerülhetetlen volt az utazás, keserves, nehéz munkával kellett utat vágni a hóban. Aki nem ezen a hóban vágott úton járt, az bizony úgy belesüppedt a puha, fehér takaróba, hogy ökrös szekerekkel alig lehetett kihúzni.

Zúzmarás szárnyú préri-csirkék gubbasztottak a hóból kiálló kerítésléceken és olyan szelídek voltak, hogy kézzel meg lehetett fogni őket. A telepések egész télen át belőlük éltek.

Az egész tél egyetlen, vég nélküli küzdelem volt a fagy ellen. A telepések minden gondja az volt, hogy állataikat megvédjék a megfagyástól és maguknak is elegendő fát szedjenek az erdőben.

Élelem dolgában is szűken álltak. A préri az elmúlt nyáron kevesebb termést adott, mint más években. A helyi újság szerint egy tonna széna kilencven dollárba került, Dubuque-ben. Jeremiah-nak és fiainak főtt a feje, hogy kihúzzák az élelmiszerral, amíg a következő termést betakarítják. Valahányszor az orkán dűhe egy kicsit csillapodott, megkísérelték hozzáférni a hó alatt maradt gabonához, de az orkán ritkán szünetelt. Egész télen át dühöngött a szél és egyre magasabbra halmozta a havat.

Martinék, Burrillék, Akinék házai mind megannyi hóhegy volt a préri végtelen síkságán. Wayne Lockwood kunyhója mint egy kis sziget sötétlett a kristályos fehérségben. Wayne, amikor csak tehetette, fát vágott és behordta Sturgis Fallsba, de még erre is ritkán adódott alkalom, mert a szél úgy dühöngött, hogy sokszor napokon át nem

bírt kimozdulni a kunyhójából. Arra használta fel ezt a kényszerű rabságot, hogy bútort faragott. Egy nagy karosszéket, asztalt, szekrényt.

Martinek nagyon takarékoskodtak az élelmiszerral, mert Isten tudja, mikor juthatnak be a városba valamit vásárolni. Sőt azt sem tudták, hogy a városban lehet-e kapni valamit?

Vacsorára most mindig zabkását ettek. Hozzá tejet ittak és mikor a cukorkészletük fogytán volt, meg sem édesítették a kását.

A tél egyhangúságát izgalmas hírek szakították meg. Az állam egyetlen vasútvonala a Wiltonon keresztül, Davenportból Muscatine-be vezető szárny volt. Iowa City nagyobb összeget ajánlott fel a vasúttársaságnak, ha január elsejéig megépíti a vonalat Wiltontól a fővárosig. Januárban a szánok kocsisai hozták a hírt a *Zászló*-nak, hogy december harmincegyedikén reggel még egy negyed kilométer hiányzott a vasúti vonalból és hogy a város férfitlakosai tüzet raktak odakint és segítettek abban a farkasordító hidegben a munkásoknak. A lokomotív befagyott, de olyan nagy tüzet raktak, hogy mire az újévi harangok megkondultak, az első mozdony mégis befuthatott Iowa Citybe.

Jeremiah folyton erről a nagy eseményről beszél. Elképzelte azt a pillanatot, amelyben a vasút befut a kis pályaudvarra. Irigyelt mindenkit, aki tanúja lehetett ennek a történelmi jelenetnek.

Mikor a legnagyobb nélkülözések idején érkezett a kis Norah első születésnapja, Emily az utolsó cukorkészletükből sütött piskótátésztát és a közepébe egy kis gyertyát szúrt. Suzanne rongybabát varrt a kicsinek, kukoricahajból két vastag fonatot ragasztott a babának. Egy skatulyából és két cénaorsóból Sarah kis kocsit eskábált össze az unokájának, közben szidta magát, hogy mit vesződik ilyenekkel, mikor ezt még a gyerek úgyse érti.

Alighogy elmúlt a születésnap, egy este Henry jött át a kemény havon, fekete szakálla fölött halálsápadt volt az arca. A gyereknek krupja volt. Olyan nagy köd volt akkor este, hogy Henry kötelet erősített a háza kerítéséhez, mielőtt elindult és azzal tapogatózott ide, hogy visszafelé ne kelljen keresnie az utat.

A család együtt ült a kemence körül. Jeremiah gyertyafénynél olvasta az újságot, Phoebe Lou, Jeanie és Sarah rongyszőnyeget varrt. Phineas, Suzanne és Emily kukoricát szemelt. Csak Melinda nem volt közöttük, ő kisurrant, neki mindig valami huncutságon járt az esze. Most is bekente az arcát korommal és aztán bejött, hogy megjlessze és megnevettesse a többieket.

A lányok Phoebe Loun nevettek, aki Ed Armitage-t utánozta, de mikor Henry halászápadt arccal belépett, egyszerre vége lett a jókedvüknek.

Sarah és Jeremiah azonnal felöltözködött és elment Henryvel. Sarah libazsírt vitt magával és mind a hárman a kötélbe kapaszkodtak.

A lányok most nagyon csendesen ületek a tűz körül, valamenynyien a fekete hajú kis Norah-ra gondoltak. Milyen kedvesen tudta az orrát fintorítani és már mindegyiküknek a nevét tudta, megismerte őket, ha a nevüket hallotta.

Jeremiah visszajött, vállán és szakállán vastagon ült a hó. A szél vadul belekapaszkodott az ajtóba, amikor kinyitotta.

— Mama attól fél, hogy tüdőgyulladás — mondta.

Tüdőgyulladás! A tüdőgyulladás a legsúlyosabb betegség. Minden télen áldozatokat szedett a völgybeli gyerekek közül. És most a kicsi Norah-t követeli áldozatul.

Jeanie és Phoebe Lou rámeredt papára. Celia összeráncolta a szemöldökét. Emily annyira elsápadt, hogy a szeplői, mint apró kis mazsolák, ütöttek el az arcától. Suzanne összeroskadt, mintha súlyos ütés érte volna és kezét a nyakára szorította, mert annyira lüktetett. Melinda a koromréteg alatt sírni kezdett és kifújta az orrát. Sokkal komikusabb volt, mint amilyennek akart látszani.

— Na, na — csitította őket Jeremiah —, nem szabad kétségbeesni. Inkább segítetek. Jeanie, szedd össze, ami hagyma van a házban. Te, Celia, vegyél ki egy dunyhát valamelyik ágyból, Emily, szedd össze, ami flanelrongyot találsz. Te pedig gyertyákat keress, Phoebe Lou. Mamának jó világítás kell. Rakjatok bele mindent egy kosárba, Melinda, te hozd a csöppeket a polcról. Suzanne, keresd meg a babát, hátha játszani akar szegényke. Phineas, neked hajnalban be kell menned a városba az orvosért.

— Igen, apám — mondta Phineas készségesen és már szedte is elő a kabátját és a frissen olajozott lószerszámot, mintha rögtön indulni akarna, pedig hát a hajnal még nagyon messze volt.

Mindenki serényen engedelmeskedett papának. A hagyma volt zöldségkészletük utolsó maradéka. Nagyon vigyáztak rá, takargatták, hogy meg ne fagyjon. Most meg fognak sütni és borogatás lesz belőle a baba számára. Jeanie zsákba tette a hagymákat és köréje csavarták a dunyhát, amelyet Celia hozott ki az ágyából. Melinda és Phoebe Lou az orvosságot és a gyertyákat rakták a kosárba. Suzanne hozta a rongybabát, a szívéhez szorítva, mintha a kis Norah volna. Emily sietve mászott le a padláslétrán.

— Nem találok több flanelt — mondta kétségbeesetten. Aztán hirtelen eszébe jutott valami, felemelte a szoknyáját és leoldotta piros flanel alsószoknyáját.

Sarah öt nap és öt éjszaka küzdött a rémmel odaát, Henry kunyhójában. Csaknem egész idő alatt ölben tartotta a gyermeket, a forró kemence közelében. Öt napon és öt éjszakán keresztül Sarah alig pihent, verekedett a halállal, meleg libazsírt kent a gyermek vékony kis nyakára és simogatáshoz nem szokott kezével gyöngéden dörzsölte a kicsi mellét és hátát, mialatt vörös hajából kihullottak a hajtűk és szeme körül fekete karikák sötétlettek a nemalvástól.

Egy pillanatra el nem engedte a gyermeket, akkor sem, mikor már olyan gyors és rekedt volt a lélegzete, mint a fűzfák sóhajtása a folyóparton. Még akkor sem adta fel a reményt. Jeremiah segített Henrynek és Lucynek melegen tartani a kályhát. Gondoskodott róla, hogy mindig legyen forró víz és kicsavarta a borogató ruhákat és hagymát pirított. Ott állt Sarah mellett és hajtogatta a borogatást a szegény kis beteg tüdő számára. Közben állandóan biztatta Henryt és a kétségbeesett Lucyt. Meg fog gyógyulni. Meglátjátok, hogy mama meg fogja gyógyítani.

Az ötödik nap reggelén Suzanne leheletével melengette a jégvirágos ablakot, hogy kilásson rajta. Láta apját és anyját jönni a havon keresztül. Nem tudta, hogy ez jót jelent-e, vagy rosszat. Nem mert szólani a testvéreinek. Mama és papa csak akkor jönnek haza, ha a kis Norah jobban van, vagy ha ...

Nem merte végiggondolni. De nem bírta levenni elbűvölt tekintetét papa és mama arcáról. Papa a kabátja fölött szürke kendőt viselt a vállán és sapkáját mélyen a szemébe húzta. Fekete szakállát összevissza kuszálta a szél. Mama egészen beburkolózott a kendőjébe, de a főkötője félrecsúszott és vörös haja kilátszott. Furcsa volt, hogy papa és mama kézen fogva jönnek az úton. Mindjárt itt lesznek és akkor...

A kis Norah jobban van — gondolta Suzanne. — Nem, a kis Norah meghalt. De ha meghalt, akkor is jobb, hogy egy darabig itt volt közöttünk a földön. Jobb, mintha egyáltalán nem ismerték volna őt. Ha meghalt is, mindig látni fogják őt maguk előtt, göndör fekete hajával, mulatságos grimaszaival. Suzanne gondolatai őrült táncot jártak agyában. Meg kellene mondani a testvéreinek, hogy valami történt. Itt vannak mind mögötte a szobában, de ő képtelen megfordulni, képtelen megmondani nekik, hogy papa és mama mindjárt itt lesznek, a torka száraz, egyetlen szót sem bír szólni, csak áll elbűvölten és reszketve az aggodalomtól és vár.

Az ajtó kinyílt és mamáék beléptek. Mama csaknem bezuhant az ajtón. Papának utána kellett kapnia, hogy el ne essék.

— Jobban van — mondta vidáman Jeremiah. — A hörgés megszűnt és most alszik.

Sarah nem szólt egy szót se. Keskeny kis arca hegyes volt és szürke. Vörös haja csomókban lógott arcába.

— Gyerekek, fektessétek le mamát — mondta papa. — És egész nap ne engedjétek fölkelni.

Sarah fáradtan zuhant le egy karosszékre, Emily és Phoebe Lou kibogozták sálját és gyöngéden levették fejéről a főkötőt. Celia a posztócipőt húzta le a lábáról. Jeanie meleg vizet hozott és gyöngéden megmosta az elgyötört, szürke arcot és a véraláfutásos szemeket.

Sarah talán tíz percig ült, magába roskadtan, kezével az ölében. Aztán hirtelen felugrott.

— Szent Isten — mondta —, mirevaló ez a sok komédia?! Nincs nekem semmi bajom. Mi újság a házban? Rengeteg a dolgunk. Igyekeztek lányok, munkára!

A tél haragja pár napra enyhült, mint ahogyan a vadállat olykor kiengedi szorításából zsákmányát. De a telepesek nem hittek neki. A néhány napi enyhülést arra használták fel, hogy a férfiak bementek Sturgis Fallsba vagy Prairie Rapidsba élelemért, a városi kereskedők pedig Dubuque-ból és Cedar Rapidsból hozattak újabb készleteket. Elkésett utasok érkeztek a postakocsival és elkésett levelet hozott a posta. Az emberek kimerészkedtek kunyhóikból, mint ahogyan a vadállatok kibújnak barlangjukból az első tavaszi fuvallatra.

Az egyik ilyen enyhébb napon két fiatalember kelt át az északi prériken és szánjukat megállították Wayne Lockwood kunyhója előtt. A távoli Spirit Lake vidékéről jöttek és Prairie Rapidsba igyekeztek élelmiszerért. Wayne megkínálta őket a megfagyott konzervhús-készletéből és nem győzte biztatni őket, hogy egyenek, pedig tudta, hogy ha hamarosan nem kap pótlást valahonnan, őt is éhínség fenyegeti.

Örült a két fiatalembernek. Érdekelte, amit meséltek az útjukról és az életükről. Annyira megkedvelte őket, hogy belovagolt velük Prairie Rapidsba. Mikor aztán elvált tőlük, megígértette, hogy visszafelé jövet megint benéznek hozzá.

Két nappal később éppen Martinéktól készült hazafelé, kint állt az udvarban és Phineastól búcsúzkodott, mikor egyszerre közeledni látta új barátainak szánját. Intetett nekik és ők rögtön befordultak Martinék udvarába. De most egy harmadik is volt velük. Wayne és Phineas felismerték azt a fiatalembert, a Prairie Rapids-i malomban dolgozott.

Az öt férfi beszélgetett odakint a hóban és kisült, hogy a malombeli fiatalember most a többiekkel együtt Spirit Lake felé igyekszik. Ott még mindig sok az eladó föld — mondta —, errefelé már nincs egy talpalatnyi sem. Azt mondta, hogy ő mindig nagyon szerette a kék tavak világát. Mikor meghallotta ettől a két fiatalembertől, hogy ott élnek a tavak között, egyszerre úgy érezte, hogy nem bír tovább itt maradni a völgyben, a Vörös Cédrus mentén. Az a vidék sokkal szebb. Mindenáron rá akarta beszélni Wayne-t, hogy tartson velük. Most még úgysem lehet a földeken dolgozni. Valakire rábízza a

jóságot és ő kimegy velük, vesz földet, azután visszajön, eladja ezt itt és oda költözködik.

Mikor Wayne megmondta nekik, hogy a Missouri mentén tett utazása óta a világ minden kincséért sem válna meg ettől a földjétől, hívták, hogy legalább látogatóba jöjjön el velük, nézze meg azt a vidéket. Phineas is hívták. Sokkal kedélyesebb lenne ötösben az út. Tudnak egy kocsmát, a Nagyerdő közelében, ahol jó bort lehet kapni. De Wayne hajthatatlan volt, nem állott kötélnek.

Mialatt beszélgettek, két Martin lány kijött a házból. A fiatalember nagy érdeklődéssel szemlélte őket.

Jeanie, a férfiakat látván, ürügyet akart találni arra, hogy közelebb mehessen. Celia is csatlakozott hozzá.

Úgy tettek, mintha sejtelmük sem lett volna arról, hogy idegen férfiak vannak az udvarukban. Jeanie halkan felsikoltott, mikor a ház mögül előbukkanva, szemben találta magát a férfisereggel.

— Szent Isten, Phineas, hogy megijesztettél!

— Nem is tudtuk, hogy van itt valaki!

Nagy ijedtségükben még a szoknyájukat sem eresztették le, kikandikált alóla karcsú bokájuk. Phineas azonban szigorúan rájuk nézett, mire sietve és pirulva eleresztették a szoknyájuk szélét.

De ha már itt voltak, itt is maradtak. Az idegen fiatalemberek jókedvűek voltak, tréfálkoztak, nem beszéltek többé komoly dolgokról, földvásárlásról és államügyekről, hanem csak Jeanie-vel és Celiával törődtek, úgy, ahogyan Jeanie és Celia kívánták.

Azt kérdezték Celiától, hogy mézből van-e a haja, amely kilátszott a főkötője alól és tudni szerették volna, hogy melyik ifjú hölgy hajlandó velük átmenni Overman Hallba táncolni, ha legközelebb erre viszi őket az útjuk.

Jeanie vidáman forgatta a szemét, Celia pedig, akit szigorú szülei még nemrégén túlságosan fiatalnak találtak ahhoz, hogy elengedjék a táncba, hátravetette szőke fejét és azt mondta, hogy azt hiszi, mire a fiatalemberek megint erre jönnek, őneki már minden tánca le lesz foglalva a legközelebbi mulatságra.

Phineas nem volt túlságosan elragadtatva húgai megjelenésétől. Wayne közben fölfedezte Suzanne-t az ablakban és intett neki.

— Talán még több testvérük is van? — kérdezte az egyik a három fiatalember közül.

A lányok hangos nevetésben törtek ki.

— Hogy van-e? Annyian vagyunk testvérek, hogy minden barátjuknak jut közülünk táncosnő — mondta kacéran Celia.

— Mi ketten vagyunk a legcsúnyábbak közöttük — mondta Jeanie, a szemét forgatva. Tudta, hogy valamennyien hangosan fognak tiltakozni ellene, és csakugyan tiltakoztak is.

Azután az egyik kiugrott a szánból, azt mondta, közelebbről meg kell néznie Celia haját, hogy lássa, igazi-e?

Odalépett hozzá és mielőtt Celia magához térhetett volna meglepetéséből, a zsebkésével ügyesen levágott egy fürtöt Celia hajából. Celia annyira megijedt a késtől, hogy ezúttal őszintén sikított fel és a bátyja mögé menekült.

A három fiatalember ezután útra kelt. A vakmerő, aki levágott egy fürtöt Celia hajából, a füléhez illesztette a fürtöt, nevetve integetett a kocsiból és azt kiáltotta vissza, hogy néhány hét múlva újra itt lesznek.

Olyan vidámak voltak, mintha táncmulatságra indulnának, nem pedig a hó alá temetett tóvidékre, ahol a kék vizeken még mindig nem olvadt fel a jégreteg és ahol sziú indiánok táboroznak és a fehér emberek közelébe lopóznak a fagyos éjszakákon, mialatt az indián dobok egyhangú, bánatos ritmussal peregnek.

HUSZADIK FEJEZET

A tóvidéki hideg sem volt keményebb, mint a gyűlölet Inkpaduta indián törzsfőnök szívében. A hó már olyan régen feküdt az északi préríken és az erdőkön, hogy Inkpaduta népe fázott és éhezett.

Hatszor ment el a tavasz és a nyár, mióta a fehér ember elvette tőlük vadászterületüket. A fehér ember azt mondta, hogy a föld az övé. A fehér ember ennivalót termesztett a Nagy Szellem szent

földjén. Inkpaduta már két hónapja lopta az élelmet a sápadtarcúaktól és ijesztgette őket.

Itt táborozván az Okoboji-tó keleti partján, mialatt a dobok egyhangú, mélabús ritmussal egyre peregetek, az indiánok szívében lángot vetett a gyűlölet.

A dobok egész éjszaka peregetek. 1857. március 7-ének éjszakáján egész éjszaka szóltak a dobok az Okoboji-tó keleti partján. A dobok szóltak és az árnyékok suhantak. A dobok szóltak és az árnyékok formát és anyagot öltöttek, élő emberekké váltak és harci kiáltásokat hallattak.

Az Okoboji-tó keleti partján egész éjszaka szóltak a dobok. Nem messze a Nagy Szellemnek szentelt parttól, szóltak a dobok.

Egész éjszaka szóltak a dobok.

A dobok szóltak...

A dobok...

A Martin család déli étkezésre gyűlt egybe. Lódobogást hallottak és azt hívnék, hogy csak Ed Armitage ronthat be ilyen sebesen az udvarba, mindnyájan azt várták, hogy ő lép be az ajtón. De nem Ed volt. Wayne Lockwood jött, az arca gondterhes volt, alig tudott erőt venni magán.

Olyan biztosan érezték valamennyien, hogy baj van, hogy Jeremiah-nak torkára forrt a tréfás szó.

— Rossz hír — mondta Wayne az ajtóban és az arcizmai megrándultak. — Most jövök a városból. A sziú indiánok körülfogták Okobojit.

— Ó, ezt a vaklármát olyan sokszor hallottam — kezdte Jeremiah, de nem fejezte be a mondatot.

— Ezúttal nem vakláрма — mondta Wayne élesen —, legalább ötven ember elesett. Az a három fiatalember, aki a múltkor megállt itt — önkéntelenül Jeanie és Celia felé fordult és nyelt egyet, mielőtt kimondta — mind a három meghalt.

— Mind a három meghalt — ismételte elhaló hangon Jeanie.

Celia fölsikoltott s önkéntelenül a hajához kapott, oda, ahonnan a vidám fiatalember levágott egy fürtöt.

Azután Wayne megfordult és hazament. A lova magasra felcsapta mögötte az olvadó havat.

Igen, a fehér telepések Okoboji környékén mind meghaltak, csak a kis tizennégy éves Gardner leány menekült meg, akinek a történetét később minden iowai iskolában tanulták a gyermekek. Inkpaduta csapata őt is körülfogta, apját a gyermek szeme láttára lőtték agyon, anyját félholtra kínozták, testvéreit sorra lemészárolták és hosszú, kegyetlen fogság után gyalog hurcolták őt mérföldeken keresztül a hóban, míg végre barátságosabb érzésű szíu indiánok közé került és azok lovakért, takarókért, puskaporért, fegyverekért eladták őt a fehér misszionáriusoknak. Ez a gyermek volt az egyetlen, aki megmenekült az Okoboji vérfürdőből.

Mindezt és még sokkal többet csakhamar megtudott a völgybeli lakosság, de ekkor még nem tudtak részleteket, mindössze annyit tudtak, hogy a tó környéki telepések, körülbelül ötvenen, elesetek és hogy három könnyű szívű, vidám fiatalember, aki azt tervezte, hogy visszajön és elviszi táncolni Celiát és Jeaniet — soha többé nem jön vissza.

Tavasz jött aztán, a vad, süvítő szelek elcsendesedtek a prérin és az erdőkben, a fű kizöldült, a vadlibák fészket vertek a nádasban.

Májusra a Dubuque Pacific Vasút, anélkül, hogy Hubbard bíró megyéje adósságokba verte volna magát miatta, harminc kilométer hosszúságban megépült.

Azután nyár jött, a gabona térdmagasságúra nőtt Július Negyedikére és Harriet néni ládája megérkezett.

Celia azt mondta, hogy őt nem érdekli a láda, inkább ne is küldjön semmit Harriet néni, ha krinolint nem küld. Az ember hiába keményíti ki annyira a szoknyáját, hogy a szoknya magában is megáll, azért a divatos krinolin mégis egészen más.

A ládát a szokásos ceremóniával bontották fel. Sabina már két éve asszony volt, mindene megvolt, amiről a Sturgis Falls-beli asszonyok álmodozhattak, őt nem izgatta a láda, Suzanne arra gondolt, hogy nem is olyan régen Sabina is milyen izgatott volt a láda érkezésekor és megfogadta, hogy ő amíg él, mindig izgatottan fogja lesni a láda felbontását.

Valamennyien összegyűltek a veranda-asztal körül, míg papa egyenkint kiszedte, kiegyenesítette a szögeket, azután kivette a ládából a maga részét, az újságokat és gondosan félretette, hogy később majd elolvassa őket. A chicagói újságok bizonyára sokat írnak Buchananról, az új demokrata elnökről. Ha támadják őt az újságok, majd odahívja az asszonyokat és hangosan felolvassa nekik. De ha dicsérik, akkor dühös lesz, lecsapja az újságot és dohogni fog magában, hogy aki egy demokratát dicsér, azzal nem érdemes szóba állni.

Két bőszenyűs ruha volt ezúttal a ládában. Az egyik borzszínű, fekete bársonyszalaggal szegélyezve, a másik — a másik olyan szép, amelyet még soha egyikük sem látott. Aranyszínű volt és olyan újnak látszott, mintha még egyáltalán nem viselték volna. Csak mikor tüzetesebben megnézte Emily, akkor vette észre, hogy az egyik oldalon elégették a vasalóval. Bizonyára ezért küldte el Harriet néni.

— Ostobaság — dohogott Sarah —, mit kezdhetünk mi idekint egy ilyen kényes, világos színű ruhával?! Legfőljebb, ha diólével megfestjük barnára.

— Halálos vétek lenne megfesteni — mondták egyhangúan a lányok.

— Én át tudnám alakítani úgy, hogy ezt a megpörkölt részt kivágom belőle — mondta Emily.

— De valakinek férjhez kellene menni, hogy érdemes legyen fölvenni.

— Ó, majd én! — ajánlkozott Jeanie és mindnyájan nevettek a készségen, amellyel hajlandó volt feláldozni magát a haza oltárán.

Flanel hálóingek is voltak a ládában, egy sötétszürke gallér, egy barna főkötő, nyolc szem cseresznyével díszítve, egy fekete selyemmuff és egy pár kesztyű. De krinolin nem volt benne.

HUSZONEGYEDIK FEJEZET

A nyár forró volt és száraz. Az indiánok fönt táboroztak a „Pulykaláb”-nál, ahol a Vörös Cédrus, a Nyugati Villa és a Kagyló olyan formában torkolnak egymásba, mint egy vadpulyka lába.

Minél inkább múlt a nyár, annál világosabbnak látszott, hogy kemény idők várnak a telepésekre. A pénz kevés volt, a pénzügyi bajok Keletről átkúsztak az új Nyugatra is. A vasútépítés abbamaradt, Phineas mesélte, mikor üres szekérrel hazaérkezett, hogy milyen szomorú látvány a félbehagyott építkezés és könnyen meglehet, hogy ez a Muscatine és Iowa City közötti vonal egyetlen vasúti vonala marad Iowának.

Jeremiah-t nagyon elkedvetlenítette a csalódás. Személyes veszteségének érezte a félbemaradt építkezést. Mintha valaki elment volna az életéből. Olyan sokat ábrándozott arról, hogy a vasút össze fogja kötni a Völgyet és a keleti partot, hogy szinte kötelességének érezte mentegetőzni, valahányszor valaki azt kérdezte tőle, igaz-e, hogy a vasútépítés abbamaradt? Nem győzte ilyenkor magyarázni, hogy ezért, meg azért, mintha ő követett volna el valami kötelességmulasztást.

Egy dolog azonban — és ezt Jeremiah mindig belefűzte a beszélgetésbe, akármiről volt szó — egy dolog tervszerűen haladt előre. Az új Kapitólium, a pánik ellenére, a rossz gazdasági helyzet ellenére, tovább épült Des Moines-ben. Azt remélték, hogy őszre el is készül. Ha meglesz a Kapitólium, akkor az aktákat mind átszállítják Des Moines-be és ez nagy lépést fog jelenteni az állam történetében, amint ezt Jeremiah nem mulasztotta el mindenkinek tudtára adni. Mindig úgy adta elő a dolgokat, mintha neki személyes vagy családi ügye lenne a Kapitólium.

Bár a termés az idén nyáron megint nem váltotta be a hozzáfűzött reményeket, Sturgis Fallsnál hidat építettek a folyón, nem kellett többé keresztülgázolni vagy kompon átkelni a Vörös Cédruson, vagy átszánkózni rajta télen, ha befagyott. És gőzhajójáratot indítottak Cedar Rapidsból Prairie Rapidshoz.

— Mégis haladunk — mondta Jeremiah boldogan.

De azért valami nagy optimizmusra senkinek sem volt oka. A két városkában jóformán semmi nem épült egész nyáron át és a népesség nem növekedett. A búzának és a zabnak nem volt ára. Henry burgonyát szállított Dubuque-be, amelyet mázsánként tíz centért kellett volna neki eladnia, de a Sturgis Falls-beli kocsmáros csak ötöt akart fizetni, Sherman, Prairie Rapidsban, hatot.

Sarah nyolc centért adott el egy font vaját, amelyet vízi liliommal díszített, csinos cseréptégelyekben árusított. A legtöbb asszony csak hat centet kapott egy font vajért. Keleten a művészek képeket festettek, az írók autogrammal látták el könyveiket, szobrászok márványba vésték a nevüket. Itt, a Vörös Cédrus völgyében Sarah Martin vízi liliomokat festett a téglákra, amelyekben vaját árult, és amikor belenyomkodta a vaját a tégelybe, a tetejébe villával halformát karcolt.

Senki sem tudta, miért estek az árak, annál többet találgatták. Adó, szállítás, ezek a raszolgaelles mozgalmak, mostoha időjárás, a kormány politikája, emberi bűnök, predesztináció, mind nagy szerepet játszottak ezekben a vitatkozásokban.

Mrs. Burrill véleménye szerint a sátán volt az oka mindennek.

— Én nem hiszem, hogy a szegény öreg ördög a hibás — mondta Jeremiah. — Ő nem szoríthatta le a gabona árát.

Ambrose Willshire azt mondta, hogy imádkozni kell és alázattal várni, amíg a Gondviselés jobb időket bocsát rájuk.

Jeremiah dühbe gurult.

— Mindent a jó Istenre bízni! Mindent a jó Istentől kérni. Még többet kérni a jó Istentől, mint amennyit úgyis adott! Lehet, hogy tévedek, de én úgy gondolom, hogy a jó Isten azért adott nekem agyat, két jó szemet, éles hallást, szaglást, tapintást, erős lábat, egészséget, azért engedte meg, hogy ide kerüljek erre a földre, ahol a folyó tele van hallal, az erdő vaddal, a föld kenyérrel, ahol tisztavízű forrás fakad, azt gondolom, mindezt azért adta a jó Isten, hogy segítsék magamon és ne tőle várjak mindent. Nekem kell halászni és vadászni és aratni, arcom verítékével vetni a magot és aratni, ha eljön az ideje és fát vágni és vizet hordani. Miért mondjam minden percben, hogy: Istenem, segíts meg és adj nekem ezt meg azt?

Megköszönni alázattal mindennap a jó Istennek, amit adott, azt igen. De szavamra, a könyörgő imának én ellene vagyok. Ha a jó Isten olyan jó volt hozzám, hogy egészséget adott, erőt és bátorságot adott, szerénytelenség még más javakat is kérni tőle.

*

A Martin család szétszóródott. Phoebe Lou megint Mrs. Manson-nak „segített”, Melinda pedig Horace Akinéknak. Jeanie néhány hétre átment Sturgis Fallsba, Sabinának egy beteg barátnőjéhez, akinek pihenésre volt szüksége. De mikor George Wormsby, Ambrose Willshire és Sam Phillips állandóan látogatták Jeanie-t, az asszony egyszerre olyan jól kezdte magát érezni, hogy nem volt többé segítségére szüksége.

Senki sem tekintette a lányokat „alkalmazottaknak”. Ők csak segítettek egy kicsit, mindenütt, ahol szükség volt ízletes főztjükre, kellemes lényükre, életrevalóságukra, jókedvükre. Mindenki szerencsésnek vallotta magát, aki egy Martin lányt kapott segítségül a házába.

Jeanie nevetve és újságokkal megrakva érkezett haza. Elmesélte a testvéreinek, hogy két fiatalember kérte feleségül, de nem tud választani közülük. Majd megvárja, amíg a harmadik is megkéri. Nagyon mulatságos mind a hármat ugratni.

Jeremiah most is éppen olyan sűrűn járt be a városba, mint azelőtt.

— Mama — mondta Sarah-nak —, átmegyek Sturgis Fallsba egy kicsit. — És a szeme sarkából figyelte, hogy mit szól hozzá a felesége. Ha látta, hogy Sarah arca elborul, hozzátette magyarázatul:

— Nem tetszik nekem ez az új kormány . . . Nagyon fontos gyűlés lesz.

Az utolsó szavakat már az ajtóban mondta, kalapját a szemére húzta és még egyszer visszanézett.

Sarah dühösen súrolta a konyhaasztalt és nem szólt semmit.

— Nem kell semmi a városból, mama? — kérdezte nyájasan papa.

Nem, Sarah rendesen semmit sem kívánt a városból. Azt felelte papának, hogy ha szüksége volna valamire, akkor is olyan valakivel hozatná, aki nem feledkezik meg arról, amivel megbízták.

Ha az idő kedvezett, papa szalmakalapban, térdnadrágban indult el és kihajtott kék ingben. Ha hűvös volt, sapkát húzott a fejébe és a nyakára sűrű sálát kötött, amelybe hosszú tűt fűzött. A nyakkendő-tű egy stoppolótűből készült, amelynek a fejébe pecsétviaszt nyomtak. De jó időben, rossz időben, papa hetenkint többször bement a városba, hogy ott legyen annak a haszontalan köztársaság-gyerekek a megszületésénél... A király meghalt. Éljen a király!

— Mindenki más boldogul — mondta Sarah a leányainak, miután papa elment —, Tom Bostwick is és a társa, Cady Bedson. Olcsón vesznek földet és drágán eladják. Olcsó vetőmagvat vetnek és drágán eladják. Tom még a saját nagyanyjának is negyven százalékra adna kölcsön. Cady Bedson egy szárított heringből kettőt csinál. De a ti apátok az egész országra pazarolja minden energiáját. Wallace Akin bezzeg nem törődik vele, hogy jól kormányozzák-e az országot, vagy rosszul, neki csak az a fontos, hogy milyen a termés.

A lányok olykor ráhagyták, csak azért, hogy mama csillapodjék, de alapjában ők papa pártján voltak és helyeselték, hogy papa politikával foglalkozik. Papát mindenki szerette. Papa mindenkinek segített. És különben is, a fiúk egy óra alatt többet végeztek, mint papa fél nap alatt, mert papa odakint a mezőn is mindig mindenkivel megállt beszélgetni. Hányszor látták, hogy ott hagyja az ekét és átsétál valamelyik kerítéshez, vagy egy szekér áll meg mellette, vagy egy lovas ember, és a munkája nem halad.

Mikor aztán hazajött papa, töviről hegyire elmesélt mindent. Apróra beszámolt arról, hogy hol járt, kivel találkozott, mit beszéltek, szóról szóra elismételte, hogy „aszongya, aszondom...” Legalább egy órát mesélt, valahányszor hazajött a városból.

Phineas egyszer azt mondta anyjának, mikor Sarah megint papát szidta:

— Nemhogy örülnél, mama, hogy politikával foglalkozik, ahelyett, hogy mindig a szoknyádon ülne? Jobban szeretnéd, ha más nők

után szaladgálna? Nem egy férfit ismerek itt a környéken, aki nem számol be minden lépéséről a feleségének és a leányainak...

Nyár vége felé Jeanie nevetve mesélte a testvéreinek, hogy a harmadik fiatalember is feleségül kérte. Ambrose Willshire volt a harmadik.

Ambrose nem elégedett meg azzal, hogy Jeanie-nek szerelmet vallott, egy vasárnap délutánon annak rendje és módja szerint megkérte Jeanie kezét az apjától is.

— Mr. Martin, engedje meg, hogy megragadjam az alkalmat és feleségül kérem Jeanie leányát...

— De ilyet! Ambrose fiam! És Jeanie mit szól hozzá?

— Jeanie még nem nyilatkozott.

— És mivel támasztja alá kérését? — tréfálkozott Jeremiah.

De Ambrose komoly maradt.

— Én, uram — mondta — soha egy korty alkoholt nem iszom. Nőre rá nem nézek. Nem dohányzom, nem káromkodom. Nincsenek bűnös gondolataim. Én...

— Szent Isten! — kiáltott fel Jeremiah. — Maga a megtestesült tökéletesség, Ambrose!

— Szeretnék az lenni — felelte alázatosan Ambrose.

Jeanie tehát októberben az erény szobrához készült feleségül menni. Ambrose az ő földjüktől északra, hat kilométernyire vett földet és épített házat.

Minél jobban közeledett az őszi választás, annál többen beszéltek a politikáról a veranda hosszú asztala mellett. Nem is beszéltek másról, mint politikáról és Jeanie házasságáról.

Jeremiah mind a két város újságját járatta, az újonnan átkeresztelt *Futár*-t és a *Híradó*-t. Sarah eleget dohogott, hogy micsoda pazarlás két újságot járatni, mikor ilyen nehéz idők járnak a fejük fölött.

— Nem értem, miért járat kettőt? Fehérítetlen cukrot eszünk, de ő két újságot járat! Azt hiszem, az az egész különbség a kettő között, hogy az egyik szerint múlt héten jó volt az idő, a másik szerint nem volt jó az idő. Az egyik azt mondja, hogy meg fogják építeni a vasutat, a másik azt mondja, nem fogják megépíteni. Így aztán akármilyen történik, valamelyiknek mindenesetre igaza van.

— Nézd, mama — mondta Jeremiah —, mi itt lakunk, félúton a két város között és nincsen különösebb okom sem arra, hogy a kettő közül valamelyikhez csatlakozzam, sem arra, hogy valamelyikben kevésbé bízzam. Különben is — tette hozzá ravaszul mosolyogva — a *Futár* fizetesképpen elfogadta a te paradicsomodat, a *Híradó* pedig Henry fáját...

Sarah érdeklődése egyszerre felébredt.

— Szeretném tudni, mi lelt, hogy olyan nagyon megszeretted *Prairie Rapids*-t? — Keskeny arca kiélesedett és gyanakvó kifejezést öltött. — Majd megpukkadtál, mikor az a veszekedés folyt a városháza miatt. A szomszédok még most sem bocsátottak meg nekik. A *Sturgis Falls*-beliek alig állnak szóba a *Prairie Rapids*-beliekkel, csak te enyhültél meg irántuk. Mi az Isten csudáját tudtál a múltkor is olyan sokáig beszélni a kerítésnél Hubbard bíróval?

— Az én véleményem szerint most van itt az ideje, hogy az egész állam összefogjon — mondta szelíden Jeremiah. — Ami elmúlt, elmúlt. El kell felejtetni.

Méltóságteljesen kísértált a házból. Egyenes volt, mint egy indián, fekete szakála a fél arcát beborította. Mikor Sarah már nem láthatta, térdére csapott és elnevette magát. Azért meg kell hagyni, Sarah okos asszony, mindent észrevesz.

Szeptember harmadikán megtartották *Prairie Rapids*ban az első köztársasági gyűlést. Azok a *Sturgis Falls*-beli férfiak, akik megfogadták, hogy soha be nem teszik a lábukat abba a vörös téглаépületbe, eleinte kicsit szégyenkezve pislantgattak egymás felé.

Jeremiah napnyugtakor ment haza, bekötötte Jupitert az istállóba és besietett a házba. Sarah egy fekete fejkötőjét foltozta éppen. Celia asztalt terített, Emily krumplit sütött. Suzanne most lépett be az esti tojás-zsákmánnyal. Jeanie vizet hordott.

Jeremiah megállt az ajtóban, végigjáratta rajtuk a tekintetét. Arra gondolt, milyen kár, hogy Henry, Lucy, a kis Norah, Phineas, Melinda, Phoebe Lou, Sabina, Tom Bostwick, Wayne Lockwood, Ed Armitage, Ambrose Willshire, Akinék, Burrillék és Mansonék is nincsenek itt.

— Na, megvolt a gyűlés? — nézett föl Sarah szórakozottan. Jóformán azt sem tudta, mit kérdez. Papa élete a gyűlések szakadatlan sorozata volt.

— Igen, megvolt.

— És jól sikerült?

— Jól.

— Kiket választottak meg?

Papa tettetett közömbösséggel elsorolta, hogy ki lett a pénztáros, a jegyző, a bíró, a tanfelügyelő.

— Na és? Képviselőt nem választottak?

— De igen.

— Mire jó ez a titkolózás? Megígértették veled, hogy nem árulod el?

— Nem.

— Mi lett? Máskor nem kell biztatni, hogy beszélj. Hát ki lett a képviselő?

— Valaki, asszonyom, akivel ön harminckét esztendeje él egy fedél alatt...

Sarah és a leányok meglepetten néztek rá.

Suzanne szólalt meg elsőnek:

— Na mama, remélem, most már nem fogod többet csúfolni szegény papát!

— És most neked is el kell menned a Des Moines-i Kapitóliumba? — kérdezte tisztelettel Jeanie.

— Egész télen át távol leszel? — Sarah kicsi arca olyan volt, mint egy megrémült gyermeké.

— Ó, ez még nem volt választás — mondta papa alázatosan —, ez még csak jelölés volt. De — tette hozzá — minden remény megvan rá, hogy engem fognak megválasztani.

Emily arca ragyogott a szeplőkön keresztül.

— Papa! — alig bírta felfogni — hiszen ott csupa ügyvéd van!

— Nem félek én az ügyvédektől!

A nagy újságot rögtön közölni kellett Henryvel és Lucyval és Phineassal. Sabina azóta már tudja, mert Tom is ott volt a gyűlésen.

Suzanne-nak szabad volt átlovagolni Mansonékhoz és megvinni a hírt Phoebe Lounak, aztán Horace Akinékhez, hogy Melinda is megtudja. S azután, minthogy süttött a hold és bűvös fehér fénnel öntötte el a prérít és minthogy olyan könnyűnek érezte a szívét, az újság pedig olyan nagyszerű és izgalmas volt — Suzanne engedély nélkül elvágatott Wayne Lockwoodhoz is.

— Ha megválasztják — mondta és a szeme úgy fénylett, mint a csillagok az égen —, ó Wayne, ha megválasztják, akkor mi is birtokos gentry leszünk!

HUSZONKETTEDIK FEJEZET

Eljött a vénasszonyok nyara. A sápadt sugarak, ködfátyolon keresztül tűztek le a prérre, a juharfák levelei vörösen izzottak, és a tölgyek zöldes bronzfelhőbe burkolóztak. A gyermekláncfű pelyhes fejceskéi mint megannyi gyertya álltak a kerítések mentén.

Emily átalakította a sárga ruhát és mikor Jeanie utoljára próbálta fel, ő maga is olyan volt benne, mint egy karcsú virágszál. Mézszínű hajával, sötét szemével, ahogyan a szoknya mereven állt a csípőjén, olyan volt, mint egy napraforgó.

És most minden Jeanie kedvéért történt a házban, mint két évvel ezelőtt Sabina kedvéért. Suzanne azt mondta, hogy ez olyan, mint mikor az ember látott egy szép képet valamilyen könyvben és most visszalapoz és újra elgyönyörködik a képben. Csak a főszereplők arca változott.

És természetesen még egy-két dolog megváltozott. Sturgis Fallsból pap jött ki esketni őket, nem a békebíró, aki Sabináékat eskette.

Sabina féltékenyen jegyezte meg, hogy azért az ő esküvője éppen olyan szép volt és éppen olyan ünnepélyes, mint Jeanie-é.

De Sabina esküvője valahogy egyszerűbb volt. Sabina szerette Tom Bostwickot, Tom Bostwick szerette Sabinát és minden simán ment. Most azonban, hogy kitűzték az esküvő napját és meghívták a szomszédokat, minduntalan jött valaki, aki elmondta Jeanie-nek,

hogy Sam Phillips mennyire búsul utána és azzal fenyegetőzik, hogy beleugrik a folyóba. Jeanie üzent neki, hogy jöjjön el, beszélni szeretne vele.

— A folyó nagyon sekély — mondta Sarah, aki belefáradt a sok munkába. — Legföljebb megüti magát, ha beleugrik, egyéb baja nem lesz.

Sam félreértette Jeanie üzenetét, azt hitte, hogy a leány meggondolta a dolgot és most még egyszer keresztül kellett szenvednie az egész csalódást. Jeanie annyira sajnálta kikoszorózott kérőjét, hogy kétségei támadtak, talán mégis inkább Samhoz kellett volna feleségül mennie.

De az idő múlt, Sam könnyes búcsúja beleolvadt a múltba s az esküvőtől már csak két nap választotta el a családot. Ezen az estén, két nappal az esküvő előtt, megjelent George Wormsby és nagy jelenetet rendezett, kihívatta Jeanie-t és szemrehányással árasztotta el, kacérsággal, kétszínűséggel, hűtlenséggel, jellemtelenséggel vádolta őt. Azzal fenyegetőzött, hogy agyonlövi magát. Jeanie-t annyira felizgatta, hogy már-már hajlandó lett volna visszaadni Ambrose-nak a gyűrűt és Ambrose helyett George-nek nyújtani a kezét. Sarah azonban megjelent az udvaron és azt mondta, hogy ha főbe akarja lőni magát Sam, akkor legyen szíves távozni az ő udvarukból, mert a fatörzseket éppen most súrolták tisztára.

De az esküvőt azért egyetlen öngyilkosság sem zavarta meg. Sam Phillips nem jött el az esküvőre, de George Wormsby eljött és egész este egy Prairie Rapids-beli csinos kislánynak udvarolt.

Tagadhatatlan, hogy Jeanie esküvője ünnepélyesebben folyt le, mint Sabináé. Ambrose méltóságteljes szigorúsága átragadt a háznépre és a vendégekre is, elfojtotta a nevetést és a tréfálkozást.

Mikor véget ért a lakodalom s az ifjú pár indulni készült északi otthonába, Jeanie félig nevetve, félig sírva, olyan szokatlan gyöngédséggel ölelte sorra szüleit és testvéreit, hogy mindenki erről beszélt, mikor az ekhós szekér kigördült az udvarból.

Jeremiah sokáig nézett a távolodó szekér után. Aztán Wayne Lockwoodhoz fordult, aki véletlenül mellette állott:

— Wayne — mondta elgondolkodva —, ha egy férfi rá sem néz az asszonyokra, ha nem iszik, nem káromkodik, nem dohányzik, szavamra, akkor minden oka megvolna rá, hogy énekeljen, nevessen, tréfálkozzék. És ha nem teszi, akkor nem igazi férfi.

A november hideg és szeles volt. Az északi tóvidékről nagy csapatokban húztak a vadkacsák dél felé. Könnyű hó hullott. A kis patakok opálos, üvegszerű réteget hordtak a hátukon. A *Pulykaláb* mögött az indiánok ég felé fordították barna arcukat és azt jósolták, hogy nedves esztendő lesz.

Elérkezett a választás napja. Általános meglepetésre Jeremiah, miután leadta a szavazatát, rögtön hazalovagolt. Bekötötte Jupitert az istállóba, egész nap fát vágott, aztán letelepedett a karosszékebe az újságjaival. Ilyesmire időtlen idők óta nem volt példa.

Mikor a vacsora elkészült, elmormolta az étkezés előtti imát, de alig evett valamit. A leányok is sokkal csendesebbek voltak, mint máskor és jóformán egyáltalán nem nevettek.

— Egyél egy kicsit ebből húsból, papa — biztatta Sarah, mint ahogyan egy étvágytalan, lábadozó beteget szokás biztatni.

A várakozás feszültsége függött a levegőben. Mintha maguk sem tudták volna, mit csináljanak. Nevessenek-e papa és a republikánusok győzelmén, vagy pedig megvetéssel sújtsák a demokratákat?

Az éjszaka tiszta volt és hűvös. Az utak keményre fagytak. Kevéssel a szavazatok lezárása után lovas hírnökök száguldozták be a telepet.

Wayne Lockwood és Ed Armitage késő este nagy zajjal érkeztek meg a Martin-házba.

— Hé! — kiáltotta Wayne — itthon van a *Tiszteletre méltó* Jeremiah Martin?

Suzanne didergett az izgalomtól és a novemberi hidegtől. Meg kellett csípnie magát, hogy lássa, nem álmodja azt, ami velük történik.

Az egész család nevetett és mindenki azt mondta: előrelátható volt, hogy a republikánusok fognak győzni.

— Én mindig mondtam, hogy az nevet legjobban, aki utoljára nevet — jelentette ki méltóságteljesen papa.

A *Tiszteletre méltó* Jeremiah Martin. Igen, most ez a cím illette meg papát.

Vajon ezután minden másként lesz, mint idáig volt? Jóságos Isten, hogyan kell az embernek viselkednie, ha családja a „birtokos gentry”-hez tartozik?

De alapjában az élet nem sokat változott a dicsőség napfényében sem.

Nagy hóviharak jöttek. Jeremiah disznót ölt, Sarah és Emily kolbászt és disznósajtot tölthettek és kocsonyát főztek disznólábból.

Melinda és Phoebe Lou még mindig „segíteni” jártak.

Celia és Suzanne térdig érő hóban gázoltak az iskolába. Celia azzal fenyegetőzött, hogy mihelyt papa elutazik, ő hátat fordít az iskolának. Most minden e körül a nagy esemény körül, papa utazása körül forgott. Még a karácsony fénye is elhalványodott egy kicsit amellett a tény mellett, hogy papa rögtön újév után felmegy a fővárosba „törvényt ülni”. A fővárost idáig Des Moines-Vár-nak hívták. De most elhagyták a Vár-t a nevéből és egyszerűen csak Des Moines-nek mondták. Papa azt mondta, hogy egy modern államnak, amelynek már nem kell félnie az indiánoktól, nincs szüksége várakra.

Híre járt, hogy az állami hivatalokat és az állam pénzét Iowa Cityből átszállították a diadalmas Des Moines-be.

Az Iowa City-beliek nem vállalkoztak a kincstár átszállítására, a Des Moines-ieknek kellett eljőnniök érte. Nyolc vagy tíz ökörfogat szállította a kincseket, de még így is olyan nehezen tudtak haladni a hóviharban, hogy az állam pénze napokig vesztegelt kint a préri közepén.

— Ez is bizonyítja, hogy a pénz önmagában milyen keveset ér! — mondta papa. — Ezer és ezer dollár hever kint a prérin, és ha tolvajok elvinnék az egészet, ugyan mi hasznuk volna belőle, ott kint a hóban és a jégben? Eppen úgy éhen halhatnának, mintha egy fillérjük sem volna! A dollárt nem ehetik meg. Be sem fűthetnek vele. Jegyezzétek meg jól ezt a leckét, gyerekek. Sohase tulajdonítsatok túl nagy fontosságot a pénznek. Ha férjhez mentek, ezt mondjátok meg a férjeteknek is. Tanítsátok meg őt arra, ha nem tudná, hogy egy kis darabka föld többet ér a legnagyobb vagyonnál is. A föld élelmet ad

és védelmet és meleget. A jó föld értéke nem esik le, mint az aranyé vagy a papirosé, amelynek csak az ember tulajdonít értéket. Akinek földje van, annak ennivalója is van és otthona és szabadsága. Az király a maga kis királyságában. Egy szorgalmas gazdának nem parancsol senki.

Az új Kapitólium felszentelését 1858. január 11-ére tűzték ki. Hogy Jeremiah hogyan fog bejutni addig a fővárosba, azt csak a jó Isten tudta. Az utak nagyon rossz karban voltak. Ha nem enyhül az idő, akkor a jég és hó járhatatlanná teszi az utat. Ha megenyhül, akkor a vizek annyira megdagadnak, hogy az áradástól nem lehet majd közlekedni. Jeremiah-nak nem volt más választása, lóháton kellett mennie. A ló szekér nélkül a legmegbízhatóbb közlekedési eszköz, szárnyakkal ér föl.

— Ennek az államnak vasutakra van a legnagyobb szüksége — mondta Jeremiah már vagy századszor és Sarah most az egyszer igazat adott férjének.

— Iowának, igenis, vasutakra van szüksége — mondta Sarah és a tiszteletre méltó Jeremiah befelé mosolygott. Persze most, hogy az urának utaznia kellett, mama is belátta, milyen nagy szükség van a vasútra.

Igaz, hogy mama azt is kijelentette, hogy neki nem lenne egy pillanatnyi nyugta sem, amíg családjának egy tagja azon az ördögös masinán ül. „Harper Hetilapja”-nak egy tavalyi száma, amelyet Harriet néni küldött Chicagóból, nagyon elvette mama kedvét a vasúttól.

„Mindenki, aki vasúton távozik hazulról — írta az újság —, vessen egy sóvárgó tekintetet visszafelé, mert ki tudja, hazaér-e még valaha? Az állam egész területén sorozatos vasúti szerencsétlenségek történnek, vasúti hidak leszakadnak, vasutak összeütköznek...”

— Hát miattam nem kell aggódnod, mama — mondta papa. — Jupiter alatt nem fog leszakadni a híd és nem fogok összeütközni senkivel.

Alapjában a nagy utazás nem járt annyi készülődéssel, mint amennyit beszéltek róla.

— Gyerekek, mialatt távol leszek, ti fogtok segíteni Henrynek és Phineasnak — mondta papa.

A lányok egymásra nevettek papa háta mögött. Mintha papa olyan sokat segített volna Henrynek és Phineasnak, hogy távollétét ebben a tekintetben megsínylenék. Mióta olyan tekintélyes szerepet kezdett vinni a politikában, papa a gazdasággal édeskeveset törődött.

Olykor arról is beszélt, hogy hol fog lakni, vajon mennyit kell fizetnie lakásért és ellátásért. Legalább két és fél dollárt hetenkint. Vajon mennyi ideig fog tartani az ülésszak és mi minden kerül napirendre? De ennél fontosabb kérdés volt az, hogyan jut el Des Moines-be. Cedar Rapidson menjen-e keresztül, vagy pedig délnyugatnak forduljon, Eldora felé, azután Nevadának és úgy le a fővárosnak? Mind a két út több napot vesz igénybe és mindenestre úgy kell beosztania, hogy éjszakára fedél alá kerüljön.

— Ne felejtsd el, papa, hogy ötvenhét éves vagy — mondta Sarah —, a te korodban nagy vállalkozás egy ilyen lovaglás.

— Ne félted te engem, fiam. „Segíts magadon” — tudod!

— Segíts magadon! — mondta utána magában Suzanne az apja szavait és arra gondolt, hogy ezt már legalább ezredszer hallja papától. Ha papa azt mondja, hogy január 11-ére Des Moines-ben lesz, akkor ott lesz, ha cigánygyerekek esnek is az égből. Papa szavára mérget lehet venni. Papa szava aranyat ér, ezt mindenki tudja.

Az utolsó éjszaka, amelyet odahaza töltött, nagyon furcsa éjszaka volt. Suzanne azt hitte, megszakad a szíve, mikor papa még utoljára felhúzta az órát és azt mondta:

— Megint vége egy napnak. Holnap újrakezdjük.

Az embernek úgy tetszett, mintha a napok papa tulajdonai lennének és mintha ő adná ajándékba a holnapot.

Aztán egyszerre reggel lett és papának indulnia kellett.

Ez az a nap, amelyet rég kerestem.

— És búsultam, mert hiába kerestem.

énekelte rekedten papa, mialatt a reggelinél ültek. Sonkával, kolbásszal, disznósajttal, sült krumplival, zabpehellyel megrakott

tálak sorakoztak az asztal közepén, étvágygerjesztő sokféleségben. Papa lehajtotta a fejét.

— „Aki ételt-italt adott, annak neve legyen áldott” — mormogta a szakállába.

Suzanne-nak elszorult a torka, ha arra gondolt, hogy hány ebédet és vacsorát kell most majd végigenniök anélkül, hogy papa elmondaná az asztali áldást.

Farkasordító hideg volt. Az ablakok befagytak. Az egész házat négy láb magasan körültorlaszolták szalmával, amelyet még novemberben hordtak ki az istállóból. A szalma, mint rossz hővezető, valamennyire tartotta a meleget. Tavaszra majd megkorhad és párologni fog és lótrágyaszaga lesz és akkor Sarah mindennap dohogni fog, amíg csak el nem hordják.

Suzanne, míg a krumpliból és a kásából csipegetett, tudta, hogyha száz évig él, akkor se lesz több ilyen szomorú napja, mint ez a mai.

Sarah és Emily berakták papa holmiját a szőnyegdarabokból varrt táskába. Bizony, a virágok sokkal fakóbbak voltak a táska oldalán, mint ahogy az egy képviselőhöz illett. Minthogy nem lehetett tudni, mennyi ideig marad távol, kinint is tettek a táskájába és calomelt és hashajtót. És papa az ünneplő ruháját vette fel.

Phoebe Lou erre a napra ájtott Mansonéktól, hogy faggyúval bekenje és kifényesítse papa csizmáját.

Sarah nagyon félt, hogy éjszaka, ha leveti a csizmáját papa, el fogják lopni, mire papa nevetett és megígérte, hogy csizmában fog aludni. Sarah nyírta meg papa haját. Ott ült a verandán, nagy, fehér törülközővel a vállán papa és úgy találta, hogy mama annyira megnyírta az oldalszakállát, hogy szinte öltözetlennek érzi magát.

De Sarah tudta, hogy papa mindenről meg fog feledkezni, ha kint lesz a házból és bozontos lesz, akár egy prérifarkas, azért jobbnak látta olyan rövidre nyírni a haját és a szakállát, amilyen rövidre csak lehetett. Reggeli után egyik szekér a másik után érkezett az udvarba. Jöttek a szomszédok, hogy elbúcsúzzanak papától. Minden percben újabb száncsikorgás jelezte a keményre fagyott havon új vendégek érkezését.

Papa élvezte ezt a népszerűséget. Már egész héten, ha találkozott valakivel, beszéd közben mintegy véletlenül elejtette, hogy mikor indul. Szerdán reggel tíz órakor. Az ember igazán azt hihette, hogy nem Jupiter hátán indul, hanem vonaton, amelynek pontos menetrendje van.

— Fogadok, hogy lesz idő, amikor autón lehet majd innen egyenesen Prairie Rapidsba vagy Sturgis Fallsba menni — mondta papa.

— Na, én ugyan soha bele nem ülök egy olyan ördögös masinába — mondta Sarah.

Eljöttek Akin Horace-ék és Akin Wallace-ék is. Mrs. Wallace Akin három gallért viselt a hideg ellen. Alacsony, tömzsi alakja most egészen olyan volt, mint egy labda. Eljöttek Mel Mansonék is és Emersonék, Burrillék, akik nyáron a Missourihoz készültek költözni, mert véleményük szerint ott sokkal jobb a föld.

Wayne lóháton jött. Ed Armitage meg akarván ijeszteni Phoebe Lout, azt mondta neki, hogy ő is a Missourihoz költözik Burrillékkal. De Phoebe Lou csak nevetett rajta és azt felelte, hogy bizonyára Evangeline Burrill vonzza őt.

Mikor már mindenki ott volt, megérkezett egyedül Jeanie. A keze szinte csonttá fagyott a hidegben, az ajka kék volt. Leroskadtt a tűzhely mellett egy székre.

— Hát Ambrose hol van? — kérdezte mindenki.

Jeanie megrántotta a vállát és mosolyogni próbált.

— Ó, Ambrose nem jöhet.

Mindenki tudta Martinéknál, hogy Jeanie titkol valamit.

— Én nem tudtam volna elviselni, hogy el ne búcsúzzam papától. Annyira vágytam utánatok és egy kis jó nevetés után...

— Úgy látszik, odaát nemigen szabad nevetni — mondta Sarah Emilynek.

Valamennyiök között Suzanne volt a legizgatottabb. Olyan volt ez, mint egy temetés és mégis egészen más. A szobák tele férfiakkal és asszonyokkal, akik levették a kabátjukat és mama ágyára rakták. Mama mindenkit itt fog tartani ebédre, ha papa elment.

Sabina volt az egyetlen a családtagok közül, aki nem jött el. De papa úgyis Sturgis Fallson megy keresztül és majd megáll Sabináéknál, hogy elbúcsúzzék tőlük. Igen, már elhatározta, hogy mégis Eldorán és Nevadán keresztül fog menni.

Ha megáll bent a városban, legalább szót válthat néhány emberrel, akik segítettek őt megválasztani. Kicsit sajnálta, hogy az útja nem vezet a keresztül Prairie Rapidson is. Nehogy részrehajlónak látszék, Prairie Rapids-beliekkal is szeretett volna találkozni és biztosítani őket jóindulatáról.

— Utóvégre — mondta tekintélyének tudatában — mind a két várost képviselem.

Henry kivezette a lovat az istállóból és odakötözte a nyereghez papa táskáját. Phineas megkefélt a lovat, hogy fénylett a szőre. És Suzanne, amint a ló fényes bundáját nézte és ráképzelte papát, ahogy megérkezik az új Kapitólium elé, lelki szemével Washington Györgyöt látta maga előtt e pillanatban, kivont karddal.

Jeremiah ráhúzta a bezsírozott borjúbőr csizmára a nagy szürke posztócsizmákat is, azután belebújt a mellénybe, amelyet Sarah kötött, felvette a kabátját, a sapkáját, a csuklómelegítőt. Celia vastag kendőt kötött a sapka fölé, Suzanne pedig vállára borította a szürke sálát és megtűzte a pecsétviaszfejű hímzőtüvel.

Mindenki tréfált, nevetett. Valaki azt mondta, hogy a lovat is fel kellett volna öltöztetni. Aztán a tréfák egyszerre elhallgattak, mintha forrásuk kiapadt volna. Csend hullott a szobára és a hirtelen támadt csendben ütni kezdett a régi óra.

Jeremiah körülnézett és tiszta kék szeme egy pillanatra elborult a szénfekete szakáll fölött. A szakálla ma szokatlanul rendes volt.

— Hát gyerekek — fordult a gyülekezethez, mintha valamenyenien az ő családja lennének. — Legyetek jók! Akármilyen történik, ne veszítsétek el a fejetekeket.

Olyan volt, mint a pusztába induló Mózes, vagy a népétől búcsúzó Ábrahám.

Sarah kissé oldalt állt. Az arca keskeny volt és hegyes, a vörös hajzuhatag alatt, a halántékán már szürkült egy kicsit. Jeremiah tekintete megkereste a feleségét.

— Vigyázz magadra, Sarah. Mihelyt tehetem, hírt adok magamról.

Suzanne hirtelen az anyjára pillantott. Milyen furcsa, hogy papa Sarah-nak szólította mamát. Még sohasem hallotta őt másképp szólítani, mint mamának. Ahogyan most azt mondta: Sarah, az olyan volt, mint egy szerelmi vallomás. Mielőtt Mama lett belőle, bizonyára mindig Sarah-nak szólította. Ebben a pillanatban papa, úgy látszik, nem a gyermekei anyját látta Sarah-ban, hanem azt a régi fiatal leányt, akit feleségül vett.

Suzanne hirtelen úgy érezte, hogy rettenetes dolog, ami most történik és hogy vannak percek az életben, amikor az embernek minden erejére szüksége van, hogy össze ne roskadjon. Wayne Lockwoodra nézett, aki magasan, karcsúan, egyenesen állt a padláslétra mellett. Wayne-on sohasem látszott semmiféle érzelem vagy izgalom. Ő mindig egyforma volt, egyformán hűvös és nyugodt, akármi történt. Suzanne néha arra gondolt, hogy szeretné őt izgatottnak látni.

Papa már kint volt a kapun túl. Mama és a leányok nyomon követték. Suzanne kendőt borított magára és felhúzta a sárcipőjét. Most azt mondta papa:

— Hát Isten áldjon meg mindnyájatokat.

— Isten áldjon meg, papa!

Suzanne szorosabbra fogta össze a kendőt. Ő akart az utolsó lenni, akitől papa elbúcsúzik. Milyen furcsa lesz az élet idehaza papa nélkül!

— Isten veled, papa.

— Isten veled, Suzy. Légy jó kislány.

— Jó leszek.

Suzanne a nyakára szorította a kezét és szemét elfátyolozták a könnyek. Papa a régi, kislánykori nevén szólította őt is. Ó, de borzasztó látni, ahogy kilovagol ebbe a fagyos világba.

Suzanne dideregve kapaszkodott a kerítésbe. Az út végén papa megfordult, s a két fölemelt karja olyannak látszott, mint két nagy szürke szárny. Suzanne a könnyein keresztül mosolygott azon, hogy papa olyan most, mint egy óriási nagy szürke lepke, amely kirepül a téli világba.

Mikor visszament a házba, mamát nem látta sehol. Mama bement a szobájába és magára zárta az ajtót.

*

Olyan furcsa volt az élet Jeremiah nélkül, egész télen keresztül. Unalmas volt, egyhangú, hogy papa nem hozott híreket Sturgis Fallsból és Prairie Rapidsból, nem beszélt a küszöbönálló, vagy az elmúlt választásokról, nem hallották hangos politikai vitáit és jóízű nevetését. Valami hiányzott az életükből, valami, ami fontos volt, valami, amiért súroltak és főztek. Ó Istenem, milyen nagyszerű lesz, ha majd papa hazajön.

Azóta, hogy elindult a keményre fagyott, havas úton, a szürke kendőbe burkolózva, a himbálódzó szőnyegtáskával a lova oldalán, azóta nem jött tőle semmi hír. De hát nem is várhattak hírt. Útközben nem érintett postaállomásokat. Posta majd csak Des Moines-ből jöhet.

Valahányszor Phineas hazajött Sturgis Fallsból, a család mindig azzal fogadta: Semmi hír?

De nem jött semmi.

Mikor Jeremiah elment, Iowa hó és jég alatt feküdt, a hőmérséklet húsz fokon alul volt. De a hónap vége felé a jégkirály kiengedte markából a vidéket és úgyszólván egyetlen éjszaka alatt szinte természetellenes meleg borult a telepre, a patakok megdagadtak és a folyók tajtékoztak. Hogy a hideg és a jég fölengedett, a sár és a víz annál zsarnokibb módon kerítette hatalmába a földet. Olyan volt, mintha papa mindörökre eltűnt volna, valami messzi, messzi, idegen tájon.

Aztán egyszerre levél érkezett tőle. Phineas hozta haza a levelet. Nagy ív víznyomásos, kék papíros sűrűn teleírva papa görcsös betűivel, összehajtogatva és lepecsételve azzal a piros viasszal, amely a papa sáljába tűzött tű fejét díszítette.

Sarah olyan izgatott volt, mint egy fiatal lány. Elfelejtett a kemencében piruló kenyérre barna papirost borítani és a kenyér összevissza repedezett és úgy megbarnult, hogy a felső héját le is kellett vágni.

Mindenki odagyűlt mama köré. Mama hangosan olvasta a levelet. Henry, Lucy, Emily, Phineas és Suzanne.

Papa azzal kezdte, hogy szerencsésen megbirkózott a hosszú, nehéz úttal. Sokáig tartott az út, az első éjszakát Grundy Countryban töltötte, ahonnan a hóvihár miatt nem tudott tovább menni. Nagyon szégyellte, hogy ilyen sokáig kénytelen volt egy helyben vesztegelni, de végeredményben mégis csak hét napot töltött úton. Éppen hogy az utolsó pillanatban megérkezett. Szerencse volt, hogy lóháton ment. A megválasztott képviselők közül többen nem érkeztek oda az ünnepélyes megnyitásra.

Suzanne közbeszólt:

— Ugye megmondtam, hogy papa idejében oda fog érní?

A levél aztán arról számolt be, hogy Des Moines, mint főváros, nagyon szerencsés választás volt. Központi fekvésű és bizonyos, hogy nagy jövő vár rá. A szenátorok között volt egy, aki százötven kilométert tett meg szekéren — húsz fok hidegben. Kis híja volt, hogy meg nem fagyott. Hiába, az államnak vasutakra van szüksége!

Mikor Sarah ideért az olvasásban, hangosan fölnevetett. Olyan volt, mintha papa hangját hallotta volna.

A Des Moines-iek nagyon szívélyesen fogadták őket. Ma még úgy látszik, hogy Sturgis Falls és Prairie Rapids kereskedelme sokkal élénkebb, mint Des Moines-é. De a szálloda drága. Hetenkint három dollárt kell fizetni.

A levél hangja sokkal merevebb volt, mint ahogyan Jeremiah beszélni szokott. Mikor mama befejezte az olvasást és kézről kézre adták a levelet, Suzanne arra gondolt, milyen különös, hogy az emberek egészen másképpen írnak, mint ahogy beszélnek.

„*Mély tisztelettel engedelmes szolgátok*” — írta alá papa. Suzanne hangosan nevetett ezen a hideg hálósobában, mialatt mama ágyát megvetette. Papa ugyancsak nem szokott tiszteletteljesen beszélni odahaza és soha senkivel szemben nem volt engedelmes. Papát nem lehetett elképzelni valaki szolgájának. Nemegyszer hallotta tőle Suzanne, hogy inkább éhen halna, mintsem hogy pénzért dolgozzék valakinek.

Mikor Melinda lejött a padláslépcsőn és megkérdezte tőle, hogy mit nevet magában, Suzanne nem mondta meg. A viláért sem szolgáltatta volna ki papát senkinek. El nem árulta volna, hogy nevetett rajta. De azért valahányszor eszébe jutott a levél aláírása: „*mély tisztelettel engedelmes szolgátok*” — mindannyiszor elmosolyodott.

Megint hidegre fordult, havazott, a folyó befagyott, aztán hirtelen meleg lett, olvadni kezdett. A felső réteg és a jég olyan gyorsan olvadt el a meleg tavaszi nap sugarai alatt, hogy a sárga víz patakokban folyt végig a síkságon. A rohanó vizek alatt még látni lehetett az első jégréteget, amely nem olvadt el olyan könnyen. De csakhamar megindult az általános olvadás. A jég ágyúörgésszerű robajjal repedt meg, helyenkint magasra halmozódott, aztán a folyó magával ragadta. Minden kis patak megdagadt, ahogy elnyelte a saját jégét. A messzelátóval látni lehetett az ablakból a kiszélesedett folyót. Senki se tudta, hol maradt abba a folyó és hol kezdődött a síkság. Egyetlen nagy víz volt az egész táj. Wayne, mikor egyszer bement a városba vásárolni, alig tudott a lovával keresztülúsztatni a megdagadt vízen. Megbánta, hogy elindult.

Jeremiah-nak sokáig ott kellett maradnia Des Moines-ban.

Mire hazajött, már csaknem nyár volt. A szakálla még bozontosabbra nőtt, mióta mama éles ollója nem érte. Szőnyegtáskája most is oda volt kötözve a nyereghez, a posztócsizmája pedig úgy csapódott lova oldalához, mintha valami láthatatlan ember ülne benne.

Az első vasárnapon, amelyet papa otthon töltött, nagy családi ebédet rendeztek a tiszteletére. Nemcsak a családtagok, hanem a szomszédok is megjelentek. Ed Armitage, Wayne Lockwood, Burrillék, Akinék, Mansonék valamennyien. Jeremiah sorra látogatta a szomszédokat, mikor hazaérkezett és valamennyiüket meghívta a családi ebédre, de Sarah-nak és a lányoknak elfelejtett szólni.

Mikor az első idegen szekér befordult az udvarba, Sarah és Emily összecsapták a kezüket. Emily a tűzhely melegétől kipirulva azt mondta:

— Ó, ne rontsuk papa örömét, majd csak akad valami enni-való!

Szerencsére a két Akin család hozott magával egy sült disznócombot és almapástétomot, Mansonék pedig szárított szilvát és zabkását hoztak. Mrs. Burrill málnalekváros lepényt hozott és bár a lekvár cukor nélkül készült, és olyan savanyú volt, mint az ecet, a lepény pedig olyan kemény volt, hogy Melinda azt súgta a lányoknak, hogy mindenki tányérnak fogja nézni és leeszi róla a lekvárt — azért az ebéd annál kedélyesebben zajlott le. Annyit nevettek, hogy alig bírtak enni.

Henry és Lucy széket is hoztak magukkal és frissen sült kenyeret. Tom és Sabina az új kocsijukon jöttek ki a városból és cseresznyés lepényt hoztak. Senki sem tudott olyan cseresznyés lepényt sütni, mint Sabina.

Mikor Ambrose és Jeanie megérkeztek, Jeanie besurrant a verandára, egész délután ott ült egymagában a kályha mögött, nem keveredett a többiek közé. Sarah azt akarta, hogy menjen fel a hálószobába, mert ott hűvösebb van, de Jeanie azt mondta, kimondhatatlanul vágyik köztük lenni és legalább így a háttérből hallani a hangjukat. A férjével nem lehetett nevetgélni és bolondozni.

— Leszoktál a nevetésről? — kérdezte Jeremiah olyan gyöngédn, hogy Jeanie sötét szemébe könnyek gyűltek, és hirtelen azt felelte:

— Ó, papa, egymagában az ember nem nevethet és nem tréfálkozhat!

Sarah összeráncolta a homlokát és valamit odasúgott Emilynek.

Mikor valamennyien elhelyezkedtek, Jeremiah volt a társaság központja. Valahányszor ő megszólalt, mindenki tiszteletteljesen elhallgatott, még a csacsogó lányok is hagyták papát beszélni.

— Szentesítetűk az új alkotmányt — mondta papa. És a hangsúlyozott többes számot senkisémm látszott észrevenni.

— Megindítottuk a megyei hatóságok működését. Likvidáltuk az állam adósságát. Iskolai célokra földet vásároltunk a vállalkozóktól és megszavaztuk a vagyoadót. Csak még az agglegény-adót nem hoztuk be — tette hozzá, a lányokhoz fordulva, amin persze mindenki hangosan nevetett. Papával sohasem tudhatta az ember, mikor beszél komolyan és mikor tréfál.

HUSZONHARMADIK FEJEZET

Nyár elején sokat esett. Az indiánok a *Pulykaláb* mentén előre megjósolták, hogy esős nyár lesz. A Cedar dühösen hömpölygött medrében, tajtékszott és elterült az alacsony síkságon, mint egy régi barát, amely egyszerre ellenséggé változik. A gyalogosközlekedés megint teljesen megszűnt. A Sturgis Falls-i új híd messziről olyan volt, mint egy vízen úszkáló tutaj. Odaát Prairie Rapidsban csónakon közlekedtek.

A tavaszi áradás sok kárt okozott. Kimosta a vetőmagot a földből. Újra kellett vetni. Mikor eljött az aratás ideje, sok területen annyit sem arattak, amennyit elvetettek. Jeremiah bevitt a malomba egy-két zsák gabonát, de a liszt is gyenge volt. Sarah híres, könnyű kenyeré az idén olyan kemény és nehéz volt, mint az ágyúgolyó és nem sokkal ízletesebb.

A vadkacsák és a vadlibák nyugodtan letelepedtek nyári tartózkodásra, azt hitték, hogy tóvidékre érkeztek.

Az utak teljességgel járhatatlanok voltak. A kereskedelem pangott, ilyen nehéz nyaruk még nem volt a telepeseeknek. Az idegenek beözönlése is szünetelt. Új telepesek már régen nem jöttek. Mindenki tele volt gonddal, a lakosság legnagyobb része adósságban úszott. Az örökös eső okozta depresszióhoz az áradás, a rossz termés, általános gazdasági pangás járult.

És ezekben a nehéz időkben a Halál suhant el fekete szárnyon a telep fölött.

Idáig a folyó békés természetű, jó barát volt, türelmesen vitte hátán a telepeseket, hajtotta a malom kerekeit és friss halat kínált. De ezen a nyáron mintha megőrült volna. Sötétén özönlött végig a síkságon, haragos morajlásával szinte felismerhetetlen volt. Mint egy ember, akinek az esze meghibbant, úgy viselkedett a megdagadt folyó. Olykor elcsendesedett, hogy aztán megint vad erővel dühöngjön, néha nyugalmasan szétterült, de alig néhány kilométerrel lejjebb, ismét vadul kavargott. A folyón átkelni ezekben az időkben életveszélyes vállalkozás volt. Vakmerőség és acél-idegek kellettek hozzá.

Egy júliusi vasárnapon a környékbeli fiatalság kirándult a Szerelmesek Fészkébe. Emily, Phoebe Lou, Melinda, Celia, Su-

zanne, Phineas, Ed Armitage, Wayne Lockwood, Evangeline Burrill, Sam Phillips és George Wormsby. Ez az utóbbi két fiatalember, Jeanie kikoszorózott kőrői, újabban Celia és Suzanne körül legyeskedtek, bár Celia kevéssé biztatta, Suzanne pedig egyenesen megvetéssel sújtotta őket.

A kirándulást tulajdonképpen Evangeline Burrill tiszteletére rendezték, őt búcsúztatták. Burrillék a közeljövőben a Missouri völgyébe készültek átköltözni.

Délután csónakáztak. A lányok sikoltoztak, mikor a csónakot ide-oda dobálta a víz.

Estefelé Emily, a társaság legidősebb és legjózanabb tagja, azt mondta, hogy most már ideje összecsomagolni és hazafelé indulni. Phineas és Wayne azonnal hajlandóak voltak szót fogadni, mert még sok dolog várt rájuk odahaza. De Melinda és Evangeline Burrill semmi áron nem akartak még hazamenni. Könyörögtek, hogy legalább még egyet csónakázhassanak.

Beszálltak a csónakba. Senki se tudta, hogy mi történt. Miért lett az a csónakázás olyan egészen más, mint a többi volt? Sam talán nem jól indított? Vagy mélyebben mentek ki a folyóra? Talán egy szokatlanul erős hullám felborította a csónakot? Egy életen keresztül törték rajta azután a fejüket, hogy mi is történhetett, de sohasem derült ki. Sam Phillips kétségbeesett erőfeszítése ellenére a csónak felborult.

A társaság rémülettől dermedten nézte a partról a felborult csónakot. A dühös víz úgy dobálta ide-oda, mint egy szalmaszálat.

— Ha elérik a Szerelmesek Fészket, meg vannak mentve — mondta George Wormsby halálsápadtan.

Phineas, Wayne és Ed Armitage azonnal egy másik csónakba vetették magukat és elindultak a szerencsétlenek megmentésére.

A lányok a parton sírtak, imádkoztak, jajgattak. Irtózatos félóra következett. Messziről látták, hogy a fiúk elérik a csónakot és kiemelik a lányokat a vízből.

Melindát sikerült megmenteni. Evangeline-t attól a pillanattól fogva, hogy a csónak felborult, nem látták többé. Önkéntes mentők jöttek aztán Prairie Rapidsból. Tüzet raktak a sziget szélén. Egész éjszaka és másnap is egész nap és egész éjszaka keresték Evangeline

Burrillt. A Martin lányoknak haza kellett menniök, mert Melinda reszketett és vacogott, lázas volt és félrebeszél. És mert senki más nem vállalta: Wayne Lockwoodra és Emilyre hárult a szörnyű feladat, hogy Burrillékkal közölje a gyászhirt.

A következő hetek alatt Sarah Martin egész nap Burrilléknál volt. Próbálta megnyugtatni a szerencsétlen asszonyt, akinek egyetlen gyermekét nyelte el a megőrült Cedar folyó. Csak egy hét múlva találták meg Evangeline holttestét, a víznek egy csendesebb pontján, vízililiomok között, a késő júliusi napsütésben.

A kétarcú, gyilkos folyó ezen a nyáron több mint száz áldozatot követelt a Mississipp mentén.

Evangeline holttestét az iskolában ravatalozták fel és hosszú gyászmenet kísérte ki a távol fekvő temetőbe.

Később eljött az idő, amikor csak a rokonok és jó barátok kísérték ki a halottakat örök nyugvóhelyükre, de akkor, 1858-ban még nem így volt. Mikor a halál megjelent, irtózatossá vált mindenkinek az életét megállította egy időre. Az emberek kifogták az ökreiket a szekérből és hazamentek. Minden munka megállt a telepen, az otthoni munka is, a mezei munka is, kint a prérin és bent a városban egyformán. Szekerek hosszú sora özönlött a temetésre. Mindenki eljött, hogy megadja végtisztességet Evangeline-nek.

Jeremiah és Henry felajánlották, hogy ők viszik a szekerekön Evangeline koporsóját, de a Burrill házaspár nem engedte. Ők maguk akarták vinni egyetlen gyermeküket.

Suzanne úgy érezte, nem lehet kibírni ezt az irtózatossá válni. Végtelen hosszú sorban kanyargott a menet a prérin keresztül. A fű most száradt a domboldalon a hosszú esők után, megrozsdásodott a sok esőtől s térdmagasságúra nőtt és ropogott a lépések alatt. Tücskök és szitakötők rebbentek fel és a késő júliusi nap könnyörtelenül lángolt.

A sírt már megásták Evangeline-nek. Feketén tátongott a mélység, mellette nagy sárga halomban emelkedett az agyagos föld. Mély csendben hangzott fel a pap szava:

— *Emlékezzél meg, hogy porból vagy és porrá leszel...*

Suzanne és Celia jobbról-balról támogatták Melindát. Melinda úgy reszketett, mint a nyárfalevél. Zokogott és egyre azt hajtogatta: bár halt volna meg ő is Evangeline-nel együtt.

Este Jeremiah — aki ekkor már hazajött Des Moines-ből — dagadt szemmel és vörösre fújt orral körülnézett az asztalnál és azt mondta:

— Gyerekek, ezt a mai napot soha az életben nem fogjátok elfelejteni. De azért nem szabad, hogy ez a szomorú élmény tönkretégye fiatal életeteket. Hogy miért menekült meg a mi lányunk és miért kellett meghalnia Evangeline-nak, azt mi, véges emberi eszünkkel úgysem tudjuk eldönteni. Van, aki azt mondja, hogy ez a Végzet, de tudni nem tudhatja senki. Evangeline mindörökre elment. Senki sem hozhatja őt vissza közénk. De az élet betölti a szakadékokat és tovább folyik. Ezentúl is lesz halál és születés, öröm és szomorúság az életben. Szembe kell nézni mindennel. Akármi történik, bátornak kell lenni és a többit a jó Istenre bízni.

Suzanne-nak homályosan megfordult a fejében, hogy papa mennyivel szebben beszélt, mint a pap, aki angyalszárnyakat és távoli feltámadást emlegetett.

Egy ideig mindnyájan fokozott gyöngédséggel vették körül Melindát, mert nehéz volt elfelejteni, hogy ő is meghalhatott volna. De ahogy múlt a nyár, a tragédia lassanként rossz álommal halványodott és csakhamar visszazökkentek a rendes kerékvágásba.

A Burrill házaspár elköltözött a Mississippire.

Igen, az élet betemeti a szakadékokat és tovább folyik.

Mínthogy az esőzés végre alábbhagyott és az idő megállapodott, Dubuque-ből, mintegy kárpótlásul az elmúlt keservekért, naponta egy postakocsit járattak Delhibe. Ha az elemek jókedvükben voltak, a postakocsi minden este tíz órakor megérkezett és másik kocsissal, váltott lovakkal, reggel négykor indult vissza és este tízkor érkezett Dubuque-be. A száz kilométeres utat tizennyolc óra alatt tette meg.

A Martin lányok, ha hallották a lovak patáinak dobogását és a szerszámcörgést, sokszor hálóingben szaladtak ki a kerítéshez és a sötétből figyelték a kocsi indulását. A hold vagy a csillagok fényénél próbálták megállapítani, hogy hányan szállnak be a postakocsiba.

De sokszor olyan mélyen aludtak, mikor a kocsi hajnalban elindult, hogy nem ébredtek fel. Ez az ősz különben nehéz volt. Mindenkinek keményen kellett dolgoznia, hogy megszerezze betevő falatját és tartalékot gyűjtsön a télre. Egyetlen szem burgonyát sem hagyhattak kárba veszni. Diót, almát, szőlőt, szilvát, préricsirkét, vadlibát, nyulat, kacsát, mókust, jávorcukrot, mézet kellett tartalékolniuk a télre. Ezek voltak a természet ajándékai a telepesek számára, de alaposan meg kellett dolgozni érte.

Csodálatosképpen az eső elmúltával a gabona magához tért. Bár sokat elmosott az eső már és késő volt ahhoz, hogy újra vessenek, azért házi használatra maradt elég. Igaz, hogy senki sem tudott olyan ízletes dolgokat sütni a lisztből, mint Martinék. Finom, jóízű kenyeret, mindenféle süteményt.

Egész nyáron át közlekedett a gőzhajó Cedar Rapids és Prairie Rapids között, de Sturgis Fallsba nem tudott eljutni. Az optimisták újabb és újabb hajókat építettek abban a reményben, hogy a hajó majd egyszer mégiscsak állandó és biztos szállítási eszköz lesz San Louis és Prairie Rapids között. Egyelőre még nem sok reménység mutatkozott erre. De az új vasúti vonal Chicagón, Iowán és Nebraskán keresztül rohamosan épült és arról is beszéltek, hogy a völgyben egy szárnyvonalat fognak építeni.

Egy szép őszi napon Wayne Lockwood és Ed Armitage elvitte a lányokat egész napos kirándulásra a Pulykalábhoz, hogy megnézzenek egy indián gyűlést. Mikor Wayne átjött megkérdezni, hogy volna-e kedvük a kiránduláshoz, Melinda izgatottan felelte, hogy nincs a világon semmi, ami jobban érdekelné. A testvérei azonban tudták, hogy bármi egyebet indítványoztak volna a fiúk, ő ugyanezt felelte volna.

Mikor este hazaérkeztek, nem győztek mesélni az indiánokról. Elmondták, hogy Suzanne-nak kérője akadt. Egy indián asszony el akarta venni tőle a zöld selyemernyőjét, Suzanne nem engedte, mire egy fiatal indián odasompolygott és mindenféle jellel tudtára adta, hogy nagyon tetszik neki.

Jeremiah hazajött a városból, mialatt ezt mesélték a lányok. Neki is elmondták, hogy Suzanne-ból kis híja, hogy indián asszony nem lett.

— Nagyon csinos fiú volt — áradozott Phoebe Lou —, ha Wayne dióolajjal bekenné az arcát és hat pulykatollat tűzne a hajába és vaddisznófogakat akasztana a nyakába, éppen olyan volna, mint ő.

Nevettek rajta, hogy Suzanne mennyire elpirult. Pedig Suzanne nem az indián miatt pirult el.

Jeremiah megint tudott újságot. George Clark egy kerozén lámpát hozott Illinoisból. Az első kerozén lámpa Iowában! Üvegtartója van, hogy látni lehessen, mennyi a petróleum benne. A lámpabelet egy csavar segítségével föl és le lehet tologatni, hogy kisebb vagy nagyobb lánggal égjen és üvegcilindere van.

Jeremiah csupa lelkesedés volt, mint mindig, valahányszor valami újdonságról hallott. Kijelentette, hogy ő lesz az első, aki ilyen lámpát fog venni.

— Mennyibe kerül az olaj? — kérdezte rögtön Sarah.

Papa azt mondta, ha jól értette, George Clark másfél dollárt fizetett egy gallonért, de biztosan lehet olcsóbban is kapni.

— És mennyibe kerül a cylinder? És hol lehet kapni? És hogyan lehet azt tisztán tartani?

Papa azt felelte, hogy a lámpát természetesen mindennap meg kell tisztítani, de olyan kellemes fényt ad, hogy megéri a költséget és a fáradságot.

Sarah félrehúzta a száját.

— Én már csak a gyertya mellett maradok.

Másnap Ambrose átlovagolt Martinékhoz és közölte velük, hogy Jeanie-nek kislánya született. Ambrose úgy beszélt, mintha neki semmi köze nem volna a gyerekekhez. Ő természetesen fiút szeretett volna. Személyes sértésnek tekintette, hogy Jeanie leánnyal ajándékozta meg. Azt is rossz néven vette, hogy Jeanie a szülés alatt nem tudott uralkodni magán és jajgatott, holott — mint Ambrose megjegyezte — ez természetes folyamat, amelyen minden asszonynak keresztül kell esnie.

Sarah összeszorított ajakkal hallgatott. Összeszedte a holmiját, utasításokat adott a lányoknak, azután vejével együtt elment. Sovány kis alakja a fekete főkötőben olyan mereven ült a szekéren, mint egy bot.

HUSZONNEGYPEDIK FEJEZET

Valahányszor papa belépett a verandára és az erre a célra odakészített rongydarabbal letörölte cipőjéről a port, a verandán mindenki abba-hagyta a munkáját és várakozóan nézett fel, mert papa mindig tudott valami érdekeset mondani. Mint valami mágnes, vonzotta magához a város és az állam híreit. Figyelmét semmi sem kerülte el. Újságból, szomszédoktól, városi emberektől, postakocsisoktól, utazóktól, vándorlegényektől mindent megtudott, ami érdekelte.

Suzanne azt szokta mondtani, hogy papa úgy rázza le magáról az újságokat, mikor hazajön, ahogyan a kutya a vizet. Újabban sokat hallott suttogni arról a John Brownról, aki a Cedar mentén lakott a quakerek között és fanatikusa volt a rabszolgakérdésnek. Legutóbb felszabadított vagy tizenkét rabszolgát, akik valahol az állam területén rejtőzködtek. Egész őszön át a közhangulat nagyon ellene volt a rabszolgatartásnak és valahányszor John Brown megjelent a Martin-házban néhány rabszolgával, Martinék készséggel segítettek elrejteni őket. Papa lelkesen helyeselte a rabszolgák felszabadítását, Sarah azonban nem volt olyan bizonyos benne, hogy jól tesznek-e velük és önmagukkal, ha a feketéket felszabadítják.

Az iskolában ezen a télen egy Miss Cotton nevű hölgy tanított. Erős, kemény, harminc év körüli leány, Ohióból jött ki, mert érdekelte az új Nyugat. A Martin lányok közül már csak Suzanne járt iskolába. Őt és egy másik vele egykorú lányt Miss Cotton bevezette az algebra nevű titokzatos tantárgy rejtelmeibe.

Miss Cotton azt mondta, hogy Suzanne rendkívül értelmes és gyors felfogású és vétek, hogy nem fog tovább tanulni. Azt is mondta Miss Cotton, miután egyszer vagy kétszer Suzanne gondjaira bízta a gyerekeket, hogy Suzanne-ból kitűnő tanítónő válnék.

A tanítónő elismerése önbizalmat öntött Suzanne-ba. Elhatározta, hogy leteszi a tanítónői vizsgát.

Ekkor Jeremiah érdeklődése egyszerre más irányba fordult. Sturgis Fallsban megalakult a Mezőgazdasági és Irodalmi Társaság. Peter Melendy alakította meg, aki egyike volt Sturgis Falls legkiválóbb polgárainak. Sarah azt mondta a lányoknak:

— Papa elemében van, hogy olyan helyre mehet, ahol egész éjszaka lehet beszélni.

Overman Hallban ünnepségeket rendeztek, vacsorára osztrigát ettek, megjutalmazták a legszebb kerteket és egy kölcsönkönyvtár felállítását tervezték. Egy Bancroft nevű angol család, amely gőzhajókon kelt át az óceánon, igazi melegegházat rendezett be a kertjében.

Jeremiah el volt ragadtatva az újdonságoktól. Azt mondta, hogy a város úgy virul, mint egy rózsa. Sarah természetesen megint félrehúzta a száját és azt mondta, hogy igen, de a rózsák *odaát* nyílnak a városban. Papának ideát nem sok haszna lesz belőlük.

Őszre Overmanék, Jeremiah és Mr. Melendy megbeszélték, hogy a tél folyamán előadásokat fognak rendezni. Helybeli polgárok fognak beszélni mindenféle érdekes kérdésről. Mr. Melendy kertészetről, Jeremiah mezőgazdaságról és lesz, aki a sajtót, a jogot, a pénzügyet fogja képviselni.

Suzanne tanítónői tervei egyelőre nem valósulhattak meg, mert Phoebe Lou Horace Akinéknál járt segíteni, Melinda pedig az északi prérin, Emersonéknál, Celia a városban kalapos mesterséget tanult, így Suzanne-ra szükség volt odahaza.

Nagyon furcsa volt arra gondolni, hogy abbahagyja a tanulást. Sokszor beszélt róla apjával, hogy szeretne többet tudni azokról a dolgokról, amelyeket Miss Cotton futólag említett. Olyan ez, mintha az ember végignézne egy hosszú úton és látná, hogy mindenféle kellemes dolog vár rá. Suzanne úgy érezte, szeretne a világon minden könyvet elolvasni. Amikor csak hozzájutott, az első betűtől az utolsóig végigböngészte az *Atlanticot*, *Harper Hetilapját*, *Az indán szerelmét*, *Az anya jutalmát*, az *Iowai Évkönyvet* és mindazokat a szentimentális verseket, amelyeket Emily kivágott és beleragasztott a régi *Mezőgazdasági Híradókba*.

Jeremiah egyetértett leányával abban, hogy aki tanulni szeretne, azt hagyni kell tanulni és ha már a véletlen ilyen szerencsés és itt a közelben van egy nekivaló iskola, nem kell az alkalmat elszalasztani.

Celia mindezt alig értette. Ő boldog volt, hogy megszabadult a sok tanulástól és sokkal jobban érezte magát a kis Sturgis Falls-i üzlet selymei és bársonyai között, mint az iskolában. Azokban a bizalmas pillanatokban, amelyekben a lányok betemetkeztek a pelyhes dunyha közé, vagy forró nyári éjszakákon, ha a moszkító nem hagyta őket aludni, Celia néha jövő terveiről beszélt Suzanne-nak. Bármely pillanatban hajlandó volt férjhez menni. Suzanne-hoz képest egyáltalán nem volt romantikus lélek. Ő, mint mondta, nyitott szemmel fog házasságot kötni, de még egyelőre nem talált senkit, akihez érdemes lenne férjhez menni. Felsorolta a számba jöhető fiatalembereket, köztük néhány Prairie Rapids-belit, akit nem is ismert személyesen és megmondta róluk a véleményét. Olyan valakit fog választani, akire nagy jövő vár. Ott van például Cady Bedson, ő szépen halad, mint papa mondja. Ő és Tom Bostwick értenek hozzá, hogyan lehet olcsón földet vásárolni és drágán eladni. Wayne Lockwood is megfordult a fejében, de ő túlságosan komoly. Azonkívül pedig nyilvánvaló, hogy Emilynek is tetszik.

Suzanne a fejét a karja hajlásában nyugtatta és bolondul dobogó szívvel mondta:

— Utóvégre az nem lehet, hogy csak úgy kipécézzél magadnak valakit!

— De igen, lehet — mondta Celia. Hiába, Celia józan fiatal hölgy volt. Suzanne néha azt kívánta, bár ő is olyan volna.

És most, mintha csak felelet lenne Suzanne sóvárgására, váratlanul egy csodálatos könyv érkezett Harriet nénitől. Az volt a címe: *Tamás bátya kunyhója*. Az őszi estéken Jeremiah hangosan felolvasta az egészet, mialatt a tűz körül üldögéltek és Sarah, Emily és Suzanne rongyszőnyeget varrtak. Olyan izgatottan hallgatták, hogy sokszor észre se vették, ha egy rongygombolyag elgurult.

Néha Jeremiah letette a könyvet, felállt és sétálgatott a szobában, hogy lecsillapodjék. Suzanne sokszor meg se bírta várni az estét, bement mama szobájába, elvette a könyvet a diófa íróasztalról, felmászott a létrán és olvasott, olvasott.

Ha mama felszólt, hogy mit csinál odafönt, azt felelte, hogy az ágyakat veti meg.

Egyébről sem beszéltek, mint a könyvről és a rabszolgatartás kegyetlenségéről. És amióta olvasta az újságban, hogy a *New York-i Függelenség* segédszerkesztőjét, aki rokona volt a prairie rapidsbeli Leawitt bankárnak, záptojással megdobálták, mert részt vett egy rabszolgaellenes gyűlésen és hogy nem engedte letisztítani kabátjáról a tojásfoltot, mondván, hogy ez a dicsőség jelvénye; azóta Jeremiah hősként tisztelte ezt az embert és akivel csak találkozott, mindenkinek róla beszélt.

Két más fontos esemény is történt ezen az őszön. A *Tiszteletre méltó* Jeremiah Martint újra megválasztották a törvényhozásba és a Dubuque Pacific vasutat kiépítették Independence-ig. Most már a hosszú távolságnak kétharmad részét megtehették vonaton, már csak harminc kilométert kellett kocsin vagy lóháton menni. Ez óriási haladás volt, a régi száz kilométeres döcögéshez képest. De arról, hogy tovább épüljön a vasútvonal, egyelőre nem volt szó.

Karácsony jött megint, mindenki otthon volt karácsony estéjén, szent énekeket énekeltek a tűz körül, minden ágyban aludtak és másnap nagy ünnepi ebédet főztek.

Pár nappal később érkezett a hír, hogy John Brownt felakasztották.

— Azt hiszik, hogy ezzel elfojtják a rabszolgaellenes hangulatot — mondta Jeremiah. — De majd rá fognak jönni, hogy éppen ellenkezőleg, még csak szítják. Ez nem mehet így tovább, ez az örökös pártoskodás!

És aztán, még mielőtt ráeszmélhettek volna, elérkezett január, az 1860. esztendő. Új évtized kezdődött és Jeremiah-nak megint be kellett mennie Des Moines-be az ülőszakra.

Ezúttal nem lóháton készült megtenni az utat. Az újonnan megválasztott Powers szenátor New Hamptonból, ifjú hitvesével vonaton szándékozott utazni és úgy beszélték meg, hogy Jeremiah és még két másik kerületnek a képviselői Sturgis Fallsban csatlakoznak hozzájuk, hogy azután együtt utazzanak tovább.

Ezúttal a búcsúzás nem járt annyi izgalommal, mint először. Papa most már nagyvilági valaki volt. Szenátorokkal érintkezett, az állam képviselőivel, a kormányzóval. Megvolt a helye a parlamentben, tagja volt a végrehajtóbizottságnak, vitatkozott a demokratákkal, megmondta egy híres ügyvédnek, hogy beszéljen iowai nyelven és száraz humorával, amellyel nem egy nagyképű szónoklatnak elvette az élet, sokszor megnevetette a Házat. Igen, a család most már kevesebb aggodalommal nézett papa után, mikor eltűnt a havas úton.

Újév napján búcsüebédet rendeztek a tiszteletére, az egész család jelen volt, Jeanie és Melinda kivételével. A többiek örömet meglehetősen elrontotta a tudat, hogy Jeanie odafent van Északon és nem elég erős ahhoz, hogy az utat megtegye. Pedig mindnyájan tudták, hogy mennyire szeretne velük lenni. Karácsony táján Ambrose kérte, hogy az egyik lány menjen fel segíteni hozzájuk. Hidegen magyarázta a helyzetet, úgy beszélt, mintha Jeanie túllépte volna a jóízű határait azzal, hogy második gyermeket vár. Miután elment, Sarah azt mondta: a jó Isten legnagyobb tévedése, hogy az asszonyok gyermekeket hoznak a világra. Melinda ment el Ambrose-zal, mert természetesen ő mindig kapható volt az utazásra. De mindenki tudta, hogy Melinda is szívesen otthon maradna.

Sabina és Tom új kocsijukon jöttek át, hogy elbúcsúzzanak Jeremiah-től és hogy családi körben ünnepeljék meg házassági évfordulójukat.

— Ötéves házások és még semmi . . . Mit szólsz te ehhez? — súgta Sarah Emilynek a sötét kamrában, ahol jégvirágosak voltak a falak és a polcokon lekvárosüvegek sorakoztak.

Délután átjött a két Akin család és Mansonék is átjöttek, hogy elbúcsúzzanak Jeremiah-től. Később Armitage és Wayne Lockwood is átlovagolt. Ed odaát járt a Missourinál, de már visszajött és nagy lelkesedéssel beszélt arról, hogy elmegy aranyat bányászni a Coloradóhoz. Denver körül rengeteg aranyat rejteget a föld. Azt mondta Phoebe Lounak, hogy nagyon jól illenék a fülébe az aranyfüggő.

A többi lány nevetett ezen, de csodálatosképpen — ezúttal először — Phoebe Lou nem nevetett velük.

Burrillék üzentek a lányoknak, hogy majd ha kitavasodik, menjenek fel a temetőbe és ültessenek vadvirágot Evangeline sírjára és esetleg építsenek egy kis kerítést köréje, hogy a farkasok ne férjenek hozzá. Burrillék házáat egy Beard nevű család vette meg. Tavaszra készültek ki. Furcsa volt elgondolni, hogy egy telepes már el is költözködött onnan, ahová alig néhány esztendővel ezelőtt még mindenki beköltözködött.

Január harmadikán reggel Jeremiah elindult Sturgis Fallsba, hogy csatlakozzék a többi képviselőhöz és az újonnan megválasztott szenátorhoz és feleségéhez. Havazott és a hőmérséklet húsz fokon alul volt. Henry azt mondta, ha a szél erősödik, megint hóvihar lesz. A család nyugtalankodni kezdett.

— Papa, ne feledd el, hogy azóta megint két évvel öregebb lettél — mondta Sarah, szokatlan gyöngédséggel. Egy ilyen hóvihar már nem neked való.

— Ugyan, fiam, nem az első hóvihar lesz, amellyel megbirkózom.

Valamennyien összegyűltek a verandán, Sarah, Lucy, a kis Norah, aki már csaknem négyéves volt, Emily és Suzanne. Akinékat majd útba ejti papa és ott búcsúzik el Phoebe Loutól. Celiát és Sabinát a városban fogja látni. De Jeanie és Melinda, az északi prérin, elérhetetlenül messze voltak.

Suzanne megtűzte a szürke kendőt, a foltozó tűből pecsétviaszal készült nyakkendőtüvel. Mama új pecsétviasz-fejet formált a tűnek az ünnepi esemény tiszteletére.

És most megint jött az a régi érzés, félig szomorúság, félig rettegés valami ismeretlentől, az érzés, amelyről Suzanne tudta, hogy valamennyien ismerik, de senki sem beszél róla. Az egész család egyformán érzett, de mindig mindegyikük titkolta, ami a belsejében végbement. Nevetéssel, tréfával takarták legbelső érzéseiket. De azért Suzanne tudta, hogy az érzés ott van, mint a friss moha az átázott őszi levelek alatt.

Phineas kihozta a szekeret az istállóból, az ökrök kolompjai csilingeltek. A kolompokat nem annyira esztétikai szempontból szerelte az ökrök nyakára, mint inkább azért, mert a hó egyre sűrűbben hullott és ha eltévesztenék az utat, a kolomppal jelt

adhatnak. Henry is előkerült az istállóból, ahol Queent nézte meg. A vén ló már megsínylette az időjárás változásait.

Henry harmincéves volt csak, de sűrű fekete szakállával és józan komolyságával szinte Jeremiah-val egyidősnek hitte az ember.

— Hát Isten veletek. Vigyázzatok magatokra. Isten áldjon meg, Sarah.

Papa két év óta nem szólította mamát a keresztnévén.

— Isten áldjon, Jeremiah.

— Isten áldjon meg, papa.

— Sok szerencsét mindnyájatoknak. Isten veletek.

Visszaemlékezvén arra, hogy milyen szomorú volt, mikor két évvel ezelőtt búcsúzott papától, Suzanne megállapította, hogy most nem a szomorúság az egyetlen érzés benne. Most büszke is papára és nagy feladatára. Az ország nem boldogulhat papa nélkül. Igen, az egész államnak szüksége van papára.

Lassie és Laddie vastag, lomha lába megindult. A kolompok csilingeltek egész úton, amíg a szekér kigördült az udvarból, papa a karjával integetett és sokszor visszanézett. Mikor a város felé fordult a szekér, eltűnt a szemük elől a sűrűn hulló hóban. De a kolompokat még sokáig lehetett hallani.

A család most is alig várta, hogy hírt kapjon papáról, de azért most, hogy nem egyedül ment, nem aggódtak érte annyira, mint az első alkalommal. Pedig az idő most még talán rosszabb volt, mint két évvel ezelőtt. Egész januárban dühöngtek a hóviharak, a nyugati ablakok előtt felhalmozódott a hó, mindenütt torlaszokat alkotott, felért az alacsony tetőig, sok helyütt eltemette a kerítést. Éjszaka hó szállingózott be a lányok ágyaira. Sarah minden este behozta a tejet és a tojást a nagy szobába, a tűz mellé; s reggelenkint a csukott verandán olyan hideg volt, mint odakint a szabadban, az ablakokon vastagra fagytak a jégvirágokat, a vizeskannába befagyott a víz és ha véletlenül a füstölt sonkát vagy oldalast kint hagyták a verandán, úgy megkeményedett, hogy fejszével kellett vágni.

Ezalatt Jeremiah két képviselőtársával és Powers szenátorékkal vasúton tette meg a hosszú utat Des Moines-be. Nem csoda, hogy a család alig várta, hogy hírt kapjon tőle.

Végre megérkezett Henrynek a levél. Nagydarab, négyrét hajtogatott papiros, kívül a nyakkendőű fejével lepecsételve. Belül pedig ezekkel a szavakkal kezdődött:

„Kedves Bizalmas Barátom!”

Igen, Henry bizalmas barátja volt papának — gondolta Suzanne, mialatt a levelet hallgatta. És Henry olyan jól ellátta itthon is a házat, mialatt papa távol volt.

Szerencsésen megérkeztek. Grundy Countryban volt a leghidegebb. Powers szenátor felesége csaknem megfagyott, a fiatal pár Steamboat Rocknál meg is állt. De ők hárman tovább utaztak Eldoráig és ott a fogadóban szálltak meg. Másnap Nevada városba érkeztek, ott kitűnő ágyat kaptak és jól aludtak. Powersék itt csatlakoztak hozzájuk és aztán együtt tették meg az utat Des Moines-ig. Sajnos, közben egyszer eltévedtek és az éjszaka kint érte őket, sok kilométernyire Des Moines-től. Egy farmernél kértek éjszakai szállást, de nagyon barátságtalan ember volt, becsapta az orruk előtt az ajtót.

„Elmesélem neked, hogy mit csináltam, mert azt tettem, amit a lelkiismeretem parancsolt és azt hiszem, helyesen cselekedtem. Leugrottam a szánról, meghagytam a társaságnak, hogy szedelőzködjék le, mert itt bőven van hely mindnyájunk számára. Valósággal megostromoltuk azt az embert, felélesztettük a tüzet a kemencében és letelepedtünk köréje. Egyszerre csak újabb szán érkezett, az is elvétette az utat. Annak az utasait is behívtam. Teljesen birtokomba vettem a házat. Megparancsoltam emberünknek, hogy bontsa le az ágyakat és az állatainkat helyezze el odakint az istállóban. Behordtuk a takaróinkat, fekvőhelyet készítettünk az ifjú párnak. Nem szívesen forgattam ki így egy embert a saját hajlékából, de ha valaki ennyire megfélekedzik a kereszténység és a vendégszeretet törvényeiről — ami tulajdonképpen egy —, mindig kötelességemnek fogom érezni, hogy becsültre tanítsam.”

Jó darabig beszéltek papa hőstettéről. Aztán Henry azt mondta, hogy most figyeljenek, tovább olvasta a levelet.

Azt írta papa, hogy akkor már csak tizenegy kilométernyire voltak Des Moines-től, úgyhogy másnap délre megérkeztek a Kapitóliumba.

Kirkwood kormányzó megtartotta a bemutatkozó beszédét. Nagy sikere volt. Kirkwood állítólag egyszerű farmer és molnár volt, de nagyon okos ember. Kijelentette, hogy nem vesz tudomást a felosztással való fenyegetésekről és utolsó leheletig védeni fogja az állam egységét. A demokraták a John Brown-ügyet hozták elő és nyíltan azzal vádolták az északi demokratákat, hogy megtagadják a régi északi erőnyeket.

A levél azzal a megnyugtató akkorddal végződött, hogy a gyűlés megnyitásán általában békés volt a hangulat. Sok szó esett a coloradói aranybányákról, megmondhatják Ed Armitage-nak, hogy nem lesz egyedül, ha nekivág az aranymezőknek. Des Moines szemmelláthatóan fejlődött ezalatt a két esztendő alatt. Az államnak természetesen vasútvonalakra van szüksége. Papa reméli, hogy valamennyien egészségesek és marad alázatos szolgájak . . .

A meleg tavaszba, mikor a prérin már kizsendült a fű és virágba pattant a vadszilva és a vadalma, egyre több furcsa és komoly hang hallatszott a rabszolgaellenes mozgalomról. A hajók, az újságok, a levelek egyébről sem hoztak hírt ezen a tavaszon.

Az iowai prérík új telepек voltak és meglehetősen elzárva az állam sűrűbben lakott központjaitól, de azért ezeket a telepeket is megrázták a fenyegetések, mint valami kezdődő földrengés moraja. A folyó mentén a szekerek minduntalan megálltak s a szembejövők egymást kérdezték.

Mikor Jeremiah Martin hazaérkezett, ő maga is élénken részt vett ezekben a beszélgetésekben. Azt mondta ugyan, hogy nekilát a tavaszi munkának, de nagyon keveset dolgozott. Phineas látta el a munkát egy napszámos segítségével. A napszámos néha csekély napibért kapott, máskor csak ételt és némi dohányt.

Igen, a földet Phineas és a napszámos látta el, meg Henry. Olykor, ha szükség volt rá, a lányok is segítettek és mindig Sarah-é volt a döntő szó. Jeremiah-nak tehát bőven maradt ideje, hogy kerítések mentén, vagy útszéli fák tövében, istállóajtókban, vagy új házak kapujában megálljon és vitassa az állam ügyét.

Egyik lábával a keréken, egy fatörzsön vagy a küszöbön, nagy csontos kezével élénken hadonászva, sűrű fekete szakállát lengetve

tiszta fehér inge fölött (Sarah mindig gondosan vigyázott arra, hogy Jeremiah inge kifogástalanul tiszta legyen) megtárgyalta az állam politikai helyzetét, mindenkiel, aki meghallgatta.

Sokszor már korán reggel elindult a város felé, fával vagy gabonával, de csak sötétben került haza, mikor már a többiek megvacsoráztak és neki félre kellett tenni az ételt az asztal végén. Sarah ilyenkor dohogott, hogy papának semmi érzéke az idő iránt.

Papának most minden vágya az volt, hogy segítsen egy köztársasági elnököt és megfelelő számú köztársasági képviselőt megválasztani, hogy ezzel az új államokban véget vethessenek a rabszolgaságnak és a közélet egyéb bajainak. Minden gondolata ekörül forgott. Az új köztársasági párt lesz az állam életének megmentője. Akárkit választanak meg zászlóvivőnek, az lesz a Messiás. A Gondviselés és az új köztársasági párt kéz a kézben fognak dolgozni és ha a kettő közül valamelyik téved, akkor minden elveszett.

Ha papa otthon volt, odahaza is csak politikáról folyt a szó. Sarah és a leányok is lelkesen politizáltak, örültek az alkalomnak, hogy gúnyosan odamondogathattak a régi demokratáknak és a maradiáknak és nagyokat nevettek.

Ha a politika mindnyájukat felvillanyozta, volt ezen a tavaszon odahaza más izgalmas téma is. Ed Armitage állandóan azzal ugratta Phoebe Lout, hogy elmegy Denver Citybe aranyat keresni. Senki sem emlékezett már rá, hogy Phoebe Lou mikor kezdte komolyan venni Edet, de valahol, valamikor, az évek mentén, úgy látszik megindult a folyamat és Ed akármit mondott, tett vagy tervezett, az mind érdekelte Phoebe Lout.

Amióta Martinék ismerték őt: Ed Armitage sok mindent próbált. Eleinte a sógora földjét művelte, azután elment a Missourihoz, majd visszajött, mert nem tudott elszakadni Phoebe Loutól. Egy darabig Mullarky boltjában segédeskedett, hitelre vett földet, három hét múlva eladta, majd istállót épített Mel Mansonnak, de az istálló egy viharos őszi estén összedőlt. Ed Armitage-ra nem lehetett haragudni, olyan kedves és mulatságos fiú volt.

— Kijelentem neked, Phoebe Lou — mondta egy napon Sarah —, én inkább egy indiánhoz mennék feleségül, mint Ed Armitage-hoz.

Olyan ez, mint a papírsárkány, mihelyt a szél fúj, nem tud itthon maradni. Örökké tele van tervekkel. Soha sem fog egy helyben letelepedni.

Ed szerint, ha egyszer valaki szerencsésen megérkezett Coloradóba, rögtön annyi aranyat találhatott, amennyit akart. Olyan szavahihetően ecsetelte Phoebe Lou előtt az aranyásás gyönyörűségeit, hogy Phoebe Lou már mama lekvárosüvegei helyébe is aranytömböket velt sorakoztatni.

Sarah haragudott ezért a sok beszédért. Még Jeremiah is elismerte szeliden, hogy Ed nem mindig viselkedik józanul.

— Nagyon elnéző vagy — mondta Sarah. — Nem viselkedik józanul, az kevés. Valóságos szélkakas!

Tom Bostwick is Sarah-val tartott és ellenezte a coloradói kíváncslást. Bár ő maga negyvenkilencben szerzett egy kis pénzt Kaliforniában és voltak pillanatai, amelyekben megbánta, hogy nem telepedett le odakint, alapjában azért ő konzervatív volt, szeretett biztonságban lenni és meg volt elégedve sorsával. Tom Bostwick sokat keresett Sturgis Fallsban.

— Van itt lehetőség bőven, ha az ember nyitva tartja a szemét — mondta sokszor. Két emeletet húzott a háza fölé és Cady Bedsonnal együtt gabonával és állatokkal kereskedett. Sabina sokszor mondta, hogy majd meglátják, Tom Bostwick fogja felépíteni a legszebb házat Sturgis Fallsban. Minthogy Jeremiah maga is kalandos természet volt és mert minden érdekelte, ami nem hétköznapi, vagy talán éppen azért, mert Sarah olyan nagyon ellene volt Ed Armitage terveinek, Jeremiah érdeklődést mutatott Ed tervei iránt. Ő a lelke mélyén meg volt róla győződve, hogy Ed nem akar komolyan elmenni, csak Phoebe Lout ugratja.

Jeremiah tehát mindent elolvasott, ami Coloradóról a keze ügyébe került.

— Nézd csak, mama — mondta —, mit ír a New York-i *Tribune* szerkesztője Denver Cityből.

— Ki az? — kérdezte megvetően Sarah.

— Horace Greeley-nek hívják. Ezt írja: „Itt vagyok az aranybányák szomszédságában, a lábam béna az expresszen való utazástól. Egy

héten belül nem is tudok elmozdulni innen. Megmásztam, a Rocky Mountaint és megnéztem az aranybányákat. Van ugyan arany, de . . .” — és így tovább, és így tovább. Jeremiah hevesen kezdett vitatkozni Sarah-val, az olvasás egyelőre abbamaradt.

Végre Sarah maga mondta, hogy olvassa végig.

„Nem könnyű mesterség az aranyásás. Lesznek talán, akik meggazdagszanak, de más úton-módon könnyebb meggazdagodni, mint így. Sokan nemhogy vagyont nem fognak szerezni, de még azt is elvesztik itt, amijük van.”

— És te hagynád a leányodat, hogy fejjel nekimenjen a falnak?!

— Hát, ami azt illeti, mama, te is kijöttél ide velem.

— Igen. És sokszor gondolom, hogy nagy szamárság volt idejönni.

— Ne búsulj, mama, lesz ez még jobban is. Felmászunk mi ketten még az arnylépcsőn, meglátod! Akkor majd szégyellni fogod, hogy annyit veszekedted.

De Sarah nem nevetett.

Suzanne sem tudta megérteni Phoebe Lout. Furcsa, de úgy látszik, minden Martin leány elveszti a józan esztét, mihelyt beleszeret valakibe. Sabina már csak a Tom Bostwick fejével gondolkodik. Amit Tom mond, vagy tesz, az szentírás. Jeanie rábízta magát Ambrose Willshire-re és most Phoebe Lou . . .

— Csak nem akarsz komolyan kimenni a Coloradóhoz?

— Hát persze, hogy nem. Képtelen volnék elmenni hazulról.

— Akkor hát miért nem mondod meg Ednek?

Suzanne már maga is komolyan kezdett aggódni, annyit fenyegetőztek ezzel a Coloradóval. Attól félt, hogy ami tréfának indult, abból a végén mégis komoly valóság lesz.

— Mondd meg neki! Ne légy ilyen puha. Állj a sarkadra!

— Csak várd meg, amíg te is szerelmes leszel, Suzanne — mondta Phoebe Lou. — Majd meglátod, hogy akkor te is azt akarod, amit ő akar.

— Ó, mikor leszek én szerelmes?! Olyan férfi nem született a világra, akibe én bele tudnék szeretni . . .

De mikor ezt kimondta, hirtelen elhallgatott. Talán mégis van egy ember, egyetlenegy ember a világon, akit ő is képes lenne követni a Colorado vadonjaiba.

HUSZONÖTÖDIK FEJEZET

Aztán egyszerre eltörpült a jelentősége annak, hogy Ed Armitage akar-e a Coloradóhoz menni, vagy sem. A rabszolgakérdést is háttérbe szorította. Nemcsak a lányokat, akik egész nap beszéltek és nevettek, hanem a férfiakat és öregeket is egy váratlan, nagy esemény foglalkoztatta. A folyóparton nagy új ház épült. Új jövevények építették.

A családot Scottnak hívták és délről jött. Egyesek szerint Kentuckyból, mások szerint Virginiából, ismét mások szerint Tennesseeből, vagy Észak-Karolinából. Nem akadt két ember, aki megegyezett volna a jövevényeket illetően. Biztosan csak annyit lehetett róluk tudni, hogy Mr. Scott megvásárolta Mansonéknak azt a darab földjét, amely Martinéktól nyugatra terült el és itt, ezen a telken egy nagy új házat építtetett, Mansonék pedig elköltöztek Wayne Lockwoodon túlra.

Mr. Scott valósággal az égből pottyant ide. A telekvásárlást egy Sturgis Falls-i ügynökkel intéztette el. A ház tervét aztán átadták egy ácsnak, azzal a megbízással, hogy annyi munkást foglalkoztasson, amennyit tud, hogy a ház minél előbb elkészüljön. Azután a titokzatos Mr. Scott egyelőre megint eltűnt a színpadról.

Teherkocsik özönlöttek napról napra, mindenféle építési anyaggal megrakottan. Ilyen izgalom az utolsó indián-riadalom óta nem volt a telepen. Még a háború híre sem okozott ekkora izgalmat, mert hiszen a háború, az csak fenyegetés volt, amely valószínűleg soha nem valósul meg, míg ez a nagy új ház, amely olyan furcsán ugrik itt ki a földből, ez valóság. Az ember szeme láttára nő. Már tudniillik, ha jó az embernek a szeme, mert a tulajdonos nem az út szélére építteti, hanem mélyen bent a telken, úgyhogy az arra járó nemigen láthatja a részleteket. Különben sem lehet minduntalan valami ürüggyel megállni Mansonék gabonaföldjén, hogy az ember a kíváncsiságát kielégíthesse.

De azért nem múlt el egyetlen nap sem, hogy Phoebe Lou vagy Suzanne, Emily, Melinda vagy Celia, aszerint, hogy melyikük volt otthon, föl ne mászott volna a padlásletrára és a messzelátóval át ne

kémlelt volna. Ez lett a legkedvesebb otthoni szórakozásuk: megálapítani, hogy mennyit haladt az építkezés tegnap óta.

Április 30-án a köztársasági párt gyűlést tartott Prairie Rapidsban, az új városházán. Jeremiah felhúzta a tiszta inget, amelyet Sarah gondosan kikészített neki és a frissen bezsírozott csizmát. Sarah eszébe juttatta neki, hogy volt idő, amikor megfogadta, hogy nem teszi be a lábát még Prairie Rapidsba sem, nemhogy a városházára. De Jeremiah már túl volt ezeken a kicsinyességeken. Látóköre kiszélesedett, nagylelkűnek érezte magát, nagystílűnek, mert megbocsátott Prairie Rapidsnak. A harc most szélesebb mezőkön folyt. Becsületes polgárnak nem lehetett más vágya, mint hogy politikailag megsemmisítse ezeket az átkozott demokratákat.

A gyűlésen főképpen az úttörő telepesek jelentek meg. Mikor hazajött Jeremiah, mintegy mellékesen megjegyezte, hogy megválasztották az Iowa City-i bizottságba. Igen, papa élete már kezdett semmi egyébből nem állni, mint utazgatásokból, az állam egyik távoli pontjáról a másikra. Napjai a tanácskozások szakadatlan láncolatai voltak.

— Biztosan a nemzetgyűlésre is téged küldenek, papa — mondta Suzanne, aki rendkívül büszke volt papa fontosságára.

— Ó, dehogy — rázta a fejét papa, mert úgy érezte, hogy ezzel a szerénységgel tartozik a saját méltóságának.

Mikor este hazaérkezett Iowa Cityből, kiderült, hogy nem őt küldik Chicagóba.

— Legalább most itthon ülhetsz egy kicsit és dolgozhatsz a földeden — mondta Sarah.

Jeremiah nyájasan ráhagyta, hogy igen. Átöltözködött és azonnal kiment az istállóba. Nem akarta, hogy Sarah és a leányok meglássák rajta, milyen csalódást okozott neki, hogy nem őt választották meg. Dehát mindenkit ér csalódás az életben — mondta magának ott az öreg Queen istállójában. Talán túlságosan nagy széllel indult neki. Az embernek nem szabad elbiznia magát, hiába!

Egész május hónapban, a tavaszi föld szagával az orrában és míg a préri-pacsirták ott énekeltek a kerítésen, papa szorgalmasan dolgozott kint a földeken, de a gondolatai másutt jártak, a közeledő nemzetgyűlésen és az elnökválasztáson.

Május közepe táján Scotték háza, mint valami csontváz, kezdett kiemelkedni a fák közül. Aztán egy szürke napon megjelent Mr. Scott, hogy ellenőrizze a befejező munkálatokat. Ezúttal egy fiatalember jött vele, valószínűleg a fia és két néger. Szép kocsin érkeztek Dubuque felől.

Most új pletykaáradat indult meg. Azt beszéltek, hogy a Scott család nőtagjai Dubuque-ben várják az üzenetet, hogy mikor jöhetnek. Az a meglepő hír is érkezett többek között, hogy egy rabszolganőt hoznak magukkal, gyermekeivel együtt.

— De Iowába nem szabad rabszolgákat behozni.

— Ki mondta, hogy nem szabad?

— A Missouri-i Egyezés tiltja.

— Ó, azt hiszem, ahhoz nekünk semmi közünk.

— És mivel lehetne megakadályozni?

— Azt szeretném én látni, hogy valaki ide merjen hozni egy rabszolgát az orrunk elé!

Ó, Istenem, hát van még egy hely az Egyesült Államok területén, ahol olyan izgalmas az élet, mint itt?

Még Wayne Lockwoodot is, aki pedig rendes körülmények között nem sokat hederített a pletykára és aki megszokott és jellegzetes nyugalomával végezte a dolgát, még őt is magával ragadta az általános izgalom.

A találgatásoknak tág tere nyílt. Voltak, akik azt állították, hogy a négerek, akiket Scotték magukkal hoznak, már felszabadult négerek.

Mert hiszen nem minden néger rabszolga. Ott van például az öreg Bunk odaát a városban, Overmanéknál. Szabad, mint a madár. Voltak, akik azt állították, hogy Scotték a háború elől menekültek ide.

— Szép kis kifogás — mondta Jeremiah —, nem is hiszem, hogy igaz. Ha háború lesz, akkor valamelyik oldalon a fiúnak is harcolnia kell. Ha nem értenének egyet a rabszolgaellenes propagandával, akkor nem is jönnének ide. Meglátjátok, hogy szabad négereket hoznak magukkal. Nem mernék megtenni Iowával azt a szégyent, hogy rabszolgákat hoznak ide közénk.

— Ó, papa, ugye nem kell mindenkinek a háborúba mennie?

A leányok csaknem egyszerre kérdezték ezt, de mindegyik másra gondolt közben. Ha csak véletlenül Emily és Suzanne gondolatai nem találkoztak.

— Én férfi létemre szégyellném magam, ha nem mennék a háborúba.

— Lehetséges, hogy Scotték olyan helyet kerestek a letelepedésre, ahol az emberek úgy gondolkoznak, mint ők.

— Én nem tudok megbarátkozni a gondolattal, hogy négereket hoznak magukkal.

A feltevések körbejártak, aztán visszaérkeztek a kiindulási pontra.

— Az is lehetséges, hogy a négerek maguk akartak ide jönni.

Az egész telep egyetlen kérdőjellé változott.

Azon a májusi reggelen Jeremiah úgy érezte, hogy nem győzi kivárni az idő lassú cammogását. Majd meghalt a vágytól, hogy megtudja, mi történt a chicagói nemzetgyűlésen.

Mikor a család összegyűlt a reggeliző asztal körül, ahol csirkét meg kolbászt és zabkását ettek és kis csészékből jávorcukorszirupot kanalaztak, mindannyian meglepetten, szinte zavartan hallgatták, hogy Jeremiah az asztali áldás megszokott szavaihoz hozzáfűzi ezeket a szavakat:

— És légy velük ma, Uram, a nemzetgyűlésen . . .

Rögtön azután, mintha mentegőzni akarna azért, hogy az Úristen-től kér segítséget a nemzetgyűlés számára, részletesen fejtegetni kezdte, hogy micsoda mérhetetlen következményei lesznek a mai nemzetgyűlésnek.

Egész nap, odakint a földeken, ahol úgy dolgozott, mintha büntetési feladatot végezne, égett a vágytól, hogy megtudja, mi folyik Chicagóban. Miért nem hallhatja, amit ott beszélnek?! Mondják, hogy van valami telegráf nevű találmány. Miért nem találnak fel valamit, aminek segítségével az ember meghallhatná azt is, amit a távolban beszélnek? . . . De rögtön elvetette ezt a bolond gondolatot. Elképzelte a vezéreket, amint soványan, elgyötörten, álmatlanul járnak-kelnek és harcolnak jelöltjeikért. Ki lesz az elnök? Chase? . . . Seward? . . . Lincoln?

Jeremiah Lincolnért izgult, Tom Bostwick azonban nem volt Lincoln-párti. Jeremiah és Tom sokat vitatkoztak.

Rekordidő alatt kaptak hírt a választásról. Mindjárt a választást követő napon. Az újságok, amelyek az eredményt közölték, Dubuque-on keresztül vonaton érkeztek, aztán a postakocsi továbbította őket, úgyhogy még be sem esteledett, az újságok már itt voltak. Jeremiah Sturgis Fallsban várta izgatottan a postakocsi érkezését, de még mielőtt az újságok kibontotta, már hallotta a kocsistól, hogy Lincoln Ábrahám lett az elnök.

Tom Bostwick félig bosszúsan, félig megkönnyebbülten mondta:

— Remélhetőleg tudással fogja pótolni azt, ami a modorából hiányzik.

— Azt, ami a modorából hiányzik, könnyű pótolni — mondta Jeremiah hevesen —, de ha nem lenne éles eszű, világosfejű, becsületes ember, nem tudom, mi lenne velünk.

Az emberek gratuláltak egymásnak, kiabáltak, hátba vágták egymást, egymás kezét rázták. Sokan a republikánusok közül átmentek a kocsmába, hogy igyanak az új elnök egészségére. A demokraták titokban a kormány bukására ittak.

Jeremiah nem éljenzett, nem ütött hátba senkit, nem rázta meg senkinek a kezét. Nyugodtan a lovára ült és a folyóparton, az elmélyülő préralkonyban hazalovagolt. A kerítések mögül frissen kaszált fű illata szállt feléje. Az út két szélén fehér ködfelhő ülte meg a földet. Békák brekegtek.

Lincoln Ábrahám! Abe Lincoln! Akinek a gondolkozása mindenben annyira egyezett az övével, akinek a beszédeit szóról szóra elmondta volna ő is, ha tudott volna beszélni.

Abe Lincoln! Az ő fajtájából való. Ereiben mintha az ő tulajdon vére folynék.

Abe Lincoln maga is telepes volt. Ásta, szántotta a földet, kerítést faragott, tréfálkozott és káromkodott, fázott és éhezett, viharokkal és indiánokkal szállott szembe.

Abe Lincoln soha nem fogja elfelejteni a nedves föld szagát és a korbács suhogását.

Jeremiah szorosan a dereka köré csavarta a szürke sálát és ráfordult a lovára. Sietni akart haza, hogy minél előbb elmondhassa a nagy újságot mamának és a leányoknak.

HUSZONHATODIK FEJEZET

Mennyi mindenféle változás történt a völgyben, amióta a fiatal Wayne Lockwood Dubuque-től Sturgis Fallsig azon a napsütötte délutánon keresztülgázolt a préríken.

Az egyik nagy változás az volt, hogy a gőzvasút huszonnégy kilométernyire megközelítette a telepet és a postakocsi csatlakozott a vonathoz. Négylovas postakocsi járt a nagy porfelhőben, vagy cuppogó sárban Sturgis Fallsba, hogy elérje a Cedar Rapids-i vonatot.

Ha a völgyben nagy változások mentek végbe, Wayne maga is sok tekintetben megváltozott. Nem volt többé az a tapasztalatlan, tizen-nyolcéves fiatalember, aki a honvágytól sajgó szívvel panaszkodott anyjának a magány miatt. Huszonnégy éves volt már, felnőtt férfi, a maga ura, tiszteletre méltó telepes. Éppen olyan jó gabonát termesztett, mint bárki más. Volt szép birkanyája, amelynek csúrt épített, a csűr szebb volt, mint a saját kunyhója, úgyhogy az emberek sokszor csúfolták, hogy állatainak nagyobb gondját viseli, mint önmagának. Sokat dolgozott, de mindenkor hajlandó volt részt venni mindenféle társas összejövetelen, gyűlésen, kórusban, ünnepségen, istentiszteleten.

A kunyhója egészen barátságos volt, bár a függöny volt az egyetlen dísz. Emily varrta neki. Emily varrt huzatot a nagy karosszékre is. Sok fiatal hölgy boldog lett volna, ha kezemunkájával szépítheti Wayne Lockwood otthonát. Nem egy közülük elmélázó vagy forró pillantásokat küldött a fiatal óriás felé, akinek szőke feje olyan büszkén ült széles vállán.

De Wayne nem törődött a leányokkal. Ha a pillantások olyan feltűnőek voltak, hogy nem lehetett nem észrevenni őket, Wayne

nevetett és azt mondta magában, hogy a leányok jobban tennék, ha megvárnák, amíg egy férfi szemet vet rájuk. Ha a pillantások túlságosan merészekké váltak, még fel is fegyverkezett ellenük. Sokszor elgondolkozott rajta, hogy miért olyan erőszakosak a lányok? De önmagát sem értette. Ha az erőszakosak nem tetszenek neki, miért nem választ egyet a szerények, a szende ibolyák közül?

Dolgozván a földeken és az állatokkal, Wayne Lockwood maga is része volt a természetnek. Szükségét érezte annak, hogy megművelje, felforgassa a földet, hogy siettesse a termékenységet, érezte a természet elégtételét az aratásban. De őt magát valami visszatartotta a párválasztástól. A tartózkodó New England-i ősök vére folydogált ereiben és mintha arra figyelmeztette volna, hogy várjon, ne siessen még. De mire várjon?

Eppen ezt nem tudta, hogy mire várjon? Csak homályosan érezte, hogy nem fog megházasodni, amíg azt nem érzi, hogy nem tud élni egy lány nélkül.

A barátainak, Ed Armitage-nak, Tom Bostwicknak és Phineas Martinnak, ha kérdezték, miért nem hoz már asszonyt a házhoz, valami tréfával felelt.

Nem tudta volna megmagyarázni a fiúknak, hogy a házasság neki többet jelent, mint egy asszonyt, aki rendben tartja a házat és aki éjszakánként mellette fekszik. Hogyan magyarázhatta volna meg nekik, hogy ő egy olyan lánynak a képét hordja szívében, akinek az arcát felhő borítja. Kinevették volna. Azt mondták volna, hogy angyalok nem szoktak lepottyanni az útszéli kunyhókban és nem valószínű, hogy valami rendkívüli teremtés éppen őt fogja majd megtalálni az Úrnak 1860. esztendejében, a Cédrus Völgyében.

És ha ezt felelték volna, Wayne Lockwood nem tagadhatta volna, hogy igazuk van. De még így is, ebben a tudatban is magának tartotta meg gondolatait. Becsületesen dolgozott és fesztelenül csak a Martin lányokkal érezte magát, mert őbennük nem a nőt, hanem csak a jó pajtást látta mindig.

És néha esténként, az egész napi nehéz munka után, mikor hazafelé tartott, kiengedte a hangját és a szíve valami kimondhatatlan érzéssel telt meg.

*A szeme lágy és bársonyos,
Sötétebb, mint az ibolya
És dús hajánál selymesebb
Nem volt e földön még soha,
Az arca, mint rózsaszírom
És fehér kezé, mint a hó
Ó, nincsen hozzá fogható...*

Nem tudhatta, hogy a hangja, amelyet a szél elvitt az északi préri fölött, olyan volt, mint a párját hívó madár hangja és hogy önkéntelenül könnyeket sajtolt ki egy-egy fiatal leány szeméből. Valahányszor Suzanne hallotta: megszökött a többiektől, elbújt a padlásszobában, vagy valahol a patak partján és szomjasan itta be az imádott hangot.

*

Jeremiah június első napjainak egyik estélyén hazalovagolt, bekötötte Queent az istállóba és előszólította házanépét.

— Mama, Emily, Suzanne, Phoebe Lou, hol vagytok? Gyertek ide, hallgassatok rám.

— Mi történt? — kérdezte Sarah és homokszínű szempillái mögött összehúzta éles tekintetű barna szemét.

— A bemutatkozó beszéd. Figyeljete.

Papa megköszöri a torkát és lassan, minden szót külön hangsúlyozva, olvasni kezdett.

— „Elfogadom a megtisztelő megbízást. Kérem a Mindenható segítségét. Tekintettel azoknak a felfogására és érzelmeire, akiket a nemzetgyűlés képvisel, tekintettel valamennyi állam és terület jogára és a nemzet tagjaira, valamint az egységre, egyetértésre, jólétre, boldog vagyok, hogy megválasztásom egybeesik a nemzetgyűlés által hangoztatott elveknek a diadalával.” — Azután hangot változtatva, így fejezte be papa az olvasást: — „Lekötelezett barátod és polgártársad, Ábrahám Lincoln.” Mama, hol van az olló?

— Ki akarom ezt vágni és el akarom tenni emlékül, hogy majd az unokáink olvashassák.

Prófétai szavak voltak ezek, hetvennyolc esztendővel későbben rájuk bukkant a családnak egy késő unokája.

Elérkezett a Július Negyedike. Egész délelőtt özönlöttek a szekerek az ország minden részéből, terhekkal megrakottan, három-négy sor ülésel, mindenféle fajtájú kocsi, ponyvás szekér, kettős fedelű hintó. A lovak feje zászlóval, piros-fehér-kék rózsával, az égető napban elperzselt mezei virággal díszítve. Minden leány a legjobb ruháját viselte és az Emerson lányok könnyű, szürke kalikóruhájától kezdve, az Overman lány selyemruhájáig és fehér tollas kalapjáig, mindenféle fajta ruha képviselve volt.

Fehér ruhás lányok jelképezték az egyes államokat. Csak a kansasiak öltöztek feketébe, mert Kansast nem vették be a szabad államok közé.

A függetlenség kinyilatkoztatása, régi és új dalok, a közeledő választás, egy zászlókkal díszített léggömb feleresztése, mindez együtt és külön-külön rendkívül izgalmassá tették a napot és többé-kevésbé mindenkit megmámorosítottak. Estére mindenki halálosan fáradt és levert volt.

Ezen a nyáron jó volt a termés. A gabona szára karcsún és magasan emelkedett az ég felé, mint megannyi zöldbe öltözött indián törzsfőnök, aki sárga tollat visel a hajában. A munka egy pillanatig sem szünetelt. Újabb s újabb földdarabokat törtek fel, mert egyre több búza és rozs kellett. Iowa virágzásnak indult.

Wayne az utolsó acre földjét törte fel.

Mikor a Scotték új háza, ott az erdő szélén, kezdett hófehér ruhát ölteni és zöld zsaluszemekkel tekintett ki az új világba, Sturgis Falls és Prairie Rapids között, minden női szív megfájdult az irigységtől.

Sarah Martin szemében, aki visszaemlékezett a saját tömör, csúnya, kőből épült York állambeli farmházukra, amelynek sűrű padlója volt (ha felsűrűlta, a szálka mindig belement a kezébe) és amelynek megfeketedett, viharverte gerendáit nem lehetett hajnalkával eltakarni — Sarah szemében a Scotték új háza ugyanannyi volt, mint egy darab vörös posztó, amelyet papa öreg bikája előtt meglobogtattak. A legtávolibb célzásra azonnal felmordult:

— Nekünk is lehetne téglaházunk, ha papa többet törődne a földjével. De papa mindig az iskolával van elfoglalva, meg az ország és az állam bajával. Az egész nemzet feje neki fáj!

— Mit akarsz, mama? — csitította Jeremiah szelíden. — Hát nem vagy megelégedve az otthonoddal? Csak nem akarod azt mondani, hogy a mi házunk nem kényelmes? Mindenkinek van fekvőhelye és mindenkinek van egy helye az asztal mellett. Puha párnánk is van és meleg dunyhánk. Mindenki, akit erre visz az útja, megáll a házunk előtt. Az emberek szeretnek hozzánk jönni. Tudják, hogy senki sem főz olyan jóízűen, mint te és a lányok. Mi nem vagyunk olyan uborkafára felkapaszkodott arisztokrácia, mint némelyek, akik most telepsznek le a városban. Egyszerű, tisztességes emberek vagyunk. Mindenki szívesen jön hozzánk, papok is, politikusok is.

— És csalók is — mondta mama, mert papa éppen a napokban vásárolta meg „Lincoln életé”-t egy házalótól.

A beszélgetést követő napon papa egy szekérrakomány gerendával jött haza a Sturgis Falls-i fűrészmalomból. Kijelentette, hogy még egy szobát épít mama számára.

Phineas és Melinda segítségével rögtön hozzá is látott a munkához. Melinda úgy fűrészelt, mint egy férfi.

Mikor az új szoba elkészült, a ház még furcsábban festett, mint azelőtt. Eddig olyan volt, mintha valami óriás egymásnak lökött volna két házat, most az egész épülettömb nagy I formát öltött, és hátulsó részén volt a veranda, mintha valami óriás gyermek játékos kedvében kártyaházat épített volna oda.

Ezt az újonnan épült szárnyat elnevezték „társalgó”-nak. Volt benne egy kemence, bár korántsem olyan barátságos, mint a nagyszoba tűzhelye, egy polc, amelyen folyami csigák sorakoztak mereven, egy ágy, egy rongyszőnyeg és ha vendég jött, a szükséghez képest székeket hordtak be.

De még mielőtt az új szobát teljesen berendezték volna, történt valami, ami az új szoba izgalmát, a háborús híreket, az elnökválasztást, sőt még Scottékat is a négereikkel együtt, háttérbe szorította.

Suzanne tudta, hogy amíg él, nem fogja elfelejteni ez a napot. Meleg reggel volt és málnát szedtek az erdőben Suzanne, Melinda és

Phoebe Lou. Celia Emilynek és mamának segített. Ugyanis addig nyafogott, míg mama végre bele nem egyezett, hogy otthon maradjon. Melinda egész délelőtt zsörtölődött, hogy már megint az történik, amit önagysága akar.

Phoebe Lou egy háromlábú fejőszéket vitt magával és minduntalan leült, bár széles szoknyájában ez nem volt könnyű teljesítmény. Munka közben senki más nem viselt krinolint, mert krinolinban nem lehetett dolgozni. Kimeményített főkötő védte arcukat a tűző napsugaraktól, de a széles főkötők egyúttal a szellőt is elfogták a bokrok felől, úgyhogy sokszor kénytelenek voltak lekapni fejükről a fejkötőt és azzal elhessegetni a bogarakat.

Egy csomóban maradtak, hogy szedés közben beszélgethessenek egymással, mert a Martin lányok beszéd nélkül nem bírtak élni. Éppen a chicagói unokatestvérekről folyt a szó, arról, hogy milyen lehet az: nagyvárosban élni, amelynek százezer lakosa van és ruhát venni a papa boltjában, mikor egyszerre lovasember vágatott végig a folyó mentén.

— Ed Armitage — mondta Suzanne és gyors pillantást vetett Phoebe Loura, aki kissé sápadtan állt ott, egyik kezében a kosárral, másikkban a háromlábú székekkel.

— Menjünk be — mondta Phoebe Lou rekedten és mind a hárman szaladni kezdtek a ház felé.

Suzanne-nak az volt az érzése, hogy valami rendkívüli dolog történt. A levegőben volt az izgalom, abban, ahogyan a ló lihegett és ahogyan a forró levegő csillogott a préri fölött, még a varjak rekedt károgaszában is.

Ed elébük jött, sötét szeme csillogott, a fejét hátravetette és csak Phoebe Loura nézett, mintha Celia és Suzanne nem is volnának a világon.

— Phoebe Lou... Maga meg én... holnap indulunk Gainsékkel. Útközben Prairie Rapidsban megszereztem az engedélyt. Itt van.

Egy darab papirost vett ki a hátsó zsebéből. Mind a hárman úgy bámultak a fehér papirosra, mintha élőlény volna.

— Rögtön megesküszünk és holnap reggel indulunk Denver Citybe.

— Rögtön... megesküszünk... — dadogta Phoebe Lou és a hangja elakadt.

— Igen. Kösse fel a fejkötőjét. Átlovagolunk Marquise bíróhoz. A békebírónak éppen úgy joga van esketni, mint a papnak. A felesége lehet a tanú.

Sarah kijött az udvarra, homokszínűvé tompult vörös hajából megint kiestek a hajtűk. Keskeny arca piros volt a tűzhely melegtől.

— Mi történik itt? — kérdezte élesen.

Ed feléje fordult.

— Mi... ma délelőtt megesküszünk Phoebe Louval.

— Abba nekem is van némi beleszólásom, Ed Armitage! — Sarah hátravetette a fejét és keskeny szája megkeményedett. — Phoebe Lou, te feleségül akarsz menni Edhez akkor is, ha vele kell menned arra az Istentől elrugaszkodott helyre?

— Igen, mama. Ha Ed úgy gondolja...

— Akkor előbb rendes esküvőt csapunk. Addig, amíg férjhez nem mész, az én leányom vagy. Az én leányaim az otthonukból mennek férjhez. Nem engedem, hogy elmenj a bíró házába. Ilyesmit csak olyan leányok tesznek, akiknek vaj van a fejükön.

— Mamának igaza van, Ed.

— Hát, ahogy gondolja, Phoebe Lou. Én csak azt hittem...

— Ha még ma meg kell lenni, hát meglesz még ma. Emily... Celia... — Sarah a mögötte álló két leányához fordult. — Eredj, Suzanne, mondd meg papának és a fiúknak! Phoebe Lou, te nézd meg, mennyi málnánk van. Aztán menj, szedd össze a holmidat.

— Én átlovagolok Jeanie-hez és megmondom neki — ajánlkozott Melinda, egyszerre jókedvűen a kilátástól, hogy elmehet hazulról.

— Hogyne, még mit nem? Azt majd elintézik a férfiak. Te csak foglál csirkét és vágd le. Gyorsan gyerekek, mozogni!

Ez az esküvő egészen más volt, mint Sabinéé és Jeanie-é. Az előkészületekre csak egy-két óra jutott. Mindenkinek minden erejére és igyekezetére szüksége volt. Emily bevonult Sarah hálósobájába, Phoebe Lou borszínű puplin ruhájával. Ott kivágta a Hölgyek Könyvéből a szabásrajzot és néhány óra alatt átalakította a ruhát, fehér gallért és kézelőt varrt rá. Phineas átlovagolt Jeanie-hez az északi prérire, hogy közölje vele a nagy újságot és elhozza magával Jeanie-t, ha lehetséges.

Jeremiah bement a városba, hogy Sabinának megvigye a hírt és mama nevében megkérje, hogy süssön valamit. Sarah még utána-kiaáltott s a lelkére kötötte, hogy ne beszéljen politikáról egy szót se, mert különben bentragad és elfelejt hazajönni. Egyedül Henry maradt kinn a földön és folytatta a kötözés munkáját.

Melinda tehát csirkét kopasztott, Celia krumplit hámozott. Sarah piskótát sütött. Keskeny kis arca idegesen meg-megrándult és olykor a szája is megremegett. Suzanne Phoebe Lounak segített málnát válogatni, aztán összeszedni a holmiját, hogy reggel magával vihesse. Nagyon kevés holmija volt Phoebe Lounak, de mindegyik testvére adott neki valamit a maga szerény készletéből. Celia a legjobb zsebkendőjét, Emily a jó kötött sálját, Melinda egy kötényt. Suzanne elérzékenyülésében nagy áldozatot hozott és *Az Indián Szerelmét* csempészte bele a kis kékításkába, amelyet mama előhalászott az ágy alól.

Délután Emily behívta a másik három lányt a hálósobába, ahol lázasan varrt. Vörös haja csapzottan hullott a homlokába. Izgatott tanácskozás után Phoebe Lounak ajándékozták a zöld selyem-ernyőt.

Phoebe Lou sírt egy kicsit meghatottságában, a lányok kinevették, azt mondták, az ernyő azt fogja hinni, hogy megint beleesett a Cedarba, ha ilyen sok vizet lát maga körül. De azért valamennyien kiszaladtak a szobából és dühösen beletemetkeztek a munkájukba, hogy ne lássák egymás áruló szemét.

Suzanne azt hitte, ezt nem lehet kibírni. Nem lehet kibírni ezt az irtózatosságot. Belül állandóan remegett, minden pillanatban képes lett volna sírva fakadni. Megint a zöld moha jutott eszébe az ártóztos levelek alatt.

Csak ma reggel volt az, hogy málnaszedés közben nevettek és beszéltek olyan gyanútlanul, mintha még egy egész élet állna előttük? Egész nyáron a Scotték új háza látszott a legfontosabb dolognak a világon. És az új szoba is rendkívüli eseménynek tetszett. És fontos volt, hogy ki a köztársasági elnök. Most pedig ez az egyetlen fontos dolog a világon. Phoebe Lou elmegy messzire, túl a nagy amerikai pusztaságon. Megfoghatatlan! Olyan volt ez, mintha Phoebe Lou

meghalni készülne. Az egyetlen különbség az, hogy így néha talán levelet ír nekik. Halottaktól pedig nem lehet levelet kapni.

Először a hosszú-hosszú út, a Missouri folyóig. Wayne Lockwood és Tom Bostwick tizennyolc napig utaztak oda és vissza, pedig ők nem vittek bútort magukkal. Ed és Phoebe Lou és Gainsék aligha remélhetik, hogy két héten belül eljutnak Nebraska Citybe. És az még csak a kezdet, azután még hétszáz kilométer következik, a nagy amerikai pusztaságon keresztül. Hétszer annyi, mint amennyi innen Dubuque-ig az út.

Ó, miért kell a családtagoknak elválniuk egymástól? Suzanne egész nap úgy gondolt Phoebe Loura, mint a legkedvesebb testvére. Elfejtette, hogy időnkint mindegyik testvére így szokott gondolni. Veszekedéseik, egy-egy jogtalanul eltulajdonított szalag miatt, most nevetségesen jelentéktelennek tetszettek.

Mikor Jeremiah hazajött, neki sem volt kedve a demokráciáról vagy a köztársaságról beszélni, most, hogy az ő kislánya ilyen messze útra készült. Egész este kint maradt az istállóknál. Elment a kedve a politikától. Egész életében, ha izgatott volt, kiment az istállóba. A lovak nyihogása, farkuk csapkodása jól ismert, jóleső zaj volt fülének. A szalma és a trágya szaga, a jó egészséges földszag, kijózanította. Ma az egyik kislánya kirepül a házból, elmegy messzire, a Sziklás Hegyek vidékére, talán két hónapig is utazni fog. Jeremiah-nak fáj a szíve a gyermekéért. Szerette volna maga köré gyűjteni az egész családot. Sarah-t is maga mellett akarta látni. Szerette volna, ha Jeanie, Sabina, Emily, Suzanne, Melinda, Celia, mind-mind mindig körülötte vannak. És Phoebe Lou sem akarta elengedni. Ó, Istenem, mennyire fáj a szíve Phoebe Louért! Amíg a lovát csutakolta, egész idő alatt Phoebe Loura gondolt, arra, hogy elmegy és hogy hátha itthon lehetne tartani. Azzal próbálta vigasztalni magát, hogy amióta a világ világ, a fiatalok mindig ilyenek voltak. Ő is kiragadta Sarah-t az otthonából. Szentséges Isten! Hirtelen megállt és kinézett az istállóajtón keresztül. Vajon Sarah szülei is így éreztek York államban, mikor ő kihozta a leányukat ide, Illinoisba?! Ennek még idáig nem ébredt tudatára.

Csak akkor ment be a házba, mikor Sarah kikiáltott, hogy hozzon be egy pár csirkét, hadd süssék meg Phoebe Lounak az útra.

Minthogy az új társalgó még nem volt készen, Celia és Suzanne a lányok padlásszobáját készítették el a fiataloknak éjszakára. Friss ágyneműt húztak föl, tiszta terítővel borították le az asztalt helyettesítő hordót és a két hordószéket, és kivasalták a függönyöket. Friss, fehér moszkítóhálót akasztottak az ablakokra és Celia nevetve emlegette azokat az időket, amikor még nem volt szúnyogháló az ablakon, a legyek és a molyok berrepültek és olykor egy-egy denevér vagy fecske is betévedt.

De azért olyan volt, mintha a végzet lebegne kiterjesztett szárnnyal a ház fölött. Nem, ez az esküvő semmit nem hasonlított Jeanie és Sabina esküvőiéhez. De minthogy mégsem lehetett Phoebe Lout ilyen szomorúan elengedni, mindenféle bohóságon törték a fejüket. Azzal ugratták, hogy Ed, amilyen szórakozott, még el is feledkezhet róla és esetleg csak Gainsékkal indul útnak, és azt hazudták Phoebe Lounak, hogy nem fog nekik nagyon hiányozni, mert hiszen annyi néznivalójuk van a Scotték házában. És közben folyton nevettek és nem mertek egymás szemébe nézni.

Estefelé megérkezett Ed Armitage. Nem lóháton jött, hanem ökrös ponyvás szekéren. A lovát odakötötte hátul a kocsihoz és a szekér egyik oldalán egy pár liba himbálódzott. Emily mindnyájukat megneveltette azzal, hogy azt mondta, nem tudja elképzelni Ed Armitage-t olyan lassan haladni, amilyen lassan az ökrök haladnak.

Jeanie és Ambrose Willshire is eljöttek leánykájukkal. Jeanie már annyira előrehaladott állapotban volt, hogy a férje szükségesnek találta mentetetőzni, mintha ő szégyellné, hogy a felesége eljött és Jeremiah azt mondta, ha tudta volna, hogy Ambrose ilyen szégyenlős, inkább ő maga ment volna Jeanie-ért. Wayne Lockwood is megérkezett és a két Akin család és Mansonék, Bostwickék jöttek, csinos kis hajtókovácsjukon. Sabina új delénruhában, széles és kerek szoknyával, apja azt mondta, olyan, mint egy sétáló tűpárna. Őlében hozta a cseresznyés lepényt egész úton és valahányszor a kerek egyet zökkentek, magasra föltartotta a tepsit.

Phoebe Lou azt kérdezte, emlékeznek-e a pisai ferde toronyra, ezen megint nevettek, aztán hirtelen elhallgattak, mert az jutott eszükbe, hogy Phoebe Lou talán soha többé nem fog velük nevetni és tréfálni.

Sabina azt kérdezte, hogy Ed és Phoebe Lou nem akarnának-e átmenni Sturgis Fallsba és ott tölteni az éjszakát az ő vendégszobájukban, Gainsékhez reggel is csatlakozhatnának.

Phoebe Lou fölnézett a padlásletrára, amelyen annyiszor kapaszkodott fel nevetve a testvéreivel és azt mondta:

— De igen, Sabina. Nagyon szívesen és nagyon köszönöm.

Jött a bíró a feleségével, kis oldalszakállas, fekete ember, úgy lépegetett, mintha szorította volna a cipője. Az asszony magas, sovány hölgy volt, a foga előreállt, nem tudta tőle becsukni a száját.

Suzanne kiszaladt a déli rétre, amelyen papa nem kaszáltatta a fűvet, hogy téli szénájuk legyen az állatoknak és gyorsan szedett néhány szál virágot. Halványrózsaszín, piros és lila színű vad violát. Odaátról az erdő felől hallotta a vadgalambok mélabús bűgását és megint eszébe jutott az, amire már sokszor gondolt: milyen furcsa, hogy a vadgalamb bűgását csak olyankor hallja az ember, ha szomorú és akkor a szíve rögtön felel rá.

— Szeretteim, összegyűltünk itt, Isten színe előtt...

Suzanne azt hitte, hogy ezt nem lehet kibírni. Karácsonyi ebédek lesznek és Phoebe Lou nem lesz itthon többé. Vasárnapi összejövetelek — nélküle. Jeanie-nek kisbabája lesz és Phoebe Lou talán sohasem fogja látni. Lehetséges, hogy soha többé nem lesznek így együtt, mint ma? Az ember sohasem tudhatja, mi történik. Soha! Kezét a nyakára szorította, a torka úgy lüktetett, mintha a vadgalamb bűgására felelne.

Aztán véget ért a szertartás és Phoebe Lou felmosolygott Ed Armitage-ra, mert Ed már a férje volt. Már nem emlékezett arra az időre, amikor a háta mögött számárfület mutatott neki.

Nevettek és beszélgettek, megették a sebtében főzött vacsorát, azután Ed és Phoebe Lou felkapaszkodtak a nagy, lomha szekérre. Tom és Sabina a maguk csinos kis kocsiján hajtottak el.

Az egész társaság ott állt a kerítésnél, hogy kikísérje őket. Holdtölte volt, meleg nyári éjszaka, de valami zivatarral fenyegető fülledtség ülte meg a levegőt.

A Martin családban nagyon ritkán adódott alkalom a csókolózásra, de ez egyike volt a ritka alkalmaknak. Phoebe Lou mindenkit sorra csókol, papától kezdve Jeanie kisleánykájáig. Azután Mr. Horace Akin kitárta a karját, magához ölelte Phoebe Lou-t és megcsókolta. Ezen mindenki nevetett, különösen akkor, amikor Mr. Akin a felesége füle hallatára kijelentette, hogy Phoebe Lou mindig a kedvence volt.

— Isten áldjon meg mindnyájatokat.

— Isten áldjon meg mindnyájatokat.

Suzanne a könnyeivel küszködve, úgy érezte, hogyha egy szót szól, vad zokogásba fog kitörni, amelynek aztán vége-hossza nem lesz.

— Sok szerencsét!

— Ne hajtsatok nagyon vadul!

— Nebraskából okvetlenül írjatok!

Phoebe Lou még egy utolsó szót kiáltott vissza, a hangja elfulladt:

— Mama, úgy sajnálom, hogy nem segítettem többet neked...

Sarah keskeny kis arca megvonaglott, a szája remegett.

— Mindig jó kislány voltál — mondta, aztán hirtelen megfordult és beszaladt a házba.

— Ó — Suzanne megint a torkára szorította az egyik kezét, a másikkal görcsösen a kerítésbe kapaszkodott.

A könnyek megindultak szeméből, nem bírta őket megállítani. Egyszerre felpillantott és Wayne Lockwood állott mellette. Magas volt és karcsú, hűvös és nyugodt, amint lemosolygott rá. Suzanne szerette volna megrázni, szeretett volna fájdalommal okozni neki, szerette volna, ha ő is érez, ha ő is szenved. Maga sem tudta, miért mondta neki ezt:

— Ó, mit tudja maga, hogy mi az: érezni?

Wayne rátette a kezét Suzanne kemény kis kezére, amellyel a kerítésbe kapaszkodott. Úgy kapaszkodott a kerítésbe, mint hogyha az életbe kapaszkodnék.

— Talán... — mondta nyugodtan —, talán jobban tudom, mint maga hinné, Suzanne.

Phoebe Lou tehát eltűnt a látóhatár mögött, ott, ahol a préri napja olyan tündéri színekben nyugszik le nyári estéken. Esténként már csak négy leány kapaszkodott fel a létrán, de még mindig nevetve és még mindig belecsíptek az előttük kapaszkodó lábába.

Célia és Suzanne a szoba déli részét foglalták el, Emily és Melinda az északi részét, ahol az ember, ha nem vigyázott, könnyen beleüthette a fejét a mennyezetbe.

A tovatűnő nyárnak ezeken az utolsó forró napjain Suzanne éppen olyan lelkiismeretesen végezte kötelességét, mint máskor. De éjszakánként, mialatt ott feküdt a párnán Celia mellett, előszedegette azt a kis emléket, Phoebe Lou eküvőjének estéjéről. Újra meg újra megforgatta gondolataiban, elgyönyörködött benne, mint ahogyan az ember egy ékszeret elvesz a tokjából, és a nap felé fordítja, hogy szebben csillogjon. Azt a kezét, amelyet Wayne megérintett, a bal kezét, jobban szerette, mint a másikat. Olykor a sötétben megérintette jobb kezével a balt, hogy visszaidézzé annak az erős, kemény férfikéznek az érintését. Újra meg újra elismételgette magában azt a rövid beszélgetést és mindenféleképpen próbálta magyarázni.

— Ó, mit tudja maga, hogy mi az: érezni.

— Talán jobban tudom, mint maga hinné, Suzanne.

Úgy tudta ezeket a mondatokat, mint ahogyan az iskolában tanult közmondásokat, vagy az emlékkönyvbe írt bölcsességeket tudta. Lassan járj, tovább érsz. Ki korán kel, aranyat lel. Egy fecske nem csinál tavaszt. Talán jobban tudom, mint maga hinné, Suzanne...

Még csak nem is társasjáték volt, amelyben az ember kénytelen megérinteni valakinek a kezét. Teljesen magától, szabad akaratából fogta meg a kezét. Suzanne átnézett Celiára, aki olyan békésen aludt fehér sifonhálóingében, az arcán tejkrémmel és a legócskább kötött kesztyűjével a kezén és irigyelte őt azért az önbizalomért, amellyel meg volt győződve róla, hogy akire ő szemet vet, annak biztosan tetszeni fog.

Suzanne gondolatai megint visszatérültek Wayne gyöngéd gesztusához. Persze, biztosan csak sajnálta őt, azért, mert megsiratta

Phoebe Lout. De én nem akarom, hogy sajnáljanak — gondolta Suzanne és hangosan felnyöszörgött a puszta gondolatára is annak, hogy Wayne-t csak a szánalom vezette hozzá. Celia felriadt a hangos nyöszörgésre és azt mondta:

— Biztosan megint sok földi szedret ettél... azért nem tudsz aludni.

— Ugyan hallgass — mordult rá Suzanne.

Ilyen prózai lélek. Mi köze a földi szedernek az ő szívfájdalmához?

A gabonát betakarították, megvolt a cséplés. Suzanne és Melinda naponta kétszer mentek ki a földekre a fiúkkal.

Annyi mindenféle történt ezekben az időkben, hogy beszédtemában sosem volt hiány. Először is, állandóan emlegetni kellett Phoebe Lout. Vajon hol járnak most és vajon mikor jön tőlük az első levél? Aztán ott volt az új leányiskola, amelyet Prairie Rapidsban építettek. Nagy, kétemeletes téglalapú épület, keletről jöttek oda fiatal lányok tanulni s papa azt mondta, hogy Celiának és Suzanne-nak is be kellene iratkozniuk. De egyik lánynak sem volt kedve hozzá. Celia azt tartotta, hogy egy ifjú hölgy, aki tisztában van azzal, hogy mikor, hogyan kell viselkednie, kevés olyat tanulhat az iskolában, aminek hasznát veheti, Suzanne pedig nem tudott választani a kettő között, mi jobb: tovább tanulni, művelődni, vagy pedig otthon maradni és lesni, hogy mikor hallja az ismerős lépteket megkoppanni az udvarban.

Azután rengeteget beszéltek Ábrahám Lincolnról is. Vajon mi lesz? Mit fog szólni az Észak, ha ő lesz az állam elnöke? Azután Sturgis Fallsban országos vásárra készülődtek, lóversennyel, cirkuszzal. Papa állandóan úton volt Sturgis Falls és a telep között. Mama azt tervezte, hogy beküldi a vásárra eladni a vaját, a vízililiomos cseréptégelyekben. Papa pedig el akarta adni a vén Sandyt, a vörös bikát, amely csak neki és Henrynek fogadott szót. Azután ott volt az örök téma; Scotték új háza, a találgatás, hogy mikor jönnek, jönnek-e egyáltalán és mikor a két bútorszállító szekér megérkezett, akkor vége-hossza nem volt a találgatásnak, hogy hány szoba van az új házban és hogyan fogják berendezni. Jeanie-ről is sok szó esett, mindennap várhatták az új babát, Ambrose kijelentette, hogy nem

akar több lányt és mama megmondta a szemébe: örüljön, hogy egyáltalán gyermeket ad neki az Isten.

Sabina nem győzött dicsekedni vele, hogy Tom Bostwick mennyit dolgozik és hogy nem nyugszik addig, amíg az ő háza nem lesz a legszebb az egész városban. Mrs. Joseph Chase kijött Martinékhoz és megkérte Emilyt, hogy varrjon neki is egy olyan delénruhát, amilyet Sabinának varrt. Celia állandóan arról beszélt, hogy feleségül fog menni az első jómódú emberhez, aki feleségül kéri. Közben szépítették az új társalgót, amelyet papa épített. Melinda föl-alá járt a padlásletrán, bő szoknyáját úgy kötötte meg a két lábszárán, mintha nadrág volna és mama azt mondta, hogy igazán megjöhetne már az esze, úgy viselkedik, mint egy rakoncátlan iskolás fiú.

Ó igen, az élet izgalmas volt. Papa minden este felhúzta a vén óráát, amelyen az amerikai sas díszelgett és sohasem mulasztotta el azt mondani:

— Megint vége egy napnak. Holnap új nap kezdődik.

Igen, az élet izgalmas volt, sohasem lehetett tudni, mit hoz a holnap. És Harriet néni azt írta Chicagóból, hogy nem tudja elképzelni, mivel töltik a napot idekint a vadonban! És hogy biztosan nagyon unalmas és eseménytelen az élet az iowai préken. Unalmas és eseménytelen!

— Írd meg neki, hogy egész nap „Lánc-lánc eszterlánc”-ot játszunk! — mondta a papa mamáinak.

Ha más semmi beszélőnivalójuk nem lett volna, Harriet néni levelén mindig lehetett nevetni. Nem, a Martin leányokat nem kellett féltetni. York államban, vagy Chicagóban, Sturgis Fallsban, vagy a Colorado vad sziklái között, a Martin lányoknak mindig volt mivel eltölteniök az idejüket.

Egy késő augusztusi délutánon, amikor a hűvös szellő már az ősze leheletét hozta és a vadszőlő levelei sárgulni kezdtek, Jeramiah megparancsolta Suzanne-nak és Celiának, hogy menjenek át az iskolába, súrolják fel és mossák meg a négy ablakot. Az iskola némi szünet után újra megnyílt és papa azt akarta, hogy az új tanító rendben találja az iskolát.

Celia és Suzanne tehát kicsit morogva ugyan, mert a szálkás padlót nem volt könnyű felsúrolni, átmentek a kannákkal, a kefékkel és a rongyokkal és vizet hordtak a kútról.

Már csaknem elkészültek a munkával, letakarították az ablakokról a pókhálókat és a padokat szépen sorba rakták a falak mentén, mikor megérkezett lóháton Wayne Lockwood. Odalovagolt a keleti ablakhoz és bekiáltott:

— Ha valami érdekeset akarnak látni, jöjjenek ide! Nem fogják megbánni!

Celia szaladt elsőnek az ablakhoz. Suzanne a váratlan örömtől izgatottan, felborított egy vizeskannát. Ezen mindketten nevettek. Wayne Lockwood is nevetett.

A Scotték új háza előtt nyitott kocsi állt meg. Fekete kocsis ült a bakon. Suzanne maga sem tudta, mi izgalmasabb a kettő közül: az érkező Scott család-e, vagy pedig az imádott férfi közelsége?

A kocsiról egy fiatalember ugrott le, magas kürtőkalapban, fodros, fehér ingben és sűrű ruhában. Azután Mr. Scott szállt le a kocsiról és ketten együtt lesegítettek egy hölgyet, aki csukott napernyőt tartott a kezében és bő szoknyáját összefogta.

Azután még valaki szállt le a kocsiról, egy fiatal lány, világoskék, divatos ruhában. Kis fehér szalmafőkötőjén kék toll és hosszú fehér fátyol lebegett. Mikor leszállott, fejét az iskola felé fordította, úgy, hogy mindhárman jól láthatták finom kis arcát. Amint ott állt és Kelet felé nézett, hirtelen szél támadt, felkapta a hosszú, fehér fátyolt és a feje köré csavarta.

Suzanne önkéntelenül Wayne-ra pillantott. Wayne mintegy megbabonázva bámulta a fiatal lányt. Olyan kifejezés ült az arcán, amelyet Suzanne még sohasem látott rajta. Suzanne szíve nagyot, fájdalmasan dobbant.

Az idegen leány arca e pillanatban olyan volt, mintha felhőkbe volna burkolva.

HUSZONHETEDIK FEJEZET

A találgatás új erővel indult meg Scotték körül. Egyelőre csak annyit lehetett biztosan tudni, hogy a család Mr. és Mrs. Scottból áll, George nevű fiukból és Charlie nevű leányukból. A négerék, akiket magukkal hoztak, Hig, azután Maria nevű felesége és két kis gyermekük, Plunk és Mamie. Még egy napszámosuk is volt, azt Mosenek hívták.

Hogy azonban Scotték miért jöttek ki ide Északra és miért éppen ezt a völgyet választották letelepedési helyül —, ezek olyan kérdések voltak, amelyekre senki nem tudott felelni. Valami titokzatosság lebegett Scotték körül, amelyet itt a telepen senki sem értett. Itt a telepen mindenki ismerte egymást és senkinek sem volt titka mások előtt.

A megérkezésüket követő napokban a környéken mindenki arról beszét, hogy látogatást kellene tenni Scottéknál, mert itt az volt a szokás, hogy az újonnan jötteket a régiek keresték fel és nem megfordítva. De senki sem ment el hozzájuk. Hogy miért, azt sem tudta senki. Martinék idáig sohasem szabódtak, ha új szomszédot kellett meglátogatni, mindenkit tárt karokkal fogadtak és rögtön meghívtak. Még Jeremiah is, akinek vendégszeretete pedig közmondásos volt, szokatlan idegenkedést mutatott az új szomszédokkal szemben. A Scott-háznak már a fekvése is olyan volt, hogy valami elzártság, valami idegenség áradt belőle.

— Meg kellene hívni őket a vásárra —, mondta Jeremiah.

Igen, de ki hívja meg őket? Ezt nem tudták eldönteni. És Jeremiah maga is úgy vélekedett, hátha Scotték nem is fogadnák szívesen a látogatókat.

A Martin lányok szemében Charlie Scott, aki ott élt a fehérre festett ház zöld zsálui mögött, olyan volt, mint egy elefántcsonttoronyba zárt középkori hercegnő valamelyik régi meséskönyvben. Amikor csak volt egy szabad pillanatuk, felmásztak a szobájukba és messzelátóval kémlelték Scotték háza táját. Legtöbbször csak a fekete családot látták és egyszer Mrs. Scottot, széles szoknyaiban, de soha egy pillanatra sem látták többé Charlie fehér fátylát.

Aztán ezt az izgalmat egy kicsit elszürkítette Phoebe Lou első levele. Suzanne hozta el a Sturgis Falls-i postáról, ahová belovagolt, hogy Sabinával töltsse a délutánt és Scottékról meséljen neki.

A postahivatal tekintélyes faépület volt. Alig lehetett elhinni, hogy Demsey Overman egyszer a kalapjában hordta szét a postát. Mert most már ezerhatszáz lakosa volt Sturgis Fallsnak (hiszen már a kis Prairie Rapids is ezerkétszáz lakossal dicsekedhetett), nem számítva a telepéseket a folyó mindkét partján és azokat, akik a város és a préri között telepedtek le. Mindez a sok ember levelet kapott a régi hazából és levelet írt haza.

Suzanne fölvitte a levelet Sabinához és a délután nagyobb részét azzal töltötték, hogy találgatták, felbonthatják-e, minthogy mamának volt címezve. Egyik pillanatban az volt a véleményük, hogy felbonthatják, mert a levél úgyis valamennyiüknek szól, de mikor már azon a ponton voltak, hogy felbontják, akkor megint megálltak habozva, mert féltek mamától. Végre is úgy döntöttek, hogy inkább nem bontják fel. Sabina azt mondta, majd megkéri Tomot, minél előbb menjenek ki, hogy ők is olvashassák a levelet. De megállapodtak abban, hogy már Phoebe Lou szép árnyalt kézírását látni is megnyugtató.

Suzanne tehát ellovagolt Queen hátán, a levelet a keblébe rejtette. Ünneplő kék szoknyáját felfújta a szél, mert elfelejtette az ólomzsinórt belevarrni.

Mikor nyaktörő galoppban belovagolt az udvarra és átadta a levelet Sarah-nak, aki Emilyvel éppen a ruhát szedte le a szárítókötélről, a kiszámíthatatlan Sarah ezekkel a szavakkal fordult leányához:

— Az Istenért, csak nem akarod azt mondani, hogy nem volt annyi eszetek Sabinával, hogy felbontsátok?

Nem, mamánál igazán sohasem lehetett tudni, hogy mit akar.

Sarah átküldte a kis Norah-t Lucyért és az istállóba a férfiakért, hogy jöjjenek, hallgassák meg Phoebe Lou levelét. Csak amikor már valamennyien együtt voltak és a kis Norah barna lábacska Henry nyakában kalimpált, Sarah csak akkor törte fel a pecsétet és kezdte olvasni a levelet.

Két hét és két nap alatt tették meg az utat, több mint kétszáz kilométert. Mikor Nisnakotnál átkeltek, az egyik szekér felborult és mama egyik öreg tyúkjá, az, amelyiknek egyszer lefagyott a lába, belefutott a vízbe. Szegény úgy csapkodott a szárnyával, mint egy fuldokló öregasszony, nem lehetett megmenteni. Phoebe Lounak úgy fáj a szíve, mintha valami kedves rokonát veszítette volna el. Azután kompon keltek át a Missourin és megérkeztek Nebraska Citybe. Furcsa, zajos, népes város, tele ekhós szekerekkel, juhnyájakkal, öszvérekkel, porral, ökrökkel, vállalkozókkal, kocsmákkal. Valaki azt mondta Ednek, hogy tíz fekete rabszolga van éppen a városban, és hogy, bár ezt talán nem is tanácsos leírni — föld alatti út épült a város alatt és az a John Brown, akiről papa annyit beszélt, ezen a föld alatti úton jár a missouri rabszolgákkal.

Most J. Sterling Morton otthonától nem messze táboroznak. Azt mondják, Mortonék vették rá az indiánokat, hogy adják el földjeiket a kormánynak és állítólag Mrs. Morton volt az egyetlen nő, aki az ünnepélyes átadásnál jelen lehetett.

A vidék nagyon vad, csak síkság és síkság és hullámozó prérifű. Phoebe Lou sokat gondol haza és ha lehunyja a szemét, mindnyájukat maguk előtt látja. Nem tudja, mit adna, ha egy pohár friss vizet ihatnék az otthoni kútból vagy a forrásból.

„Ha Ed nem volna itt velem, meghalnék a honvágytól. De szeretem őt.”

Mama határozottan zavarban volt, mikor ezt a mondatot felolvasta és arra gondolt, milyen különös, hogy az emberek leírnak olyasmit, amit élőszóval a világért ki nem mondanának. De azért tovább olvasott:

„És addig, amíg ő megvan nekem és én megvagyok neki, azt hiszem, semmi egyéb nem fontos.” Azzal fejezte be a levelét, hogy nemsokára indulnak a hétszáz kilométeres útra. Ed mindenkinek üdvözlését küldi. „Maradok engedelmes leányotok, Phoebe Lou.”

Suzanne, mint mindig, most is el akarta olvasni magában újra a levelet és mikor Sarah odaadta neki, kilopódzott, átszaladt a kerten, le akart surranni kedvenc helyéhez, a patak mellé. De aztán mégis meggondolta a dolgot, hogy nemsokára vacsoráznak, nem érdemes

olyan messzire menni. Senki sem volt a láthatáron és minthogy még nem öltözött át, mióta hazajött a városból, fölkapta a szoknyáját és fölmászott a kerítésre. Olyan volt, mint egy óriási kék gomba.

Elolvasta a levelet, aztán keblébe rejtette és állát a tenyerébe támasztva, elgondolkozott.

„De szeretem őt és addig, amíg ő megvan nekem és én megvagyok neki, semmi egyéb nem fontos.”

Maga előtt látta Phoebe Lout, azon az éjszakán, amikor elbúcsúzott a családjától és nekivágott a bizonytalanságnak Ed Armitage-zsal, akit szeretett.

Akkor éjszaka más is történt. *„Talán jobban tudom, mint maga hinné, Suzanne...”*

Elképzelni, ó, elképzelni, hogy Wayne Lockwood jön most keresztül az erdőn, mialatt ő itt ül, a legszebb ruhájában, jön az ösvényen és egyszerre azt mondja neki:

„Suzanne, régóta ismerem magát. Szeretem. Szerettem, mióta először megláttam. Én most elmegyek messzire, Denverbe, aranyat keresni. Hosszú, nehéz út lesz és ha velem jön, évekig nem láthatja viszont a családját. De én olyan nagyon szeretem, hogy nem tudok maga nélkül élni.”

Suzanne most megint az álmvilágban élt. Az izgalom megrázta a testét, mint valami édes, meleg hullám. Gyorsan szedte a lélegzetet. Együtt megyünk, Suzanne... A hangja gyöngéd és meleg. Csak mi ketten, maga meg én. Tudom, nehéz lesz a családjától megválni, de ha maga megvan nekem és én megvagyok magának, semmi egyéb nem fontos... Ott állna a vadszőlőnél, egyik lábát ezen a fatönkön nyugtatná. Suzanne arra gondolt, milyen szép lenne Wayne Lockwood, amint ott áll, karcsún, kiegyenesedve és a fejét feléje fordítva... Holnap megesküszünk. Nem, nem halaszthatom. Holnap éjszaka kint alszunk a csillagos ég alatt. És még ha farkasok üvöltenek is és indiánok táboroznak a közelben, nem kell félnie semmitől, mert én ott leszek maga mellett. Akar a feleségem lenni, Suzanne, drágám?

Idáig a jelenet abban a bűvös világban játszódott le, amelyet Suzanne gyerekkora óta építgetett magának. De ez a világ néma volt,

emberi hang sohasem hatolt bele a csendjébe. Most az izgalom hevében Suzanne-ból kitört a hang.

— Ó, igen, akarok!

Ágak recsegték és Wayne Lockwood bukkant ki a bokrok közül.

Suzanne már nem ült elegánsan a kerítésen, mert a szeme és a szája tágra nyílt a rémülettől és a szó szoros értelmében lezuhant a kerítésről. Nem kecsesen, hanem félszegen, ügyetlenül, a szoknyája széle fennakadt az egyik lécben és fodros nadrágja kikandikált a szoknya alól. Ónagysága függve maradt a levegőben.

Wayne hátravetette a fejét és hangosan, jóízűen nevetett. Egyúttal azonban segített kiszabadítani a szoknyáját és megragadta a veszedelmes helyzetben függő fiatal hölgy karját.

— Ne nevéssen!

Suzanne arca lángvörös volt.

— Bocsásson meg, Suzanne.

Leemelte Suzanne-t és segített megigazítani a szoknyáját.

— Igazán nem akartam megijeszteni.

— Nem ijesztett meg — mondta Suzanne, de csaknem sírt.

— Egy birkám elszabadult, azt kerestem és beszédet hallottam, azért jöttem ide.

Megint nevetésbe tört ki. Mikor végre lecsillapodott, azt mondta:

— Mindenesetre örülök, hogy egyedül találtam.

Lábát rátette a fatörzsre és Suzanne felé fordította a fejét.

— Suzanne — nagyon komoly volt a hangja. — Olyan régóta ismerem magát. Mióta kijöttem ide a völgybe.

Suzanne tekintete rémülten szegeződött a férfi arcára. Félig mámorosan, félig rettegve gondolt arra, hogy valami varázslat történik vele. Az történik, amit percekkel ezelőtt megálmodott.

— És szeretnék magától kérdezni valamit.

Valami láthatatlan erő csodát mívelt Suzanne-nal. A képelet világából ismeretlen, titokzatos erő segítségével valóság lett. A halántéka olyan vadul lüktetett, hogy attól félt, Wayne is hallja. Az ismerős fák és a bokrok meleg, folyékony ködben úsztak.

— Szeretném — folytatta Wayne mély, zengő hangon —, szeretném, ha maga valami ürüggyel átmenne egyszer Scottékhoz és megtudna valamit arról a lányról...

Mint mikor a fülsiketítő mennydörgés után egyszerre némaság borul a prérre, Suzanne vad szívdobogása megcsendesedett.

— Azt akarja, hogy én...

— Tudom, hogy ez szerényselenség. Gyáva és alávaló dolog, de szeretnék azzal a lánnyal megismerkedni és ők olyan mereveknek és barátságtalanoknak látszanak. Gondoltam, talán maga előbb megismerkednék vele s aztán elmondaná nekem, milyen az a lány. Maga az egyetlen, akiben bízom. Tudom, nem fogja elmondani senkinek se.

Suzanne megnedvesítette száraz ajkát.

— Megbízik bennem?

— Igen, Suzanne, nem tudom miért, de valamennyiök közül maga látszik a leg...

Zavartan elhallgatott.

— Rendben van Wayne. Megteszem — felelte Suzanne nyugodtan.

Együtt sétáltak fel a házhoz. Az elmélyülő préri-alkony szürke fátyolt borított rájuk.

Bár ez a váratlan vallomás lesújtotta Suzanne-t, azért mégis boldog volt, hogy az imádott férfi mellett lépegethet. Ha Wayne nem is lát benne mást, mint egy szomszéd lányt, akiben meg lehet bízni, azért mégis legalább itt van a közelében.

A fontos csak az, hogy ő soha meg ne tudja. Felemelni a fejet és nem mutatni neki, hogy mit érez — mondta Suzanne szigorúan önmagának. És mindazt a bölcsességet segítségül hívta, amelyre apja tanította. Az étellel szembe kell nézni. Nem történhet mindig minden úgy, ahogyan az ember szeretné. Ki kell bírni ezt is.

Olykor Wayne megfogta Suzanne kezét, hogy keresztülsegítse egy-egy gödrön. Ilyenkor Suzanne szíve megint hevesebben kezdett dobogni. Dühös volt magára. Mire jó ez? Szembe kell nézni a valósággal. Hányszor mondta ő magában, hogy egyik Martin lány sem méltó Wayne Lockwoodhoz. Ha egyik sem, akkor ő sem. Miért akarja önmagát kivenni a többi közül? Mindig valami tündérszép

leányt képzelt melléje. Hát most itt van. Carlie Scott tündérszép leány, a kék tollas kalapjával és a fehér fátylával.

A vacsora hosszú és unalmas étkezés volt. Sokat beszéltek Phoebe Louról és Scottékról, Ábrahám Lincolnról és az országos vásárról. A falat nem akart lecsúszni Suzanne torkán. Alig álltak fel a vacsorától, megérkezett Ambrose Willshire és hideg rosszállással jelentette, hogy Jeanie-nek ismét leánya született. Mama összeszorította a száját és rögtön készülődni kezdett, hogy vejével együtt elmenjen Jeanie-hez.

Már lefekvéshez készülődtek, mikor Wayne hangja zendült fel az ösvényen. A telt, meleg férfihang olyan erővel szállt feléjük a búzaföldeken keresztül, hogy mindnyájan kimentek az udvarba, hogy közelebről hallják.

*Kék volt az ég és ragyogott a nap,
Én kedvesen, mikor először láttalak.
S miközben a rózsák szirma lepergett,
Itt vallottam neked, rózsám, szeretmet.*

A szavak elhangzottak, de a dallam még sokáig rezgett a levegőben.

Suzanne hirtelen azt mondta:

— Papa, én szeretnék beiratkozni abba a leányiskolába, ha megnyílik. Mit gondolsz, lehet?

Jeremiah fürkésző pillantást vetett legfiatalabb leányára.

— Persze hogy lehet. Csak azt nem értem, hogy a múlt héten miért nem akartál és miért akarsz ma.

— Azóta gondolkoztam rajta. Elhatároztam, hogy mégis tanító-nő leszek. Ha ezen a télen bejárok az iskolába, azt hiszem, jövőre letehetem a vizsgát és akkor taníthatok az iskolában, ahelyett, hogy csak mamának és a szomszédoknak segítek.

— Vagy férjhez mész.

— Ó, azt nem hiszem. Én csak akkor megyek férjhez, ha ... ha akad valaki, aki feleségül vesz.

— Hát erre nem sok kilátás van, az igaz. De nehogy kikosarazzál valakit, én azt hiszem, ha a mama is beleegyezik, okosabb, ha bejársz

az iskolába. Celia tovább tanulja a kalapos mesterséget. Emily varrni fog. Mama mellett nem marad más, mint Melinda. Egy heti tandíj ötven cent. No nem baj, az a fő, hogy hasznod legyen belőle.

— Majd meglátod, hogy milyen szorgalmasan fogok tanulni, papa. Egész életemben tanulni akarok.

HUSZONNYOLCADIK FEJEZET

A vásár megnyitását megelőző napon Suzanne felöltözött kék puplinruhájába és átlovagolt Scottékhoz. Meg akarta tartani Wayne-nak tett ígéretét.

Soha még követ nem ment ilyen dobogó szívvel idegen udvarba, mint Suzanne most a szomszéd házba. Félénkség, kíváncsiság, irigység váltakozott szívében.

Bár a Scotték előtti időkben már gyakran járt a prérinek ezen a részén, a hely most ezzel az új zöld zsalus, fehér házzal, szokatlanak, idegennek tetszett. Mikor Suzanne utoljára járt erre, még jávorfák nyúltak itt az égbe és mogyoróbokrok sorakoztak a fűvel benőtt ösvény szélén.

Abban a pillanatban, mikor leszállott a lóról, a ház mögül két kis fekete gyerek került elő. Alig lehettek idősebbek hét és kilenc évesnél, de rögtön odaszaladtak és megfogták Jupiter kantárját. Suzanne furcsán, bizonytalanul érezte magát, mert életében először került szemtől szembe feketékkel. Ő is abban a tudatban nőtt fel, hogy a fekete: rabszolgafajta. Rabszolgának született és semmi egyébre nem való. Papa ugyan mindig azt mondta, hogy a feketéknek éppen annyi joguk van a szabadsághoz, mint nekik, de Suzanne nem volt biztos benne, hogy papának ezúttal is igaza van. A veranda elé került. Kék puplinruháját meglebbentette a szél. Suzanne nagyon elegánsnak érezte magát és ez önbizalmat adott neki. De mikor a kövér, fekete asszony bevezette a hallba és mikor Miss Carlie Scottot meglátta lefelé jönni a lépcsőn, kék ruhában, amely sokkal bővebb volt, mint az övé, Suzanne egyszerre nem érezte többé olyan elegánsnak magát.

Papára kellett gondolnia, arra, hogy papa milyen előkelő polgára az államnak, hogy egy kicsit bátorságra kapjon.

— Suzanne Martin vagyok — mondta és tudta, hogy a hangja zavartan és félszegen cseng. — Azért jöttem át, hogy meghívjam a vásár holnapi megnyitására.

Miss Charlie Scott azt felelte, hogy nagyon kedves tőle, hogy eljött és bocsánatot kért, hogy itt fogadja; mint mondta, ez a leghűvösebb helyisége a háznak.

Charlie Scott szép volt és olyan érdekesen sápadt, hogy Celia elbújhatott mögötte. A szája piros és duzzadt, mint egy túlérétt cseresznye. Ez a duzzadt száj egy makrancos gyermekéhez tette hasonlóvá az arcát. Mintha sírt volna.

Suzanne lopva körülnézett. Szőnyeget látott, párnázott székeket, csipkefüggönyöket, egy hatalmas pávatoll-legyezőt, viaszvirágokat egy üvegbúra alatt. Ó, igen, ha Sabina látná, irigykednék, mert ez a szoba bizony elegánsabb, mint Sabináék szobája.

Mrs. Scott is bejött. Nagyon kedves volt. A fekete asszony, akit Máriának szólítottak, süteményt hozott be tálcán és poharakat. Annak, amit a pohárba töltött, kicsit olyan íze volt, mint a vadszőlőnek és kicsit, mint az almabornak.

De az, hogy együtt ettek és ittak, nem oldotta fel a feszültséget. Suzanne úgy érezte, van valami közöttük, amit sohasem lehet áthidalni.

— Hogy érzik magukat a telepen?

— Ó, köszönjük, itt a fák között nagyon kellemes.

— Mi nagyon szeretjük a völgyet.

— Ugye maguk laknak abban a fehérre meszelt kunyhóban?

— Igen.

Suzanne egyszerre nagyon szégyellte a fehérre meszelt kunyhót.

— Az én édesapám a *Tiszteletre méltó* Jeremiah Martin. A törvényhozás tagja...

— Ó, tehát politikus!

Ó, Istenem, hogyan adhatná tudtukra, hogy papát mindenki tiszteli, mindenki felnéz rá?

— Már kétszer megválasztották — mondta.

— Azt hiszem, errefelé nagyon kevés a köztársasági párti.

Suzanne-nak hirtelen keresztülvillant az agyán, hogy Scotték biztosan nem köztársasági érzelműek.

— Sok kedves fiatal lány és fiatalember van ám a telepen. Biztosan nagyon örülnének, ha maga is eljönne az énekkarba és részt venne a kirándulásainkon. — Ó, igen, Suzanne mindent meg akart próbálni Wayne kedvéért. — Néha táncmulatságot is rendeznek odaát Sturgis Fallsban.

Mikor odahaza beszámolt látogatásáról, azt mondta:

— Én nem tudom, mi volt a baj, de úgy érzem, hogy soha, soha nem tudnék összebarátkozni velük. Nincs bennük semmi kedély, semmi érzékük a humor iránt. Nem hiszem, hogy tudnak szívből nevetni.

Scotték azért elmentek a vásár megnyitására. A Martin leányok öltözködés közben fél szemmel egyre a Scotték házáat figyelték és látták jönni a kocsit. A fekete Hig hajtott. Mr. Scott mellette ült és a két hölgy hátul. A hölgyek kis napernyőket tartottak a fejük fölé, ami Celiát arra az őszinte kijelentésre ragadta, hogy bár ne lett volna olyan nagylelkű és ne ajándékozta volna Phoebe Lounak az ő zöld selyem napernyőjét.

Sarah nem ment el a vásárra. Ő, aki soha nem volt beteg, azt mondta, hogy megfájdult a válla és az utolsó percben Emily is otthon maradt vele. Henry elvitte a feleségét és a kis Norah-t. Jeremiah a három leánnyal szekéren ment és nagyon büszke volt az ő csinos leányaira. Celia almazöld ruhát viselt és fehérrel bélelt zöld főkötőt. A bőre átlátszóan fehér volt, mert mindig védte a naptól és soha nem mulasztotta el este tejkrémmel bekenni az arcát. Melinda viszont úgy le volt sülvé, mint egy indián. Ő a vörös zsinóros barna ruháját viselte, szalmafőkötőjén is piros és barna szalagsokrok ékeskedtek. Most induláskor, nagyon rendes volt. De mindenki tudta, hogy mire hazajönnek, rendetlenül fog lógni a haja is, a kalapja is, a ruhája is.

Suzanne a kék puplinruháját vette fel — ezt valaha nagyon szerette —, és hozzá a kék szalmafőkötőt, de most egyik se tetszett neki, mert a ruhája nem volt olyan bő, mint Carlie Scotté, ami pedig

a főkötőt illeti, ó, Istenem, egy főkötő, amelyen nincs toll, nem is méltó a főkötő nevére. A boltban, ahol Celia néha kisegített, volt egy tízdolláros szürkés-kék strucctoll és Suzanne elhatározta, hogy ha addig, amíg ő a tanítónői diplomáját megszerzi és állást kap, el nem adják, az első keresetéből megveszi a tollat. Annak a tollnak éppen olyan a színe, mint az ő szeme és talán, ha azt rátűzi a kalapjára, ki tudja, talán akkor Wayne... Egész úton, amíg beértek a városba, erről ábrándozott.

A szekerek által felkavart por megülte a meleg szeptemberi levegőt, Suzanne és Celia zsebkendővel takarták be az arcukat, hogy tiszta maradjon. De Melinda nem bánta a port sem, teli tüdővel szívta be, igaz, hogy sokat köhécselt tőle. Keresztüldöcögtek az új hídon, aztán végig a Fő-utcán, az üzletek és kocsmák között, a vásártér felé.

A vásár területe a prérinek vagy negyven acre-jét foglalta el. A mutatóványok számára egy jókora négyzet nagyságú, füves térséget hagytak szabadon. Már sokan sétáltak ott, nézegették a sok kiállított állatot, gyümölcsöt, a borprést. A városi zenekar már hangolt.

Mikor kiszálltak, Jeremiah kikötötte a lovakat és azt mondta a lányoknak, hogy csak nézegessenek és majd öt órákor ugyanitt találkoznak. Ő most megkeresi Phineast, mert kíváncsi rá, hogy Sandy, az eladó bika, hogyan viselkedik.

Öt perc sem telt belé, egész sereg fiatalember gyűlt körük. Egy kereskedősegéd, akit Celia ismert a városból és két idegen, akik mint Rand és Alf Banninger mutatkoztak be. Egy új telepes fiai voltak. Rand rögtön szemet vetett Suzanne-ra és mindenáron szeretett volna vele négy szemközt maradni, de Suzanne nevetve lerázta. Celia sem volt hajlandó kettesben sétálni Alf Banningerrel. Szép, sápadt arcát minduntalan félrefordította, mert a Scott fiút kereste. Melinda hangosan és vidáman ajánlkozott, hogy ő szívesen megy velük, de a két fiatalembernek csak Celia és Suzanne tetszett és úgy tettek, mintha nem hallották volna Melindát.

Ott álltak hát együtt valamennyien és nézték a felvonuló állatokat. A lovak a zene hangjaira kényesen kapkodták a fejüket, az ökrökre azonban semmi hatással sem volt a zene. Egy Sol Humbert nevű fiatalember, a nyugati prérikről, első díjat nyert, mert ő vitte szekerén

a legtöbb utast, talán húsz vagy harminc embert. De azért nehéz lett volna megmondani, kinek volt nagyobb sikere, Sol Humbertnek-e, a túlterhelt szekerekével, vagy pedig Scotték nyitott hintójának, amelyet a fekete Hig hajtott és amelyen napernyőjük mögött gőgösen ültek a hölgyek. Futóverseny is volt, egy Brownel nevű fiatalember nyerte meg, pedig nehéz tehénbőr csizmában futott. Az egyik bódében a kikiáltó bejelentette, hogy most olyan verseny lesz, amilyen még nem volt, kizárólag hölgyek számára. Bármilyen állaton lehet futni. Lovon, számaron, akár kecskén is! Az első díj tíz dollár. Tíz dollár!

Suzanne szíve megremegett. Már látta magát, mint a szürkés-kék strucc toll boldog tulajdonosát.

— Én részt veszek a versenyben — súgta oda Celiának.

Már el is szaladt az istálló felé, ahol Queen volt kikötve, lekapta a főkörtőjét, aztán gyorsan körülnézett, hogy nem látja-e valaki, fölemelte a szoknyáját és leoldozta a krinolint tartó abroncsos alsószoknyát a derekáról, úgy, hogy a ruhája egyszerre összeesett, mint a léggömb, ha kinyomják a levegőt.

Rajta kívül csak még négyen pályáztak. Két városi lány, igazi lovaglóruhában, az ember szinte gyanakodott, hogy ők előre tudtak erről az úgynevezett rögtönzött versenyről. Egy kövérkés, középkorú asszony a Nagyerdőből, meg egy fiatal lány a nyugati prérikről. És azután Suzanne, Queen hátán, a legszebb kék puplinruhájában. A ruhája lebegett utána a szélben, a haja kibomlott, Queen, nyilván abban a hitben, hogy a prérin száguldanak, lelkes éljenzés közepette megnyerte a versenyt Suzanne számára.

De mikor Suzanne átvette a jutalmat a kikiáltó kezéből és Queennel az istálló felé indult, olyat látott, ami megkeserítette örömét. Wayne Lockwood elegáns, vadonatúj szürke ruhában, fodros ingben, szürke cilinderét a kezében tartva, magasan és karcsún ott állt a Scotték nyitott hintaja előtt és annyira belemerült a Carlieval való beszélgetésbe, hogy észre se vette Suzanne-t, mikor elment mellette.

Tíz dollár! Ennyi pénze még soha életében nem volt. Sőt, ha szigorúan vesszük, még soha nem is látott ennyi pénzt egy csomóban. Suzanne már látta lelki szemével a tollat a kék szalmafőkötőn.

De egyszerre keresztülszaladt agyán a fájdalmas meggyőződés, hogy vannak dolgok a világon, amelyeket nem lehet pénzzel megvásárolni.

Egy férfi szerelmét, sőt még csak futó érdeklődését sem lehet pénzen megvenni.

Sarah aztán heteken keresztül erről beszélt. Ő megbocsáthatatlannak tartotta, hogy Suzanne a nyilvánosság előtt szerepelt. Jeremiahnak az volt a véleménye, hogy az egész dolog nem ér meg ennyi beszédet. Sokkal, de sokkal fontosabb dolgok vannak a világon. A *Lady Elgin* elsüllyedt. Írország és Új-Fundland között megindult a kábelforgalom. Új választás lesz, a rabszolgaellenes politika nagy hullámokat vet. Az is lehet, hogy háború lesz. Mindehhez képest igazán semmiség az, hogy egy fiatal lány fél kilométert lovagolt egy tiszteletre méltó öreg ló hátán.

— De ha elgondolom, hogy az abroncsos alsószoknyája ott lógott az istállóban! — szörnyülködött Sarah —, és mindenki láthatta, aki arra ment!

— Ugyan mama, hát azt hiszed, senki sem látott még abroncsos alsószoknyát?

A hónap végén Suzanne beiratkozott a Prairie Rapids-i továbbképző iskolába és beköltözött a városba.

Jeremiah vitte be a szekerén. Egy kosárban, jól odakötözve a szekér oldalához, nehogy útközben elveszítsék, két cipőt is vitt Suzanne, egy jókora darabot Sarah édes vajából, teát, málnadzsemet, bár abból Suzanne alig tudott enni, mert mindig arra kellett gondolnia, hogy még együtt szedték Phoebe Louval — és szalonnát. A szalonna olyan erősen meg volt füstölve, hogy Suzanne minden holmija napokig füstölt szalonna szagú volt tőle.

Suzanne-t Miss Anna Field és a nővére, Miss Libbie fogadta. A két hölgy politikáról beszélgetett Jeremiah-val és olyan értelmesen szóltak hozzá a rabszolgakérdéshez és a közeledő választáshoz, hogy Jeremiah megnyugodva merő haza. Jó kezekben tudta a kisleányát.

A következő napokban Jeremiah minden percét a választásra való készülődés foglalta el. Ilyen nagyszabású politikai gyűlés még sohasem volt a Völgyben. Ilyen hosszú menetet még soha nem láttak

a telepések. Három zenekar kísérte a menetet és fáklyahordozók. És egy szekéren Abe Lincoln hadonászott személyesen. Egy farmer annyira hasonlított hozzá, hogy teljes illúziót tudott kelteni. A tömeg rekedtre éljenezte magát, a kalapokat a levegőbe dobálták. A szekér alig tudott haladni a tolongásban.

Jeremiah Martin meg lehetett elégedve.

*

A leányiskola vörös téglapületében Suzanne harmadmagával aludt egy szobában.

Az első héten annyi mindenféle prózai tennivalója akadt, hogy szellemiekkal egyáltalán nem ért rá foglalkozni. A lányok maguk mosták a harisnyájukat és a kötényeiket, maguk fűtöttek a szobájukban, maguk hordták fel a fát, maguk főzték az ebédjüket, a hét első felében bőségesen, a hét második felében annál szerényebben, mert addigra már elfogyott a hetipénzük és a hazulról hozott elemőzsia.

Mikor Suzanne-t az első hét végén Phineas hazavitte, Phoebe Loutól újabb levél várt reá otthon. A levelet már az aranyásótáborban írta Phoebe Lou, Denverben, ahol a nagy hegyek olyan közelinek látszanak, hogy az ember azt hiszi, öt perc alatt oda lehet sétálni, pedig jó húsz kilométer távolságra vannak.

Annyi mondanivalója volt Phoebe Lounak, hogy azt sem tudta, hol kezdje. Mielőtt elhagyták Nebraska Cityt, lázadás ütött ki az ökör- és öszvérhajcsárok között, mert huszonöt dollárt követeltek Salt Lake Cityig az útért. A hosszú, poros úton egymásba botlottak a szekerek. Mintha az egész ország megbolondult volna és útra kelt volna Nyugat felé. Phoebe Lou folyton hazagondolt az otthoni hűvös tavaszokra. Emlékeznek-e rá, hogy milyen dús volt a fű a patak mentén? Itt bezzeg nem látni füvet, csak vastag, szürkésfehér port. De azért nagyon érdekes. Indián falvak mellett haladtak el és egy indiántanyán friss forrásvizet kaptak. Egyáltalán nagyon sok indiánt láttak útközben.

Mindenféle félelmetes történeteket suttognak az indiánokról, de ha az ember Eddyvel van, akkor nem fél semmitől. Ed azt mondja, hogy Denver Cityben szép otthonuk lesz és majd papa, meg mama is odamennek és ott fognak lakni velük.

Mikor idáig ért az olvasásban, Sarah megjegyezte:

— Előbb fognak ők minket meglátogatni itthon, mint mi őket Denver Cityben!

Amint a levelet végigolvasta, Melinda izgatottan odasúgta Suzanne-nak, hogy nagy újságot tud. Wayne Lockwood az új szürke ruhájában átlovagolt Scottékhoz.

Suzanne most már tudta, hogy nem érdemes tíz dollárért megvásárolni a szürkékék strucctollat. Inkább odaadja papának, úgysí olyan sokba kerül a tandíj. Tíz dollár, az éppen húsz hétre elég.

Húsz heti tanulás egy szürkékék strucctoll helyett!

Miss Anna Field irodalmat tanított és Tennyson verseiből olvasott fel a lányoknak. Ő tanította az angol nyelvtant is és a matematikát, sőt latint is. Miss Libbie pedig a könyvvitelt, a helyesírást és a fogalmazást tanította.

Suzanne éppen egy fogalmazást fejezett be egy péntek délutánon, mikor Miss Anna bekopogott hozzá és azt mondta, hogy egy fiatalember szeretne vele beszélni.

Suzanne szíve bolondul megdobbant, mikor meglátta Wayne Lockwoodot. Magától értetődően jelentette ki Wayne, hogy dolga volt a városban és gondolta, hogy egyúttal hazaviszi vikendre Suzanne-t.

Suzanne, akit úgy neveltek, hogy férfiembert megvárakoztatni halálos bűn, egykettőre becsomagolt és alig negyedóra múlva már ott ült Wayne mellett a szekéren.

A jávorfák és a tölgyek a bronz, az aransárga, a rozsdaszín valóságos színorgiájában úsztak. A háromnapos eső után kristálytisza volt a levegő, az eső a nyár minden porát elmosta a Völgyben. Bármennyire szerette is az iskolát Suzanne, azért jó volt hazamenni. Maga volt a megtestesült vidámság, annyira élvezte ezt a Wayne-nal töltött órát. Szünet nélkül nevetett és csevegett, mintha meg akarta volna ragadni és fenéki kiélvezni ezt a soha vissza nem térő alkalmat.

Wayne is jókedvű volt és gyönyörködött az őszi táj ragyogásában.

— Hát nem szép ez? — kérdezte Suzanne és kezével olyan mozdulatot tett, mintha az egész világot magához akarná ölelni.

— Gyönyörű! Az ember nem is hinné, hogy baj és szenvedés és nyugtalanság van a világon.

— Ó, Wayne, ugye nem lesz háború?

— Nem tudom, hogy nem lesz-e? Eddig én is azt hittem, hogy nem lesz. De ha az ember az újságot olvassa... Azt mondják, ha Lincolnt megválasztják, a Dél fellázad.

— Ó, én nem bírom elhinni. Azelőtt is voltak olyan elnökeink, akiket nem mindenki szeretett. Papa sem szerette a...

— De ez más. Ez most sokkal komolyabb. Hát majd elválik. Még öt nap a választásig.

De Suzanne-t most nem érdekelte a választás. Szívesebben beszélt az iskoláról, Miss Field érdekes könyveiről, a Prairie Rapids-beli lányokról, akik ott vannak az intézetben. Mialatt beszélt, tudatában volt annak, hogy a legfontosabb dolog a világon mégiscsak az, hogy Wayne itt ül mellette. Mikor már közeledtek a furcsa formájú, fehérre meszelt házhoz, Wayne egyszerre azt mondta:

— Igaz, még meg se köszöntem magának, hogy átment akkor Scottékhoz. Főlöskéges volt magát terhelni vele, mert úgyis megismerkedtem Carlie-val. Ó, Suzanne, olyan, mint egy virág...

— Egy virág? — ismételte ostobán Suzanne.

Hiába, ha az ember lezuhan a felhőkből, megüti magát.

— Igen, mint egy virág. Olyan finom és törékeny. — Hirtelen fölnevetett: — Furcsa, hogy beszélek erről. Nem nevet ki?

Már behajtottak az udvarba. Papa, mama, Melinda, Emily, Celia, mind kijöttek eléjük. Olyan nagy örömmel üdvözölték, hogy Suzanne-t bántotta a lelkiismeret, amiért egész nap alig gondolt a családjára.

Emily finom vacsorát főzött. Sült csirke volt, zsírban kisütött krumplival és friss almapuding, az idei őszi termésből. Vacsoránál a megszokott zajos társalgás folyt, választásról, rabszolgákról, pártokról. Pedig hát kit érdekelhetett mindez? Mit ér az egész választás, ha Carlie Scott olyan, mint egy virág!

Aztán úgy adódott, hogy Suzanne vasárnap este nem ment vissza az iskolába. Senki sem tudta, hogyan történt, talán azért, mert az idő hirtelen hidegre fordult, és Suzanne szombaton délután kint járt a mezőn és bőrig ázott, de vasárnap reggel annyira fáj a torka, hogy Sarah ágyba parancsolta.

Suzanne két napig hánykolódott a spanyolfal mögött, odalent az anyja ágyában. Ha betegek voltak, akkor mindig Sarah szobájában feküdtek. Alig bírt nyelni, a feje forró volt és a halántéka lüktetett. Sarah borogatást rakott a nyakára és herbateát főzött neki.

Mama született orvos volt, senki sem tudott úgy ápolni, mint ő. Furcsa, hogy ilyenkor milyen gyöngéd tudott lenni. Ha az ember egészséges volt, mama sokat szidta, de a betegekkel szemben maga volt a megtestesült gyöngédség és türelem. A keze puszta érintése is gyógyított és megnyugtató.

A harmadik nap estéjén papa és Phineas bementek Prairie Rapidsba hírekért.

Sarah, Emily, Melinda és Celia sokáig várták őket, de a lányok elálmosodtak és Celia azt mondta, hogy ő fölmegy és bekeni az arcát. Utóvégre olyan mindegy, hogy melyik párt győzött. Suzanne hallotta, hogy lábujjhegyen eltipegnek az ágya mellett, felmásznak a létrán. Gyertyájuk fénye szeszélyes árnyékokat rajzolt a spanyolfalra. Elfojtott nevetést hallott és tudta, hogy aki elől ment, annak a lábába belecsípett az utána következő. Aztán elcsendesedett a csoszogás a feje fölött és egyszerre hallotta, hogy a szekér begördült az udvarra.

Úgy látszik, elaludt néhány pillanatra, mert azt álmodta, hogy házi feladatot ír Miss Libbie Fieldnek és egyszerre mama hangját hallotta.

— Gyerekek — mama halkan beszélt, valószínűleg azt hitte, hogy Suzanne alszik —, ébren vagytok?

Fentről csoszogás, ruhasuhogás hallatszott és aztán a lányok hangja:

— Mi az, mama?

— Gondoltam, érdekel titeket is, hogy papa megválasztotta elnöknek Lincoln Ábrahámot...

HUSZONKILENCEDIK FEJEZET

Az év végéig Suzanne minden pénteken délután hazament és vasárnap este visszament az intézetbe. Vagy ha nem vasárnap este, hát hétfőn korán reggel, még napkelte előtt. A fagyos szél át- meg átjárta a szánon. Mellette az ülésen ott volt mama indiánkosara, megtömve a heti elemőzsiával, kenyérrel, pástétommal, süteménnyel, füstölt oldalassal, sonkával, kolbásszal, néha egy sült csirkével, mert Suzanne-nak mindent meg kellett osztania két szobatársával, azok is mindent megosztottak vele.

A rövid napok elszaladtak a tanulással. Mikor besötétedett, a lányok vastag kendőbe burkolódzva lementek a faskamrába, felhordták a fát a fűtéshez és vizet vittek a szobájukba.

Karácsony is elmúlt, az év is elmúlt és a hideg komolyabbra fordult. Az ötvenhatodik-ötvenhetedik évi tél után ez a hatvanegyedik év volt a leghidegebb. A hóviharak megint eltorlaszolták az utakat és elzárták a völgyet a világtól. Tíz napig nem járt a posta és több, mint egy hétig nem volt újság. Suzanne bent ragadt a városban és minthogy a hazulról hozott elemőzsiája elfogyott, kénytelen volt hitelre vásárolni a boltban. Rettenetesen bántotta a lelkiismeret, mert tudta, hogy papa soha életében nem csinált adósságot.

De mikor végre hazakerült, papa nem haragudott az adósságért. Fontosabb dolgokkal volt elfoglalva. Azt mondta, hogy a szecesszionisták szét akarják bomlasztani az Uniót és a déli államot Napóleon Lajos protektorátusa alá akarják helyezni. Vacsoránál, késével és villájával hevesen hadonászva, papa diadalmasan magyarázta, hogy ha a hat különvált államot is beleszámítják, akkor ötvennyolc tagja van a szecesszionista pártnak, viszont száztizennégy köztársasági és hetven demokrata, tehát nagy többség támogatja Lincoln politikáját. Suzanne megkönnyebbülten sóhajtott fel.

Suzanne élete most háromfelé oszlott. Először: iskola, másodszor háború, harmadszor: Wayne Lockwood.

Sokkal büszkébb volt, semhogy bárkitől is kérdezősködött volna Wayne-ról és Carlie Scottról. De erre nem is volt szükség, mert Celia és Melinda úgyis siettek elújságotlani, hogy Wayne Lockwood milyen

gyakran átlovagol Scottékhoz és hogy az énekkarban Wayne Carlie mellett ült és olyan harsányan énekelte, hogy „*Tiéd a szívem*”, hogy a halottakat is fölébresztette volna. Emily sohasem szólt bele a társalgásba, ha Wayne Lockwoodról volt szó.

A Scott fiúról is sokat beszéltek. Azt mondták, kitűnő lovas és sokat iszik.

De akármilyen kitűnő lovas volt is, ebben a hónapban George Scott nem sokat lovagolhatott, mert a február nagyon zord volt. Dubuque-ból öszvérfogat hozta a hírt, hogy a lázadók az országgyűlés megnyitásának napján el akarják foglalni a fővárost.

A Prairie Rapids-beli lányok is ijesztő híreket hoztak az iskolába. Hogy Lincoln útban van Washington felé, hogy Philadelphiában megállt és kijelentette: inkább felkoncoltatja magát, mintsem hogy engedjen a szabadság eszméjéből, amelynek nevében az Uniót megalakították, és hogy az ország valóságos forrongó vulkán. Suzanne alig várta, hogy hazamehessen, elmondhassa mindazt, amit hallott és megkérdezze, hogy papa mit szól hozzá.

De a nemzetgyűlés megnyitásának napján nem történt semmi. A vulkán nem tört ki. Talán nem is igaz semmi a riasztó hírekből. Mindenki úgy beszélt az országgyűlés megnyitásáról, mintha itt folyt volna le a völgyben.

— Na, hogy ment? — kérdezte Emily, mikor papa hazajött. — Nem lőtték agyon?

— Hála Istennek, szerencsésen Washingtonban van — mondta Jeremiah, mintha ő személyesen lett volna felelős az elnök biztonságáért.

— *Egyelőre biztonságban* — mondta Sarah.

Égész márciuson keresztül özönlöttek a férfiak Dubuque-be a vasútépítéshez. Biztosítani akarták kis pénzüket, mielőtt a fenyegető vihar lezúdul rájuk. Mert a préri fölött gyülekező sötét, tavaszi felhők, amelyek sűrű esőbe szakadoztak, nem az egyetlen fenyegető felhők voltak a Völgy egén.

De végre megépült a vasút Sturgis Fallsig. Április elsején, egy hétfői napon, elindult az első szerelvény. Szinte hihetetlen volt, hogy az álom végre megvalósult, hogy a hosszú, füves úton Dubuque-tól,

ahonnan az öreg Baldy és Star, Red és Whitey olyan sokszor tették meg az utat, mozdony jár.

Először történt, hogy Suzanne nem betegség vagy rossz idő miatt maradt el az iskolából.

Sarah zsörtölődött ugyan, hogy könnyelműség otthon maradni, mikor a tandíj ki van fizetve, de Jeremiah akarta, hogy Suzanne otthon maradjon. Ilyen esemény nem sokszor adódik a Völgyben.

Ő maga természetesen bement a városba, hogy jelen legyen a történelmi eseménynél. Sarah epés megjegyzésére, hogy nem érti, miért kell bemenni papának a városba, mikor az ablakukból is lehet látni a vonatot, papa azt felelte, hogy ott akar lenni a tömegben és látni akarja, mikor először megáll a vonat. Melinda, mikor meghalotta, hogy papa bemegy a városba, rögtön kijelentette, hogy vele megy.

Sarah még most se hitt a vonatban.

— Áprilisi tréfa az egész — mondta.

De a vonat megérkezett. Eleinte csak kis fekete pont a távolban, azután a füstöt egyre közelebb hozza a tavaszi szél, vidáman pöfög keresztül a felszántott földeken és a legelőkön és késő délután, mint valami óriási fekete állat fújtat el Martinék háza előtt.

Mikor a vonatfüttyöt hallották, Suzanne, Emily és Sarah egy pillanatig egymásra bámultak, mintha nem értenék, ami történik. Azután szokatlan érzékenyüléssel ragadták meg egymás kezét és leszaladtak a kerítéshez.

Papáék mesélték, mikor hazajöttek a városból, hogy a tömeg egyszerűen megbolondult, ordítva éljeneztek, és a sapkájukat a levegőbe dobálták, mint az elnökválasztáskor. A *Tiszteletre méltó* Jeremiah Martin és családja különben meghívót kapott a jövő heti ünnepi bankettre, amelyre különvonat fogja kihozni a dubuque-i notabilitásokat is.

— És papa fogja mondani az ünnepi beszédet! — újságolta Celia.

Sturgis Falls és Prairie Rapids tehát mátol fogva összeköttetésben álltak a nagyvilággal. Többé nem kell az ökörfogatoknak a méteres hóban gázolniuk és télen sem lesznek elzárva a várostól. Egy nap alatt meg lehet tenni a száz kilométer hosszú utat. Hihetetlen!

Suzanne a tanítónői vizsgára készült. A versenyen nyert tíz dollárt odaadta tandíjra. Csodálatos, hogy mennyi tudnivaló gyűlik össze egy vidéki fiatal lány fejében, még akkor is, ha közben fűtenie kell, főzni, mosogatni, vizet és fát hordani! Az eredmény egy részét a tanítvány fogékony elméjének lehet köszönni, másik részét pedig a Field kisasszonyok jótékony befolyásának.

Phineas minden este, akármilyen fáradt volt is a tavaszi szántástól, belovagolt a városba, mert tudni akart a forradalomról.

A szomszédba ekkortájt került vissza Mrs. Burrill a Missouritól. Mr. Burrillt agyonlőtték, a saját háza küszöbén. Szegény, szegény Mrs. Burrill! Nem látta ugyan a szörnyű jelenetet, de a lövést hallotta. Borzasztó, hogy az emberek ily elvetemültek tudjanak lenni! Mikor elmesélte az irtózatos élményt, Sarah-t és a lányokat annyira felzaklatta, hogy aznap alig tudtak főzni.

Jeremiah is ott ült az asztal mellett és faggatta Mrs. Burrillt. Mindent tudni akart. Melinda, Emily és Suzanne is visszafojtott lélegzettel hallgatták, amíg Sarah el nem kergette őket azzal, hogy végre papának vacsoráznia is kell.

— Megölték a kislányomat — dadogta Mrs. Burrill —, bedobták a Cedarba a csónakból... És most megölték az uramat is...

Nyilvánvaló volt, hogy szegény Mrs. Burrill már azt sem tudja, mit beszél.

Sarah igyekezett lecsillapítani.

— Nyugodjék meg Mrs. Burrill, én Sarah Martin vagyok, a barátnője, nem emlékszik rám?

Mama hangja szelíd volt és megnyugtató.

— Jöjjön velem, Mrs. Burrill, bemegyünk a másik szobába és lefekszik szépen.

És már vitte is karon fogva a másik szobába.

A lányok ott álltak, a lelkük mélyéig megrázta őket, amit hallottak. Kihallatszott a másik szobából mama szelíd, kedves hangja.

— Így, így Mrs. Burrill. Ugye, most már jobb? Megdörzsölöm a homlokát. Egy csésze tea jót fog tenni... Majd együtt teázunk, csak mi ketten. Maga, meg én...

Mama egész nap ott ült Mrs. Burrill mellett. Simogatta a homlokát és a kezét mindaddig, amíg a vad, csukló zokogás jóleső, egészséges sírássá nem halkult.

Scotték fekete személyzete állandó megbeszélés tárgya volt. Aki találkozott Higggel, vagy Moseval, meg nem állta, hogy meg ne szólítsa:

— Szeretne szabad lenni, Mose?

— Mose szabad.

— De nem *így* szabad, hanem úgy, hogy akkor hagyja el Scottékat, amikor akarja.

— Mose nem tudni, hova menni, sir . . .

Tamás bátya kunyhóját, újságpapírba kötve, kézzől kézre adták. Már teljesen széthulltak a lapjai. Sarah Martin tojássárgájával ragasztotta meg. *Tamás bátya kunyhóját* mint színdarabot is eljászották egy sátorban, szénolajlámpa-világítás mellett. *Tamás bátya kunyhójának* hatása alatt mindenki úgy vélekedett, hogy Scotték feketéivel rosszul bánnak.

Az iskola cölöépületében az istentiszteleteknek is politikai ízük volt. Osgood testvér elment az új határra, de helyette Josper tiszteletes jött ki minden második délután és Sarah-nak mind a két keze tele volt dologgal, mert Martin az egész gyülekezetet meghívta a prédikáció után. Josper tiszteletes, akinek a Mindenható nevében el kellett volna ítélnie a lázadást, maga is lázított a lázadók ellen. Már a külseje is, élénk vörös arca, hófehér haja és oldalszakálla, szemének átható kékje, elárulta lelkes hazafiságát.

A vasúti bankettet április tizenegyedikére tűzték ki. Martinéknál egész héten egyébről sem beszéltek. Jeremiah, a bizottság élén, a pályaudvaron fogadta a dubuque-i előkelőségeket. Alf és Rand Banninger, a két fiatal ember, akikkel a vásáron ismerkedtek meg, eljöttek Celiáért és Suzanne-ért, hogy átkísérjék őket a táncmulatságra, melyet Overman-Hallban rendeztek. Papának ugyan aggályai voltak, hogy elengedje-e velük a leányait, mert hallotta, hogy a Banningerek demokraták. Melindát ugyan senki sem hívta, de azért elment ő is. Bántotta ugyan a hiúságát, hogy neki nem volt gavallérja, de inkább ezt a szégyent vállalta, mint azt a másikat, hogy otthon maradjon.

Emily annyit dolgozott egész nap a többiek kedvéért, hogy estére elfáradt, nem volt kedve bemenni a városba. Átment Henryékhez, ők sem mentek be a városba, mert Lucy megint gyermeket várt és Henry különben is azt tartotta, hogy valakinek itthon kell maradni és vigyázni a házra.

A Rómába vezető utak soha nem lehettek olyan sárosak, mint a Sturgis Fallsba vezető út ezen az április tizenegyedikén. Jeremiah és Sarah több mint egy óra hosszat döcögtek a két kilométernyi úton. A szekér sokszor kerékagyig belesüllyedt a sárba.

Rand és Alf Banninger két külön kocsin vitték Suzanne-t és Celiát és versenyeztek, hogy melyikük ér be előbb a városba, de ők is minduntalan beleragadtak a sárba és hol az egyik, hol a másik előzte meg diadalmasan a másikat.

Négylóvas hintó várta az előkelőségeket a pályaudvaron és rezesbanda. Lelkes tömeg, éljenzés és a befutó vonat öröközddel volt díszítve. Ó nagyszerű volt, szédületes! A kocsiból üdvözlő kártyákat szórtak a közönség közé. A kártyákra ez volt nyomtatva: *„Dubuque-től Sturgis Fallsig, Sturgis Falltól Dubuque-ig! A sínpár szorosabban egymáshoz köt bennünket!”*

A pályaudvaron ünnepséget tartottak, aztán a menet bevonult a Mezőgazdasági Egyesület házába, ahol újabb üdvözlő beszédeket kellett végighallgatniok. A bankettet az Amerikai Házban rendezték. Az egyik beszédet Jeremiah mondta, a másikat egy dubuque-i „nagymogul”, Mr. Platt Smith. Aztán megkezdődött a tánc, Overman-Hallban. A tánczenekart száz kilométer távolságból hozta a vonat.

Mikor a leányok végre ágyba kerültek, a keleti ég már derengett. Celia álmosan mondta, hogy ma be se keni az arcát és hogy a Banninger fiúk nagyon kedvesek és még soha életében nem mulatott ilyen jól. Ebben Suzanne is egy véleményen volt vele, pedig Wayne Lockwood szőke fejét az éjszaka folyamán sokszor látta Carlie Scott sötét fejécskéje fölé hajolni. De hát ehhez a látványhoz úgyis hozzá kell szoknia.

A következő napok alatt Jeremiah néha másról is beszélt, mint politikáról. Egy emberről, aki huszonöt dollár ára aranyat talált, egy

új gépről, amely ló nélkül felszántja a földet, egy másik emberről, aki fényképészeti műhelyt nyitott Prairie Rapidsban és így tovább. De azért legtöbbet mégis arról beszélt, hogy lesz-e háború, vagy nem lesz? És ha lesz, kinek kell elmennie a háborúba?

Olykor olyan izgatottan beszéltek, hogy Suzanne valósággal szívdobogást kapott. Papa egyszer azt mondta, hogy mindenkinek, aki katonaköteles korban van, el kell mennie. Minden férfinak, aki puskát tud fogni a kezébe! Még neki, papának is és Phineasnak, Henrynek, Ambrose Willshire-nek, Thomas Bostwicknek, annak a két semmirekellő, demokrata Banningernek... Wayne Lockwood-nak.

— Ó — tört ki Suzanne elkeseredetten —, hát miért? Mi közünk nekünk a négerekhez? Ki tudja, nem boldogabbak-e így? Miért ne maradhatnának rabszolgák?... Ott van például az a fekete Maria. Az nem is törődik a szabadságával. És ott van az a fekete Mose, az azt mondja, hogy nem is tudja, hova menne, ha Scottéktól el kellene mennie... Mi közünk nekünk a négerekhez? Ki törődik velük? Minek ütjük bele az orrunkat olyasmibe, ami nem tartozik ránk? Nekik éppen olyan joguk van a rabszolgasághoz, mint nekünk a szabadsághoz. Csináljanak, amit akarnak.

— Suzanne — Jeremiah hangja olyan fenyegetően csengett, mint az Úr szava az égő csipkebokorból. — Hogy mersz te így beszélni?

Jeremiah gyerekkora óta nem szólott ilyen hangon a leányához. Azóta, hogy egyszer régen pajkosságból odakötötte a borjú farkát a kerítéshez és a szegény állat reggelre megfagyott.

Lódobogás hallatszott az udvar felől. A villák és kések megálltak a levegőben, az arcok egymásra néztek. Wayne Lockwood már ott is állt a küszöbön. Karcsú alakjával, ahogy ott állt az áprilisi napfényben, fejét hátravetve, kinyújtott karjával az ajtó kilincsén, olyan volt, mint a bosszúálló angyal bronzba öntött szobra.

— A szecesszionisták rálöttek a zászlóra — mondta halálos nyugalommal —, és elfoglalták Fort Sumtert.

Jeremiah felugrott, kése és villája csörömpölve hullott le a padlóra.

- Hogy az istennyila...
- Papa! — szólt rá feddően Sarah.
- Papa haragosan fordult feléje, mint az imént Suzannehoz.
- Mintha szavakon múlna! — mondta.

HARMINCADIK FEJEZET

Nem, a szavakon most már nem múltott semmi.

Jeremiah hazahozta a szerdai újságot. A címlapon ez állt:

„Kitört a háború! Fort Sumtert elfoglalták és felégették!”

A cikk azután részletesen közölte, hogy a katonai csapatokat összevonták Washington körül, hogy a Washingtonba vezető utakat szigorúan figyelik, és hogy a konföderáció hadat üzent az Egyesült Államoknak. És aztán, minthogy az élet a maga kicsinyes és aprólékos módján akkor is tovább megy, ha ilyen nagy események történnek, rögtön ezután ugyanolyan nagyságú betűkkel, Mrs. Kappler értesíti a közönséget, hogy megérkeztek a legújabb divatú kalapok. És egy másik hír, hogy valami Istentől elrugaskodott gonosztevő a folyó keleti partján ellopta Mr. Flower egyik tehénét.

Lincoln elnöknek hetvenötezer emberre volt szüksége. Kirkwood kormányzó hadiadót vetett ki Iowára és állítólag nagyobb összeget szavaztak meg, mint amekkorára szükség volt. 1861-ben legalább így hitték.

Phineas bevonult a Szürke Pionírokhoz. A tavaszi szántás félbemaradt.

Bevonult a két lármás Banninger fiú is, Alf és Rand. A vásár hajdani területén a Szürke Pionírok egész nap gyakorlatoztak. A városháza elhagyatott udvarán, amelyet udvariasan „park”-nak hívtak mostanában, kisfiúk katonásdit játszottak. A vállukon botot vittek puská gyanánt és üres konzervdobozok helyettesítették a dobot. Tom Bostwick és Cady Bedson hirdetést tettek közzé az újságban, hogy arannyal fizetik a gabonát. Azt remélték, hogy így nagy tartalékot halmozhatnak fel.

A nagy izgalom közepette valaki egyszerre szóvá tette, hogy Scotték fia eltűnt hazulról, állítólag heves vitatkozás után. Délre ment, ahová a szíve húzta. Az idősebb Scott érzelmeit lehetetlen volt kifürkészni. Egyik párt mellett sem foglalt állást.

És májusban megjelent a hirdetmény:

„Szürke Pionírok, mindazok, akik bevonultak gyakorlatra, jelentkezzenek a parancsnokságon! A csapat június negyedikén, kedden reggel kilenc órakor, vonaton indul.”

Phineas június negyedikén, kedden reggel kilenc órakor elmegy a háborúba. Ez úgy hangzott, mintha a temetését tűzték volna ki kedden reggelre.

Suzanne most úgy érezte, hogy Phineas szereti legjobban a családban. Valahányszor valaki elhagyta a régi otthont, Suzanne mindig úgy érezte, hogy azt a valakit szereti legjobban. Mindenre emlékezett, amit Phineas valaha mondott, minden szavát dédelgette emlékezetében. Elnézte, ahogy jár-kei a ház körül, ahogy fütyürészve segít Henrynek, a szeme könnybe borult és elszorult a torka.

Papa első utazása Des Moines-be, Sabina és Jeanie házassága, még Phoebe Lou indulása a nagy amerikai pusztaságba is, mindez jelentéktelenné zsugorodott Phineas bevonulása mellett.

Emily vastag piros flanelből haskötőt varrt Phineasnak, hogy meg ne fájzék. És bár Phineas kinevette hűgát ezért a fölös óvatosságáért, azért mégis felkötötte az övet az új egyenruha alá. Suzanne kövér, szív alakú, piros tűpárnát varr a bátyjának, körös-körül fehér csipkével díszítve. Tudta, hogy ez ostobaság és hogy tűpárnára semmi szükség nincs a háborúban, de egész idő alatt úgy érezte, mint hogyha a saját szívébe szurkálná a tűt.

Jeremiah ezúttal csak két hétig volt távol. Mikor hazajött, azt mondta, hogy még soha ilyen egyetértés nem volt semmiféle gyűlésen. Megtárgyalták a hadviselés költségeit és a hadisegélyt a katonák családjainak. Az egész két héten keresztül csupa egyhangú szavazás volt.

Nappal és éjszaka szünet nélkül szóltak a kürtök. Az üzletekben semmi „civil” forgalom nem volt. Az emberek mohón olvasták az újságot. Már régóta szó volt róla, hogy Mr. Platt Smith üzlethelyisé-

gében kis távíróállomást szerelnek fel. Most mindenkinek az volt a legfőbb vágya, hogy ez a terv minél előbb megvalósuljon.

— Hiába, modern világban élünk — mondta Jeremiah, mikor fáradtan, izgatottan hazaérkezett. — Az elégedetlenség soha meg nem szűnik. De minden haladásnak az elégedetlenség a megindítója. Emlékeztek rá, hogy még nem is olyan régen, milyen sokáig kellett várni az újságra?

Mikor másnap Sabina és a szép kis Mrs. Joseph Chase bementek a városba, Sarah feltúrte szürke kalikóruhájának ujját és mindenféle elemózsiát csomagolt a hadikórház számára. Azután ő is leült a lányokkal fehérműt varrni, a Szürke Pionírok családjainak.

Henry, mint mindig, csendesén járt-kelt a ház körül, végezte a dolgát és mindig többet végzett, mint Phineas a maga látszólag serényebb, de rendszertelenebb munkájával.

Celiát egyelőre az új udvarlója jobban érdekelte, mint a bátyja. Már sajnálta, hogy Alf Banningtont eleinte semmibe sem vette. Most bevallotta Suzanne-nak, hogy Alf pontosan az a valaki, akire ő tizenhat éves kora óta várt. Csinos, eleven, tele tervekkel, csak ketten vannak testvérek és az apjának ezer acre földje van. Igaz, hogy Celia nehezen tudott választani a két fiú között, mert Rand és Alf nagyon hasonlítottak egymáshoz. De talán mégis Alf a kedvesebb. Bár, ha Alfot nem ismerné, bizonyára Randdal is megelégednék. Ó, Istenem, milyen kár, hogy nem találkozott vele előbb! Ha feleségül mehetne Alf Banningerhez! De Alf most elmegy a Szürke Pionírokkal és egyébről sem tud beszélni, mint a háborúról. Eszében sincs a házasság.

Suzanne, miközben Celia fecsegését hallgatta, arra gondolt, lehetséges-e, hogy ők ketten testvérek? Furcsa, hogy valaki így beszélhessen a szerelemről. Celia mindig ilyen volt, hűvös és öntudatos, mindig voltak tervei és amit a fejébe vett, azt keresztül is vitte. Ha Celia elhatározta, hogy feleségül megy Alf Banningerhez, feleségül is fog menni hozzá. Suzanne szinte bámulta a néniét, hogy ilyen számító tud lenni. Ő maga a kisujját sem lett volna képes megmozdítani, hogy meghódítsa azt a férfit, aki tetszik neki. Addig, amíg a férfi maga nem mutat érdeklődést, a nőnek nem szabad elárulnia, hogy szereti. Ez volt Suzanne felfogása.

A háború, mint valami ugrásra kész szörny, rémítette az országot. Itt persze ők biztonságban vannak, mert a völgybe nem fog eljutni a háború. Éjszakánként, míg Celia az arcát kenegette, Suzanne nyitott szemmel feküdt az ágyában és sokszor eltűnődött rajta, hogy mi is az a háború tulajdonképpen? Forge völgy... Bunkerfield... Yorkstan... ezek a történelem fejezetei voltak, amelyeket meg kellett tanulni és felmondani Miss Libbie Fieldnek. De a háború, az több, mint fejezetek és dátumok. A háború az Phineas és a Banninger fiúk és a Szürke Pionírok... Arról is beszéltek, hogy Lincoln talán a többieket is behívja. Ha igen, ha a következő évjáratra is rákerül a sor... Suzanne egészen csendesen feküdt az ágyában és a sötétségbe bámult. Édes jó Istenem, ne engedd, hogy Wayne Lockwoodnak is el kelljen mennie... Ha nem is az enyém, ha Carlie Scotté is, azért csak maradjon itthon biztonságban.

Szombaton este valamennyien átmentek a városba katonai parádét nézni, kivéve Lucyt, aki már minden percben várta a babát és Emilyt, aki otthon maradt Lucy mellett. Sarah is felajánlotta, hogy otthon maradjon, de Emily azt mondta:

— Te csak menj el, mama, a te fiad megy a háborúba.

Igen, az ő fia ment a háborúba. Jeremiah-val ketten mentek a szekéren, némán ültek egymás mellett, mint két fabáb. Phineasra gondoltak. Milyen jókedvű, fütyürésző kisfiú volt. Henry, a rugós kocsin Celiával, Suzanne-nal és Melindával ment. Suzanne a kék puplinruhájában, fehér csipkevállkendővel és új szalaggal a kalapján. Celia a vadrózsamintás fehér ruhában és rózsaszínű virággal díszített kalapban. Melinda nem sokat törődött az öltözködéssel, ő a barna ruháját viselte megint és kalapján a családi cseresznyéket, amelyek üvegszerűen csörögtek.

Lassie és Laddie nehéz patái végigdübörögtek az új hídon, elkocogtak a Fő-utca boltjai mellett, a tér felé, ahol tavaly ősszel a teheneket és a lovakat állították ki a vásáron. Most a férfiak voltak soron. Phineas és a Banninger fiúk, John Philpott, George Tuthill, Charlie Boehnler és mind a Szürke Pionírok.

Olyan volt, mintha július negyedikét és az országos vásárt egybeolvasztották volna és mégis egészen más. Szomorúság és izgalom lett

úrrá a szíveken. Bánat és büszkeség. Az asszonyok az ajkukba haraptak, hogy ne remegjen. A férfiak káromkodtak, hogy meghattottságukat elrejtsek. Fiatal leányok sírtak. A zenekar játszott. A lovak fején, a kocsikon, a szekerek oldalán kis zászlók lebegtek.

Mikor a parádé véget ért, a vadonatúj szürke uniformisok belekeveredtek a tömegbe. Egy-egy fiatal katona eltűnt egy fehér ruhás leánnyal az erdő fái mögött. Celia, fehér és rózsaszín pompájában, Alf Banningerrel, szintén az erdei sétálók közé tartozott. Suzanne-nak megvillant az eszében, hogy Celia ezt előre megrendezte. Suzanne a kék ruhájában és Melinda, sötétbarna ruhájában, a zörgő cseresznyékkal együtt álltak, mikor Rand Banninger és Phineas odalépett hozzájuk. Rand le nem vette tekintetét Suzanne-ról, szerette volna félrehívni, szeretett volna kettesben sétálgatni vele, de Suzanne erre nem volt hajlandó.

— Suzanne — mondta neki hirtelen, mikor nem figyelt rájuk senki —, legyen a feleségem. Esküdjünk meg, mielőtt elmegyek.

Föléje hajolt, sötét arca egészen közel volt Suzanne arcához.

Suzanne-t megijesztette ez a váratlan támadás és a fiú közelsége. Nem tudta, hogy Rand ennyire szereti őt. A zene és a lobogó zászlók, az általános izgalom rá is hatott. Az első gondolata az volt, hogy ha feleségül menne Randhoz, ez egy kis flastrom lenne a Carlie Scott ütötte sebre. Egy pillanatra, egyetlen futó, kísértő pillanatra Rand Banninger és az apja ezer acre-ja, mintha balzsammal kenégette volna megsebzett szívét. De csak egyetlen pillanatra.

— Nem, Rand, az lehetetlen — mondta hangosan.

— Miért lehetetlen?

— Nem tudom... Azt hiszem, nem szeretem eléggé.

— Ó, az nem baj. Én éppen eléggé szeretem kettőnk helyett is. A háborúnak egykettőre vége lesz. Ó, Suzanne... legyen a feleségem!

— Olyan könnyedén mondta ezt, mintha csónakázni hívná. — Házat építünk a földünk keleti oldalán. Úgy szeretném megelőzni Alfot.

— Nem. — Suzanne arca lángvörös volt a fiú közelségétől. — Ne beszéljünk többé róla.

Mikor Alf és Celia visszajöttek, együtt találták őket. Alf izgatott volt, diadalmas, alig várta, hogy eldicsekedhessék a nagy újsággal.

— Celia és én még ma délután megesküszünk... Kerítünk valahonnét egy papot.

Celia most is hűvös volt, nyugodt, mosolygott Alf izgalmán. Suzanne csodálkozva nézte.

— Ó, Celia, ilyen hamar! Nem gondolod...

— Nem gondolok semmit. — Celia hátravetette a fejét és összeráncolta a szemöldökét.

Rand még egyszer Suzanne-hoz fordult és odasúgta neki:

— Ez az utolsó szava?

— Az utolsó, Rand.

Elpirult és összevonta sötét szemöldökét.

— Akármilyen legyek — mormogta magában Rand —, ezt nem tűröm, hogy a fivérem megelőzzön!

Rendkívül izgalmas volt az egész. Celia megkereste Henryt és rögtön indulni akart hazafelé. Alf is elindult, hogy megkeresse családját és papot kerítsen valahonnan.

Suzanne is a családját kereste, de éppen mikor megfordult, jöttek vele szemben, Henryvel együtt. Celia rögtön elmondta nekik az újságot.

— Hol van Melinda? — kérdezte Sarah. — Ha ez igaz, ha nem csak tréfa, akkor azonnal indulnunk kell hazafelé.

Melinda is jött már, a főköttője félrecsúszott és a piros cseresznyék összekoccantak a nagy sietségben. Rand Banninger jött vele. Melinda egy kicsit riadtnak látszott, izgatott volt, idegesen nevetett.

— Rand és én megesküszünk ma délután, mama — mondta. — Együtt Celiával és Alffal. Remélem, nincs kifogásod ellene?

Sarah összeszorította a száját.

— Ha lenne is kifogásom, nem tehetnék ellene semmit.

— Mióta engem beválasztottak a törvényhozásba, nem csodálkozom semmin — mondta Jeremiah.

Bár az öreg Banninger gazdag ember volt, Jeremiah nem volt elragadtatva a lányok választásától. Nem szerette ezt a két behurgya demokrátiát. De hát háborúban minden másképpen van.

Az is lehet, hogy a köztársaságiak megbékélnek a demokráciákkal.

Suzanne feje zúgott, szédült, úgy érezte magát, mintha váratlan forgószelek egy idegen világba sodorták volna. Sírni szeretett volna és megmondani Melindának, hogy a szerelem nem ilyen. Ha az ember szerelmes, akkor senki más nem érdekli a világon, csak az az egyvalaki. Ó, Istenem, milyen más, milyen egészen más a szerelem! Szerette volna Melindát félrehívni, de egyszerre az arcán érezte Rand Banninger égő sötét tekintetét. Fenyegető és diadalmas, de egyúttal kisleány volt ez a tekintet. És ott állt Melinda, kedves, derék, ügyetlen kis Melinda és maga sem tudta, hogy mi történik vele. Igen, Melinda mindig el akart menni valahova. Ezt is most úgy tekintette, mint egy váratlan kirándulást vagy utazást.

Útban voltak hazafelé. Henry hajtotta az öreg Lassie-t és Laddie-t. Sok dolog volt a két esküvő előkészítésével. Alf is megtalálta a családját, Ranggal együtt lóra kaptak és siettek háza, hogy papot és házassági engedélyt szerezzenek.

Celia hűvös volt, mint egy uborka. Mintha mindahhoz, ami történik, neki semmi köze nem volna. Melinda annál érdekesebb volt, egész úton fecsegett, senki nem jutott tőle szóhoz. Állandóan nevetett.

— Mit beszélt veled Rand, Suzanne? — kérdezte. — Láttam, hogy sokáig suttogtatok! Rólam beszélt?

Suzanne-nak elszorult a torka.

... Három kislány játszott együtt valaha a patak partján: Celia, Suzanne és Melinda. És egyszer, egy soha el nem felejthető, szörnyű napon a csónak, amelyben Melinda ült, felborult...

— Igen, rólad beszéltünk. Azt kérdezte, mit gondolok, hajlandó leszel-e feleségül menni hozzá?

*

Ez az esküvő volt a legfurcsább mindazok között az esküvők között, amelyeket a cölöpházban tartottak. Suzanne életében először látta anyját is meginogni a ráváró feladatok súlya alatt. Rajtakapta,

amint ott állt a veranda falának támaszkodva, szája remegett, egy bizonytalan lépést tett az ajtó felé és átkiáltott Henryékhez:

— Emily, gyere csak kislányom, szükségem van rád!

Igen, mama nem tudott meglelni Emily nélkül.

De mire Emily, kócosan és izgatottan ájtott Henryéktől, Sarah már erőt vett magán és úgy mesélte el a nap eseményeit, mintha semmi rendkívüli nem történt volna.

— Banningerék minden percben itt lehetnek és a pap is. Tiszteességes vacsorát kell főzni. Melinda, vágj le egy pár csirkét, de vigyázz, hogy amilyen szeles vagy, ne a saját fejedet vágd le. Emily, rakj tüzet és hámozzál krumplit. Celia, a jó abroszt tedd az asztalra! És mikor Suzanne azt kérdezte, hogy: „Énrólam megfedekezted, mama?” Sarah azt mondta neki:

— Te lovagolj át Wayne Lockwoodhoz és mondd meg neki, hogy jöjjön át. Minden esküvőn itt volt.

— Nem, mama, azt nem — mondta Suzanne határozottan. — Akármilyen mást, csak azt nem.

Tehát Phineas lovagolt át Wayne-hoz. Az általános izgalomban senkinek sem tűnt fel Suzanne szokatlan makacssága.

Banningerék jöttek, nehéz ponyvás szekerekön. A kis Mrs. Banninger idegesen sírva fakadt, ha valaki szólt hozzá. Mr. Banninger, kövéren és jóindulatúan jelentette ki, hogy ha már a fiúk ilyen hirtelen szánták rá magukat a házasságra, lámpával sem találhattak volna nekik valóbb feleséget. Tom és Sabina is megérkezett, Henry és kis Norah, Lucy nélkül. De Jeanie-t már nem lehetett értesíteni, ő hat kilométernyire volt és ő csak hétfőn, Katonák Napján tudta meg, hogy a húgai férjhez mentek. Wayne szép új szürke ruhájában jött. Phineas, Rand és Alf az új szürke uniformist viselték.

Eberhardt tiszteletes úr is megérkezett Prairie Rapidsból Ranggal. Az ő két fia is kedden indult a csapattal. Miután tehát a krumplit meghámozták és a csirkét megtűzdelték, Celia és Alf ott állt a kemence egyik oldalán az öreg óra és a vadpulykatoll legyező alatt. Melinda és Rand a másik oldalon állt és örök hűséget esküdtek egymásnak, a fiatalember a szürke egyruhában, a leányok pedig abban a ruhában, amit délután viseltek, csak éppen a konyhakötényt

tették le a szertartás alatt, de rögtön utána megint felvették, mert segíteni kellett mamának.

Suzanne még sohasem érezte magát ilyen különösen. Nem tudta, hogy miért, egyáltalán nem volt meghatva. A többi esküvőn mindig a sírás fojtogatta, most pedig, mintha egy idegen lány szemével nézte volna önmagát. Celia és Melinda az a két testvére, aki korban legközelebb volt hozzá, akikkel annyit játszott, feleségül megy ehhez a két hangos, idegen fiatalemberhez. Alig ismerik őket és ma hazamennek velük és hétfőn kikísérik őket a vonathoz, mert elmennek a háborúba. Csodálkozás, szomorúság, undor, a tudat, hogy Rand először őt akarta feleségül venni, kínos érzelmekkel töltötték el a szívét. Még Wayne Lockwood megjelenése se tudta felvidítani.

— Alf és Celia, férj és feleség vagytok.

— Rand és Melinda, férj és feleség vagytok.

Mama valami olyasfélét mondott, hogy reméli, a csirke nem égett oda, azután valamennyien asztalhoz ültek és bár a fiúk igyekeztek jó hangulatot teremteni, a sok nevetés nem tudta eltakarni a három szürke uniformis bizonytalan árnyékát, amely a gyertyafényben a fehérre meszelt falakra vetődött.

Vacsora után Phineas ellovagolt, mert ő is el akart búcsúzni valakitől. Henry és Norah siettek Lucyhez. Wayne Lockwood is elment és az idősebb Banningerék is. Sabina odaadta a háza kulcsát az új házasoknak. Ő és Tom majd itt alszanak ma éjszaka a társalgóban s csak reggel mennek haza. És Alf és Rand Banninger, nevetve és fecsegve, kitűnően mulatva a tréfán, hogy egyikük sem előzte meg a másikat a házasságban, elvitték Celiát és Melindát.

Papa felhúzta a régi órát.

— Megint elmúlt egy nap...

És bár a hangja elcsuklott, hősiesen befejezte a mondókáját:

— Holnap újra kezdjük.

Emily és Suzanne ketten maradtak a padlásszobában.

— Tanítónő lesz, mint Miss Anna Field — mondta a sötétben magának Suzanne, mintha valaki máshoz beszélne.

Fejét a karja hajlásában pihentetve, úgy fordult el a házasság gondolatától, mint egy kis fehér apáca. Henry és Lucy! Sabina és Tom! Jeanie és Ambrose! Phoebe Lou és Ed! Melinda és Rand! Celia és Alf! Wayne Lockwood és Carlie Scott...

Ó, igen, tanítónő marad egész életében.

HARMINCEGYEDIK FEJEZET

Vasárnap, június másodika a legfurcsább nap volt, amelyet Suzanne valaha megért. Szélcsend volt, mintha még a jávorfák és a gyapotszerjék között örökösen fújdogáló szél is elhallgatott volna csodálkozásában, hogy Celia és Melinda ilyen hirtelen férjhez mentek és hogy Phineas utoljára segít Henrynek az istállóban, mielőtt elmegy a háborúba. Tegnap még kilenc gyermek ült az asztal körül és holnap már csak kettő fog ülni. Igen, nagyon furcsa nap volt. Mama remegő szájával kérdezte meg Phineastól, hogy mit szeretne enni ma utoljára. És Phineas, mint egy kisfiú, azt felelte:

— Tyúklevest, mama.

Délután szekéren bementek Overman-Hallba a búcsú-istentiszteletre. Ünnepestes szertartás volt, mindenki szomorúságba burkolódzott. Phineas Queen hátán lovagolt utánuk. De hogy ő bent maradt a városban, Suzanne vitte haza a lovat. Az út kereszteződésénél csaknem beleszaladt Wayne Lockwoodba, aki Carlie Scottékhez igyekezett.

A hétfőt egészen a katonáknak szentelték. A ház körüli teendőket gyorsan elvégezték, azután megint bementek a városba, csak Henry maradt otthon Lucyvel. A város csak úgy hullámozott. Az emberek kibe jártak a kis boltokban, gyermekek futkostak, ők is éppen olyan izgatottak voltak, mint a felnőttek, fellobogózott lovak és kocsik álltak hosszú sorban a Fő-utcán végig, a zenekar játszott, feszültség volt a levegőben, mindenkinek az idegei megpattanni készültek. Mindenki eljött, Scotték a nyitott hintóban, Wayne Lockwood lóháton, Ambrose és Jeanie a gyerekekkel. A két Akin család,

Melinda és Celia, az apósukkal és az anyósukkal, Suzanne és Emily. A két újszülött fiatalasszony nagyon élvezte a dicsőséget. Mindenki odament hozzájuk gratulálni, az emberek megrázták a kezüket és azt mondták:

— Nahát, ilyen meglepetés!

Celia hűvösen és fegyelmezetten ült a kocsiban, mintha megszokta volna, hogy ilyen meglepetéseket szerezzen az embereknek. Melinda izgatott volt, kipirult, cseresznyés főkötője most is félrecsúszott.

Déltájban megérkeztek a Wawerly-telep újoncai. Délután a Butler Country-gárdisták. Mind a két csapatot több száz éljenző kísérte. Sarah megjegyezte, hogy ha az nyerné meg a háborút, aki jobban tud kiabálni, akkor máris a szecesszionisták győztek volna. És mintha mindez még nem volna elég izgalom egy napra, levél jött Ed Armitage-től, aki Phoebe Lout feleségül vette és Nyugatra vitte, hogy egészséges fiuk született. Öt kiló a súlya. Phoebe Lou jól van.

Az Overman-Hallban este két ügyvéd szónokolt és a *Tiszteletre méltó* Jeremiah Martin. Mialatt apja beszélt, Suzanne lopva egy pillantást vetett anyja keskeny arcára. A szürkésvörös hajkorona alatt, a fekete főkötő árnyékában mama arca félreérthetetlenül elárulta, hogy büszke papára. De azért, mikor Suzanne ezen felbátorodva odasúgta neki, hogy papa kitűnően beszél, mama azt sziszegte vissza:

— A szakállát meg kell nyírni...

Jeremiah Martin ezúttal nem mondott tréfás beszédet. Nyíltan, egyszerűen és komolyan ígérte meg az otthon maradt asszonyoknak és gyermekeknek, hogy a község nem fog róluk megfélemlkezni. Becsületszavát adta a háborúba induló Szürke Pioníroknak, hogy gondját fogják viselni a családjaiknak. Suzanne szeme könnybe borult, miközben apját hallgatta. Igen, ha papa szavát adta valamire, arra mérget lehetett venni.

Kedden, negyedikén éppen abban az órában, mikor a katonáknak indulniuk kellett, Henry felesége, Lucy, fiúgyermeket szült. Mama otthon akart maradni mellette. De Emily nem engedte.

— Te csak kísérd ki Phineast — mondta anyjának. — Vidd el magaddal mamát, papa, majd én segíték a doktornak.

Henry is olyasfélét érzett, hogy apai kötelessége otthon maradni, de Lucy őt sem engedte.

— Az Isten szerelmére, menj el — mondta szinte ingerülten. — Itthon csak útban vagy.

Ötezer ember gyülekezett a kis állomás körül. A banda játszott. A zászlók lobogtak. A lovak riadtan nyerítettek. A mozdony gőzt fújtatott, mint valami fekete szörnyeteg, mielőtt elvitte a fiúkat az Ismeretlenségbe.

A Szürke Pionírok, a wawerly-i regruták, a gárdisták, összesen hetvennyolc ember. Harmincan még Prairie Rapidsban fognak csatlakozni hozzájuk. Búcsúztak az anyáktól, a testvérektől, a szerelmesektől. Phineas, miután vagy fél tucat lányt végigcsókolt, most apjától búcsúzkodott. Papa sokáig szorongatta a fia kezét. Azután Phineas megcsókolta anyját. Kisfiú kora óta nem csókolta meg. Az arca furcsán rángatózott. Még egy csók Suzanne-nak, egy csók Jeanie-nek, Sabinának, Celiának, Melindának, azután egy utolsó: „Mondjátok meg Emilynek, hogy csókoltatom”, és aztán utat tör magának széles vállával a tömegben.

Melinda és Celia a férjük karjába kapaszkodnak, siratják a férfiakat, akik olyan rövid ideig voltak a férjeik. A mozdony gőzt ereszt. Könnyek, jajszavak, kézszorítások, utolsó csókok. Az asszonyok a férfiakhoz simulnak. Egy asszony elájul. A férfiak letépi a nyakukról az asszonyok kezét. Phineas még egyszer visszafordul a kocsi lépcsőjéről:

— Ó, Phineas!

Alf és Rand integetnek, nevetni próbálnak.

— Isten segítsen szerencsésen haza benneteket! — kiáltják zokogva az asszonyok.

A banda néhány tagja még játszik, de valahogy hangtalanul, dallam nélkül, mintha a hangszerek is sírnának. Azután a vonat elindul. Kezek integetnek, sapkák a levegőbe repülnek. Könnyek. A vonat már csak kis fekete pont a messzeségben.

*

Furcsa nyár volt. Csak Emily és Suzanne voltak otthon. Phineas Keopukban táborozott. A Szürke Pionírokat most a „*Harmadik regiment K csapata*”-nak nevezték.

Jeremiah, hatvan évével, megint kénytelen volt nekifeszíteni hatalmas vállát a gazdasági munkának. De annyira el volt foglalva mindenféle háborús gyűlésekkel, megbeszélésekkel, ide-oda utazgatásokkal, hogy Henry, bár ő maga, mint mindig, keményen dolgozott, kénytelen volt segítséget venni. Egyébről sem esett szó, mint a háborúról. Hogy naponta segélycsapatok érkeznek Kairóból és Memphisből. Hogy az északi csapatok Richmondon keresztül akarnak bevonulni. Hogy az elnök kétszázmillió dollár megszavazását kéri és még félmillió főnyi sereget. Jeremiah olykor Mr. Scott-tól hallotta ezeket a híreket, még mielőtt bement a városba a saját újságjáért. Titokban bosszankodott rajta, hogy Mr. Scott demokratikus dubuque-i újságját ledobták a vonatról, mikor a kert végében futott el a vonat. A kis fekete fiú ott várta mindig, fölkapta és szaladt be vele a házba. Ezen még Sarah is bosszankodott.

Július negyedikén, a nemzeti ünnepen mind bementek Prairie Rapidsba. A családtagok mostanában ritkán találkoztak. A nap egyetlen hosszú ünneplés volt: katonazene, katonai felvonulás, a függetlenségi nyilatkozat felolvasása, istentisztelet, közös ebéd, tósztok sorozata, tűzijáték és végül a Tűzoltók Bálja, amelyre Suzanne-t Sam Phillips vitte el. Wayne Lockwood is ott volt a bálon Carlie Scott-tal. Alig bírta levenni tekintetét a lány virágsziromarcáról. Egyszer Suzanne-t is felkérte táncolni és odasúgta neki:

— Ugye, olyan, mint egy baba? Mint egy kis kínai baba!

És egyszer Cady Bedson is táncolt Suzanne-nal.

— Nahát, kis Suzanne, nem is hittem volna, hogy ilyen szép nagy leány lesz magából!

Suzanne sebzett szívének jólesett ez a bók. Mind úgy lelkesedtek a haza ügyéért és olyan biztosra vették a győzelmet, hogy a bulruni vereség mindnyájukat készületlenül találta. A nyár hátralévő napjai szomorúságba fulladtak. A szomorúságba csak egy bűvészelőadás hozott némi változatosságot. Furcsa kis szeplős ember volt a bűvész, de mutatványai a gyermekeket és a felnőtteket egyformán elra-

gadták. Elkérte Jeremiah kalapját, női harisnyakötőket varázsolt elő belőle és a megbotránkozott közönséget azzal engesztelte ki, hogy gyermekruhákat varázsolt elő. Szőröstül-bőröstül megevett egy újságot. Füléből és szájából több méter hosszú fehér, piros és kék szalagot húzott ki. A hangja egyszer csak a szoba legtávolabbi sarkában szólalt meg és olyan vékony volt, mint egy gyermeké.

De az előadás fénypontja rögtönzött volt. A kis fekete Plunk megjelent az iskolaterem nyitott ajtajában, ahol az előadást tartották és azt kérdezte a bűvésztől, hogy itt van-e az ő mamája. Nem, a fekete Maria nem volt ott.

— Mit akarsz tőle? — kérdezte a bűvész.

A kis Plunk félt hazamenni a sötétben, azért kereste az anyját.

— Csak menj haza bátran, nem lesz semmi bajod.

A bűvész ott állt az ajtóban, és utánanézett Plunknak, amíg a kis fekete alak bele nem olvadt az éjszaka sötétjébe. De ekkor ijesztő, sziszegő hang hallatszott az ösvény széléről.

— Nécert akarok. — És egy pillanattal később: — Fogtam egy négert!

Szálltében-hosszában nevetve beszéltek aztán, hogy mennyire meg volt rémülve a kis Plunk és hogy ezentúl még nappal is szaladva tette meg az utat a sínek és a ház között. Igen, ez a kis epizód némi derűtséget hozott a nyár feszült hangulatába.

A termés nagyszerű volt. Martinék maguk háromezer véka búzát arattak. A szomszédok mind segítettek egymásnak. Megmérhetetlen sok szénát kaszáltak. Kevéssel aratás után nagy nyári viharok söpörtek végig a völgyön. Villám hasogatta az eget, belecsapott a magas fába, felgyújtotta a jegenyét. Mennydörgés hömpölygött végig a prériken, mint megannyi ágyúdörgés és a szél dühösen tépázta a fákat.

Mikor Henry az apjával bevitte az első rakomány gabonát a városba, kisült, hogy a gabona ára nagyot esett. Premont tábornok elfoglalta az illinoisi vasutat és ötszáz darab teherkocsit lefoglalt a hadsereg céljaira. Ezek szerint szó sem lehetett arról, hogy Chicagóba gabonát lehessen szállítani. Martinék visszavitték a gabonát és felhalmozták a hosszú magtárban.

Kivéve azt az egyetlen alkalmat, július negyedikét, a családtagok egész nyáron át nem találkoztak. Elképzelhetetlen, hogy ilyesmi is megtörténhetett a Martin család körében, amelynek tagjai annyira összetartottak. Dehát Phineas a táborban volt, Jeanie fent az északi prérin a harmadik gyermekét várta. Sabina háborús munkával volt elfoglalva a városban, Phoebe Lou azt írta, hogy egész Denver City forrong, Melinda és Celia a folyó túlsó partján laktak, Banningerék házában. Sarah megjegyezte, hogy ha az embernek ezer acre földje van is, azért csak egy-két négyzetméter területen élhet. Emily és Suzanne odahaza dolgoztak, olykor kimentek a földekre, a fiúknak segíteni, vagy átszaladtak Henryékhez, hogy megnézzék az új babát és Suzanne közben a tanítónői vizsgára készült.

Úgy volt, hogy szeptemberben elfoglalja állását az otthoni iskolában.

Gyakran látta Wayne Lockwoodot átlovagolni a mezőn keresztül Scottékhoz és ilyenkor mindig megfogadta, hogy kiveti őt a fejéből. Ha találkoztak, Wayne megállt vele egy-két percre, kicsit beszélgettek, ilyenkor az álomvilág kapuja feltárult egy pillanatra.

Mikor a második korosztályt behívták, Suzanne biztosra vette, hogy Wayne önként jelentkezik. Nem volt családja, nem tartozott felelősséggel senkinek. Ki menjen a háborúba, ha nem az ilyen fiatalember?

De Wayne nem ment el. Megcsépelte a gabonáját, szénát halmozott fel a csűrben amely nagyobb volt, mint a lakóháza, birkákat vásárolt, még egy ólat épített nekik és egyszer azt mondta Suzanne-nak:

— Ha én új házat építek, Suzanne, az olyan lesz, mint a nagyapám régi háza volt a tengerparton, fehér függönyökkel és zöld szalukkal.

Mikor ezt hallotta Suzanne, megint bezárta álomvilágának kapuját és elhajította a kulcsot, olyan messzire, mintha nem is akarná megtalálni.

Igen, ősszel megkezdődik az iskola. Szívvel-lélekkel tanítani fog, átadja a gyerekeknek azt, amit ő kapott Miss Anna Fieldtől. Az öt és fél éves Norah is iskolába került már, a Manson gyerekek, az Emerson

gyerekek, Scotték fekete Plunkja és Mammyja és még sok más gyerek. A gyerekek is háborúról beszéltek, hazafias dalokat énekeltek és minden óra végén megtárgyalták a Délről érkező híreket. Suzanne, aki maga sem értette a háborút, szeretne volna kizárni az iskolából, de hogyan lehetett volna kizárni a háborút az iskolából, mikor minden gyereknek apja vagy testvére Shiloh felé menetelt?!

Mindjárt az első héten szünetelt egy napig a tanítás, mert mindenki be akart menni a városba, hogy az új regrutákat kikísérje a vonathoz. Késő délután, alighogy Martinék hazaérkeztek, kocsizörgést hallottak. Kinéztek és látták, hogy Jeanie hajt be az udvarra. Az arca sápadt, hamvasszőke haja rendetlenül bújik ki a főkötő alól, a tekintete ijesztő. A hároméves kis Grazie ül a lábánál, a másik leánykáját kebléhez szorítja.

Kisiettek eléje.

— Jeanie, kisleányom, csak nincs baj? — kérdezte ijedten Jeremiah.

— Ó, papa... — Jeanie nehézkesen kászolódott le a magas kocsirol. Ajkába harapott, igyekezett a könnyeit visszafojtani — Ambrose elment.

— Elment?

— A háborúba. Szó nélkül. Prairie Rapidsból... Én nem is tudtam.

Jeanie a zsebkendőjét kereste és zsebkendőjével egy gyűrött papirost is kirántott a zsebéből. A papiros leesett a földre, Sarah fölemelte és habozás nélkül elolvasta.

„Jeanie! Mire ezt megkapod, én már messze járok. Azért választottam ezt a módot, mert tudtam, hogy megpróbáltál volna visszatartani hazafias kötelességem teljesítésétől, amihez pedig egyetlen asszonynak sincs joga. A jó Isten áldása legyen veletek. Ambrose.”

— Ó, hogy az Isten akárhová tegye ezeket az álszent szemforgatókat!

— Ne bánts, mama. Hidd el, ő jót akart.

Jeanie az apja vállára hajtva fejét, keservesen zokogott.

— Papa... én nem tartottam volna vissza, ha el akar menni.

Jeremiah ügyetlenül simogatta a karját.

— Na, Jeanie, fiacskám, nyugodj meg.

Suzanne a kisebbik leánykát becézte, Emily a nagyobbikat. Úgy gondolták, Jeanie most itthon marad közöttük. De Jeanie kiegyenesedett, megtörölte a szemét, egy kicsit nevetett is. Nem, a világért sem marad itthon. Neki megvan az otthona, haza kell mennie. A teheneket is meg kell fejni. Csak valami kis ennivalót kér a gyerekeknek, aztán már indulnak is vissza.

Nem lehetett szándékától eltéríteni. Így hát megraktak egy kosarat füstölt hússal, kenyérrel, szőlőlekvárral, egy fél korong sajttal és megígértették vele, hogy ha rosszul lesz, üzen a szomszédokkal.

Mikor kihajtott az udvarból és a szekér fáradtan kocogott a keményre szikkadt földön, megfordult, intett, nevetni próbált és visszakiáltott:

— Ó, ne legyetek olyan szomorúak! Nincs semmi bajom!

És Suzanne fölment a hálószobába és elsírta mindazokat a könnyeket, amelyeket a bátor Jeanie nem sírt el.

HARMINCKETTIK FEJEZET

Híre jött, hogy az új regruták, köztük Ambrose, egy dubuque-i nagy faépületben kaptak elhelyezést. Az első éjszaka a déliek belőttek a felső ablakokon. És ha a tisztek bele nem avatkoznak, a történelem feljegyezhetné volna a dubuque-i ütközetet.

A Martin család négy megmaradt tagja ott ült a falépcső alatt és megtárgyalta ezeket az újdonságokat. Meleg és párás volt a levegő, állandóan legyezték magukat, és hajtották a moszkítókat. Az égen furcsa formájú fekete felhők úsztak lassan.

— Nézzétek csak — mondta Sarah hirtelen. — Mi az?

Két sor fekete felhő indult lassan egymás felé. Találkoztak, összevegyültek, lezuhantak, megint összekeveredtek, szétváltak, a

déli oldalon egyre jobban elhomályosodtak, az északi tovább megtartotta a formáját, amíg az is szét nem oszlott.

— Láttátok ezt? Ez jel! Háborút jelent. Lövöldözést! És az északiak fognak győzni!

Másnap híre jött, hogy két fiú azok közül, akik júniusban mentek el, elesett és egy harmadik megsebesült.

— Mit mondtam? — kérdezte Sarah diadalmasan.

Suzanne, életében először tisztelettel gondolt mama prófétai tehetségére.

Csak most ébredtek tudatára annak, hogy mi is a háború tulajdonképpen. Eddig nem hitték, hogy ilyesmi a völgybeli fiúkkal is megtörténhet. A háború hirtelen előugrott a sötétből, ahol idáig lesben állt és könyörtelenül lecsapott rájuk. Már nem volt többé bizonytalan fenyegetés. Formát öltött és elvitte Lorraine Washburyt, James Brownelt és Peter Dorlant. Merő véletlen, hogy helyettük nem Phineas, Rand és Alf esett el. A két város szidta a kormányt, amely így elhanyagolja a Missouri vidékét és iowai fiúkat küld keletre, Washington védelmére. Peter Dorlant, a sebesültet hazaszállították. Mikor megérkezett, egész Prairie Rapids az utcán tolongott.

Phoebe Lou azt írta, hogy ott náluk is csapatokat szerveznek, Ed önként jelentkezett, már alhadnagy. Senki sem csodálkozott, mikor Sarah felolvasta Phoebe Lou levelét. Emily meg is jegyezte, hogy Edtől mi egyebet várhattak volna? De mikor mama azt olvasta, hogy Ed az utolsó filléreiken új egyenruhát csináltatott és hogy olyan jól áll neki a kard és a csákó, mama alig tudott visszafojtani egy enyhe káromkodást. Phoebe Lou azt írta, hogy nagy a zavar és a fejtelenség minden vonalon. Hogy a banda most is szól, miközben ezt a levelet írja és hogy éjjel-nappal dobolnak. Ő is volt egy bálon, amelyet a tisztek tiszteletére rendeztek, de borzasztó volt táncolni abban a tudatban, hogy mi vár rájuk, mindnyájukra. A barakk-kórházba hoztak egy fiatal újoncot, aki hóvakságban szenved. Reméli, a lányok megbocsátják neki, hogy elvitte a régi családi ernyőt és azt tette napellenzőnek a szegény fiú szeme elé.

Október elsején Jeremiah elvitte Sarah-t Jeanie-hez. Jeanie-nek harmadszor is leánya született. Ha Ambrose megtudja, bizonyára haragudni fog érte.

A hónap közepén Suzanne bevonult a Prairie Rapids-beli tanítónőképzőbe. A tanítónők arról tanácskoztak, hogyan tanítsanak földrajzot, mikor a régi határok a szemük láttára változnak meg és hogyan tanítsanak történelmet, mikor a történelem most íródik! Az egyik tanítónő bátran kijelentette, hogy őt a földrajz és a történelem tanítása sokkal kevésbé érdekli, mint az, hogy hogyan láthatná el meleg holmival a gyerekeket és hogyan akadályozhatná meg a víz befagyását.

Mikor az utolsó szemeszter is véget ért, Jeremiah ment be Suzanne-ért. Hazafelé menet valami szokatlan zajra lettek figyelmesek. Férfiak és gyerekek szaladgáltak az utcán, sokan tétovázva megálltak, mintha nem tudnák, mitévők legyenek. A szálloda előtt Jeremiah megállította a kocsit és leszállt, hogy megkérdezze, mi történt.

Branson, az ügyvéd szónokolt megint és Barney, az öreg dohányárus. Barney az imént érkezett meg szekeren, minden zsebe dagadozott a „déli” lapoktól.

Suzanne is leszállt a kocsiról, látni akarta, hogy mi történik.

A szálloda tulajdonosa csillapítani próbálta a tömeget. De a tömeg fel volt háborodva.

— Fiúk! — kiáltotta valaki —, azért vonultunk be, hogy leverjük a lázadókat. Nem kell nekünk a harctérre menni, itthon is elkezdhetjük!

A tömeg zajosan helyeselt. Valaki kötéllel a kezében lépett ki a közeli boltból. Az emberek beözönlöttek a szállodába és kiráncigálták az utcára a két megriadt embert. A ruhájuk tépett volt, a hajuk kócos.

— Menj vissza a kocsihoz, Suzanne — mondta Jeremiah szigorúan. De Suzanne, bár szíve elszorult a látványra, úgy állt ott, mintha a földbe gyökerezett volna a lába.

— Beszélj, Branson!

Két hatalmas fűszeresládát gördítettek a szálloda bejárata elé és fölállították rá az ügyvédet.

— És... én... én csak azt mondtam... és most is azt mondom...

— Hallottuk, hogy mit mondtál! — kiáltozták minden oldalról.

— Mondd még egyszer, hogy Lincoln elnök bolond! — kiáltotta egy dühös hang.

— Én...

— Ugye most egyszerre nem forog a nyelved!

— Nem... nem... nem bolond.

— Ki nem bolond?

— Lincoln.

— Mondd még egyszer! Mondd még egyszer. Több tisztelettel a hangodban, a fene egyen meg!

— Lincoln elnök... — kezdte kényszeredetten, de a hangja úgys belefűlt az általános kiáltozásba.

— Hagyjátok futni, fiúk! Biztosítlak, hogy ezentúl jobban meg fogja gondolni, mit beszél. Most Barney-n a sor!

A tömeg a kis trafikos felé fordult, aki szemmel láthatóan reszketett. Az ügyvéddel ellentétben, ő rögtön könyörögni kezdett.

— Ne bántsatok, fiúk. Engedjétek a kocsimhoz. Szivart akarok kiosztani közöttetek... Szavamra, fiúk... szivart akarok kiosztani...

— Nem kell nekünk a szivarod, Barney... Azt akarjuk, hogy beszélj!

— Igen, tarts egy szép hazafias beszédet!

A kis ember reszketve kezdett beszélni.

— Én... én... hű vagyok a zászlóhoz, fiúk és arra kérlek titeket, ha megöltök, takarjatok be a zászlóval és úgy temessetek el...

— Ez már igen!

Suzanne egész úton hazafelé nem szólt egy szót sem. Valósággal belebetegedett a látottakba. Hogyan lehetnek az emberek ilyen elvetemültek?! Hogyan lehetnek ilyen kegyetlenek Bransonhoz és ahhoz a szegény öreg Barney-hez! Hiszen mind a kettő becsületesen azt mondta, ami a meggyőződése. Suzanne felnézett az apjára, szerette volna megmondani, amit gondolt, de apja arca éppen olyan szigorú volt, mint azoké ott a tömegben. Nem szólt hát semmit, mert nem akarta hallani, amit apja felel.

Az iskola most minden idejét elfoglalta Suzanne-nak és minden gondolatát és energiáját. Ezekben az első hetekben poros ösvényen átszaladt a cölöpökből épült iskolába, később esőáztatta őszi leveleken taposott és még későbben hó borította az utat.

A tanítás mindennap azzal kezdődött, hogy kórusban elmondták a következő kis verset:

*Iowa állam hű leánya:
Eljöttem az iskolába.
Tanítómnak szót fogadok,
Minden leckét megtanulok.*

Azután olvastak, helyesírást, számtant tanultak. Suzanne mindarra megtanította őket, amit ő tanult a két Miss Fieldtől.

Suzanne olyan lelkiismeretesen végezte munkáját, hogy valóságos missziót teljesített. Ha az ember szívvel-lélekkel dolgozik és lelkiismeretesen teljesíti a kötelességét, mint ahogyan Miss Anna Field, akkor nem ér rá keseregni, hogy rokonai és ismerősei elmennek a háborúba és hogy egy fiatalember mindennap átlovagol Scottékhoz. Miss Anna Field ezen az őszön eszményképe lett Suzanne-nak. Szentet látott benne, oltárt emelt neki szívének egy zugában.

Decemberben hirtelen felszökött a gabona ára és vagont is lehetett kapni a szállításhoz. Jeremiah és Henry örültek a sok felhalmozott gabonának és rögtön bevitték Prairie Rapidsba. Egyik este azzal jöttek haza, hogy négyszáz, gabonával és disznóval megrakott szekér várakozik Prairie Rapids utcáin.

— Az Egyesült Államok egész hadseregének elég volna — mondta Jeremiah. — A lázadók viszont nem ehetik meg a gyapjújukat. Lehetséges, hogy nem a hősiesség, hanem az élelem nyeri meg számunkra a háborút.

Kérdezte, hallották-e az ágyúlövéseket és elmondta, milyen nagy az öröm odaát, mert Branson, a demokrata ügyvéd elbujdosott ismeretlen helyre.

Prairie Rapids sokszor örült, ha új lakói érkeztek, de most történt először, hogy valakinek a távozását megünnepelte.

1862 mindenféle kósza hírekkel érkezett. Az ember nem tudta, mi igaz a sok hír közül. Eddig úgy látszott, a Dél vezet. De győzelem vagy vereség egyformán fenyegette a családtagok életét. Lehet, hogy a déliek győznek. De hátha Phineas megsebesül a diadalmas ütközetben? Vagy Alf és Rand Banninger, vagy Ambrose Willshire, vagy Ed Armitage, aki olyan vakmerőn cikázik vadonatúj egyenruhájában ott a Colorado körül.

Ambrose azt írta Jeanie-nek, hogy Kentuckyban, Cumberland partjain, egy szép dombon táboroznak és hogy még nem voltak a fronton, de Wallace tábornok parancsára már megkezdték a lövészárkok építését. A levél „Igen tisztelt Hitvesem” megszólítással kezdődött és „Engedelmes Férjed” aláírással végződött. Jeanie sírt örömeiben, hogy a férje a háború szörnyűségei közepette is gondolt rá és a hóborította prérin keresztül, három kis gyermekével eldöcögött szüleihez, hogy eldicsekedjék Ambrose levelével.

Phoebe Lou azt írta, hogy a kis Theodor szépen fejlődik. Persze, neki sejtelve sincsen az ellenséges indiánokról, sem arról, hogy apja csapatát Új-Mexikóba vezényelték, ahol a texasiakhoz csatlakoznak.

Wayne Lockwood többet dolgozott, mint valaha. Ki kellett használni a kedvező árviszonyokat. Arról álmodozott, hogy majd egyszer ő is nagybirtokos lesz. Sok nyája lesz és dús termése, kocsija és fehérre meszelt, zöld zsalugáteres, szép, nagy háza. Igen, ő is... Hirtelen megállt gondolataiban és elmosolyodott. Eszébe jutott, hogy Suzanne Martin egyszer átlovagolt hozzá, szőrén ülte meg a lovat és boldogan újságolta, hogy papát beválasztották a törvényhozásba és hogy ők most „birtokos nemesek” lesznek. Hiába, Suzanne nagyon kedves. Így, hétköznapi, sohase kívánna magának kellemesebb társaságot, mint Suzanne. Suzanne mindig jókedvű, mulatságos és minden érdekli, ami vele, Wayne Lockwooddal történik. Dehát persze, hol van Suzanne Carlie Scott-tól! Nem törékeny, mint egy kis kínai baba, vagy mint egy szál virág. Nem. Suzanne inkább... Wayne Lockwood nem tudta eldönteni, hogy mihez hasonlít inkább Suzanne, de elmosolyodott a gondolatra, hogy Suzanne maga bizonyára kitalált volna valami tréfás hasonlatot.

Ezen a télen Wayne Lockwood valósággal hajszolta a pénzt. Bosszankodott, hogy a háború éppen most tört ki, amikor neki olyan kitűnő kilátásai vannak. Egy törékeny, virágsziromarcú, fiatal leányt mindennel el kell látni, mindazzal a szép és finom holmival, amit pénzen meg lehet vásárolni. Wayne édesanyja minden levelében a fia tervei iránt érdeklődött, féltette, hogy el kell mennie a háborúba, óva intette attól, hogy önként jelentkezzen és biztatta, hogy a háborúnak úgymint nemsokára vége lesz. Wayne édesanyja nem is sejtette, hogy a fiának esze ágában sincs bevonulni. Wayne minden reggel azzal a reménnyel ébredt, hogy ez az ütközet az utolsó lesz és akkor ő lelkifurdalás nélkül a földjének szentelheti életét.

„Ha ezen a nyáron véget ér a háború, akkor hét kövér esztendő következik az országban” — írta haza.

De a háború nem ért véget ezen a nyáron.

Wayne Lockwoodot bántotta a lelkiismeret, amióta a Szürke Pionírok tavaly júniusban elmentek a háborúba. Azóta más csapatok is útra keltek Prairie Rapidsból és a csapatokkal sok ismerős fiú. Wayne azzal nyugtatta meg háborgó lelkiismeretét, hogy azok nyugtalan vérű emberek, kalandvágyók, nem tudnak békességben élni. Nem olyan megfontoltak, higgadtak, józanok, amilyen ő és Henry Martin. Lám, Henry is itthon maradt gabonát termelni és birkát nevelni.

— Még egy kicsit várok, aztán majd meglátom — biztatta önmagát. — Nem akarok fejjel nekimenni a falnak, de nem akarok kibújni sem a kötelesség alól. Biztos, hogy nem fog sokáig tartani. Nemsokára vége lesz. De ha a hazának szüksége lesz rám, elmegyek.

Hogy az édesanyját megnyugtassa, azt írta neki: „Valószínűleg nem lesz rám szükség, hát ne aggódj értem, édesanyám. A birkáim gyönyörűen fejlődnek.”

Hanem az éneklésről már leszokott Wayne Lockwood. Bár Carlie Scott virágsziromarca állandóan ott lebegett a gondolataiban, dallamos hangját nem eresztette ki többé úgy, mint régen. Mert hogyan énekeljen valaki harci dalokat, amikor szerelem muzsikál a szívében? És hogyan énekeljen valaki szerelemről, ha ágyúdörgés és puskaropogás fojtja el a dal melódiáját?

HARMINCHARMADIK FEJEZET

Februárban a tél zordabbra fordult. Napokig havazott egyfolytában. Híre jött a Fort Donelson-i ütközetnek. A tizenkettesek hősiiesen viselkedtek. Jeanie szemében, ott fönt az északi prérin, ahol három gyermekével éledgél, Ambrose jelentette az egész tizenkettes regimentet.

Jeremiah azt írta Des Moines-ból, hogy olyan lelkesedést, amilyennel a város a Fort Donelson-i győzelem hírét fogadta, még soha életében nem látott. A képviselők sírva-nevetve borultak egymás nyakába.

Phoebe Lou is írt újra. Az élet nehéz volt, fárasztó. Azt írta, odahaza, a régi otthon fedele alatt, jobban bírma ezt az irtózatot aggodalmat. Ed a csapatával Új-Mexikóban jár. A barakk-kórház tele van sebesültekkel és betegekkel. Ő, Phoebe Lou, sokszor behunyja a szemét és befogja a fülét, hogy ne lássa a szegény katonák elgyötört arcát és ne hallja a nyöszörgésüket és azt képzei, hogy otthon ül a régi kemence mellett... Látja, amint papa felhúzza az öreg órát, érzi a sült krumpli szagát és hallja a lányok tréfálkozását.

— Nem tudja szegény, hogy már nincs okunk tréfálni idehaza sem.

Ez igaz volt. Nem volt okuk tréfálkozni. Sarah, Emily és Suzanne hármában éledgéltek. Suzanne sietett haza délben az iskolából, hogy segítsen Emilyenek. Senkinek sem volt kedve az énekkarba járni, így a szomszédok nem is igen jöttek össze, legfölbjebb olyankor, ha valami gyűjtéssel egybekötött jótékony célú előadást rendeztek.

Wayne Lockwood új kocsit vett és néha keresztülhajtott a mezőn és visszajövet Carlie Scott ült a kocsiján, prémmel szegett gallérban és kis muffját az állához szorítva. Igen, egészen olyan volt, mint a száműzött görög hercegnő, a chicagói képes újságban. Emily is varrt Suzanne-nak egy prémmel szegett gallért és muffot. A prém tulajdonképpen Emilyé volt, de Emily azt mondta, hogy Suzanne-nak nagyobb szüksége van rá. De hiába volt Suzanne gallérja csaknem olyan szép, mint Carlie Scotté, Wayne Lockwood őt sohasem hívta kocsikázni.

Aznap, amikor Henry hazahozta a városból a postát, Suzanne-nak is hozott levelet. De csak kívül volt Suzanne-nak címezve, belül egy másik boríték Carlie Scottnak szólt és egy cédulán arra kérte Wayne Suzanne-t, legyen szíves a mellékelt levelet átadni Carlie Scottnak.

A család ritkán látta Sabinát. Sabina reggeltől késő estig háborús munkával volt elfoglalva és ha nem volt a főhadiszálláson, akkor a katonák családrait látogatta sorra. Karján a kosár mindig tele volt mindenféle jóval.

— Úgy hasonlít papához, mint egy ikerborjú a párjához — mondta mama. — A világ minden terhét a vállára veszi.

Jeanie valahogy átvorgódte a telet, de nem akart hazajönni.

— Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát — mondta egyszer, mikor otthon járt látogatóban. — Magam választottam a sorsomat.

Maga látta el a három kicsit, az egyiket feltette a magas ágy tetejére, a másikat odakötözte az otthon készült székbe, a harmadikat, a három és fél éves Grazie-t pedig megbízta, hogy vigyázzon a testvérekéire addig, amíg ő kiment havat lapátolni, fát hasogatni, tehenet fejni. Jeanie, aki valaha bákirálynő volt a sárga selyemruhájában! De olykor, mikor George Wormsby, vagy valamelyik másik régi udvarlója arrafelé lovagolt és megállt egy kicsit, hogy segítsen neki, Jeanie elfelejtette, hogy az arcbőre vörösre durvult, hogy az ujjai kisebesedtek a fagytól, hogy szalmasárga haja rég nem látott kefét és éppen olyan vidáman forgatta a szemét és olyan jóízűen nevetett, mint leánykorában...

Emily és Suzanne már régóta tudták, mi volt az, amit Celia és Melinda olyan izgatottan súgtak mama fülébe a július negyedik ünnepségen. Most, február végén a fiatal asszonyok hazajöttek, hogy otthon várják meg az eljövendő nehéz órát. Azt mondták, hogy az anyósuk áldott jó asszony, de gyámoltalan, nem mer velük egyedül maradni. Azért hát megkérték Banninger papát, hozza haza őket. Mama nem félt semmitől.

Melinda rögtön nekiállt segíteni, de Celia most is óvta magát, kendőbe burkolózva ült a kemence mellett. Sarah dohogott egy kicsit a hátuk mögött, hogy csak Emilynek és Suzanne-nak gyűlik meg a baja velük, de a lányok keresztülláttak rajta. Jól tudták: mama olyan

büszke, mint egy páva, hogy a leányai az anyósuktól hazajöttek hozzá.

Az iskola olyan volt Suzanne-nak, mint az idő: unalmas, szürke, egyhangú. A gyermekek megérkeztek reggelenkint az iskolába, lerázták a havat a kabátjukról és a cipőjükről, az arcuk piros volt a pamutfőkötőben, a kezük olyan merev a hidegtől, hogy egy darabig nem bírták fogni a ceruzát. A vaskályha vörösen izzott a terem közepén, hat láb körzetben mindenki megsült a közelében, a többiek pedig megfagytak. A kis Norah azt mondta Suzanne néninek, hogy szeretné, ha a testének minden része ugyanazt érezné: ne égne az egyik fele és ne dideregne a másik.

Március jött aztán, csöndesen, türelmesen, megbízhatóan, akár egy ökör. A hó ismét eltorlaszolta az utakat. Négy láb magasan állt a hó és ott, ahol az erdő véget ért és a préri kezdődött, olyan magasra halmozódott, mint egy szénakazal.

Március harmadikán dr. Pierce kilovagolt a hófúvásba és segített a világra hozni Melinda ötkilós fiát. És bár Celia semmi jelét nem mutatta annak, hogy követni akarja Melinda példáját, hanem hűvösen és nyugodtan ült varrásával a kemence mellett, Sarah azt mondta, nem érdemes a doktornak visszamenni ebben a hófúvásban a városba, jobb lesz, ha mindjárt megvárja, amíg Celia gyermeke is megszületik. Mert ez csak makacsság Celiától, hogy úgy tesz, mintha őrá még nem kerülne a sor.

És Sarah-nak megint igaza volt, mert másnap Celiának is fia született. És Celia bágyadtan, de diadalmasan nevetett, mikor megmondták neki, hogy az ő fia egy negyed kilóval nehezebb, mint Melindáé.

A hónap közepén egy Prairie Rapids-beli fiatalember, aki Fort Donelsonnál megsebesült, hazajött betegszabadságra. Majd szétlépték, annyit hívták ebédre, vacsorára, éjszakára. Ő pedig mesélt cserébe. A demokraták száma, akik a kezétől estek el, napról napra nőtt. Mire Martinékhoz érkezett, már egész csapatra való ellenség hullott el a keze alatt.

A hónap vége felé megszűnt a havazás, de az idő száraz és hideg maradt. A táj mozdulatlanul pihent a márciusi szürke ég alatt. Sem

ember, sem állat nem mozdult, mintha a préri jéggé fagyott volna. Az iskolát is becsukták, mert a folyó jegén nem lehetett átkelni. Scotték négere egész nap lapátolta a havat. A két kis fekete gyerek is odajárt Suzanne-hoz az iskolába. Mamie fekete haját két varkocsba fonták és piros szalaggal kötötték meg a végét. Plunk ingecskéje pedig Mr. Scott finom ingeiből készült.

Mínthogy az élet annyira tele volt a háborúval, a tanítás minden napja hazafias nap volt. Nem múlt el egyetlen nap sem, hogy a tanulók hazafias dalokat ne énekeltek volna.

Március utolsó péntekjén előbb befejezték a tanítást. Suzanne Mel Mansonnal a városba készült, hogy a szombatot és vasárnapot Sabinával töltsse. Emily akarta mindenáron, hogy bemenjen, mert azt mondta, hogy Suzanne odahaza a pólyás babáktól nem tud aludni.

Suzanne már föltette a főkötőjét, magára kanyarította a gallérját és éppen a sárcipőjét akarta felhúzni, hogy mihelyt Mel Manson érte jön, azonnal indulhassanak, mikor egyszerre hallotta, hogy az ajtó nyílik. Felpillantott és legnagyobb meglepetésére Carlie Scott állt előtte.

A prémmel szegélyezett szürke gallért viselte, a hozzávaló muffot és álla alatt megkötött, szürke bársony főkötőt. Igazán olyan volt, mint egy sápadt kis hóvirág.

Suzanne felállt.

— Ó, azt hittem, hogy már elment — mondta Carlie Scott.

Furcsa. Mit keres Carlie Scott egyedül az iskolában? Tudja, hogy a gyerekek már elmentek, énekkar sincs. Sötét van és még hozzá azt hitte, hogy Suzanne már elment.

Carlie szemmel láthatólag zavarban volt. Valami nem úgy sikerült, mint ahogy remélte. Suzanne ösztönösen megérezte, hogy Carlie nem számított az ő jelenlétére. De végre is neki joga van itt lennie a saját osztályában.

A két fiatal lány farkasszemet nézett egymással. Szürke prémmel szegélyezett gallérjaikban most nagyon hasonlítottak egymáshoz. Mind a ketten zavarban voltak.

— Mel Mansont várom, hogy bemenjünk a városba — mondta ügyetlenül Suzanne.

— Itt fogja megvárni?

— Igen.

— Akkor hát... — Carlie Scott letette a muffját, mintha ő maga is itt akarna megvárni valakit. — Akkor hát kénytelen vagyok a diszkréciójához folyamodni és arra kérni, ne árulja el senkinek, hogy itt voltam. Megígéri, hogy nem árul el?

Suzanne szíve megdermedt a rémülettől és a fájdalomtól.

— Ha... ha úgy gondolja, hogy szükséges...

— Rendkívül fontos. — A leány szeme megvillant és Suzanne azt gondolta magában, hogy most nem olyan, mint egy kis hóvirág. — Megígéri?

— Megígérem.

— Becsületszávára?

Jeremiah vére felforrjt Suzanne ereiben.

— Ha én valamit megígérek — mondta nyugodtan —, az annyi, mintha a becsületszavamat adnám.

Carlie Scott nem felelt. Odament a fásládához, kényeskedőn leemelt egy-két hasábot és kivett a ládából egy zacskót. Suzanne arra gondolt, milyen furcsa, hogy ez a virággal hímzett zacskó egész délután ott volt a két fahasáb alatt, ott rejtőzködött, mint valami élőlény és senki se tudott róla.

— Valaki értem jön ide — mondta Carlie.

Suzanne-nal forogni kezdett az osztály. Forogni kezdtek a kopott padok, a kicsi ablakok, a hótorlaszok az ablakok mögött, a magas vaskályha és Carlie Scott fehér arca a fekete bársonyfőkötő keretében. Amint ott állt, érezte, hogy mondania kellene valamit. Jelét kellene adni, hogy hallotta, tudomásul vette ezt a vallomást.

— Wayne Lockwood?

Carlie röviden, ingerülten és kicsit gúnyosan fölnevetett:

— Ó, dehogy! Micsoda kérdés! Az jön, akit szeretek. A szüleim nem akarnak hozzáadni. Azt hitték, hogy örökre eltítottak kettőnket egymástól. De már rájöttek, hogy nem lehet. Odaát van a városban. Ide fog jönni és...

Mint mikor egy ágat megfeszítenek, aztán hirtelen eleresztik, olyan kimondhatatlan megkönnyebbülés fogta el Suzanne-t. De aztán

föleszmélt, mert Wayne jutott eszébe. Mit szólna Wayne, ha hallaná? Szegény, szegény Wayne!

Egy darabig zavartan hallgattak mind a ketten. Egyszerre lódobogás hallatszott. Carlie Scott odaugrott az ajtóhoz és sarkig kitárta.

Az ajtóból visszafordult, idegesen nevetett, sápadt arca kipirult.

— Megtarthatja magának a maga nagy darab, ünnepélyes farmerjét! Talán azt hiszi, nem találtam ki? Nem vagyok vak. Isten áldja meg!

Suzanne hosszú percekig állt mozdulatlanul, tekintetét az ajtóra szegezve, amely mögött Carlie eltűnt. Hallgatta a távolodó lódobogást.

Kábultan húzta fel a sárcipőjét s a kesztyűjét.

A szán csengő hangjára az ajtóhoz ment és kikiáltott:

— Meggondoltam, Mel! Nem megyek be a városba!

Nem, most képtelen lett volna Sabinához menni. Sabina olyan angyalian jó, egyébről sem beszélne, mint a beteg katonákról. Nem, hazamegy Emilyhez. Lefekszik korán és odabújjik egyetlen testvéréhez, aki tud hallgatni.

Szegény Wayne! Hogy odalesz, ha megtudja! Nagyon szerelmes lehetett Carlie-ba. Wayne, ha egyszer szeret valakit, nagyon szereti. Suzanne forró részvétet érzett iránta, de nem tudta, hogyan segíthetne rajta.

A hideg ma nem volt olyan csípős, mint az utóbbi napokban, de az égen megint fenyegető hófelhők gyülekeztek.

Suzanne felkapta batyuját és kisietett az udvarra. Alig lépett ki a kerítés ajtaján, lódobogást hallott. Visszanézett, Mr. Scott szánja csilingelt el mellette, a fekete Hig hajtotta.

Suzanne megrázkódott a hidegtől és az idegességtől. Miért kellett neki meglátnia, hogy Mr. Scott a lánya keresésére indul?

Az alacsonyan hömpölygő szürkésfehér felhőkről tekintete hirtelen valami más hömpölygő szürkéségre tévedt. Lent a földön is valami bolyhos szürkesség hömpölygött, hol tömörült, hol darabokra szakadozott, egészen úgy, mint a felhők az égen. Időbe telt, amíg Suzanne ráeszmélt, hogy az, amit a földön lát, Wayne birkanyája. A szán csengője megtévesztette őket, utána indultak. A birkák vakon

mennek a képzelt vezető után is. Suzanne kétségbeesetten nézett körül segítségért, egyszer-kétszer Henry nevét kiáltotta, de a hangja visszhangtalanul halt el a némaságban. Tudta, hogy hiábavaló erőpocsékolás kiáltozni. Mindenáron el kell mennie Wayne-hoz és megmondani neki, mekkora veszedelem fenyegeti a nyáját. Ez a legkevesebb, amit tehet érte. Ha nem tudja Wayne-t értesíteni, a birkák nekimennek a patak töredezett jegének és egy szálíg odavesznek. Nem, ezt nem szabad megengednie. Ha már Carlie-t elveszítette, legalább a birkái maradjanak meg!

Ide látszott Wayne cölöpkunyhója, de kéményéből nem szállt füst az ég felé, semmi mozgás, az életnek semmi jele a ház körül. Még csak egy ló vagy kutya sem ugrándozott körülötte. Néma volt a ház és elhagyatott.

Suzanne szaladni kezdett. Olykor térdig belesüppedt a már puhuló hóba. Olykor a megrepedezett jégtáblák éle véresre sebezte a lábát. De csak ment előre és le nem vette a szemét egy pillanatra sem a piszkosfehér hátakról, amelyek, mint felhők, hömpölyögtek előtte, mintha az ég és a préri egybeolvadt volna.

Hosszú szoknyájában nehezen tudott haladni. Eszébe jutott, hogy papa egyszer felolvasta a *Futár*ból, hogy egy fiatal hölgyet letartóztatnak, mert férfiruhában sétált az utcán. A fiatal hölgy azzal védekezett, hogy joga van olyan ruhát viselni, amilyen neki tetszik. Suzanne, Emily és papa a hölgy pártjára álltak, de mama azt mondta, hogy nőietlen dolog nadrágot viselni.

Nőietlen! Inkább okosabbak lennének a lányok a helyett, hogy nőiesek legyenek! Ha most nadrág volna rajta, könnyen keresztülvágná magát a hó és jég között. Ahogy elképzelte magát nadrágban, hangosan fölnevetett. De aznap nem is nevetett többet.

Rohamosan sötétedett, valami korai fekete sötétséggel. Az alacsony felhők egyre gyorsabban hömpölyögtek északnyugat felől. Alacsonyan hömpölyögtek a préri fölött, szinte forrtak és sziszegtek dühükben. Az óriás szabadjára engedte haragját, jéghideg szelet pöfékelt és havat prüszkölt. Lehajolt Suzanne Martinhoz, nevetve ölelte át karcsú alakját, megrázta őt és sötétségbe borította a nappalt, hogy ne láthassa az utat.

Suzanne hasztalan küzdött a megkergült rém ellen. A szürkésfehér nyáj nem volt messze tőle, hallotta a kolomp szavát, de aztán egyszerre eltűnt szeme elől. A sötétség és a vihar összefogott, hogy eltakarja. Csak megfeszített figyelemmel hallotta már a kolomp hangját. Most már nem volt más választása, mint megfordulni és hazamenni.

Hazamenni! — gondolta. A szemébe csapódó jeges eső elvakította. Kezét az arca elé kellett tartania, mert a hópelyhek szúrtak, mint a tűk. Egy bokor alá menekült, de a kopasz, szúrós gallyak semmi védelmet nem nyújtottak.

Ott állt Suzanne a jég- és hóvilág közepén. Soha még ilyen csontigvelőig ható hideget nem érzett. Mintha éles késsel csapkodták volna az arcát. Sírni tudott volna a fájdalomtól, de nem kapott lélegzetet. A prémgallér átázva tapadt a nyakához.

De már nem lehetek messze hazulról — biztatta magát —, már nemsokára hazaérek. Hiszen a prérinek minden talpalatnyi helyét ismerem. Az én világom ez. Itt a patak mentén szedtem vadszőlőleveleket, itt lovagoltam Queen hátán. A préri nem fordulhat ilyen gonoszul ellenem. A patak nem lehet ilyen kegyetlen hozzám. Ha valaki úgy szereti a természetet, ahogyan én szeretem, a természet nem lehet irgalmatlan hozzá.

Komoly veszedelemben forgok — mérlegelte higgadtan a helyzetet. — Nem szabad elveszítenem a fejemet. Nyugodtan kell gondolkoznom. Arra kell gondolnom, mit csinálna papa most az én helyemben? Percről percre rosszabb lesz és haza kell jutnom. Újabb szélroham arcába vágta a bokor gallyait. A tüskék össze-vissza karcolták az arcát, de a hideg már olyan érzéketlenné tette, hogy a karcolást nem érezte. Ez még rosszabb volt, mint amikor még a jégtűk belevágtak a húsába. A keze is megdermedt. Azt, amelyikben a batyut tartja, már egyáltalán nem is érzi.

Ha olykor egy-egy percre elcsendesült a szél, még hallotta a birkák kolompolását, de már nagyon gyöngén, nagyon távolról. A birkák legnagyobb része már bizonyára belefulladt a patakba.

S ekkor hirtelen világosság gyűlt az agyában. Tudta, hogy mit kell tennie. A patak mentén kell tovább menni. Lehet, hogy órákig fog

tartani a sötéttségben és a viharban, amíg kitapogatja az utat, de ha nem ezt a megoldást választja, akkor ő is, mint a birkák...

Most valami más neszt hallott, mintha a hó ropogna valakinek a lába alatt. Lószagot érzett. Kiegyenesedett és keze a sötétben egy ló sörényéhez ért. De a lovon ült valaki. Egy férfi hajolt föléje.

— Suzanne! Jóságos Isten, mit csinál maga itt?

Wayne Lockwood a birkáit keresvén a viharban, Suzanne-ba botlott.

— Ó, Wayne...

Wayne karjába vette és fölemelte a lovára, azután megfordult és a hó és jég között visszabotorkált a kunyhójához.

HARMINCNEGYEDIK FEJEZET

A félig megfagyott leányt Wayne leültette egy karosszékbe, nem közvetlenül a tűz mellé. Lehúzta a sárcipőjét, és a cipőjét, a lába aránylag nem sebesült meg annyira, mint a keze, mert a kezével tapogatózva kereste az utat.

Wayne szó nélkül tett-vett körülötte, egy lábosban hólét hozott be, azzal dörzsölte elszibbadt kezét, amelyben még most is görcsösen szorongatta a batyut, addig dörzsölte, amíg a dermedt ujjakban újra meg nem indult a vérkeringés. Suzanne szeméből könnyek peregtek alá, hasztalan igyekezett, nem bírta a könnyeit visszatartani. Wayne törülközőt hozott és gyöngéden felszárította a könnyeket és a hó nyomait Suzanne arcáról.

— Most már közelebb ülhet a tűzhöz — mondta és a székkal együtt a kemence közelébe vitte Suzanne-t.

Leoldozta fejről a főkötőt és a kendőt és kihámozta az átázott gallérból. Suzanne még mindig vacogott a hidegtől és a nedvességtől. Itt a tűz mellett megolvadt a ruhájára tapadt hó és jég és egész tócsa képződött körülötte a padlón.

— A ruháját is le kell vetnie — mondta Wayne, mintha ez volna a legtermészetesebb dolog a világon. — Majd keresek valamit, amibe belebújhat. A batyujában mi van?

— Ott csak... Sabinához készültem... Úgy volt, hogy nála töltöm az éjszakát.

— Értem. Hát vegye föl a hálóingét. — Odahozta neki a táskát, abból csurgott a megolvadt hó.

— Azt nem lehet, Wayne. Itt nem lehet...

— Vegye fel, ha mondom — parancsolt rá Wayne szinte ingerülten. Levette az ágyról a takarót. — Bújjon be az ágyba.

Suzanne csak állt ott, szorongatta kezében a batyut és még mindig vacogott. Wayne ráförmedt:

— Mire vár?

Hátat fordított Suzanne-nak, fát dobott a tűzre és Suzanne-nak háttal állva, vacsorához kezdett készülődni.

— Szóljon, ha lefeküdt. Akkor majd összeszedem a vizes holmiját — mondta röviden.

— Lefeküdtem — súgta Suzanne néhány perc múlva bátortalanul, a takaró alól.

Wayne fölszedte a vizes holmit a földről és megkérdezte Suzanne-tól, hogy fázik-e még?

— Egy kicsit.

De már nem tudta, hogy a hidegtől vagy az idegességtől vacog-e a foga.

A vizes ruhát Wayne fölakasztotta a tűzhely mellé száradni. Aztán nagy tányér levest hozott Suzanne-nak. A levesben vastag konzervhúsdarabok úsztak.

— Megfullad, ha így bebújik a takaró alá. Üljön föl — mondta Wayne szinte nyersen és segített Suzanne-nak felülni és a háta mögött eligazgatta a párnákat.

Suzanne megette a levest, azután evett egy darabka birkacombot hagymás krumplival és szárított babbal. Nagyon ízlett neki. Dermedt teste fölmelegedett és a vérkeringés újra megindult ereiben.

Wayne elvette a tányért. Egy pillanatra megállt az ágynál és lenézett Suzanne-ra.

— Most mondja meg, miért követte el ezt az örülséget?

— Láttam, hogy a birkái a patak felé szaladnak és nem bírtam volna elviselni, hogy a nyáját *is* elveszítse...

Kimondta, mielőtt ráeszmélt volna, hogy mit mond. Ez a kis szó: *is*, ártatlanul és mégis sokatmondóan szaladt ki a száján. Az embernek sokszor kiszalad a száján olyasmi, amit soha nem lett volna szabad kimondani.

De Wayne nem kérdezett semmit. Nem kérdezte, hogy mit jelent az *is*, csak állt ott az ágy mellett és nézett le Suzanne-ra, olyan arccal, mintha nem látná. Aztán hirtelen megfordult, visszament a tűzhöz, leült a kalikóval behúzott nagy székre és a tűzbe bámult. Suzanne leolvasta az arcáról, hogy hallotta azt a kis szót és tudja, mit jelent. Talán találkozott Carlie-val és az idegen férfival, mikor a városból jött haza. Vagy talán Mr. Scott-tal találkozott és talán a fekete Hig megkérdezte tőle, hogy nem látta-e Carlie kisasszonyt. Akárhogy volt, az kétségtelen, hogy Wayne mindent tudott. Suzanne leolvasta az arcáról és amit nem olvasott le, azt a fájdalmasan dobogó szíve súgta meg neki.

Sokáig, sokáig nézte Wayne-t. A szobában nem volt semmi nesz, csak a vihar zúgott odakint, mintha préri-farkasok ostromolnák a kunyhót. Aztán a jóleső meleg elbágyasztotta és megnyugodva elaludt.

Éjszaka egyszer hirtelen felriadt. Wayne még mindig ott ült a tűz előtt, fejét a kezébe támasztotta. Suzanne-nak megfájdult a szíve és minden idegszálával kívánta, bár meg tudná vigasztalni őt. Igen, Suzanne, ha rajta áll, még arra is képes lett volna, hogy visszahozza Carlie Scottot, olyan forrón kívánta, hogy Wayne boldog legyen. Mert Wayne persze most is Carlie-ra gondolt. Őerte fájt a szíve. Suzanne legalább meg volt erről győződve. Mert ugyan honnan tudhatta volna, hogy micsoda furcsa dolgok mennek végbe Wayne lelkében, micsoda örült, zavaros gondolatok kergetik egymást agyában. Riasztó kérdések, amelyekre nincs felelet.

— Ó, Suzanne — mondta magában —, mit csináljak? Megsebesültem és kiábrándultam. Beteg vagyok és szerencsétlen. És mindezekelőtt a büszkeségemen esett csorba. Nincs senkim, csak maga. Nincs más vágyam, mint az, hogy elmondhassak magának mindent.

Szeretném, ha megértene és megvigasztalna ... Én szeretem magát, Suzanne. Ugye, nem hiszi, hogy szeretem? Pedig maga az egyetlen valóság az életemben. Maga az a lány, aki a gyertyát viszi előttem és világít. Maga az esthajnali csillag, amely hazavezet. De hiába mondanám ezt el, úgysem értene meg és úgysem hinne nekem. Magának is van büszkesége ...

*

A kora hajnal szürkességében elcsendesedett a vihar és a fehér préri néma volt, mint egy halott. Wayne kora hajnalban hazavitte Suzanne-t és elmondta, hogy mi történt az éjszaka.

Sarah izgatott volt.

— És mi azt hittük, hogy biztonságban van Sabinánál! Ó, csak papa itthon volna! Az én leányaimhoz sohasem férhetett szó... Jeanie-nek talán több volt az udvarlója, mint más lánynak, talán egy kicsit kacérabb volt, mint a többi, de ezt... soha, soha!

Wayne ott állt, magasan kiegyenesedve és sötét arccal hallgatta ezt a sok beszédet.

— Sok olyan ember van, aki azt hiszi, hogy csukott ajtó mögött csak bűnös dolgok történhetnek — mondta éles hangon. — Nyugodt lehet, én is vigyázok a leánya hírnevére. Nem tűröm, hogy Suzanne-ről rosszat mondjanak. Ha én rá nem talállok és haza nem viszem, valószínűleg nem látta volna többé élve a leányát. Kénytelen voltam földél alá vinni, amilyen hamar csak lehetett. Nem volt más választásom. Vagy az életét, vagy a hírnevét kellett megmenteni. Gondját viseltem és most szerencsésen hazahoztam. — Felemelte a hangját: — Elhiszi vagy nem?

Sarah szempillája megrebbent és az ő hangja is élesen csattant:

— Igenis, elhiszem.

Wayne végigjártatta tekintetét a megszeppent gyülekezeten.

— Hát akkor ne beszéljünk többé róla!

Sarkon fordult és kiment. Alaposan bevágta maga mögött az ajtót.

— Fogadni mernék, ha Carlie Scott lett volna... — kezdte Melinda.

— Hallgass! — szólt rá Emily. — Törődj a magad dolgával.

HARMINCÖTÖDIK FEJEZET

Wayne birkái közül hatvan belefulladt a patakba, kilencvenkettőt a vihar pusztított el. Mindössze nyolcvankilenc maradt életben.

Jeremiah hazajött Des Moines-ből. Szép ezüstórát kapott ajándékba. Ez volt belevésve: „A haza egy kiváló polgárának, 1862.” Papa hangját elfojtotta a meghatottság, mikor erről a kitüntetésről beszámolt. Mégiscsak nagy dolog, hogy mindazok az előkelő ügyvédek, farmerek és üzletemberek ilyen tisztelettel viseltetnek ő-iránta.

Alig végeztek a vacsorával, Tom Bostwick és Sabina hajtottak be az udvarba. Mind kiszaladtak elébük.

— Rossz újság van, mama — mondta Sabina szelíden, mintha azt remélné, hogy a szelíd hang enyhíti a rossz hírt. — Ed Armitage meghalt. Új-Mexikóban, Pigeon Ranchnál lelőtték. Phoebe Lou hazajön a fiacskájával...

Mikor elmosogattak, Suzanne kisurrant a kedvenc helyére, leült egy jávorfatörzsre és elgondolkozott Phoebe Lou sorsán. Gondolatban átélte az esküvőjét. Mennyire szerette azt a fiút! Elhagyta érte a családját és elment vele a bizonytalanságba. És most nélküle jön haza.

Jó darabig ült ott és eltűnődött rajta, vajon mi lesz ezután? Phoebe Lou soha többé nem lesz boldog. Soha többé nem fog nevetni, pedig ha nevetett, olyan szép gödröcskék mosolyogtak az ajka sarkában. Új életet kell kezdenie Ed miatt és Ed nem lesz többé jelen ebben az új életben. Milyen furcsa is az élet!

Csakhamar híre jött, hogy a harmadik és a tizenkettedik regiment egy része elszánt küzdelembe keveredett Shiloh-nál.

Jeremiah Mr. Banningerrel és a többi apával átböngészte a harctéri tudósításokat és az elesettek névsorát. Mikor a B-hez meg az M-hez értek, alig mertek tovább olvasni. Tudták, hogy mama és a lányok milyen izgatottan várják őket vissza. Melinda, Celia, Jeanie mind reszkettek a férjükért.

Brown, A. E. megsebesült és meghalt.

Merryl George megsebesült.

Mourne George meghalt.

Whitten Thomas J. megsebesült, meghalt.

Hála Istennek, se Banninger, se Martin, se Willshire... Dehát a többiek? A Brown, a Mourne és a Whitten családok! Jeremiah nehéz szívvel lovagolt haza. Csak annak örült, hogy bátran nézhet mama és a lányok szemébe.

Június lett, mire Phoebe Lou, egyéves fiacskájával hazakerült. A gyermek arcát pirosra csípte a nagy amerikai pusztaságon száguldó szél.

Nem tudták pontosan, hogy mikor érkezik, Jeremiah nem is volt otthon, mikor megjött. Gyűlésen járt Prairie Rapidsban. Azt tárgyalták, mit lehetne tenni a távíró bevezetése érdekében.

— Nem értem, mire jó az, hogy az ember még előbb tudja meg a rossz hírt? — dohogott Sarah. — Jót úgyse hallunk soha.

Tom és Sabina hozták haza Phoebe Lout a kocsijukon. Sabina bevitte a babát, a világért nem adta volna oda senkinek. Leült vele mama székébe és hintáztatta a térdén.

Phoebe Lou hátravetette hosszú özvegyi fátylát, a testvérei megcsókolták és sírtak. Phoebe Lou nem sírt, száraz szemmel állt ott a nagy szobában, fekete ruhájában és tompa hangon mondta:

— Hát vége. Ott kellett őt hagynom. Ő volt számomra az élet, az én életemnek vége... Volt neki hibája, de csupa erő volt, csupa tettvágy, csupa móka és én senkit sem szerettem úgy, mint őt. Azt hiszem, ez az igazi házasság. És most elment.

— Neked legalább volt valakid — mondta Emily.

— Valaki, aki csak a tied volt — tette hozzá Suzanne.

— És itt van a baba — mondta Sabina és kebléhez szorította a gyermeket.

Mama előbb bement a hálósobájába, de már visszajött, az orra piros volt.

— Azt hiszem, végeredményben a férfiakat úgy kell venni, amint vannak. — Ezzel a kijelentésével Ed Armitage-nak szolgáltatott elégtételt. — Minden ember más. Az egyik ilyen, a másik olyan.

Júniusban jó hírek érkeztek. Corinthot kiürítették, Memphist átadták, Richmond megadta magát, a lázadók dicstelenül tovább vonultak Dél felé. A remény újra felébredt.

Wayne keményen dolgozott. Annyira el volt keseredve ezen a tavaszon, ki kellett fárasztania magát, hogy ne maradjon ideje a gondolkozásra. Égette a szégyen, hogy kudarcot vallott a lánynál, akit szeretett és a lelke mélyén már érezte, hogy csak egy út van számára, amely a békességhez vezet.

Furcsa volt, hogy Phoebe Lou otthon volt a kicsivel. Theodor korához képest hatalmas gyerek volt.

Todónak szólították és már otthonosan tipegett a házban és az udvarban.

— Egészen az apja! — mondta Sarah és arra gondolt, milyen más ez a gyerek, mint a vele egyidős, csendes kis Harry odaát Henryéknél.

Martinék híres vidámsága egy kicsit alábbhagyott. A lányok jókedve olykor ki-kitört, igaz, hogy amilyen hirtelen jött, olyan hirtelen el is szállt megint. Phineas, Rand, Alf és Ambrose élete még mindig veszedelemben forgott. Ed Armitage elesett. És Wayne Lockwoodot ezen a nyáron egyszer sem hallották énekelni. Nem csoda, hogy a tréfák elhallgattak és a nevetés elnémult.

Aztán megint július negyedike jött, üdvözlő beszédek, harangzúgás, katonai felvonulás, amelynek egy-két szabadságos katona volt a főszereplője, de titokban mindenki arra gondolt, vajon kin van a sor? Ki lesz a legközelebbi áldozat? Már tizenöt hónapja volt, hogy Ford Sumternél eldőrdült az első lövés. Ki tudja, talán a háború még ezen a nyáron sem ér véget?!

Egy augusztusi estén történt. A holdfény olyan vastagon és sárgán ült a völgy fölött, mint Sarah vaja odalent a kamra polcán; a fűzek ezüstösen csillogtak, olyan nagy volt a csend, hogy Suzanne a patak csobogását is hallotta az ajtóból, ahol állt.

Emily meggyújtotta a két lámpát, még mindig ideges volt, ha lámpát kellett gyújtania és az egész család figyelte a műveletet, amely valóságos szertartásszámba ment. Phoebe Lou Todót ringatta az ölében. Sarah leült a lámpa mellé rongyszőnyeget varrni. Jeremiah híreket olvasott fel az újságból, Sarah gúnyos megjegyzésekkel fűszerezte a felolvasást.

— Úgy hírlik, hogy Jeff Davis élete veszedelemben forog. Azt mondják, nem tudott elmenekülni Richmondból.

— Más: Gazdák! Friss vajra van szükségünk! Hozzatok rögtön. Hús centet fizetünk kilójáért.

— Na, Sarah Martin vajából ugyan nem esznek! Huszonöt centnél olcsóbban nem adom!

— Más: Új tíz lóerős gépet küldtek Nyugatra, hadiszállítási célokra.

— Istenkísértés! Tíz lóerő! Hát mire teremtette a jó Isten az ökröt?

— Más: Kirkwood kormányzónak ötezer húséges iowai legényre volna szüksége még aratás előtt.

Az államnak megint katonákra van szüksége. Fiatal fiúk életével kell etetni a szörnyeteget!

— Hallgassatok csak — mondta egyszerre Phoebe Lou —, azt hiszem, valami...

Suzanne az ajtóhoz támaszkodva, már előbb hallotta az este csöndjében, de nem szólt róla senkinek, mint egy drága kincset, megőrizte magának.

Wayne Lockwood, aki olyan régóta nem énekelt, most énekelve lovagolt haza a városból.

Mind a négyen kiszaladtak, hogy egy hangot se veszítsenek el. Suzanne mozdulatlanul állt és bámult bele az éjszakába.

Phoebe Lou áttette másik karjára az álmos Todót.

— Ez az új dal — mondta —, *A Múlt dala*. Ed is énekelte, mielőtt...

*

Wayne Lockwood hónapok óta nem érezte ilyen könnyűnek a szívét. Jelentkezett a hadseregnél és ezzel megnyugtatta a lelkiismeretét. Most már tisztán látja, mi a kötelessége. Tudta, hogy méltatlan volt hozzá az a szerelem.

Kieresztette a hangját, hálát adott a Mindenhatónak, hogy megmutatta neki az utat. A lélek csak akkor nyugszik meg, ha az ember híven teljesíti kötelességét. A kötelesség őt most a háborúba szólítja. De nem baj. Ha az ember a kötelességét becsületesen teljesíti, erősebb lesz. A Múlt dala az Erő dala is.

Martinék hallották a dalt az este csendjében. Hallották a mély, kellemes férfihangot, amely úgy tele volt érzéssel, lelkesedéssel, hogy a hallgatók minden idegszála megremegett tőle.

A holdfényben megszépült Sarah ráncos arca a szürkésvörös hajkorona alatt. Fiatal korára gondolt, arra az órára, amelyben először lépte át ennek a háznak a küszöbét. De szégyellte elérzékenyülését és zsörtölődött a lányokkal, hogy menjenek be a házba, mert megfáznak.

Jeremiah-nak megfájdult a szíve, míg a dalt hallgatta. Ó, Istenem, milyen szörnyű dolog is a háború! Dehát akármilyen nagy áldozatot követel is, a hazát meg kell menteni mindenáron. Semmi sem sok a hazáért, sem az ő élete, sem a fiaié, sem a leányaié, sem a gazdasága, a háza, a termés, mindent, mindent szó nélkül odaadna. A hazát meg kell menteni és akkor minden seb be fog gyógyulni. Ha az ember a jövőbe látna, ha látná Abraham Lincolnt az állam élén... Igen, egyszer valamikor, a jövőben az ország nagy és szabad lesz és az elszakadt részek újra egyesülnek. Jeremiah szemében a dal a Hit dala volt.

*

Emily sápadt volt a holdfényben. Kedves, csúnya, szeplős arcát az éneklő férfi felé fordította.

— Ó, Istenem — mondta magában —, ne engedd, hogy az élet elszaladjon mellettem... Ne engedd, hogy az életet és a szerelmet feláldozzam családomért. Én is szeretnék úgy élni, mint más lányok. Én is azt szeretném, ami más lányoknak örömet szerez. Ez nem lázadás, ez nem árulás, ez természetes. Nem akarok megöregedni a nélkül, hogy a szerelmet megismerjem! Nem akarok megöregedni és mindenről lemondani!... Én is ki akarom venni a részem az életből.

Emily szemében az évek dala a Vágy dala volt.

Phoebe Lou lenézett az ölében alvó gyermekre. A kis test elnehezedett karjában, az aranyos fürtök nedvesen tapadtak a gyermek homlokához. Phoebe Lou erősen magához szorította a

gyermeket. Todot Edtől kapta. Todó olyan, mint Ed volt. Mialatt az éneket hallgatta, Phoebe Lou szíve forró szeretettel telt meg a gyermek iránt és a szemébe könnyek szöktek. Föl fogja nevelni Todót, hogy derék ember váljék belőle. Vidám lesz és tevékeny, mint az apja volt. A városban fogja taníttatni. Phoebe Lou szemében a Múlt dala a Remény dala volt.

*

A dallamos hang elhalt és ők egyenkint beszállingóztak a házba, csak Suzanne maradt odakint. Elsétált a ház sarkáig és kezét lüktető nyakára szorította.

— Nem vagyok többé álmodozó gyermek — mondta magában.
— Nő vagyok. Szeretem őt és mindig szeretni fogom. Ő sohasem fogja megtudni.

Suzanne számára nem fért kétség hozzá, hogy a Múlt dala a Szerelem dala volt.

HARMINCHATODIK FEJEZET

„Kedves Anyám!

Gondolom, örülni fogsz, ha hírt kapsz tőlem, különösen most, amikor életem komoly fordulata előtt állok. Jelentkeztem katonának és azt hiszem, rövidesen indulok a háborúba. Tudom, hogy aggódol most értem, de azt hiszem, nem szeretnéd, ha fiad gyáván megfutamodnék. Sokat gondolkoztam a dolgon és arra a meggyőződésre jutottam, hogy nincs más választásom. Kötelességem bevonulni, hogy segítek megmenteni a hazát. Remélem, hogy mint jó honleány, helyesled elhatározásomat. Nem tudom, milyen sors vár hazánkra. A jövő sötét. De azt tudom, hogy inkább életemet vesztsem a haza védelmében, mintsem pusztulni lássam hazámat anélkül, hogy én megpróbáltam volna megtenni érte a magam részét. De ne essünk kétségbe. Reméljük, hogy ez a nagy erőfeszítés megszabadítja

hazánkat ellenségeinktől és a béke hajnalát derítjük sokat szenvedett országunk fölé.

Néhány hét múlva indulunk, de még nem tudom, hogy Dubuque felé-e vagy Des Moines felé. Ha majd tudni fogom, megírom.

És most, Édesanyám, isten áldjon! Ha mindnyájan megteesszük a kötelességünket, a jó Isten nem fog elhagyni minket.”

Így írt Wayne Lockwood. Egy szóval sem említette, hogy milyen érzelmi viharokon vergődött keresztül. Nem említette, hogy szerelmi csalódásának nagy része volt abban, hogy ráeszmélt kötelességére.

Száz fiatalember gyakorlatozott a hajdani vásártéren. Száz fiatal ember, akiknek az édesanyja, testvére, menyasszonya most hasmelegítőket szabott és hósapkákat kötött odahaza, meg ostoba kis szív alakú tűpárnákat varrt. Wayne Lockwood magasan, izmosan, karcsúan együtt gyakorlatozott kilencvenkilenc másik magas és karcsú fiatalemberrel.

Suzanne most kezdte meg a második tanítási évet az iskola cölöépületében. Még meleg nyári napok jártak, meleg és poros napok. A környéken ismét sok volt a kisgyerek.

Egy reggel Jeremiah bejött az istállóból, sapkáját gondosan a szegre akasztotta és megmosta a kezét, mert reggeli előtt voltak. Aztán így szólt az egybegyűlt családhoz:

— Horace Akin járt itt az előbb, s azt mondja, hogy a tartalékosoknak holnap indulniuk kell.

Suzanne egész nap, mialatt az iskolateremből kinézett az őszi égre és a krizantémumokra, amelyek fáradtan bóbiskoltak a szokatlan szeptemberi hőségben, s kinézett a legelésző nyájra, arra gondolt, milyen lesz az élet, ha Wayne Lockwood elmegy. Mialatt a gyerekek egyhangú darálását hallgatta, folytonosan Wayne-ra gondolt.

— Mondd el az egyszeregyet, Norah!

— Egyszer egy az egy, kétszer egy az kettő, háromszor egy az három... (Ó, az az éjszaka, Wayne kunyhójában! Igen, az közelebb hozta őket egymáshoz, de talán el is távolította őket egymástól. Mi volt az, ami egymáshoz sodorta őket? És mi volt az, ami közéjük állt?)

— Mondd el az egyszerűhármát, Lavinia.

— Egyszer három az három, kétszer három az hat, háromszor három az... nyolc...

— Nem jól mondtad, Lavinia.

Pedagógiai lelkiismeretessége azért nem hagyta el egészen. Ha most már tisztában volt is azzal, hogy soha semmit sem jelenthet Wayne számára, érezte, hogy innen az ablakból végignézni az ösvényen, tudni, hogy az út végén ott az ő háza, tudni, hogy néha belovagol az udvarba: mindez jobb volt, mint a tudat, hogy a háborúba kell mennie.

A délután hosszúra nyúlt. Mac Buffeyből olvastak.

— Ez a mese arra tanít minket, hogy inkább el kell viselnünk a bajt, mintsem hogy vétsünk a becsület és az igazság ellen!

Előbb szótagolva olvasták, aztán leírták. Suzanne megpróbálta rábeszélni Lavinia Mansont, hogy ne a bal kezével írjon. De közben arra gondolt: miért ne írhatna a gyermek a bal kezével, mikor éppen úgy tud vele írni, mint a többi a jobb kezével?

Szaladt az idő. Közelebb hozta a holnapot. Szaladt az idő, vitte tovább az öreg óra mutatóját és köveket hengerített az ember szívére.

— Van holnap iskola, Martin kisasszony kérem?

— Van.

— A kisasszony nem megy a vonathoz a katonákat kikísérni?

— Nem.

— Miért nem megy, Martin kisasszony? (Igen, miért nem megy, Suzanne?) Mikor a Szürke Pionírok elmentek, akkor a kisasszony is kint volt az állomáson.

— Igen, ott voltam.

Apja éppen akkor érkezett haza a városból, mikor Suzanne hazament. Útközben beszólt Wayne-hoz és meghívta vacsorára. De Wayne azt mondta, hogy vacsorára nem jöhet, mert dolga van, legfeljebb később vacsora után néz majd át egy percre.

A vacsoránál ma este csak Todo beszélt.

Elmosogattak. Kovászt tettek a kenyérsütéshez. Sonkát szeleteltek. Hiába, az élet apróságokból tevődik össze.

Már mindennel elkészültek, mikor lódobogást hallottak az udvar felől. Valamennyien várva várták ezt a hangot.

Mind a két szénolajlámpát meggyújtották és még két gyertyát is gyújtottak. A világítás így sem volt tökéletes. Emilynek össze kellett ráncolnia a homlokát, hogy jobban lássa az apró öltéseket, amelyekkel Todo ruhácskáját hímezte. Jeremiah a karosszékében ült és hangosan olvasta fel a háborús híreket. Sarah idegesen varrogatta vég nélküli rongy szőnyegét.

Phoebe Lou lábujjhegyen fölment a hálósobába, hogy megnézzze, elaludt-e Todo.

Suzanne valami ürüggyel kilópozott, hogy ő hallja meg elsőnek a lódobogást. Hát végre megérkezett! Suzanne nyakára szorította a kezét, mint mindig, ha izgatott volt. Őt a sötétben nem lehetett látni, de a nagszobából annyi világosság szűrődött ki, hogy ő tisztán látta Wayne-t. Egyenruhában volt. Leszállt lováról, megkötözte, aztán a főbejárat felé került. Suzanne is odalopódzott, az ajtóhoz, de nem ment be.

Mikor a lépéseket hallotta, Jeremiah letette kezéből az újságot. Phoebe Lou előkerült a hálósobából. Wayne ott állt az ajtóban, katonaruhában.

Ó, Istenem, milyen szép, milyen előkelő, milyen bátor vitéz! Mindenkinék a tekintete rajta függött és mindenkinék a tekintetéből bámulatot, elismerést olvashatott ki.

— Üljön le, Wayne.

— Köszönöm, nem maradhatok, még sok dolgom van ma este. Csak azért jöttem, hogy elbúcsúzzam.

— Nem segíthetünk valamiben?

Nem, nem segíthettek semmiben. Horace Akin megvette a birkanyáját és Wallace Akin megkapja a gabona felét, ha learatja. Mel Mansonra bízta az ökröket és a két kocsit. Csak még valami volna. Ha szabadna megkérnie, hogy valaki gondját viselje az öreg Snide-nek.

— Ó majd én — ajánlkozott Emily —, nagyon szívesen.

— Köszönöm szépen, Emily, nagyon hálás leszek érte. Jó érzés lesz tudni, hogy szegény öreg lovam itt van maguknál. — De mert ez érzelmösen hangzott, elszégyellte magát és hozzátette:

— Akinék természetesen csak akkor fognak törődni a földdel, ha a háború tavaszig nem ér véget, ami nem valószínű. — Kisfiúsan elmosolyodott. — Attól félek, hogy már útközben fogok velük találkozni. A többiek visszajönnek a háborúból, mikor én menni akarok... Igen és azt akarom mondani, ha esetleg állatokat akarnak ott legeltetni, vagy talán a szomszédok, csak tessék. A föld nem szalad el, megvár engem, amíg visszajövök. És ha nem jönnek vissza... — a szó ott maradt a levegőben, mint a mély hangú harang szava.

Meg se kísérelte befejezni a mondatot. Jeremiah különben is közbevágott:

— Ugyan, fiam! Tavaszra itthon leszel. Fogadást merek ajánlani. Zavartan és meghatottan álltak körül Wayne-t.

Sarah ajka remegett egy kicsit, mikor megkérdezte:

— Hány óraker indul a vonat?

— Magának legalább indiánoktól nem kell félnie — mondta Phoebe Lou, inkább maga elé álmodozva.

Emily sápadt volt a lámpafényben, a szeplők mint sötét púder szórták tele az arcát.

Suzanne még mindig ott állt a sötétben. A kezét görcsösen ökölbe szorította. Nem szabad elárulnia magát.

— Én kint leszek a vonathálónál, de az asszony népi azt mondja, hogy ők nem tudnak kijönni. Elég volt a katona-búcsúztatásból.

— Igen. — Wayne nevetni próbált. — A pályaudvaron mindig nagyon feszült a hangulat. Akkor hát...

Sarah felé fordult, a kezét nyújtotta.

— Isten áldja meg, Wayne.

Hát ez az. Így kell búcsúzni Wayne-től és az élettől, a szerelemtől, az álmoktól és...

Kezet fogott Sarah-val. Sarah a másik kezét remegő ajka elé szorította. Phoebe Lou nem is próbálta visszafojtani könnyeit.

Emily fehér volt, mint a lepedő. Lesütötte a szemét, hogy ne olvassák ki belőle a sóvárgást. Wayne most Suzanne felé fordult, aki ott állt a sötétben. De ővele nem fogott kezet. Csak állt ott, egyenesen, magasan és nézett le Suzanne-ra.

És Suzanne, a két kezét összefonva háta mögött, nagyon nyugodtan azt mondta:

— Én majd kint leszek az úton és integetek magának, mikor a vonat arra megy.

Wayne elment.

Suzanne örült másnap reggel, hogy nem kell bemennie a városba. Végigment a fűvel benőtt ösvényen, a kiskapun keresztül, föl az iskolába. Milyen valószínűtlen, milyen furcsa ez a mai nap. A nap süttött és mégis hűvös volt. A madarak énekeltek és nem hallatszott az énekük. Őszi rózsák, dália és elkésett margitvirágok nyíltak az út mentén, de valahogy nem voltak szépek. Wayne Lockwood minden dallamot és szépséget elvitt magával.

Suzanne elgondolkozva haladt végig az iskolához vezető ösvényen, amelyen már annyi sok láb taposta le a fűvet. A vén iskolának ez volt a tizedik esztendeje. Papa azt mondta, hogy nemsokára újat fognak építeni, szép, komoly épületet, fehérre meszelve, zöld zsalukkal... Tegnap még örült, ha erre gondolt. Ma nem érdekelte se ez, se más. Egy vadgalamb turbékolt fájdalmasan. Igen, igaz az, hogy a vadgalamb bűgását csak akkor hallja meg az ember, ha szomorú. Ha szomorú az ember, akkor a vadgalamb hangja fájdalmas húrt érint a szívében, mintha az az elnyújtott, szomorú hang egyenesen az ő szívéhez szólna.

Suzanne arra gondolt, mi lenne, hogy lenne, ha Wayne szeretné őt? Könnyebb, vagy nehezebb lenne-e a válasz? Mire jó ezen tépelődni? A tényekkel kell szembenézni, mint papa szokta mondani. Wayne nem az övé és neki szembe kell néznie ezzel a szomorú ténnyel.

Csak öt gyermek jött el ma az iskolába, a legkisebbek, köztük Norah is. A többi mind bement a szüleivel a városba. A katonák búcsúztatása volt ennek az évnek állandó szórakozása.

Suzanne tekintete folytonosan az ablakon túl járt. A vonat még mindig csak Sturgis Fallsig vezetett, nem messzebb. A háború sok mindenféle haladásnak útját állta.

— Most kimegyünk a töltés alá — mondta a gyerekeknek Suzanne —, megvárjuk, amíg a vonat elviszi a katonákat.

A gyermekek boldog izgalomban készülődtek. Milyen érdekes a háború!

A háborúban az ember óra alatt kimehet az iskolából és nézheti a katonavonatot!

Táncolva, ugrándozva szaladtak végig az ösvényen, útközben vörös préri-liliomot, fehér margitvirágot és vöröseskék csillagvirágot téptek.

— Nézd, Suzanne, a zászló színei!

Bent az iskolában Miss Martinnak hívták, idekint egyszerűen Suzanne-nak.

— Be szabad dobni a katonáknak a vonat ablakán, Suzanne?

— Igen.

— Örülni fognak neki, Suzanne?

— Igen. Azt hiszem, igen.

Ó, miért olyan bonyolult az életben minden. Mikor az ember olyan kicsi, mint ezek a gyerekek, az élet boldog és vidám. És ha az ember megnő, akkor az élet szomorú lesz.

Jött már a vonat, a füstje fehér felhőkben kanyargott a messzeségben. A gyermekek visítottak boldog elragadtatásukban, dobásra készen tartották kezükben a virágokat.

— Vigyázni, gyerekek! A vonat olyan sebesen jön, hogy a szele is veszedelmes.

Már látszottak az alacsony teherkocsik, a sötét egyenruhákkal. Zöld gallyak díszítették a vonatot. A mozdonyvezető sípja élesen hasított bele a reggel csendjébe. Norah leejtette kezéből a virágait és apró kezével befogta a fülét.

De mi az? A vonat lassít. Mi történt?

— Nézd, Suzanne, megáll!

A gyermekek sikoltoztak izgalmukban.

Az utolsó kocsiból Wayne Lockwood ugrott le. A kavics nyikorgott lába alatt. Egyenesen a kis csoport felé sietett. És most egyszerre karjába ölelte Suzanne-t, magához szorította és egy hosszú pillanatra a szája rátapadt az övére, mialatt a vonat fűtyült, a füst sűrűn kanyargott és a többi katona a vonaton lelkesen tapsolt.

— Isten áldjon meg!

Semmi több, csak ennyi: Isten áldjon meg. Eleresztette Suzanne-t és már föl is ugrott a vonatra újra. Segítő kezek nyúltak feléje, felhúzták a kocsiba. Harang szólt, a vonat füttye visított, a füst szállt, szállt. A vonat teljes sebességgel megindult. A katonák a teherszállító kocsikba helyezett padokon ültek és Suzanne-nak úgy tetszett, hogy száz meg száz sapkával integettek. Wayne ott állt a sok kék kabátos fiatal legény és a sok zöld gally között, egyenesen állt, mosolygott, kezében magasra tartotta kék sapkáját és a reggeli napfény megcsilant szőke haján.

A gyermekek nem tudtak hova lenni az izgalomtól. A vonat megállt! Ilyen csodát! Csók, búcsú, szerelem és háború nem fontos. Az a fontos, hogy a vonat megállt az iskola alatt.

Közrefogták Suzanne-t.

— Suzanne, azelőtt is megállt itt a vonat?

— Suzanne, én tudom, hogy egyszer megállt itt Mr. Scott kedvéért és akkor mama azt mondta, hogy nem áll meg akárkinek, csak Scottéknak. De most mégis megállt!

— Wayne Lockwood kedvéért állt meg a vonat?

— Mit gondolsz, Suzanne, ő kérte, hogy álljon meg?

— Azért állt meg, hogy tőled elbúcsúzzon?

És aztán egy új, egy soha nem hallott kérdés:

— Azért állt meg, Suzanne, mert Wayne a te szerelmesed?

— Igen. Azért.

Suzanne a torkára szorította a kezét és sírt. Boldog könnyeket sírt. Boldog és szomorú könnyeket. A könnyek égették és elfátyolozták a szemét, kétségbeesetten akarta letörölni őket, hogy ameddig lehet, láthassa még azt a karcsú alakot.

— Igen. Wayne az én szerelmesem.

HARMINCHETEDIK FEJEZET

Az egész környék tudta, hogy a vonat megállt az iskola alatt. De senki sem tudta, hogy miért. Wayne Lockwood felhasználta a pillanatnyi megállást. Leugrott a vonatról és megcsókolta Suzanne Martint. A gyerekek azt mondják, hogy megcsókolta. Nem mintha ez jelentene valamit. A katonáknak, ha háborúba mennek, joguk van minden lányt megcsókolni.

Norah, Henryék hatéves kislánya mesélte el az egész esetet délután Emilynek.

Emily éppen a keményített alsószoknyákat szedte le a kötélről és majdnem elejtette az egész csomót. Azután hirtelen megfordult, beszaladt a házba, lecsapta a nappalszoba asztalára az alsószoknyákat és felmászott a hálószobába.

Itt találta őt Suzanne, mikor hazajött az iskolából. Megrémült, mikor görcsös zokogását hallotta és lábujjhegyen lépett oda az ágyhoz.

— Emily, az Istenért, mi baj?

Emily fölegyenesedett.

— Jaj, de megijesztettél, Suzanne. Már itthon vagy?

— Mi... mi az?

— Semmi.

Emily megdörzsölte az arcát, mintha minden szeplőt és minden áruló érzést le akarna törölni róla.

— De igen. Van valami. Ne mondd, hogy semmi.

— Csacsi. Egyszer nekem is szabad sírni.

Suzanne átölelte a nényjét.

— Emily, az Istenért, Wayne miatt?

— Ugyan eredj! Megőriktél?

— Miért nem vagy őszinte hozzám?

— Hát, ha tudni akarod, azért sírok, mert Abraham Lincolnnak szemölcs van az arcán...

Egymásra néztek, összeölelkeztek és a könnyeiken keresztül nevettek.

A következő napok alatt Suzanne egy külön világban élt, ahova a többiek nem tudták követni. Az ajtó, amelyen keresztül olyan sokszor pillantott bele az álmok birodalmába, sarkig kitárult előtte. Ha most megint elhajítaná a kulcsot, azért hajítaná el, mert már nincs rá szüksége. Minek kulcs egy olyan ajtónak, amelyik soha sincs bezárva? Mindaz, amiről álmodott és amire vágyott, valóra válik, ha Wayne hazajön.

Ha Wayne hazajön!

Ha Wayne hazajön, akkor a mennyország nem lesz többé odafönt a felhők mögött. A mennyország akkor idelent lesz a prérin.

„— És ha nem jövök vissza...”

Úgy hangzott ez, mint egy mély hangú harang szava, Suzanne szívének csendjében. Egész délután ezt hallotta, mialatt a gyerekek a leckét darálták. Olykor egészen gyöngén és messziről hallotta, mint a harang szavát akkor, amikor az első harang került a telepre és a telepesek felváltva egész éjszaka húzták.

„És ha nem jövök vissza...”

Nagyon sok volt a dolog mostanában. Sarah és Emily rengeteg pudingot, piskótát sütöttek és rengeteg lekvárt főztek a kórháznak, amelyeknek Sabina volt a felügyelője. Jeremiah szünet nélkül ide-oda utazott a telep és a város között.

Már megint új csapat indult Sturgis Fallsból és egy másik Prairie Rapidsból és még kettő az ország más részeiből. Olykor, mikor Jeremiah erről beszélt, Suzanne-nak feltűnt, hogy Henry arca olyan különös kifejezést ölt, mintha beszélni szeretne valamiről, ami a lelkét nyomja. De Henry sohasem beszélt. Visszatért a munkájához, csendesebb és szótlanabb volt, mint valaha. Napkeltétől napnyugtáig megállás nélkül dolgozott.

Minthogy olyan sok volt a munka, a Martin család ezen az őszen először fogadott cselédet, hogy segítsen a gabona betakarításánál.

Aztán Suzanne levelet kapott Wayne-től. Mikor Jeremiah hazahozta a levelet a postáról és Suzanne meglátta rajta a feladó és az ő nevét, az erős, biztos kéz vonásaival, az a bolond gondolata támadt, hogy már ez is boldogság és ez is elég: levelet kapni Wayne-től,

tekintet nélkül arra, hogy mi van a levélben. Az sem lenne baj, ha így, kibontatlanul kellene eltennie a kézimunka korsarába, akkor is megnyugvást és boldogságot merítene a levél pusztá jelenlétéből.

Aztán felbontotta a levelet. Nem volt szerelmes levél. Legalábbis felületes olvasó nem olvasott volna ki szerelmet belőle. De Suzanne tudott a sorok között olvasni és kiolvasta belőle azt is, amit Wayne nem írt bele. Ő tudta, mit jelent ez a mondat: „Annyi mindent szeretnék mondani magának, Suzanne . . . Annyi mindent, hogy attól félek, ha rákerülne a sor, semmit se tudnék mondani.”

Suzanne ismerte ezt az érzést. De annyi minden van a világon, amit nem is szükséges elmondani. Elég, ha érzi az ember. Nem fontos, hogy elmondja.

A családtagoknak, hála Istennek semmi bajuk nem történt. Phineas és a két Banninger szerencsésen megúszták a metamorai nagy ütközetet is és Ambrose megmenekült a corinthetai csatából, amelyben seregének több mint háromnegyed része megsebesült.

Scotték teljesen visszavonultan éltek. Mrs. Scott már vásárolni se járt be a városba. A jótékony célú előadásokra se ment el. A fekete Hig kísérte reggelenkint iskolába Mamie-t és Plunkot. Egyszer Suzanne nem tudott ellentállni a kísértésnek és szegyenkezve bár, de megkérdezte a gyerekektől, hogy mit tudnak Miss Carlie-ről.

A gyerekek riadtan néztek rá és nem tudtak mit felelni. Suzanne megbánta kíváncsiságát. Végre is, mit érdekli őt most már Carlie Scott, mikor azt a levelet itt hordja a kebelében?

Kora tavasszal, mielőtt a tavaszi munkák megkezdődtek, senki sem csodálkozott rajta, hogy Scotték elköltöztek Dubuque-be. Horace Akin vásárolta meg a tanyájukat.

Suzanne őszintén sajnálta, hogy a két kedves kis néger gyerek kimaradt az iskolából. Ünnepelesen elbúcsúztatta őket és a két legjobb ceruzáját nekik ajándékozta.

A napok múltak váltakozva, örömben és szomorúságban. Hol örültek a győzelemnek, hol búsultak a vereségen. Valahányszor győzelem híre érkezett, díszvacsorákat tartottak, szónoklatokat, tűzijátékokat rendeztek és whiskyt ittak. A whisky elnyomta a csüggedést és ébren tartotta a reményt. A hadifoglyokat kicserélték, a

sebesültek és a betegek hazajöttek. Sokan közülük meggyógyultak és visszamentek a frontra.

Jeremiah befogta a kis Norah-t, hogy olvassa a háborús híreket, mert bár a gyermek természetesen nem érthette még a háborút és a politikát, Jeremiah azt mondta: legalább fogalma lesz arról, ami a világban történik. Suzanne olykor hallotta, amint apja türelmesen magyarázta unokájának, hogy mit jelent az „átkaroló” mozdulat és mit jelent a „stratégia”.

Wayne írt néha Suzanne-nak, vagy Jeremiah-nak. Sohasem mulasztotta el megjegyezni, hogy a hírek nemcsak Suzanne-nak szólnak, hanem minden régi jó ismerősnek. A harmincegyes csapat Mississippiben vesztegelt. Karácsony után részt vettek egy ütközetben. Januárban tovább meneteltek mocsaras vidékeken keresztül, az ellenség hadállása felé.

Késő tavaszra Horace Akinék kényelmesen elhelyezkedtek a Scotték szép házában. Valahányszor Sarah átment hozzájuk, mindig elfogta a keserűség. Legjobban a szép fedett lépcsőt irigyelte és szidta a maguk nyitott padlásfölgéjüket.

— Nem baj, mama — vigasztalta Jeremiah —, megígérem neked, hogy egyszer még aranylépcsőn fogsz járni, csak ne türelmetlenkedj!

De Sarah-nak nem volt kedve tréfálni. Jeremiah látván, hogy mama el van keseredve, komolyan vigasztalta:

— Ha a háborúnak vége lesz, majd gondolkozunk róla.

— Ha a háborúnak vége lesz...! Ez a mondat úgy futott keresztül a mindennapi beszélgetés egyhangúságán, mint az a vörös csík Sarah szürke rongyszőnyegén.

Mire a háborúnak vége lett, a leányok már majdnem mind a saját szép úri otthonukban laktak, Sarah és Jeremiah pedig életük végéig ott maradtak a régi cölöpházban.

Harminc esztendeje volt már, hogy felépült a ház. Minden évben javították, foltozgatták, újra meszelték, kátránnyal borították, mint egy öreg csónakot, amelyet érdemes foltozgatni, mert megállja a helyét a tengeren. Harminc éven keresztül a ház paradicsoma volt gyermekeinek és gyermekei családjainak, barátoknak, szomszédoknak, papoknak, politikusoknak és csavargóknak, ahogy Sarah

gúnyosan szokta mondani. Kalikófüggönyeivel, a régi Szent Tamás-órával, a vadpulykatoll legyezőkkel kényelmes, meleg öreg ház volt, ha viharvert is. Keményen, becsületesen állt a helyén, esőben, hóviharban, üvöltő szelek közepette, amelyek végigszáguldottak az északi prérin — olyan keményen és olyan becsületesen, mint az az ember, aki a maga kezével vágta ki az első fát, amellyel a ház alapjait megvetette.

De egyelőre még 1863-at írtak. Nagy volt a drágaság és kevés az élelem. A kávénak kilója két dollárra szökött fel. Csak Sabina, Melinda és Celia engedhették meg maguknak azt a fényűzést, hogy kávéat igyanak. Sarah és a három leány odahaza mindenféle pótlékot próbált kávé helyett, babot és pirított cukrot és pirított cukorral barnított darált krumplit.

Jeanie a három gyermekével odafönt az északi prérin, meleg vizet ivott kávé helyett. A kalikó métere hetvenöt cent volt és Tom azt mondta, még följebb fog menni az ára. Sabina tehát takarékoságból három véget vásárolt és csakugyan, egy hónap múlva egy dollárra szökött fel az ára.

Az arany és az ezüst eltűnt a forgalomból. Egy- és kétdolláros papírpénz járta. A bankok kis tíz-, tizenöt, huszonöt és ötvencentes papírpénzt nyomattak.

Jeremiah tudta, hogy Cady Bedson Prairie Rapidsban aranyat gyűjt. Addig akarta tartani az aranyat, amíg három dollárra nem megy fel az árfolyama és csak akkor eladni. Mikor Jeremiah azt mondta Tom Bostwicknak, hogy ez hazafiatlanság, Tom nem felelt semmit, amiből Jeremiah arra következtetett, hogy veje ugyanazt cselekszi.

De bármennyire elnehezedett az idők járása a telepesek fölött, senki sem volt annyira szegény, hogy ne küldött volna időnkint egy-egy ládát a katonáknak. Ruhaneműt, ágyneműt, élelmiszert, gyümölcskonzervet.

Harriet nénitől azonban nem érkezett több csomag. Sem ő, sem a leányai nem törődtek az öltözködéssel és a háborús hangulat feszültségében alig is írtak. Csak hébe-hóba kaptak hírt tőlük. Harriet néni egy hadikórházban dolgozott.

Emily tehát, sok egyéb dolga mellett örökösen mosott és vasalt, kifordította és átalakította a régi ruhákat. A piros üvegcseresznyéket Lucy kalapjára tette; gőz és egy kés segítségével felgöndörítette Suzanne szerény kék tollait, átalakította Phoebe Lou fekete özvegyi ruháját, hogy csinosabb legyen, diólével megfestett Norah kötényeit és ha Melindának, vagy Celiának, Sabinának vagy Jeanine-nek ruhára volt szüksége, nekik is készséggel segített és soha nem jutott eszébe, hogy amióta testvérei férjhez mentek, már nem az ő kötelessége volna, hogy gondoskodik róluk.

Június utolsó napján Suzanne megint levelet kapott Wayne-tól. Wicksburgból írta, Louisianából. Május tizennegyedikén elfoglalták Jackson, Black Rivernél megint ütközet volt és tizennyolcadikán érkeztek Wicksburg alá.

„Kirkwood kormányzó járt itt tegnap — írta Wayne —, elbeszélgetett velünk és azt mondta, hogy több nőt látott a gabonaföldeken dolgozni, mint valaha. Ha ez igaz, akkor az idén még nem kell éhezniünk. Remélem, hogy neked nem kell a földeken dolgoznod, Suzanne? De ha mégis, ez egy okkal több, hogy lelkesen forgassam a puskát és a bajonettet.”

O, Wayne! Már tudom, hogy mit akarsz nekem mondani, ha hazajössz!

A levél ezekkel a szavakkal végződött: „Ha Wicksburg negyedikéig nem adja meg magát, hadiparancs nélkül is nekimegyünk.”

Ma volt negyedike. A völgy lakói kirándulást rendeztek a vásártérre. Az asszonyok között akadt ugyan néhány gyászfátyolos, de azért több volt a fehér, a piros és a kék ruha. Műsor is volt, katonazene és hazafias dalokat énekeltek.

Ebéd után néhány felnőtt ott üldögélt a deszkaasztaloknál, mikor Cady Bedson olyan sebesen robogott be, hogy mindenki feléje fordult. Rögtön tudták, hogy valami fontos mondanivalója lehet.

— Wicksburg elesett! — mondta. Száguldva tette meg az utat Prairie Rapidstól idáig. Mint futó préri-tűz, terjedt el a hír. Wicksburg elesett!

— Milyen feltételekkel?

Cady Bedson nem tudta. Az emberek egész délután csendes csoportokban ültek együtt. Apák, anyák, testvérek, szerelmesek. Győzelem. De mi a győzelem ára?

Csak Wayne-nak ne történt volna semmi baja! Édes jó Istenem, engedd, hogy Wayne-nak ne legyen semmi baja!

HARMINCNYOLCADIK FEJEZET

Wayne-nak nem történt semmi baja. Lands Jacob megsebesült. Lidermann Cornelius elesett. Lush Charles megsebesült. De Lockwood neve nem szerepelt a névsorban. Suzanne azt gondolta magában: Isten irgalmas volt hozzá. De Landsékhoz és Lidermannékhoz és Lushékhoz nem volt irgalmas? Hogy van ez? Nemcsak az én Istenem, az övéké is. És megborzongott a gondolatra, hogy filozófiával ezt nem lehet elintézni. A „hármásoknak” tizennégy embere megsebesült a gerilla-harcokban, mielőtt Wicksburg alatt Grant tábornokhoz csatlakoztak. De sem Phineas, sem Rand, sem Alf nem volt a sebesültek között. A hónap végén azonban hírt kaptak, hogy Johnsonnál újabb ütközet volt. A veszteséglista száztizennégy sebesültről, halottról és eltűntről adott hírt. És ezúttal Phineas neve is szerepelt a listában.

Martin Phineas megsebesült. Sokáig tartott, amíg többet is sikerült megtudniok. Szörnyű bizonytalanságban éltek, amíg meg nem kapták a megnyugtató hírt, hogy csak a kezén sebesült meg. Azután ismét hetekbe telt, amíg megtudták, hogy jobban van. Újabb hetek múlva: hogy további szolgálat alól felmentették. Ősz volt már — rozsdavörös fátyol lebegett a préri fölött és a levegőnek olyan íze volt, mint a friss almabornak; Suzanne újra megkezdte a tanítást —, amikor Phineas végre hazajött. Emily és Suzanne a nagyszobából látták befordulni az ösvényre. Elsikoltották magukat és kiszaladtak eléje. Sarah nem bírta felállni az izgalomtól. És akkor látták a lányok, hogy kabátjának az egyik ujjja, a jobb üresen van odatűzve a vállához.

— Halló, gyerekek! — kiáltotta vidáman és azonmód füttyülni kezdett és mókázni, ahogyan szokta. De amikor anyját meglátta, a fütty és a vidám szó egyszerre elhalt az ajkán, odaszaladt hozzá, letérdelt előtte, fejét az ölébe hajtotta és görcsös, fájó zokogásba tört ki.

— No, fiacskám — csitítgatta Sarah és a vállát meg a haját simogatta. — Rosszabbul is történhetett volna... Ha mind a két karodat elveszted. Hála Istennek, élsz, egészséges vagy. Nem mehetsz többé vissza és ez nagy szerencse. Na, nyugodj meg, fiacskám. Mit főzzek neked vacsorára? Tyúklevest?

Phineas tehát otthon volt és a fél karjával megpróbált segíteni. Bizony, még nagyon ügyetlenül ment a munka, de Jeremiah kiadta a parancsot, hogy nem szabad sajnálkozni rajta.

A karácsony az idén csak a gyerekek számára volt örömnapp, Henryék Norah-jának és Harryjának, Phoebe Lou Todójának és Jeanie három leánykájának. A gyerekekkel nem lehetett éreztetni a nyugtalanságot. Ha szegények is voltak, mint a templom egere, és ha nehezükre esett is vidámságot színlelni most, amikor naponta újabb sebesültek és elesettek hírért hozta a posta, a gyermekeknek ezt nem volt szabad megszenvedniök. Úgy volt, hogy Celia és Melinda nem jönnek haza, mert nem akarták Banningeréket megfosztani az unokáiktól. De mikor karácsony napja felvirradt, egyszerre ellenállhatatlan vágy fogta el őket az otthon után, Banningerékkal és a gyerekekkel együtt tehát ebéd előtt hazaérkeztek.

1864 hóviharral kezdődött. A völgy úgy feküdt a Vörös Cédrus mentén, mint egy megfagyott ház. A hőmérő sokszor harminc fokot mutatott fagypont alatt. December harmincegyedikétől január közepéig a vonatok sem közlekedtek. A vasúttársaság megpróbálta ugyan eltakarítani a havat, de mire az egyik oldalon ellapátolták, a másik oldalon már újra vastagon feküdt.

Múltak a napok és nem jött levél, sem a régi hazából, sem a katonáktól. A távirógép kattogott ugyan Mr. Platt Smith irodájában, de csak rövid ideig. A hóviharok és a szelek megtépázták a távirópóznákat is és a völgy megint elszakadt a világtól.

Ebbe a hóval borított, megfagyott világba eljött a Halál, mintha meg akarná mutatni, hogy őt a hóviharok és hótörleszok sem tartják vissza kegyetlen kötelességének teljesítésétől.

Mrs. Horace Akin, új otthonában, a Scotték régi házában megbetegedett és koraszülés következtében, hirtelen meghalt. A dombon fekvő temetőhöz lehetetlen volt felkapaszkodni. A koporsót az udvaron állították fel és Horace Akin a két fiával ott ült a hálósoba-ablakban és egész éjszaka bámultak ki a fehér sötétségbe.

Tizenötödikén végre megindult a vasúti közlekedés. Levelek és újságok jöttek, halkonzerv és cukor és ruhaanyag azoknak, akik megengedhették maguknak a fényűzést, hogy új ruhát csináltassanak. Utasok is érkeztek a vonattal és tizenkétezer kiló fagyasztott prérircsirke várta a raktárban, hogy a keleti piacokra szállítsák.

A postahivatalban Jeremiah Mr. Banninggerrel találkozott. Mr. Banninger nagyon örült, hogy találkoztak, mert mint mondta, Celia, Melinda és a két kis fiú Sabinánál vannak már napok óta és csak alkalomra várnak, hogy hazamehessenek. A kisfiúknak számárhögésük van. A lányok azt mondják, hogy senki sem tud úgy beteget ápolni, mint az édesanyjuk. Azt gondolták hát, hogy hazaviszik a gyerekeket addig, amíg meggyógyulnak.

Rand és Alf azt írták, hogy nemsokára hazakerülnek. Wayne azt írta Suzanne-nak, hogy Alabama felé vonulnak és téli hadiszállásra valószínűleg ott maradnak... Reméli, hogy tavaszra mindennek vége lesz és végre hazamehet a völgybe és viszontláthatja jó barátait és „Téged, Suzanne”.

Nem volt szerelmes levél, olyan értelemben, amilyen értelemben Suzanne idáig képzelte a szerelmes leveleket. A levélből kitűnt, hogy Wayne nemcsak Suzanne-ra gondol, hanem a szomszédaira és a barátaira is. De Suzanne egész télen át magával hordta a levelet az iskolába is és akárhová ment. Eleinte nagyon zörgött a papiros a ruhája alatt, de később annyira összegyűrődött és megpuhult, hogy nem zörgött többé, hanem engedelmesen és puhán simulat Suzanne kebléhez.

Henrynek több volt a dolga, mint valaha. Phineas szorgalmasan tanult fél kézzel fejni és istállót söpörni. Emily most már pénzért varrt idegeneknek is, ha akadt munka.

Sarah egyszer, beszéd közben megjegyezte:

— Én senkinek se kívánok rosszat, de akármi legyen, nem bánám, ha Cady Bedsont behívnák.

Jeremiah egy áprilisi estén, mikor a városból hazajött, azt mondta:

— No mama, teljesült a kívánságod. Cady Bedsont behívták.

Sarah egészen elsápadt a felelősség tudatában.

— Mikor megy el Cady? — kérdezte Suzanne.

— Nem megy el. — Jeremiah keserűen nevetett. — Mikor megtudta, hogy behívták, a zsebéből egy zacskó aranyat szedett elő és azt kérdezte, hogy ki megy el helyette, ezért a zacskó aranyért?

— És ki megy el helyette, papa?

— Egy ember az északi prériről, akinek felesége és két kisgyereke van. Azt mondta, hogy legalább a gyerekeinek lesz cipőjük a télen és lesz mit enniük. Áprilisban hazakerült Rand és Alf. A kedélyüknek nem sokat ártott a háború. Odajöttek a Martin-házba és fogadtak, hogy kitalálják, melyik az ő fiuk. Mikor aztán nem találták ki, hangosan nevettek. Melinda és Celia becsomagolták a gyerekek holmiját és hazamentek velük. A két hangos idegen ember láttára Suzanne eltűnődött, hogy hogyan is mehetnek el velük a testvérei.

— Nem is ismerik őket — mondta Emilynek.

Milyen furcsa is az élet. Ambrose, Phineas, Ed, Rand, Alf, mind az amerikaiak elmentek, hogy harcoljanak testvéreikért, szerelmeikért, apáikért, férjükért, egész Amerikáért. De ugyanakkor meg kellett ölniük, vagy meg kellett sebesíteniük mások férjét, apját, testvérét, szerelmesét. Miért? Gyűlöltek egymást? Phineas azt mondja, hogy személy szerint nem gyűlölnek egymást.

Ó, csak legalább véget érne a háború, mielőtt Wayne-nak valami baja történék! Suzanne állandó rettegésben élt. Ott, Délkelet felé van az ismeretlen rém. Messze van, olyan messze, hogy nem hallatszik ide az ágyúszó, nem látszanak ide a tátongó sebek. De azért Suzanne a képzeletén keresztül mindent látott, hallott és érzett.

Ó Istenem, engedd, hogy vége legyen, mielőtt Wayne-nak valami baja történék! Engedd, hogy szerencsésen hazajöjjön és akkor nem kérek többé semmit az élettől.

Így imádkozott Suzanne naponta a jó Istenhez.

HARMINCKILENCEDIK FEJEZET

De a jó Istennel nem lehetett alkudozni.

„Wayne Lockwood megsebesült, meghalt.”

Május volt. Martin Suzanne azt mondta magában, hogy el volt rá készülve. Egész idő alatt imádkozott, de tudta, hogy a jó Isten nem hallgathatja meg imádságát. Túlságosan szép lett volna. Nem földi embernek való boldogság lett volna. Nem is lepődött meg, mikor a hírt kapta. Csak annyit mondott magában: „Hát itt van.”

Az emberek sírnak, ha kedveseik meghalnak. Suzanne nem tudott sírni. Mit segítenének a könnyek? Visszahoznák talán Wayne-t? Vagy kinyitnák a szíve bezárt ajtaját?

A család nem tudta, hogy volt valami közöttük, legfeljebb sejtettek egyet-mást, de nem beszéltek róla. Suzanne hálás volt ezért. Nem bírta volna elviselni, hogy beszéljenek a sebesüléséről, vagy a haláláról, vagy arról, hogy mi lesz ezután Wayne földjével. A cölöpkunyhó üresen állott, várta a gazdáját, aki most már soha többé nem fog visszajönni. Mr. Wallace Akin késői rozstot ültetett Wayne földjén és Emersonék kihajtották a nyáját a legelőre.

Egyszer alkonyattajt átlovagolt Suzanne a házhoz. Kinyitotta az ajtót és besurrant. Sokáig üldögélt ott a sötétben. Lelki szemével látta Wayne-t ott állni magasan és karcsún, és a lelke mélyén úgy érezte, hogy a jó Isten mégis kegyes volt hozzá. Ha el is vette tőle Wayne-t, gyönyörű emlékeket őrizhet róla. És a képzelete korlátlan. Mindig úgy fogja maga előtt látni lelki szemével Wayne-t, mintha a valóságban is előtte állna. Nincs rajz és nincs fénykép, amelyik ilyen tisztán mutathatná az imádott arc vonásait. A jó Isten enyhítette a csapást azzal, hogy ilyen színes, csapongó képzeletet adott neki. Suzanne hálás volt érte.

Sokáig állt ott összetörve, alázatosan beletörődve Isten rendelésébe. De aztán egyszerre arra kellett gondolnia, hogy mi lett volna, ha Wayne életben marad és ettől keserves zokogásba tört ki és fellázadt Isten ellen, aki megengedi, hogy háború, pusztulás, halál legyen a földön.

Könnyei, könyörgése, átká nem hozhatják vissza Wayne-t. Nincs más hátra az életből, mint nagy-nagy csend, nagy-nagy, üres csend.

Minden hadiözvegy és minden lány, akinek a szerelmese ott maradt a csatatéren, éppen így zokog, átkozódik, mint ő, és minden hiába. A háború azért tovább folyik, nem lehet megállítani, ha az asszonyok minden könnyüket elsírják is.

Suzanne, amilyen csöndesen jött, kilopódzott a kis házból. Haragja, lázadó keserősége elmúlt, mint egy nyári zivatar, amely tisztára söpri a prérít, elhordja a port és a piszkot, de nagy, üres csendet hagy maga után.

Suzanne megtörölte könnyáztatta arcát, felült az öreg Jupiter hátára és hazalovagolt. Mikor már csaknem otthon volt, Phoebe Lou hangját hallotta. Őt hívta.

— Itt vagyok! — kiáltott vissza.

— Csirkét kellene fogni. Jössz?

Valami régi-régi emlék mozdult meg Suzanne szívében. Egyike volt ez azoknak a pillanatoknak, amelyekben az ember öntudatlanul hozzákapcsolja a jelent a múlthoz. A múlt egy képe elevenedett meg hirtelen előtte. Ő száguldva lovagol a prérin keresztül és Phoebe Lou kiáltva hívja, hogy menjenek málnát szedni. Milyen furcsa, hogy éppen ma jut ez eszébe. Akkor még nem volt kerítés a házuk körül. Most már minden tanyát kerítés vesz körül. Phoebe Lou és ő akkor nagyon fiatalok voltak, fiatal, bohó gyereklányok. Örökösen tréfán járt az eszük. Most már felnőttek mind a ketten, és mind a ketten elveszítették a férfit, akit szerettek. Phoebe Lou és ő is most már csak az emlékeikből fognak élni.

NEGYSZÁZADIK FEJEZET

1864 nyara hosszú volt és forró. Délről nem érkeztek biztató hírek. Az északiak nem győztek olyan gyorsan, mint remélni lehetett volna. Sherman, a Mississippi-sereg élén, mint híre jött, felszedette a vasúti síneket, elégette a gabonát és a gyapjút, felrobbantotta a hidakat, de azért a háború tovább folyt. Mindenki azt gondolta, hogyha Grantot bíznák meg a főparancsnoksággal, ő egyszerre rendet teremtene.

Erről sokat vitatkoztak. Jeremiah és Horace Akin százszor megvívták a háborút a kerítés mellett, vagy az asztal mellett. Horace Akin rosszalta Grant meggondolt lassúságát, Jeremiah azonban Grantra esküdött.

— Grantnak kisujjában van egy egész csomó olyan dolog, amit egyikünk se tud — mondta.

— Még te sem, papa? — jegyezte meg Sarah fanyarul, mert haragudott, hogy papa olyan sokáig állt a kerítés mellett.

Mindenki megkönnyebbült, hogy mamát, ha fanyarul is, de tréfálni hallotta. Ez az ő régi hangja volt, amelyen most már ritkán szólalt meg. Mama nagyon keveset beszélt ezen a nyáron.

— Ha itt a völgyben ilyen tűrhetetlen a hőség, milyen lehet ott? — tünődtek. A harctéri levelek égető szárazságról, fojtó fülledtségről, porfelhőkről beszéltek. Nagyon sok áldozatot követelt már a háború. Akik nem estek el, vagy nem sebesültek meg, kimerültek, megbetegedtek. Petersburgból július negyedikén négyezer főnyi veszteség hírért hozta a posta. A régi „hármások” annyira megfogyatkoztak, hogy megmaradt tagjaik beleolvadtak a „kettes” csapatba.

Most már Ambrose kivételével mindenki otthon volt a családból. A háború iránti önző érdeklődés alábbhagyhatott volna, de azért a veszteséglistát ma is éppen olyan szívszorongva olvasták, mint amikor még az ő kedveseikért kellett aggódniok. A Völgyben mindenkinek öröme, szomorúsága közös volt.

Rand és Alf már ott dolgoztak a búzaföldjeiken, a folyó másik oldalán és két nagy új ház épült számukra. Melinda a déli oldalon lakott, Celia az északi oldalon. Féltékenyen figyelték, mennyit nő naponként a másiknak a háza.

Phineas segített odahaza papának, olykor jókedvűen fütyörészett, de sokszor nem bírta leküzdeni elkeseredését. Egyszer levette a falról a hegedűjét, letette az asztalra, sokáig nézte elgondolkozva és fél kezével pengette a húrokat.

Ambrose még mindig fönt volt a harctéren, Tupeloban, Mississippin államban. Jeanie innen kapott tőle utoljára hírt. Jeanie is magával hordta az ura leveleit és boldog volt, valahányszor hírt kapott tőle.

De Ed Armitage és Wayne Lockwood nem fognak többé visszajönni. Phoebe Lou olykor, ha mind együtt ültek esténként, mosogatás után, emlegette Edet. Olykor, ha eszébe jutott valami mókája, nevetve mondta el. Egy-egy pillanatra meg tudott arról feledkezni, hogy Ed soha többé nem fog tréfálkozni.

De Suzanne soha nem említett Wayne nevét. Végezte a dolgát és fásultan figyelte a világ folyását. Olyan volt, mint egy üres kagyló.

Csendes fásultsága átragadt a többiekre is. Egyedül Todo volt még eleven a házban. Őt minden érdekelte, ő mindennek örült. Távoli villanásoknak a nyári égbolton, bagolyhuhogásnak, a kis csirkéknek, lovaknak, teheneknek, egyszerűen mindennek a világon. Henry és Lucy kis fia, Harry körülbelül egyidős volt vele, de sokkal csendesebb.

Olykor, ha mindnyájan együtt ültek és a háborúról beszéltek, vagy a politikáról, szomszédok jöttek látogatóba, vagy barátok a városból, Prairie Rapidsból és Sturgis Fallsból, erre jöttek, megálltak egy-egy félórára. Ilyenkor mindnyájan felugráltak, poharat tettek az asztalra, almaborral, vajas kenyérrel kínálták a vendégeket, székeket hoztak ki az udvarra és még egy légycsapót, hogy a moszkítókat elhajtsák. Alig múlt el egy ilyen meleg nyári este anélkül, hogy valaki be ne nézett volna a Martin-házba.

Olykor rövid időre elfelejtkeztek a jelen bajairól, nevettek és tréfáltak, mint régen. Suzanne ilyenkor észrevétlenül megszökött a társaságból, odalopózott a kerítéshez és elnézett az út felé, mintha azt a magányos lovast várná, akit olyan sokszor látott végigjönni az úton.

Egy szeptemberi estén Cady Bedson hajtott oda a ház elé és bekiáltott Suzanne-nak, hogy Atlanta elesett. Aztán valami hirtelen támadt meleg érdeklődéssel azt kérdezte Suzanne-tól, nem volna-e kedve bemenni vele a városba, Sabináékhoz. Suzanne megköszönte, de azt mondta, hogy nem mehet. Cady akkor leszállt a kocsijáról és bement. Emily rábeszélte Suzanne-t, hogy öltözzék fel és menjen be mégis a városba Cadyval.

Utólag nem is bánta meg Suzanne, hogy bement, egészen kellemes volt a kocsikázás a hűvösödő nyári estében. Örült annak is, hogy

meglepi Sabinát és elbeszélget vele addig, amíg a férfiak elintézik a dolgukat. Azután mind a négyen együtt átmentek megnézni a házat, amelyet Tom Bostwick építtetett. Egyelőre olyan volt, mint valami óriási fehér csontváz. A holdfényben szinte kísértetiesnek hatott.

Útközben, amint az erdőn mentek keresztül, Cady Bedson karon fogta Suzanne-t. Hazamenet pedig eleresztette a lovak kantárját és rátette a kezét Suzanne kezére. Suzanne azt mondta magában, hogy ezt nem lenne szabad megengednie. Tudtára kellene adnia Cadynak, hogy ő ezt nem szereti. De még ehhez is fáradt volt. Hát nem mindegy minden? Ez is mindegy. Tökéletesen mindegy, hogy Cady a kalapját teszi-e a kezére, vagy a kezét.

Mikor már közeledtek az iskolához, Cady azt mondta:

— Szép lány maga, Suzanne. Furcsa, hogy ezt csak most veszem észre.

Mínhogy Suzanne nem felelt, mert mindegy volt neki, hogy Cady mit gondol, azt mondta:

— Szeretnék magától kérdezni valamit, Suzanne. Menyasszonya volt maga Wayne Lockwoodnak?

A nyári égen millió csillag szikrázott.

Menyasszonya? Mit felelhetne erre mást, mint az igazságot, ami pedig nem is az igazság? Hogyan lehet különválasztani a tényeket a képzelettől, a valóságot az álmotól?

— Nem — szólalt meg furcsa, vékony hangon.

Cady azt mondta, reméli, hogy Suzanne nem haragszik és nem képzelet, hogy merő kíváncsiságból kérdezte.

A család nevetett, mikor Suzanne beszámolt kalandjáról.

— Harminckét éves, Suzanne — mondta Phoebe Lou. — És sok a pénze.

Jeremiah nem szólt erre semmit. Az igazság az volt, hogy Cady Bedson helyében ő szégyellte volna magát. Nőtlen ember, minden felelősség nélkül, mégsem ment el a háborúba, hanem mást küldött el maga helyett.

Októberben hazajött Ambrose Willshire, őt is kiszuperálták. Háromévi szolgálata lejárt. Nagy, begyógyult sebet viselt a jobb lábán, olyan volt, mint valami piros érdemrend. Mindenkinek el

kellett ismernie, hogy Ambrose hősiezen viselkedett, de még Jeanie is lesütötte a szemét, mikor a családja előtt Ambrose azzal dicsekedett, hogy ő volt a legvitézebb katonája csapatának. Meg azt is szégyellte Jeanie, hogy Ambrose kevesellte, amit ő az ura távollétében végzett. Haragudott, hogy eladta a tehenet és abbahagyta a disznóhizlalást és azt mondta, gondoskodnia kellett volna róla, hogy télire több szénát gyűjtsenek az állatoknak.

Jeremiah ezekben a napokban megint nem tudott egyébről beszélni, mint a választásról. Az ország békére vágyott. Vajon azt hiszi-e a többség, hogy MacClellan hamarabb békéhez tudja vezetni az országot? Mindenki halálosan belefáradt már az ellenségeskedésbe, a gyűlölködésbe, a nélkülözésbe, a hadifoglyok szenvedéseibe és mindenki úgy érezte, hogy történnie kell valaminek. Jeremiah szinte személyes felelősséget érzett azért, hogy minél több szavazatot gyűjtsön Lincolnnak.

Cady Bedson a városba menet sokszor megállt Martinéknál. Mindig megkérdezte Suzanne-t, nem volna-e kedve vele menni és Suzanne készségesen ment vele mindannyiszor. Nem mindegy az, hogy az ember bemegy-e Prairie Rapidsba, vagy otthon marad?

Novemberben, mikor az utak már keményre fagytak, Cady és Suzanne egyszer együtt jöttek haza Sabináéktól, ahol Cady megint gabonavásárlásról tárgyalt Tommal. Suzanne nem győzött csodálkozni rajta, hogy Sabina mennyire hozzá tud szólni mindahhoz, amiről a férfiak beszélnek.

Mikor behajtottak az udvarba, Cady azt mondta:

— Suzanne, én egész nyáron bámultam magát. Aztán a bámulatból szeretet lett és most úgy érzem, hogy még annál is több. Boldog lennék, ha feleségül jönne hozzám.

És Suzanne-nak, akinek a világa most a valóság volt, amelyben nem érték izgalmas meglepetések az embert, nem szorult el a torka és nem dobogott gyorsabban a szíve, mert ebben a világban minden mindegy volt, Suzanne azt felelte:

— De igen, Cady, ha maga akarja, miért ne?

A családban senki sem volt meglepve, mikor Suzanne közömbösen bejelentette az eljegyzését.

Phoebe Lou azt mondta, ő már akkor tudta, hogy ez lesz a vége, amikor Cady Bedson először állt meg a kapuban, hogy átvigye Suzanne-t Sturgis Fallsba. Emily rögtön ajánlkozott, hogy ő majd megvarrja a kelengyét. Lepedőket kellett szabni, párnahuzatokat, abroszokat beszegni, menyasszonyi ruhát varrni, alsószoknyákat és ingeket hímezni. Sok dolog lesz a télen, mert a katonákat sem szabad elhanyagolni.

Cady rögtön szeretne volna az esküvőt, de Suzanne azt mondta, nem, ő be akarja fejezni ezt az első tanítási évet, ahogy megígérte.

— Hát akkor tavasszal — nyugodott bele Cady. — Tavasszal...

— Igen, ha az iskola befejeződik.

— Becsületszávára?

— Ha én valamit megígérek — a szavak csodálatos élesen hozták vissza a vörösen izzó vaskályha és a dérral befuttatott ablakok képét és Charlie Scottot, amint ott áll fekete bársonyfejkötőben az ablak előtt —, az annyi, mintha becsületszavamot adnám.

Aztán történt valami, ami sokkal jobban meglepett mindenkit, mint Suzanne eljegyzésének híre. Phoebe Lou átment Akinékhez segíteni és Horace Akin hozta haza a kocsiján. Phoebe Lou bejött a verandára, ahol Emily éppen mosogatott, Sarah kenyeret dagasztott, Suzanne pedig sonkát szeletelt másnap reggelre.

Phoebe Lou ivott egy pohár vizet, mintha időt akarna nyerni és aztán feléjük fordult:

— Gyerekek — mondta —, én elköltözöm hazulról. — Fiatal leányosan elnevette magát. — Feleségül megyek Mr. Horace Akinhez. Mit szólsz hozzá, mama? Szomszédok leszünk. Ott fogok lakni a nagy Scott-házban.

— Jóságos Isten! — mama forró vizet öntött a kenyértésztára. — Ahol az a gyönyörű lépcső van!

— Nahát, Phoebe Lou! — mondta Suzanne —, emlékszel... akkor este, amikor elmentél Coloradóba, Mr. Akin megcsókolt és mindenki előtt azt mondta, hogy mindig téged szeretett legjobban.

Phoebe Lou nevetett.

— Igen, ő is emlékszik erre.

Suzanne sokat gondolkozott a dolgon aznap éjszaka. Ha az ember egyszer nagyon szeretett valakit, azért szerethet mást? Úgy látszik, Phoebe Lou mást is tud szeretni, pedig Mr. Akin, korát tekintve, az apja lehetett volna. Suzanne Edre gondolt, a sietős esküvőre, Phoebe Lou levelére, amelyben azt írta, hogy: „Addig, amíg én megvagyok Ednek és Ed megvan nekem . . .” — és mennyire odavolt, mikor Ed elesett, azt mondta, vége az életének. Milyen furcsa mindez, az ember nem érti, de talán egy kicsit megnyugtató is, hogy nem kell olyan sokáig szenvedni.

Aztán, mintha ez az esemény nem lett volna elég ahhoz, hogy felkavarja a régi cölöpház nyugalalmát, Kirkwood kormányzó Atlantához rendelte Jeremiah-t, hogy a katonák szavazatát elvigye Iowába.

Ez azt jelentette, hogy papának a frontra kell mennie. De Jeremiah nem ismerte a félelmet. Rendkívüli megtiszteltetésnek tekintette a megbízást és szidta az asszonyokat, akik aggódtak érte. Mindig arra vágyott, hogy valamivel többet tehessen a hazájáért, mint itthon dolgozni, özvegyekről és árvákról gondoskodni és kórházaknak gyűjteni. És most itt van ez a megtisztelő és fontos küldetés, egyenesen Kirkwood kormányzótól!

— Ne felejtse el, papa, hogy hatvannégy éves elmúltál — mondta Sarah.

És mielőtt papa felelhetett volna, Emily, Phoebe Lou és Suzanne kórusban zengték:

— Elég öreg vagy ahhoz, hogy megjöjjön az eszed!

Mama ezerszer hallott szavait idézték és hosszú-hosszú idő óta először nevettek szívből.

Mikor papa elment, Suzanne az első Des Moines-i útjára gondolt. Annak két éve. Ezúttal Sturgis Fallsból indult, vonaton.

Igen, bizonyos dolgok kétségtelenül megváltoztak. Csak egy maradt a régi: papa megbízhatósága. A kormányzó azzal bízta meg papát, hogy szavazatokat szállítson Iowába. Megbízhatóbb valakit nem is találhatott volna. Ahogy papa széles vállára nézett, amelyet hatvannégy esztendő súlya sem hajlított meg és ahogy kőbe metszett arcát nézte a bozontos, fekete szakáll fölött, Suzanne szeme hirtelen megnedvesedett és csodálkozva mondta magában:

— Lám, megint tudok érezni. Büszke vagyok papára!

Mr. Akin és Phoebe Lou esküvőjén Phineas tréfálkozva mondta a reggelinél, hogy Phoebe Lou két férjet is kapott már, Emily és Suzanne pedig egyet sem. De a szó torkán akadt, mikor látta, hogy Emily a haja tövéig elpirul.

Mr. Akin magas kerekű hajtókocsiján jött el Phoebe Louért. Phoebe Lou ragyogóan szép és fiatal volt, a barna ruhájában, amelyet Emily a saját legjobb ruhájából alakított át.

— De most neked nem lesz ünneplő ruhád — mondta Emilynek Phoebe Lou.

— Velem ne törődj. Csak nem esküdhetsz a fekete özvegyi ruhádban? Én majd varrok magamnak egyet vörös és barna tölgyfalevelekből, fenyőtűvel, mint kislánykorunkban.

Phoebe Lou megcsókolta nővérét és ez a gyöngédség olyan szokatlan volt, hogy Emily egy gúnyos megjegyzés alá rejtette a saját meghatottságát.

— Eredj már, ne pazarold a csókjaidat! Mi marad az uradnak?

Mikor hazajöttek a paptól, Mr. Akin fölemelte Todót a levegőbe és azt kérdezte tőle:

— Mit szólsz hozzá, kisfiam, ezentúl az én fiam leszel.

És Todo, aki rövid három és fél esztendő életében mindig szeretett valami mást csinálni, mint amit az előbbi ötpercben csinált, gyorsan és zajosan beleegyezett abba, hogy ezentúl Mr. Akin fia lesz.

Mikor elmentek, nagyon elcsendesedett a ház. A kisfiú lármás nyugtalansága be nem tölthető ürességet hagyott maga után. Mikor Emily lemászott a padláslétrán, az orra vörös volt és Phineas meg a három asszony úgy ették végig a vacsorát, mintha halotti tor lett volna. Emily Phoebe Lou gyászruhájából varrt magának ruhát és hónapokkal később, mikor egyszer új ruhát vehetett volna magának, azt mondta, ha színeset vásárol, az emberek azt fogják hinni, hogy fiatal akar lenni, és azért megint csak feketét vett.

NEGYVENEGYEDIK FEJEZET

Jeremiah úgy merült el a háború dúlta Délkeletben, mint annak idején a havas ismeretlenségben, amikor először ment a törvényhozásba.

Egyetlen rövid levél jött csak tőle. Sem Prairie Rapidsban, sem Sturgis Fallsban senki nem kapott hírt a harcterről. El se tudták képzelni, mi történhetik Délkeleten. A feszültség elviselhetetlen volt. Most úgy tetszett, hogy még a rémhíreket is könnyebb volna elviselni, mint ezt a hosszú hallgatást. Suzanne azt mondta, olyan ez, mint nyáron, mikor fülledt, forró napokon zivatarfelhők függnék a préri fölött és a villamos feszültség csendje riasztóbb, mint a mennydörgés és a villámlás.

November elvánszorgott, hidegen, sötéten, baljóslatúan. December jött, hidegen, sötéten, baljóslatúan. Mi történik a világban? Hol van papa, hatvannégy évével, kanavászsákjában a katonák szavatatával?!

A küldetés, amelyre olyan büszkék voltak, már sokkal kevésbé tetszett megtiszteltetésnek, mint valami szörnyű lidércnyomásnak. Sarah olykor szidta papát, amiért elfogadta a megbízatást. De többször nem szidta és az arca olyan kicsi volt és az ajka olyan fehér, mint egy megrémült gyermeké.

Emily az új duplafonalas varrógépen varrt a nagyszobában, az ablak mellett, vagy összeráncolt homlokkal hajolt valami finom hímzés fölé a lámpa vagy a gyertya fényében.

És Suzanne? Ó, Suzanne nyugodtan és természetesen viselkedett. Már nem nézett az ösvény felé, amelynek végében Wayne kunyhója búslakodott és nem figyelt egy lovas ember énekére a holdas éjszakában. Már csak a valóság világában élt, egy hétköznapi világban, amelyben az ember lepedőket szeg és paplant varr egy idegen ember számára, aki feleségül akarja őt venni.

A három asszony számára ez a szürke november és december a megpróbáltatások láncolata volt. Phineas lassan és komoran hordta a tejet, a fát, a vizet, de a keményre fagyott havat, akárhogy akarta, nem tudta fél karjával ellapátolni. Azokon a napokon, amikor

Henrynek nagyon sok volt a dolga, vagy ha fát kellett szállítania Prairie Rapidsba, Suzanne és Emily álltak neki havat lapátolni.

Olykor a hóförgetegben Mr. Akin áthozta Phoebe Lout és Todót, ott töltötték a délutánt, a katonáknak varrogatva, ilyenkor a lányok átszóltak Harryért, hogy Todónak legyen kivel játszani. De Sabinát ritkán látták. Sabinát teljesen lekötötte a háborús munka és az épülő ház. Melindát meg Celiát is ritkán látták és Jeanie sem látogatott haza a leánykáival, mióta az ura hazajött.

Ezekon a délutánokon, míg a hatalmas fahasábok ropogtak a kemencében, ők körülülték a lámpát és szóltanul varrogattak és Emily felugrott, hogy hársfateát főzzön, mert az igazi tea fényűzését már régen nem engedhették meg maguknak ezeken a délutánokon, bár a papáért való aggodalom összeszorította a szívüket, Suzanne mégis úgy érezte, hogy idegeinek feszültsége fölenged és hogy végképpen beleolvadt ebbe a való világba. És mikor nevetni hallotta Phoebe Lout, és látta ajka sarkában a gödröcskéket, és mikor Phoebe Lou elmesélte, hogy hogyan tréfálta meg Mr. Akint, Suzanne azon tűnődött: lehetséges-e, hogy egyszer ő is tud majd nevetni, mint Phoebe Lou? Hiszen Phoebe Lou is szerette Ed Armitage-t.

És aztán egyszerre a nagy némaságból távirat érkezett, hogy Sherman, aki olyan sokáig vesztegelt Atlantában, a tengernél vonta össze erőit. Ajándékot tartogatott Lincoln számára és ez az ajándék: Savannah. Nagy és döntő győzelem volt, mondták az újságok, mert az egyesültek seregei több részre szakadtak. De mi van papával? Egész idő alatt Atlantában volt? Vagy a katonákkal? Ha a katonákkal volt, lehetséges, hogy... Senki sem merte kimondani. Papa mindig keresztülvágta magát minden akadályon. Vajon hazajöhet most? Vagy mi lesz?

És aztán mindezekre a kérdésekre válasz jött papától egy New York-i levél alakjában. New York! Sarah leroskadt a karosszékebe. Elképzelni, hogy papa annyi év múltán eljutott York államba! Mindig azt ígerte neki, hogy egyszer együtt fognak visszamenni. És most nélküle ment New Yorkba. Még mielőtt elolvasta a levelet, most már, hogy papát biztonságban tudta, mama elhatározta, hogy majd ha hazajön, alaposan megmossa a fejét.

A levél elmondta, hogy papa ott rekedt Sherman seregében és kénytelen volt velük menetelni a tengerig. Északra legfeljebb repülni lehetett volna. De repülni ember nem tudhat, legfeljebb, ha angyalá változik. Dehát végre az a fő, hogy szerencsésen érkezett New Yorkba és most, mihelyt lehet, indul Nyugatra és beszolgáltatja a szavazatokat. Ha hazajön, majd sokat fog mesélni. Marad „alázatos szolgájuk”...

Aztán, aránylag rövid idő múlva, meglepetésszerűen Des Moines-ből jött egy levél tőle. Szerencsésen érkezett Des Moines-be, átadta a katonák szavazatát a szavazatszedő bizottságnak. Nem sokkal később, mint a levél, ő is otthon lesz. Reméli, hogy vasárnap már együtt ebédelhetnek. Rengeteg a mesélnivalója. Reméli, hogy a levél előbb hazaérkezik, mint ő és marad, „alázatos szolgájuk...”

Az idő megenyhült. A hó olvadni kezdett és a ház tetejéről, valahányszor nyílt vagy csukódott az ajtó, hatalmas jégcsapok szakadtak le.

Sarah jó ebédet főzött és összehívta a gyerekeket papa tiszteletére. Sem szombaton, sem vasárnap reggel nem jött meg papa. Sarah szokatlan érzékenyüléssel mondta, hogy az egész céció nem ér semmit. Mindenki ott ült az asztal körül, csak az nem, akinek a kedvéért az ebédet rendezték. Az utak sárban úsztak. Tavasz volt már a levegőben. Tom Bostwick és Sabina a tavasz tiszteletére, a szép kocsijukon jöttek. Norah és Jeanie kislányai egész délután a kocsiban játszottak. Phoebe Lou és új férje kétüléssel magas hajtókocsin érkezett meg, Todóval és Mr. Akin két fiával. Horace Akin harminc évig élt az új házban, de azért soha, senki nem mondta így: Akin-ház. Mindenki Scott-háznak hívta.

Mikor megérkeztek, Horace Akin mentegetőzött:

— Nem tudom, jogom volt-e elhozni a fiúkat?

És Emily a fiúkra nézván, akik félszegen álltak az ajtó mellett, megtörölte a kötényével forró, szeplős arcát, átölelte a fiúkat és azt mondta:

— Fiúk, azt mondom nektek, ha Akinéknél van társaság, akkor Akinek vagytok, ha Martinéknél van, akkor Martinok vagytok.

Jeanie és Ambrose Willshire is megérkeztek három kislányukkal. Szántalpú szekéren jöttek, de a kerekeket odakötötték a szekér hátsó oldalához. Jeanie nevetett, mikor Ambrose megmondta, hogy a kerekeket is magukkal viszik, azt hitte, nem gondolja komolyan, de Ambrose rendre utasította, hogy ez nem nevetnivaló. Mit lehet tudni, milyen idő lesz.

Alf Banninger és Celia is megérkeztek a kisfiukkal, néhány perccel később pedig Ralf és Melinda az ő kisfiukkal. Nyakig sáros volt az új kocsijuk. Rand és Melinda előbb a régi kocsin indultak, de mikor látták, hogy Celia és Alf az újat fogták be, visszamentek és ők is az új kocsin jöttek. Rand nem bírta volna elviselni, hogy Alf jobb kocsiban hajtson végig Sturgis Falls utcáin, mint ők.

Cady Bedson is megérkezett Prairie Rapidsból, Henry és Lucy átjöttek Norah-val és a kis Harryval. Mindegyik hozott magával széket is.

— Addig, amíg csak mi voltunk itthon — mondta Celia —, elfértünk valahogy, de most a férjeinkkel és a gyermekeinkkel együtt, valóságos gyülekezet vagyunk!

Ennivaló azért bőven jutott mindenkinek. Csirkét sütöttek és óriási halom krumpli, mint megannyi fehér vulkán, gőzölgött a tálakon. Sabina igazi fehér cukorral sült almás lepényt hozott. Fehér cukrot a háború óta nem látott a család. Phoebe Lou ecetes káposztát hozott és egy hatalmas, főtt füstölt sonkát, Melinda és Celia ecetes uborkát. Alf valahogy megtudta, hogy Melinda ecetbe eltett zöld paradicsomot hoz, erre Celia az ő híres dinnyebefőttjéből hozott. Szóval az asztal meg volt rakva mindenféle jóval.

Henry felesége finom fehér kenyeret sült. Jeanie mentegetőzött az ő indián pudingja miatt, de azt mondta, nem tudott kitalálni semmi mást. Mindenki tisztában volt vele, hogy Ambrose nem engedte valami finomabbat sütni.

Cady Bedson hozta a legpompásabb csemegét: egy tucat floridai narancsot. A Prairie Rapids-i fűszeresnél vásárolta. Suzanne kettévágta valamennyit és felhalmozta egy tálra, a hosszú asztal közepén. A félgömbök, mint megannyi nyári nap, mosolyogtak; sárga ragyogásukról a gyerekek nem tudták levenni a szemüket.

A hosszú asztalt Sarah legjobb abroszával terítették le. A legjobb abrosz már úgy elvékonyodott és annyira agyon volt foltozva, hogy Emily szerint több volt rajta a folt, mint az eredeti damasztanyag.

A nagy asztal mellett egy kisebb asztalt terítettek a nyolc gyerekeknek. A kilencéves Norah volt a legidősebb, Melinda és Celia hároméves fiacskái a legkisebbek. Emily közbenjárására a két Akin fiút a felnőttek közé ültették. Emily és Lucy hordták körül az ételt a felnőttek asztalánál, Suzanne a gyerekeket látta el. De a család feje nélkül a családi gyülekezet nem lehetett teljes.

Asztalhoz ültek. Tom Bostwick, mint presbiter, elmondta az asztali áldást, folyékonyabban, mint ahogyan papa szokta mondani.

Aki ételt-italt adott,

Annak neve legyen áldott.

A tálak körbejártak. A beszélgetés egy percre sem szünetelt. Háború. Sherman. Grant. Azután receptek. Jó-e a kenyér, ha krumplit tesznek bele és langyos vízzel jobb-e dagasztani vagy forró vízzel?

— Hallgassatok csak, mi ez? — mondta egyszerre Sarah.

Lódobogás!

A verandaajtó feltárult és ott állt Jeremiah, virágos szőnyegtáskájával a kezében, szürke sállal a karján, hátracsapott sapkával, a nadrágja térdig vizes, a csizmája csupa sár.

Papa azt írta, hogy hazajön, hát haza is jött.

— Az Istenért papa, te vagy, vagy a kísérteted!? — kiáltották kórusban.

— Hogy kerülsz haza?

Todo odaszaladt hozzá és átölelte a sáros csizmákat, ami nem használt éppen az új ruhájának.

Mindenki felállt. Egyszerre senki sem beszélt többé Shermanról és Grantról és a kenyérdagasztásról. Papa a főhadiszálláson járt és szerencsésen hazakerült. Ő volt az érdeklődés központja, a gyülekezet legtekintélyesebb tagja, sőt az egész völgyben a legérdekesebb személyiség, ki tudja, talán az egész állam területén!

— Borzasztó, hogy nem vártunk meg az ebéddel.

- Láttad Shermant?
- Húzd le a csizmáját, Emily!
- Fogadok, hogy reggel óta nem ettél egy falatot sem.
- Mikor lesz vége a háborúnak?
- Itt van tiszta víz, papa, mosakodni.
- Itt a tiszta harisnya, papa.

Mind összevissza kiabáltak. De papa szerette ezt a lármát. Otthon! Étel! Fedél, melegség! Sarah és a gyermekek. A gyermekek gyermekei. Mindenki örül, hogy hazajött, nevetnek, büszkék rá, tréfálkoznak. Ő a központ.

Igen, hát így történt. Egy Des Moines-i fuvaros vállalkozott rá, hogy elhozza a szekeren Cedar Rapidsba. Hosszú, keserves út volt, sáron, havon, mocsarakon, rossz utakon keresztül. A kocsi tengelye eltörött. Szerencsére egy lovas ember jött arra, aki egy másik lovat vitt Prairie Rapidsba, az megengedte, hogy ráüljön a tartalék lóra. Odakötötte táskáját a nyereghez és végre elérkezett Prairie Rapidsba. Cady Bedson után kérdezősködött, de mondták, hogy már elment, aztán Eberhardt tiszteletesről kisült, hogy éppen Sturgis Fallsba készül.

Jeremiahból ömlött a szó, annyi mondanivalója volt, de annyi! Igazán kevés rá egy emberélet, hogy mindent elmeséljen.

Igen, a fiúkat ott találta Atlantánál. Megszerezte a szavazatokat. A város égett, mikor ott hagyta. Nem fordulhatott vissza.

— A tűz, az szörnyű volt. Bombák robbantak. Mind a raktárak kigyulladtak és egész éjszaka égtek. Olyan volt, amilyennek a poklot képzeled az ember.

— Papa...

— Mi az?

— A gyerekek előtt...

— Ó, a gyerekek! Jobb, ha megtanulják idejében. — Késével a kisasztal felé bökött.

— Ha az ilyen kisgyerek abban a tudatban nő fel, hogy a háború olyan, mint a pokol, mire megnő, nem akar majd háborút.

A két kisfiú észrevette, hogy ők az érdeklődés központjai, zavarba hozta őket, a sok feléjük forduló fej, a nagypapjuk dörgő hangja és

hadonászó hegyes kése. Egymás gyomrát kezdték bokszozni. Jeremiah békeszózata nevetésbe fulladt.

Nem győzött elég gyorsan válaszolni a kérdésekre. Nem összefüggően mesélt, ide-oda csapongott. Igen, körülbelül háromszáz kilométernyire meneteltek Atlantától. Ott úgy el voltak vágva minden közlekedéstől, mintha egy afrikai dzsungelben táboroztak volna.

Savannah-ban annyira éheztek, hogy a fiúk az öszvérektől loptak zabot. Ő maga lovon tette meg a hosszú utat és hajadonfővel, a kalapját elvesztette valahol. Csak New Yorkban tudott másik kalapot venni. November tizenötödikétől december tizenötödikéig meneteltek. Mindenfelé pusztulást látott, gyújtogatást, lopást. Igen, ez a háború! Aztán végre tizedikén megérkeztek a tengerhez. És akkor kiderült, hogy Dalgren admirális ott áll a flottájával és a tartalékkal. Sohasem sült ki, hogyan tudta meg, de azt suttozták, hogy embereink közül néhányan éjszaka, a nádasokon keresztül, bujkálva, eljutottak Dalgrenhez és tudtára adták, hogy úton vagyunk. Előbb Mac Allister erősséget vették be, aztán magát Savannah-t. A sebesülteket Északra szállították és elindult egy különítmény, újabb tartalékért. A különítmény magával vitte öreg Jeremiah Martint is és kopott táskájában a szavazatokat és — papa a táskára kacsintott, amely ott függött a falon, mindenki követte a tekintetét — az iowai katonáknak körülbelül háromezer dollárját.

— Ó, papa, háromezer dollárt!

— Ebben a kopott táskában?!

Mintha maga az Angol Bank lógott volna a falon.

Igen, a pénz ott volt az ócska táskában, amelyet, mint nevetve mesélte papa, pad alá, vagy ülés alá lökött, színlelt nemtörődomséggel, sőt még bele is rúgott, hogy ezzel is jelezze, milyen értéktelen, de a tekintetét soha egy pillanatra sem vette le róla.

Vagy egy óra hosszát üldögéltek még az asztal körül. Jeremiah beszélt, beszélt a letarolt vidékről, a savannah-i kikötőről, Grantról és Leeről és egész idő alatt, amíg beszélt, egy másik hangot hallott a lelkében, amely mindent túlharsogott. Egész délután őrizte a titkot.

Nem most, nem itt, majd később — biztatta magát.

Tekintete folyton Suzanne-t kereste. Elnézte, milyen kedvesen és türelmesen bánik a gyerekekkel és arra gondolt, igaz-e, hogy Suzanne nem nevet olyan könnyen, mint azelőtt nevetett? Vagy csak ő képzeli? Úgy találta, hogy Suzanne a legszebb a leányai között. Vagy talán csak azért, mert olyan friss és fiatal? Mind csinosak az ő leányai, mama is szép lány volt valaha. De Suzanne olyan bájos, olyan kecses és olyan érdekes a szeme, mert a hangulatainak megfelelően elsötétedik, vagy felderül. Kislánykorában a szeme elárulta, boldog-e, vagy szomorú, fáj-e neki valami, vagy örül, unatkozik-e, vagy szórakozik. De papa most nem bírta elfogni Suzanne tekintetét. Majd talán később. Suzanne már nagyleány és feleségül megy Cady Bedsonhoz. Minden rendben van. De azért nem árt résen lenni.

A délután a nők számára mosogatással telt el, férfiaknak háborús beszélgetéssel. Jeremiaht a nagyszobában körülülték a férfiak. Minden ötpercben benyitott egy-egy asszony, törőruhával a karján, mert ő is hallani akarta a mesét. Alig készültek el a mosogatással, már megint teríteni kellett a vacsorához.

— Jó lehet, ha az ember a városban él és csak egy tehene van — mondták irigyen Tom Bostwicknak, pedig egyikük sem cserélte volna el a tanyáját egy városi házzal, sőt ajándékba se fogadták volna el a városi házat, ha az ajándék fejében odabent kellett volna lakniok.

Mihelyt felálltak az asztaltól, búcsúzkodni kezdtek.

Mikor valamennyien elmentek, Suzanne és Cady Bedson a templomba készülődtek. Suzanne nagyon szép volt a hosszú gallérban, amelyet Emily varrt neki. A ruhája szegélyéig ért a gallér.

Jeremiah, Sarah és Emily. Csak ők hárman maradtak odahaza. Ilyen kevesen a sokból. Milyen csend volt a házban a nagy mozgalom után. Emily azt mondta, hogy ő lefekszik, mert holtfáradt. Nem panaszképpen mondja, nagyon örült, hogy egyszer megint együtt lehetett a család. De nem feküdt le, odaült a padlásablakhoz és nézett ki a holdas éjszakába.

Sarah kovászt tett a holnapi kenyérsütéshez. A gyerekek valósággal kiették őt a házából, nem maradt egy falat ennivaló. Nem sajnálja az ételt senkitől, de nem bánná, ha Ambrose Willshire-nek egy kis ipecacuanát keverték volna az ételébe.

Jeremiah a fejébe csapta ócska sapkáját és kiment az istállóba. Sütött a hold és csendes volt a világ. Az ember szinte azt képzelhette, hogy április van. Ó, milyen jó ez az istállószag! Lovak, tehének, széna és gépolaj, kutya, trágya, nyereg szaga! Jeremiah jobban szerette ezt a becsületes, régi szagot, mint a puskapor szagát. Boldog volt, hogy megint itthon lehetett prérin, nem kellett többé véráztatta kötéseket, beteg és éhes fiatalembereket látnia. De a felelősség azért nem szűnt meg, ha hazajött is. Valahol messze innen, még mindig haldokolnak a fiúk, tátongó sebeik még nem gyógyultak be.

Sokáig őgylegett az istálló körül. Sarah már nyugtalankodott miatta és kiszólt a veranda ablakából, hogy miért nem jön már be.

— Utánanéztem az állatoknak, mama.

Minthogy nem volt senki, akinek mondhatta volna, mama önmagának mondta:

— Már megint fontoskodik. Az állatok heteken át megvoltak nélküle.

Papa már nyolc órája idehaza volt. Mama már nem tisztelte benne a vendéget.

Papa kint maradt az udvaron, amíg Suzanne és Cady vissza nem jöttek a templomból. Láta, hogy Cady lehajlik Suzanne-hoz egy pillanatra, látta, hogy Suzanne int neki, aztán Cady eltűnt a holdfényben.

Most utána megy és beszél vele. Suzanne ott állt hosszú gallérjában és sokáig nem mozdult, aztán egyszerre megfordult, fölkapta a szoknyáját és a kapu felé indult.

Jeremiah utánament. Volt valami nyugtalanító Suzanne viselkedésében, mintha valakit várna az út felől, aki nem jöhet többé.

Odalépett hozzá. Suzanne megfordult.

— Jaj de megijesztettél, papa! Azt hittem, ma korán lefekszel. Nagyon fáradt lehetsz.

— Nem olyan veszedelmes, fiam. Edzett, vén róka vagyok én, tudod.

Szél kerekedett, hátrafújta Suzanne haját a homlokából. Jeremiah úgy találta, hogy most egészen olyan, mint kislánykorában volt.

Egészen gyerekes. Persze, Suzanne a legkisebb, az ő szemében mindig gyerek marad.

— Mikorra tervezitek az esküvőt?

— Május utolsó napjára, papa... Cady június elsejére bérel házat, a nyugati oldalon.

— Cady ügyes fiú. Gazdag ember lesz belőle. Boldog leszel, Suzanne...

— Igen, boldog leszek.

Túlságosan nyugodtan mondta. Suzanne azelőtt olyan könnyen izgult, olyan lelkesen tudott örülni.

Jeremiah rátette az ő hatalmas kezét Suzanne kis kezére, amely ott pihent a kerítés lécén.

— Suzy, meg kell mondanom...

Évek óta nem szólította ezen a gyerekkori becéző nevén. Suzanne-t megijesztette a furcsa hang. Kutatóan nézett apja arcába.

— Talán nem is kellett volna négy szemközt megmondanom, de nem volt alkalmam megkérdezni és nem mertem a többiek előtt... Hátha... hátha neked... A többiek bizonyára mind nagyon fognak örülni, de te... Suzanne! Wayne Lockwood é!

Suzanne olyan hosszan nézett apjára, hogy Jeremiah azt hitte, nem értette, amit mondott.

— Wayne nem halt bele a sebeibe — magyarázta türelmesen. Suzanne némasága és arcának különös kifejezése megriasztotta. — Nem értem, hogyan terjedhetett el az a hír, hogy Wayne meghalt? Még mielőtt Atlanta elesett, csatlakozott hozzánk. Sok ilyen félreértés történt.

Suzanne még mindig nem felelt. Jeremiah tovább beszélt, mintha a magyarázatot is meg akarná magyarázni.

— Mondom, úgy gondoltam, legjobb, ha négy szemközt közlöm veled. Pedig árulónak éreztem magam, hogy a többiek előtt elhallgattam ezt a nagy újságot. De annyian voltak ott és Cady is..., Attól félttem, fölizgat. Bár tulajdonképpen nem tudom, miért izgatna téged jobban, mint a többieket. Utóvégre neked se volt több, mint jó szomszéd... De amikor elment a harctérre, a kis Norah mesélte...

Hirtelen elhallgatott, mert eszébe jutott az az éjszaka, amelyet Suzanne Wayne házában töltött és amelyről ők ketten sohasem beszéltek egymással.

— Végre is az apád vagyok! Mi igaz abból az éjszakából, Suzanne? Mielőtt Wayne visszajön, tudni akarom, mi volt közöttek?

Suzanne sokáig hallgatott, mielőtt felelt:

— Egy csók — mondta. És úgy nézett apjára, mintha segítséget kérne tőle. Hogyan magyarázza meg, mit jelentett az a csók? Hogyan lehet ezt megmagyarázni egy apának, aki csak a *valóságot* kérdi?

Jeremiah megkönnyebbülten és jókedvűen nevetett fel:

— Egy csók! Na, ha csak ennyi volt, akkor igazán fölösleges ez a nagy óvatosság. Milyen ostoba vagyok! Dehát honnan tudhattam volna?! Hiába, az asszonyokból nem lehet kiokoskodni.

És minthogy Suzanne még mindig nem szólt semmit, Jeremiah egyszerre megzavarodott. Érezte, hogy itt mégis több van, mint amennyit ő tud. Nem akart elérzékenyülni. Természetes, közömbös hangon mondta:

— Hát ha volt is valami közöttek, te most a Cady menyasszonya vagy. Tudod, hogy mindig arra tanítottam gyermekeimet, hogy az adott szó szent. Most már késő lenne meggondolni a dolgot. Ezen már nem lehet változtatni.

— Nem — mondta Suzanne és nem vette le a szemét Jeremiah arcáról. Az ajka száraz volt.

— Nem, ezen most már nem lehet változtatni.

ÖTVENEDIK FEJEZET

Reggel, mikor egy álmatlanul töltött éjszaka után lejött a padlásszobából Suzanne, rögtön látta, hogy anyja és Emily is tudja. Jeremiah azt mondta nekik, hogy bizonyos okokból előbb Suzanne-nal akarta közölni, de most úgyis bemegy a városba a postáért és útközben majd mindenkinek elhíreszteli, mintha csak ma kapta

volna a hírt. Minek törjék rajta a fejüket a szomszédok, hogy papa mért titkolózott előttük tegnap délután? Pedig hát olyan jó lett volna már tegnap világgá kürtölni az öröndetes újságot, hogy Wayne Lockwood él!

Sarah és Emily tulajdonképpen nem is örültek olyan nagyon, gondolta papa. Valami feszültség ült a reggelizőasztal fölött. Jeremiah arról beszélt, hogy ilyen tévedések máskor is előfordultak. Sarah pedig megjegyezte, hogy neki már akkor gyanús volt, mikor először hallotta.

Emily olykor egy-egy pillantást vetett Suzanne felé, de különben egy gőzgép energiájával merült bele napi munkájába. Amint múlt a délelőtt, egyre jobbkedvű lett és hangosan énekelte az új dalt, amelyet a telep doktora költött.

Mikor már harmadszor énekelte a refrént, Sarah odasúgott Suzanne-nak:

— Attól félek, hogy Emily vérmes reményeket fűz Wayne hazatéréséhez... Szegény.

Suzanne ekkor kilopódzott a konyhából, főkötőt kötött a fejére, sárcipőbe bújtt és kiment a rétre. Az olvadó hó nagyokat cuppant a lába alatt. Szoknyáját magasra kellett fognia, hogy sáros ne legyen. Az almafák déli oldala fekete volt a nedvességtől. A patak felszínén megereszkedett a jégréteg. De ez még nem az igazi tavasz, gondolta Suzanne. A víz újra be fog fagyni, mint én. Akkor, amikor Wayne halálhírét hallotta, ő megfagyott és azóta érzéketlenül járt-kelt. Se nem látott, se nem hallott. Árnyéka volt önmagának, nem érzett semmit, nem élt igazán. Megfagyott, mint a patak.

Idekint, távol mamától és Emilytől, talán össze tudja szedni a gondolatait. Agyának jégrétege talán itt felolvad, és talán fel tudja fogni, hogy mi történt.

Igen, hát gondolkozzunk. Nézzünk szembe a tényekkel. De hogyan lehet kihámozni a tényeket az érzések útvesztőjéből? Hol végződnek a tények és hol kezdődnek az érzések? Hogyan lehet különválasztani a valóságot az álmotól? Ő Wayne-t az első perctől fogva szerette. Nyomon tudta követni szerelme keletkezésének útját. Előbb gyerekes rajongás, azután mély és forró szerelem... A bűvös

ajtó egy napon felpattant és ő egy pillantást vethetett abba a világba, amelyben boldog lehetett volna.

Aztán a halál becsukta az ajtót. És minthogy a bűvös ajtó mindörökre becsukódott, mindegy volt már, hogy idekint a valóságban hogyan folyik tovább az élet.

Wayne nem halt meg. Él és ha befejeződik a háború, hazajön. De hiába jön haza, az ő számára mindörökre meghalt. A bűvös ajtó *neki* nem tárul fel többé. Az ő számára Wayne éppen annyira meghalt, mintha elesett volna.

Mit lehetne itt tenni? Semmit. „Ha én valamit megígérek, az annyi, mintha a becsületszavamat adtam volna” — mondta Cadynak. Azt hitte, hogy Wayne meghalt és megígérte, hogy feleségül megy Cadyhoz. Miért? Most nem értette, hogyan ígérhette meg Cadynak, hogy a felesége lesz, de akkor természetesnek találta. Akkor minden mindegy volt neki. Cady annak rendje és módja szerint feleségül kérte és ő azt felelte neki: Miért ne, Cady, ha akarja? De érezni akkor sem érzett semmit. Olyan hideg volt, mint a jégréteg a patak felszínén. Ő nem akarta megcsalni Cadyt. Csak, mert Wayne örökre elment, nem volt fontos semmi. Ha senki sem akarta volna feleségül venni, akkor is jó lett volna. Akkor tovább tanított volna, mint Miss Field és egész életén át Wayne-ra gondolt volna.

De minthogy Cady feleségül kérte, hát így is rendben van. Az asszonynak otthonra van szüksége. Gondolta, majd rendbe tartja a házat, jó és hűséges felesége lesz Cadynak és közben folyton Wayne-ra gondol. Az ellen, hogy Wayne képét ne hordja egész életén át a szívében, nem lehetett tenni semmit. És így, hogy Wayne csodálatosképpen életben maradt, így sem változik a helyzet. Erről persze, nem lehet beszélni senkivel. Cady sem fogja megtudni soha, senki sem fogja megtudni. Az embernek levághatják a karját, mint Phineasnak, de a szívét nem vághatják ki.

Hidegre fordult a szél. Végigsöpörte a prérít, megrecsegtette az alvó ágakat és halott leveleket kavart fel a földről. A patak felszínén máris újra fagyni kezdett a víz. Suzanne szorosabbra fogta össze a gallérját és megindult a ház felé.

ÖTVENEGYEDIK FEJEZET

Különös hetek következtek Suzanne-ra. A világ olyan volt körülötte, mint egy bábszínház színpada, ahol zsinegen rángatják a babákat. Ő volt a főszereplő, őt is ide-oda rángatta először a háború, azután Wayne halálhíre. És a tél múltott, a bábok táncoltak a zsineg végén, amelyet a végzet rángatott ide-oda.

Győzelmi hírek jöttek. Jeremiah azt jósolta, hogy Grant majd rövidesen meg fogja mutatni, Horace Akinnek, mire készül. Jeremiah és Akin annyit vitatkoztak Grantról, hogy Jeremiah szerint Horace képes lett volna egy-két vereséget is elviselni, csak hogy bebizonyítsa, hogy neki van igaza.

Az idő megenyhült, aztán megint hidegre fordult. Odaát a déli prérin Celia kislánnyal ajándékozta meg férjét. Két nappal később Melinda is kislánnyal ajándékozta meg Randot.

Cady, ha csak az utak nem voltak járhatatlanok, minden vasárnap kiment Martinékhoz. Sokat beszélt a Prairie Rapids-beli négyszobás házról, ahol majd lakni fognak.

Hideg, havas és szeles márciusi nap volt az, amelyen a testvérek mind hazajöttek, hogy őszi szokás szerint, rongyból paplant varrjanak menyasszony-húguknak.

Sarah azt mondta, hogy csodálatos: ha az ember előre megállapít egy dátumot, az mindig vagy a legforróbb, vagy a leghidegebb nap lesz. De minthogy a testvérek most olyan messze laktak, jóval előre meg kellett beszélni a találkozások napját.

A „társalgó”-ban feszítették ki a rámát. A társalgót hetek óta nem fűtötték, dermedtően hideg volt és száraz tölgyfalevél, mész, kályhafesték és rég elmúlt reggelik szaga terjengett benne.

Az ünnepélyes alkalomra Jeremiah maga gyűjtött be a vaskályhába. Emily és Sarah kifeszítették a rámákat és szétosztották a rongyhulladékokat.

Minden lány hazajött.

Elsőnek Phoebe Lou érkezett meg. Horace Akin hozta el a feleségét és Todót, de csak letette őket az ajtóban és mindjárt el akart menni, mert mint mondta, a kerítést kell kijavítania. De megint olyan

heves vitába bonyolódtak Grant kapitány hadműveletein, hogy dél lett, mire Horace elment.

Melinda és Celia együtt érkeztek szánon. Alf hozta őket, miután Randdal kockán kivetették, hogy melyikük jöjjön. Útközben megálltak Sturgis Fallsban és fölvtették Sabinát is. Sabinát egész úton azzal ugratták, hogy biztosan szégyellt beleülni ebbe a kopott szánba, ő, akinek olyan gyönyörű hintója és gyönyörű háza van. Pedig Sabina odaadta volna a hintóját, az új házát és egy évtizedet az életéből, ha övé lehetett volna ez a négy gyerek.

Lucy és Norah is átjött Harryval. Suzanne a négy kisfiúval vasutat játszott a nappaliban.

Sarah és Emily ebédet főztek, de a többiek mind ott ültek a ráma körül és szorgalmasan dolgoztak.

— Ez a kék a Celia régi ruhájából való, ugye? Emlékszem rá, mikor először viselte. Akkor volt, amikor Slade Smith meghívott, hogy menjek vele táncolni.

Mind ott voltak, csak Jeanie késett. Emily és Sarah sokszor kinéztek az ablakon az északi préri irányába. De majdnem dél volt már, mire csonttá fagyva, Jeanie megérkezett.

Mindnyájuk között ő örült legjobban, hogy otthon lehetett. Nevetett, sziporkázott, énekelt egész nap.

— Ó, de jó itthon, gyerekek! — áradozott újra meg újra. — Milyen jó egyszer asszonyokkal beszélgetni!

Ebédre a férjek is megérkeztek. Sőt, Tom Bostwick azzal lepte meg a társaságot, hogy Cady Bedsont is magával hozta.

Asztalnál egyszerre csak azt mondja Tom:

— Suzanne, az új házunk kész, már a bútor is megérkezett, csak be kell rendezni a lakást. Ott kellene tartani az esküvőt nálunk, a városban, nem itt. Mit szólnál hozzá, Cady?

— Én csak örülnék neki.

— Én... — kezdte Suzanne zavartan — én még nem gondoltam...

Sarah közbevágott:

— Minden lányom hazulról ment férjhez — mondta.

Suzanne-nak egyszerre az az érzése támadt, hogy belefulladás

házassági tervekbe, mint annak idején szegény Evangeline belefuladt a Cedar vizébe. Dehát mit csináljon? Az ár ellen nem lehet úszni.

Mikor este Horace Akin eljött a családjáért, azt kérdezte, nem kellene-e egyesült erővel rendbe hozni Wayne házát, mire hazajön. Egyszer mégis csak véget ér a háború.

Jeremiah azt felelte, hogy erre ő is gondolt már. Jó szomszédoknak kötelességük egymáson segíteni.

Suzanne-nak minden erejére szüksége volt, hogy el ne árulja magát. Hát mindig így lesz? — gondolta kétségbeesetten. — Sohase tudom nyugodtan, izgalom nélkül hallgatni, ha róla beszélnek?

Mindenki Wayneről beszélt. Milyen csodálatos, hogy él. Suzanne arra gondolt, még mindig nem biztos, hogy élve hazakerül. A háborúnak még nincs vége, nap nap után véres ütközetek hírét hozza az újság. Szörnyű lenne, ha most esnék el Wayne! Az olyan lenne, mintha kétszer halt volna meg.

Aztán Alf hangosan, az ő megszokott tapintatlanságával azt mondta:

— Emily, ha Suzanne férjhez megy, most már te leszel az egyetlen leány idehaza. Wayne-t kellene megfognod. Emily arca lángvörös lett.

— Ugyan Alf, mi jut eszedbe? Öreg vagyok én már a házassághoz.

Mire a társaság szétszlott, mindenki természetesnek találta, hogy Suzanne esküvőjét májusban, odabent a városban, Sabináéknál tartják. A paplanok elkészültek. A kelengye is csaknem készen volt már. Jeanie és Melinda még párnahuzatokat hímeztek, Celia és Phoebe Lou törülközőket szegtek. Emily jövő héten készült nekifogni a menyasszonyi ruhának.

Nem, ezen már nem lehetett változtatni. Nem volt mit tenni, mint imádkozni Wayne szerencsés hazatéréseért és aztán hagyni, hogy az áradat oda sodorja az embert, ahová akarja.

ÖTVENKETTEDIK FEJEZET

1865 úgy indult, hogy mindenki azt remélte, a jómód, a virágzás éve lesz. Petersburg április másodikán elesett és Lee tábornok Linchburg felé menekült. Úgy látszik, ez volt a titokzatos hadmozdulat, amelyet Grant tervezett. Jeremia reggeltől estig a győzelemről beszélt.

— Ha papának a keze is olyan gyorsan járna, mint a szája — mondta Sarah Suzanne-nak. Enyhére fordult az idő és a vastag gyapjútakaró, amelyen öltögetett, olyan meleg volt Sarah ölében, hogy ingerültségén ezzel az éles megjegyzéssel volt kénytelen könnyíteni.

Cady Bedson tele volt tervekkel. Megkapta az engedélyt egy új „Nemzeti Bank” építésére. A Cedaron keresztül vashidat terveztek. Forgalmas, jómódú közép-nyugati város nőtt ki a prérin, ott, ahol alig néhány évvel ezelőtt telepedett le az első család.

Sturgis Fallsban hadiárvaházat fognak építeni.

Április tizedike volt, hétfő. A veranda keleti ajtaján bezúdult a friss, tavaszi levegő és összevegyült a készülő ebéd szagával, almavirág és sült krumpli, nedves fű és főtt marhahús szaga kavargott. A tavasz hangjai egybevegyültek a konyha hangjaival, pacsirták énekeltek és lábasok csörömpöltek.

Emily egész délelőtt Suzanne menyasszonyi ruháját varrta Sarah hálósobájában. A fehér tarlatán habos felhői elomlottak a földre terített lepedőn. Ma Sarah főzte az ebédet, hogy Emily a varrásnál maradhasson.

Sarah a hatvanadik évéhez közeledett. Vörös haja megszőrkült, de még mindig olyan dús volt, hogy nyaka meghajlott a hajzuhatag terhe alatt. Kicsi, szeplős arca még jobban elkeskenyedett, de Sarah azért ma is éppen olyan eleven és hajlékony volt, mit akármelyik lánya.

Suzanne hazajött az iskolából egy könyvért, amelyet otthon felejtett. Meghagyta a nagylányoknak, hogy vigyázzanak a kicsinyekre, míg visszamegy. Száguldó lovas közeledett a réten keresztül.

Suzanne egy pillanatra azt képzelte, hogy Ed Armitage jön Phoebe Louhoz. De nem Ed Armitage volt, hanem Phoebe Lou új férje, Horace Akin.

— Vége! — kiáltotta már messziről. — Lee megadta magát.

És a pillanat mámorában hozzátette: — Mindent visszavonok, amit Grantról mondtam!

Jeremiah hirtelen leült a kút párkányára. Öreg ember volt már. Az izgalom kimerítette.

Az asszonyok kiszaladtak az udvarra. Sarah, hosszú pecsenyevilálával a kezében, Emily gyűszűvel az ujján — a ruhájába tűzött két varrótűn hosszú fehér szálak lebegtek. Suzanne szórakozottan leoldotta a kötényt, mintha fogadni készülné valakit, aki hazajön a háborúból. Aztán föleszmélt, és szórakozottan felkötötte a kötényt megint.

*

Horace Akin egyenesen Prairie Rapidsból jött. Ő akarta meghozni a jó hírt, mert ami most Prairie Rapidsban végbemegy, ahhoz hasonlót még soha senki nem látott. Mintha bomba robbant volna, az emberek ledobták kezükből a munkát és rohantak ki az utcára, hogy minél többet lássanak és halljanak. Ágyút sütöttek el, zászlókat húztak fel, minden harang megkondult.

Óriási megkönnyebbülés volt, hogy a háború véget ért.

Egész délután szóltak a harangok. Mindenki alig várta, hogy bemehessen a városba. Cady is kijött Suzanne-ért. Nyolc óra volt, mire beértek, az egész városka a Fő-utcán tolongott. Minden ablakot és minden kirakatot kivilágítottak. Cady azt mondta, hogy valamennyi petróleumát megvették erre az egyetlen éjszakára. Csak egyetlen ablak maradt sötét. Barney, az öreg trafikos, nem akart világítani, azt mondta, ő csak akkor gyújt lámpát az ablakában, ha azt az átkozott elnököt agyonlövik. De az általános izgalomban senki sem törődött azzal, hogy Barney mit beszél.

Cady felvitte Suzanne-t az új Central szállodába, amely szintén fényesen ki volt világítva. Rengeteg ember tolongott a termekben és a

teraszokon, rakétát röp-pentettek és zászlót lobogtattak. A tűzoltócsapat fátyásmenetben vonult végig a városon.

A Central-szálló középső teraszán egy üres ládából szónoki emelvényt rögtönöztek és a város tekintélyes polgárai, egyik a másik után másztak fel a ládára és beszélni próbáltak, de hangjuk belefulladt a zsvajba. A „szabadság lobogó zászlaja” és a „földre taposott igazság” és hasonló hangzatos szózatok a levegőbe puffantak el 1865 április tizedikének ezen a lázas éjszakáján. A pokoli lármában, a szónoktól kétméternyire már nem lehetett hallani egy szót sem. A tucatnyi szónoklat közül mindössze kettőnek volt némi sikere.

— Az amerikai alkotmány — harsogta a város egyik kiváló polgára — hasonlatos a druidák legendás kövéhez, amelyet egy hadsereg sem tud kimozdítani helyéből, mert a súlypontja olyan ügyesen van alátámasztva, hogy meginog ugyan a szenvedély minden leheletére, de oly szilárdan áll a nép szívében, hogy az árulás és a fanatizmus legvadabb viharai sem dönthetik meg...

Lelkes éljenzés követte a beszédet. A tömeg nyakon ragadta a *Futár* szerkesztőjét, lekapta fejről a sapkáját, letépte a sált a nyakából és odaállította az emelvényre.

— Honfitársaim! — kezdte — az emberi elme, amely mindig résen áll, hogy új igazságokat fedezzen fel, sokszor bukkan ürességekre, amelyeket szeretne saját képzeletének virágaival megtölteni...

— Fűtyülünk az emberi elmére! — ordította valaki a tömegből és valaki megbillentette a ládát úgy, hogy a szónok alámerült az üvöltő sokaság közé.

Nagyon érdekes volt az egész, Suzanne-nak rendkívül tetszett, amint ott ült a szálloda teraszának korlátján. Igen, érdekes volt, ha az ember nem gondolt arra, hogy mi van a mámor mögött: halott és haldokló fiatal fiúk, sebek és betegségek, pusztulás, rombolás és Cady Bedson itt mellette, ahelyett, hogy...

— Nem, nem — riadt meg Suzanne —, nem szabad, ez aljasság. Cady szorosan mellette állt, sötét arca csupa lelkesedés és izgalom volt. Cady, aki nem ment el harcolni a hazáért, hanem mást küldött maga helyett, Cady, igen, ő nevezhet és éljenezhet. Ez a sötét arc,

amely olyan meglegedetten néz bele a világba, ez mindig itt lesz mellette, közel, egészen közel...

Suzanne lehunyta a szemét és kétségbeesetten gondolta: Ó, Istenem, édes jó Istenem, mit vétettem én?

A megkönnyebbülést, mely mindenkit elfogott, szinte ki lehetett tapintani. Az emberek ismét kedvvel dolgoztak. Most már megnyugodhatunk — mondták —, most már szabad tervezni.

Szombaton reggel annyi volt a dolog, hogy azt se tudták, mihez fogjanak előbb.

Sarah szappant főzött. Phineas és Henry kint szántottak a mezőn. Akármilyen más kötelessége van is az embernek, a földmunkát azért el kell végezni. Henry és Phineas maguk húzták az ekét. Már régóta nem tartottak ökröket. Jeremiah évekkal ezelőtt eladta az öreg Redet és Baldyt, Whitey-t és Blackyt. Azt mondta, örül, hogy megszabadul tőlük, úgyse vehette hasznukat, de azért fáj a szíve, mikor utoljára hajtotta ki őket az udvarból.

Maga Jeremiah már nem dolgozott a földeken. Még bírta volna a munkát, de hivatalos teendőitől nem jutott hozzá. Ha éppen ráért, akadt más tennivalója a ház körül, az állatok után nézni az istállóban, gyümölcsfákat szemezni és főképpen az arra járókkal a kerítés mellett beszélgetni a világ folyásáról.

Ma például egy fát ültetett a kiskapu mellé és arra gondolt, hogy miért nem jutott ez eddig eszébe. Tizenhárom éve itt él és ma gondolt erre először. Vannak ugyan szép nagy fák a ház körül, de ez a kis kapu olyan magányosan és kopáran áll itt, az árnyéktalan pusztaságban, mint egy fájó hüvelykujj. Vízet hozott, beültette a fát, egy szép karcsú, fiatal jávorfát, a legnagyobbat, amelyet ki mert emelni a földből és gyöngéden eligazgatta körülötte a földet. Egyszerre az jutott eszébe, milyen kár, hogy nem öt nappal ezelőtt ültette ki a fát, aznap, amikor Lee megadta magát.

— Azt a dátumot mindörökre megjegyezzük — mondta Suzanne-nak —, de ezt a mait...

Suzanne szürke kalikókendővel kötötte be a fejét és a szombati nagytakarítást végezte.

Wayne-re gondolt. Most már haza fog jönni. Vajon milyen lesz az első találkozás? Mit mondanak egymásnak? „Olyan sok a mondani-valóm, Suzanne — írta egyszer Wayne —, hogy nem is tudok mondani semmit.” De most, ha hazajön, csak annyit kérdezhet: „Hogy van, Suzanne?” És ő legfeljebb azt felelheti: „Úgy örültünk, mikor hallottuk, hogy él, Wayne...”

Akkor ő már valószínűleg asszony lesz. A kemence fölött, a polcon ott fekszenek az aranyszélű meghívókártyák, amelyekre ráírják majd, hogy: „szívesen látjuk ekkor és ekkor a Sturgis Fallsban, Tom Bostwick házában tartandó esküvőre”.

— Mintha csak arra való lenne az egész esküvő, hogy Sabináék eldicsekedhessenek az új házukkal — jegyezte meg Sarah keserűen.

De Jeremiah nem volt ilyen szigorú. Ha az ember személyesen ismeri Kirkwood kormányzót, ha olyan szerencsés volt, hogy néhány percig beszélgethetett Sherman tábornokkal, és Harlannal, az Egyesült Államok szenátorával, és egy asztalnál evett a törvényhozás tagjaival, akkor megértőbb lesz, szélesebb látókörű. Ki tudja, ha neki is lenne egy ilyen háza, mint Tomnak, nem gondolkoznák-e ő is másképpen?

Erre gondolt Jeremiah és megállt, kezében a metszőkéssel és egy idegen szemével próbált körülnézni a háza táján. Vajon egy idegen milyennek látná az ő házát?

Sarah és a lányok sok hibát találnak már benne, de az ő szemében ma is a kényelem megtestesülése. Valaha a legszebb és legkellemesebb ház volt az egész völgyben. Becsületes, derék, szilárd épület. Igazi otthon. És fapadlója van. A legtöbb telepesnek az első házában földes szobák voltak.

A kemence jó meleget áraszt, legalábbis a szobának abban a részében, ahol áll. A társalgóban vaskályha és a konyhában tűzhely. Ami a hálósobákat illeti — a hálósobában igazán nem kell fűteni. Mama és a lányok jó meleg paplanokat tudnak varrni. És olyan jó ágya senkinek sincs az egész telepen, amilyen az övék. Puha, tollas a párnájuk.

Ami pedig az ételt illeti, Iowában sehol nem esznek olyan ízletes ételt, mint az ő hosszú asztaluk mellett. Az a sok finom tyúkleves,

sárga vajjal leöntött krumplihegyek, sült préricsirke, kirántott disznóhús, friss hal a Cedar vizéből, az első sertéskaraj a disznóölés után, mama híres savanyú káposztája, sült alma (hála Istennek, most már sok almát termelnek a völgyben), sonka, jávorcukor, az első friss hagyma, Emily pompás fehér kenyérével, mama pompás barna kenyeke és babfőzelék, füstölt oldalassal... Ezek a gasztronómiai emlékek élénken visszaidézték Jeremia emlékezetébe a harctéren töltött heteket, amikor kifogyott az elemőzsia. Igen, a háborút az éhség döntötte el, nem a bátorság és nem a stratégia. Ezt el kellett ismerni. Hála Istennek, hogy vége. Most már csak a jóvátétel és a gyűlölet sebeinek begyógyítása van hátra. Lincoln tudni fogja, hogy mit kell tenni. Ő majd segít az országon. Lincoln bölcs vezető kezével és meleg szívével az ország...

Mit kiabálnak ott Suzanne-nak az útról?

Lovas ember jött vágatva, a folyó felől. Mel Manson. A kis kapunál megállította a lovát. Suzanne agyán keresztülszaladt a rémület, hogy Wayne Lockwoodról hoz hírt.

— Suzanne! — kiáltotta Mel Manson.

Nem kellett volna kiáltania, mert Suzanne úgymint szaladt már a kapu felé. Mel úgy lihegett, mint egy megvadult ló.

— Mondja meg papának, hogy Lincolnt agyonlőtték...

Suzanne önkéntelenül a nyakához kapta a kezét.

— Ó, nem, az lehetetlen...

— De igen, tegnap este a színházban. Egy színész lőtte agyon. Meghalt.

A vállán keresztül kiáltotta ezt vissza és már nyargalt is tovább, hogy vigye a hírt a többieknek.

Suzanne megfordult és szaladt föl, hogy megmondja apjának, de nem kellett megmondania. Jeremia hallotta. Ott állt a ház ajtajában, halálsápadtan.

Sarah is kijött a konyhából, az arca piros volt, szürkésvörös hajából lógtak a hajtűk.

— Mi történt? — kérdezte és aggódó tekintete egyikről a másikra siklott.

— Meghalt... Agyonlőtték. — Jeremiah erőltlenül támaszkodott az ajtófélfához. — Ez a vég. Az ország most már — az ország most már...

— Lincoln? — kérdezte Sarah.

Később maga se értette, hogyan tudta kitalálni, hogy Lincolnról volt szó.

Szaladt vissza, a hálósobájába.

— Emily! — kiáltotta. — Emily! — ismételte hangosabban, mert Emily hangosan énekelt. — Az elnököt agyonlőtték. Meghalt.

Emily arca fehéren és rémülten meredt anyjára.

— Meghalt... — suttogta —, ó, szegény Mrs. Lincoln!

Furcsa, hogy egy harmincegy éves vén leánynak az az első gondolata, hogy az elnök feleségét sajnálja.

Suzanne bekötötte a fejét, vállára kapta a köpenyét és szaladt ki a mezőre, ahol a férfiak dolgoztak.

Norah hintázott az udvaron, vékony, meztelen lába magasra lendült a fák között.

— Norah! — kiáltott száraz torokkal — Lincolnt agyonlőtték. Meghalt.

Látta, hogy Norah leugrik a hintáról, éppen, mikor a legmagasabb-ra lendült, el is esik, de rögtön talpra ugrik és szalad a ház felé.

Suzanne is szaladt tovább. Cipője átnedvesedett, a fiatal gaz beleakadt fehér harisnyájába. Először Phineast találta meg.

— Phineas! — kiáltotta. — Lincolnt agyonlőtték!

Phineas rámeredt tágra nyílt szemmel, de rögtön eszébe jutott a bátyja és elkiáltotta magát:

— Henry! Lincolnt agyonlőtték!

Azután erőltlenül támaszkodott az eke szarvára és fejét a tenyerébe támasztotta.

— Ó, Istenem — mondta —, mi lesz most?!

Henry szaladva jött a mezőn keresztül. Még csak harminchat éves volt, de szakálla és keményre cserzett arca apjával egyidősnek mutatta.

— Mel azt mondja, hogy tegnap a színházban... egy színész lőtte agyon. Többet nem tudok.

Összebújtak ott hárman a mező szélén. Suzanne rémült és bizonytalan arccal, Phineas, fejét a tenyerébe támasztva, Henry csak állt és a csizmája sarkával a nedves földet ütögette.

Így álltak ott némán, amíg Henry beszélni nem kezdett. Henry ritkán beszélt. Suzanne-nak hirtelen eszébe jutott, hogy soha életében nem hallotta Henryt három-négy mondatnál többet beszélni egyfolytában. De most folyékonyan beszélt.

— Nagy ember volt, mindenkinél nagyobb, én mondom nektek. Talán senki sem tudja és sohasem is fogják megtudni, hogy milyen nagy ember volt.

A nedves földet ütögette a csizmája sarkával és a földre nézett, mintha csak a föld érthetné meg, amit mond.

— Soha életemben nem láttam és mégis jól ismerem, mint egy bizalmas barátot. Mikor szántottam vagy vetettem, vagy arattam, mindig úgy tetszett, hogy itt sétált mellettem az ő hosszú, kalimpáló lépéseivel, tréfált, beszélgetett, terveket szőtt. Nehéz ezt megmagyarázni, hogy mennyire megértettük mi ketten egymást, Lincoln elnök meg én... Amikor mindenki elment a háborúba, tőlem is kérdezték, hogy nem megyek-e... Én is szerettem volna elmenni, mint Phineas és Ed Armitage, Rand és Alf, Ambrose Willshire és Wayne Lockwood. Szégyelltem, hogy én itthon maradok és elbújok az eke mögé. Úgy éreztem, hogy az emberek megvetnek, mert nem megyek a háborúba... Egyszer — az akkor volt, mikor a tartalékosokat is behívták, magam se tudtam, mit csináljak, hagyjak-e itthon mindent és menjek el, vagy maradjak? Lejöttem akkor ide a déli mezőre, hogy magam maradhassak a gondolataimmal. Úgyse hiszitek el, nincs is értelme, hogy elmondjam, de az olyan volt, mintha személyesen beszéltem volna Lincolnnal és megkérdeztem volna tőle, hogy mi a véleménye. Ne gondoljátok, hogy megőrültem... Tudom, hogy csak képzelődés volt, mégis szinte meg mertem volna esküdni rá, hogy személyesen beszéltem vele. Nevetett és azt mondta, hogy kötelességem itthon maradni, hogy nem mehet el mindenki, mert a földre is vigyázni kell és hogy az egyik embernek ez a kötelessége, a másinak amaz. És hogy neki is nagyon nehéz a helyzete, de ki kell tartania ott, ahova a kötelesség állította. És hogy az embernek azt kell tennie, amit

a lelkiismerete parancsol, mert ha lelkiismerete ellenére cselekszik, akkor sohasem lesz nyugta...

— Egyedül voltam akkor itt a mezőn és ha az ember egyedül van, sokszor furcsa gondolatai támadnak. De én megnyugodtam, mert mondom, olyan volt, mintha személyesen találkoztam volna Lincolnnal és mintha ő maga nyugtatott volna meg.

Henry fölpillantott, körülnézett, tekintete végigszaladt a prérin, Észak felé, ahol elesett bajtársát vélte látni.

— És most agyonlőtték... — mondta lassan. — De nem ölheték meg, Krisztust sem tudták megölni. Az Elnök tovább fog élni, meglátjátok, tovább fog élni az emberek emlékében és gondolataiban. Nem számít az, hogy testben meghalt. Tíz év múlva, vagy ötven év múlva, talán száz év múlva is az Elnök élni fog...

Elhallgatott és a szekerek felé indult.

Phineas végighúzta kezét a szemén és ő is elindult

... Mintha egy családtag halt volna meg.

Suzanne megfordult és csendesen a ház felé indult ő is. Különös volt, hogy Henry ilyen sokat beszélt, de volt benne valami megnyugtató. Milyen furcsa az élet és mennyire a feje tetejére állt az egész világ. Még kevéssel ezelőtt Suzanne azt hitte, hogy Wayne Lockwood halott és Abraham Lincoln él. És most Abraham Lincoln halott, és Wayne Lockwood él.

ÖTVENHARMADIK FEJEZET

Az évszám, amelyet Jeremiah belekarcolt a fiatal fa törzsébe, mégis fontos dátum lett. Nagy, egyenlőtlen betűket karcolt a fába Jeremiah, mert nem látott jól és nem tudta egyenesen vezetni a kést. Közben hullottak a könnyei és nem szégyellte, hogy hatalmas vállát megrázta a zokogás. Fél évszázadon keresztül ott maradtak azután a durva nagybetűk a jávorfa törzsén. A. L. A karcolás helye begyógyult a fatörzsön, sokkal gyorsabban begyógyult, mint azok a többi sebek, amelyeket az Elnök halála okozott.

A folyópartról mindenki a két város felé igyekezett. A megdöbbenés és a szomorúság összeterelte az embereket. Senki sem tudott otthon maradni, mindenki társ után vágyott, akivel beszélhet, akivel együtt gyászolhat.

Martinék is valamennyien bementek Sturgis Fallsba, kivéve Suzanne-t. Ő Prairie Rapidsba ment Cadyval.

Hihetetlen, hogy csak egy hét múlt el azóta a vidám ünneplés óta. A keret ugyanaz volt. A hullámmzó tömeg az utcán, a boltok leeresztett redőnyei, de most nem kiabált senki és a színes zászlók helyett fekete zászlók lobogtak és az utca fölött keresztben Lincoln arcképét himbálta a szél és az ő arcképe nézett fekete keretből a házfalakra is. Az emberek suttogva beszéltek és sírtak.

— Mi lesz most az országgal? — kérdezték.

Ahogy Cady és Suzanne ott álltak a Central Hotel verandáján, csaknem ugyanazon a helyen, ahonnan néhány nappal ezelőtt az ünneplő tömeget nézték, egy kis embert láttak, batyuval a hátán, akit Prairie Rapidsnak két vezető polgára fogott közre. A trafikos volt, aki múlt héten nem átalotta hangosan kimondani, hogy ő csak akkor lenne gyertyát az ablakába, ha Lincolnt meggyilkolnák.

Különös hetek következtek. A szomorúság fátyla lebegett minden fölött. Martinéknél senki sem örült a közeledő esküvőnek.

Az aranyozott meghívók április végéig ott heverték a kemence párkányán, senki sem gondolt rá, hogy megcímezze és szétküldje a meghívókat. Suzanne úgy érezte, hogy ilyen nagy nemzeti gyász idején ízléstelen dolog ünnepelni. De Tom Bostwick azt mondta, hogy ez ostobaság. Az élet tovább folyik, akármi történt is. Még Jeremiah is azt mondta.

— Tudod, Suzanne, igaz, hogy a legjobb barátunkat veszítettük el, de azért a születés és a halál nem áll meg. Az esküvőt meg kell tartani.

Elkészült Suzanne menyasszonyi ruhája is, Emily csaknem belevarrta az apró hímző öltésekbe a két szemevilágát. Ugyanakkor gyászkarzalagokat varrt apja és fivérei számára, anyja és Lucy fejkötőjére is kreppszalagból tett csokrot, sőt, még a kis Norah-nak is varrt egy fekete kalikókötényt.

Igen, furcsa idők voltak ezek, amikor fölváltva kellett menyasszonyi ruhát és gyászkarzalagot varrni, gratulációkat és részvétnyilatkozatokat fogadni, könnyezni és mosolyogni, boldogságot remélni és remélni az ország jövőjéért

Minden szem Kelet felé nézett ezekben a napokban. Minden gondolat a gyászmenetet kísérte. Mindenki pontosan tudta, hogy most hol van az Elnök, mindezek az emberek a folyók mentén, akik olyan messze voltak tőle és olyan hűségesen szerették. Jeremiah, Phineas, Sarah és a leányok, Akinék, Mansonék, Emersonék és Henry, aki beszélgetett vele a gabonaföldön.

És esténként, mikor Jeremiah a kis vaskulccsal felhúzta a régi Szent Tamás-órát, így szólt a családhoz, amely körülülte a kemencét.

— Ma volt a gyászszertartás a Fehér Házban.

— Ma ravatolozták fel a Kapitóliumban és az emberek mind elzarándokoltak hozzá, hogy még utoljára lássák...

— Bár én is elmehettem volna...

— Ma Philadelphiában van, ugyanabban a teremben, ahol egyszer azt mondta: „Inkább meghalok, de nem adom fel a függetlenséget!”

— És nem is adta fel, ugye papa?

— Nem, nem adta fel.

— Ma New Yorkban van.

— Ma Albanyban van... Ma Clevelandben van...

— Ma Columbusban...

— Chicagóban...

— Ma hazaérkezik Springfieldbe...

— Ma eltemették... Vége a napnak. Holnap újra kezdjük. — Jeremiah hangja megtört. — Újra kezdjük. Mi is és mindenki. Az egész ország.

Ezen a holnapon Suzanne címezni kezdte az esküvői meghívókat.

ÖTVENNEGYEDIK FEJEZET

Tom Bostwick szerencsés ember volt. Még a háború befejezése előtt meggazdagodott és szép nagy házat épített.

Külön nappali szoba, külön fogadószoba volt a házban, ebédlő, konyha, könyvtárszoba és egy hall, ahonnan lépcső kanyargott felfelé az emeletre és valahol egy hátsó lépcsőbe torkollott. Sarah ezt szinte elviselhetetlennek találta, mert az ő házában még mindig nem volt igazi lépcső, Sabinának pedig kettő is jutott.

Az újság is megemlékezett Tom Bostwick új házaról.

„A tapéta középkori stílus, a fogadószoba keleti. A nappali szoba arab, a könyvtár egyiptomi. Minden szoba bútora másféle fából készült, az egyik tölgyfa, a másik diófa, a harmadik cseresznyefa. Nem túlozunk, ha azt mondjuk, hogy a Mississippitől nyugatra nincs elegánsabb ház Tom Bostwick új házábanál.”

— A Mississippitől nyugatra, az jókora terület — jegyezte meg Jeremiah. — Fogadni mernék, hogy ha keresnék, találnék még egy-két szép házat a Mississippi nyugati partján.

Ha a ház díszére vált a városnak, Sabina díszére vált a háznak. Kerek, kellemes arcocskájával, fényes fekete hajával ma is szép asszony volt, bár leányos karcsúsága már alaposan elnehezedett. Minthogy neki magának nem voltak gyermekei, más gyermekeit dédelgette. Egyáltalán Sabina mindenkin segített, akit útjába sodort a sors. Emberszeretet, jóság ragyogott a szeméből. Mindenki, aki bajban volt, akinek tanácsra, erkölcsi vagy anyagi segítségre volt szüksége, bizalommal fordulhatott Mrs. Tom Bostwickhoz.

Ezen a napon mind a két keze tele volt munkával. Suzanne esküvőjére készült. Dirigálta a két szolgálóleányt, de a lakodalmi torta elkészítését a viláért sem bízta volna másra. Közben még arra is jutott ideje, hogy egy kosár élelmiszert küldjön egy katona családjának, aki nem tért vissza a háborúból.

Délutánra minden elkészült. Az új ház maga volt az előkelőség. Sabina még egyszer körüljárta a szobákat, de a legkritikusabb szemmel sem tudott felfedezni semmi hibát. Csillogott a nehéz, aranyozott falikárpit, a virágos szőnyeg hívogatóan nyújtózkodott a

lépések alatt, a kényelmes, párnázott fotelek és díványok méltóságteljesen sorakoztak a falak mentén és az asztalok körül, a gyertyatartók ragyogtak. Sabina büszkén gyönyörködött lakásában és gondolatban önkéntelenül összehasonlította a régi cölöpházzal odakint a folyó mellett, a rongyszőnyegekkel és a vadpulykatoll díszekkel. Aztán lovagiasan elhessegette a gondolatot, hogy mennyivel különb az ő háza a régi otthonnál.

Suzanne Emilyvel most érkezett az új fedeles hintón.

Sabina babonásan ragaszkodott ahhoz, hogy ő lépje át elsőnek új háza küszöbét.

— Ti majd csak öt órára gyertek — mondta a családnak. — Akkorára a vonat is megérkezik, Joe bácsival és Harriet néniével. A konyhában fogunk enni, valami egészen könnyűt, hogy a szobák estére rendben maradjanak.

Jeremiah és Sarah is megérkezett. Suzanne azt hitte, álmodik. Hang nem jött ki a torkán, mint egy alvajáró, járt-kelt a szép új lakásban.

Jeremiah kiment az állomásra Joe bácsi és Harriet néni elé, de nélkülük jött vissza, mert a vonat késett. Phineas az öreg Queen hátán lovagolt. Már az asztalnál ültek, amikor Ambrose Willshire megérkezett Jeanie-vel és három leánykájukkal. Ambrose udvariasan mentegetőzött a késésért, mondván, hogy Jeanie talán majd egyszer mégis megtanul pontos lenni. Jeanie zavarban volt, de megpróbált nevetni és igyekezett tréfára fordítani a dolgot.

Valami furcsa, ünnepélyes hangulat lebegett az asztal fölött Sabina új konyhájában.

Egy csövön keresztül egyenesen a mosogatóba folyt az összegyűjtött esővíz. De még ennél is nagyszerűbb újítás volt az, hogy a mosdószobában kád állt, amelyből nem kellett többé kimeregetni a vizet, mert alul dugója volt a kádnak és ha azt kihúzta az ember, a víz a padló nyílásán keresztül elfolyt.

Lincoln halála felett még senki sem tudott napirendre térni. A gyász árnyéka itt lebegett a szép új házban is és ehhez még a lelkipurdálás is járult, hogy a nagy nemzeti gyász idején lakodalmat tartanak. Ezt senki sem tartotta rendjén valónak. És mégis, az élet

nem állhat meg. Suzanne maga is nagyon a szívére vette az Elnök halálát. Olyan csendes és szomorú volt, amilyen egy boldog menyasszony nem szokott lenni. Melinda szóvá is tette ezt a konyhában, de Emily leintette.

— Ugyan kérlek! Hagyd békében Suzanne-t!

Mikor felálltak az uzsonnától, Jeremiah visszament az állomásra. Suzanne pedig fölment az emeletre öltözködni.

A szép, új hálószoba még festékszagú volt. Négyoszlopos ágy állott a szoba közepén. Az ágy függőyeit vastag zsinór fogta össze és a zsinórok végén kis pamutlabdák himbálóztak.

Emily bekapcsolta Suzanne-on a menyasszonyi ruhát. Mikor azt hitte, hogy az utolsó kapcsolhoz ért, kisült, hogy még csak az utolsó előtti, mert rosszul kapcsolta és az egész hosszú sort föl kellett pattintani újra.

— Ne haragudj, eltévesztettem —, mondta mentegetőzve, mert tudta, hogy nem könnyű Suzanne-nak a lélegzetét visszatartani, amíg belepréseli a szűk derékba.

De Suzanne türelmesen visszatartotta a lélegzetét újra. Nem nagyon érdekelte, hogy mi történik vele, mintha az egész esküvő nem is tartoznék rá. Már teljesen föl volt öltözve, még csak a fátyol volt hátra, amely ott feküdt, gondosan kisimítva Sabina ágyán és olyan volt, mint egy arcra borult kis menyasszony. Emily rátűzte a fátyolt Suzanne hajára. Azután letérdelt és körös-körül lehúzogatta a szoknyát, majd egy kicsit távolabb lépett, hogy gyönyörködjék a hatásban.

Suzanne mereven állt, a kezét kissé eltartotta a szoknyától, hogy össze ne gyűrje a habkönnyű selymet. A hosszú, bő ujjak visszahullottak a könyök fölé, alóluk kilátszottak az alsó ujjak, amelyeket Emily hímzése díszített.

Ahogy ott térdelt a földön Emily és fölnézett Suzanne-ra, nem volt többé szabónő, testvér lett belőle újra.

— Ó, Suzanne, mosolyogj hát! Egy menyasszonynak mosolyogni illik! — tört ki belőle. — Nem bírom tovább, Suzanne! Nem vagy boldog?

Emily vállát megrázta a zokogás és kezével görcsösen belekapaszkodott a menyasszonyi ruha szélébe. Suzanne úgy érezte, hogy ezt nem lehet elviselni. Kezét rátette testvére sima, vörös hajára.

— Emily ... ne sírj. Nem szabad.

Suzanne nyugodtan beszélt, valami olyan parancsoló belső erővel, amilyen maga csodálkozott legjobban.

— Nem, nem vagyok boldog. De ezt soha senki nem fogja megtudni rajtad kívül. Ne búsulj, Emily, nem lesz semmi baj. Amíg az ember kicsi, azt képzei, hogy az élet egyszerű. Később rájön, hogy tévedett. Az életben annyi mindenféle történik. Az események megváltoztatják az élet folyását, mint az örvények a vizek folyását. De akármi történik, az a fontos, hogy az ember mindig a lelkiismeretére hallgasson és azt tegye, amit helyesnek tart. Néha nehéz eltalálni, hogy mi a helyes. Henry szerint olykor maga Lincoln sem tudta volna megmondani, mi a leghelyesebb. De ha az ember azt teszi, amit kötelességének hisz, akkor ... akkor mindegy ... akkor ...

Elcsuklott a hangja, nem bírta befejezni a mondatot.

Valaki feljött a lépcsőn és megrázta a hálószoza kilincset.

Emily fölugrott a padlóról.

— Szent Isten! — Keze fejével megtörölte a szemét. — Bolond vagyok ... A Martinok nem szoktak sírni, Suzanne ... A Martinok nevetnek ...

ÖTVENÖTÖDIK FEJEZET

Wayne Lockwooddal Dubuque és a Cédus Völgy között robogott a vonat az iowai prérin. A vonat zsúfolva volt utasokkal. A fiúk közül némelyek, még a régi kék uniformisban elől ültek a poggyászkocsiban, hogy helyet adjanak a polgári utasoknak. Egy darabig Wayne is ott ült velük, de Independence-nél visszament a fülkébe. Nem volt kedve beszélgetni. Egyedül akart lenni.

Az embernek szembe kell néznie azzal, ami rá vár, mert különben hogyan tud megbirkózni vele? A múlt, a jelen és a jövő összevissza

keveredett agyában. Annyira összekeveredett, hogy szinte azt hitte, ő maga is megzavarodott. Ez a lelkiállapot szokatlan volt nála. Ő tisztán szokta látni a dolgokat és könnyen tudott határozni. De most mintha sűrű fátyol takarta volna el előle azt az időt, amikor ő még világosan tudott gondolkozni. Gondolatban újra meg újra átélte a legutóbbi esztendőket.

Miből álltak ezek az esztendők? Fáradtságból, menetelésből, mérges legyekből, lovakból, rossz szagokból, éhségből és félelmekből, amelyek időnként eltompultak nagyobb félelmek árnyékában. Borzasztó valami a háború! Wayne a puszta gondolatától is irtózott. És ezek a fiúk arról beszélnek, hogy fönn kellene tartani az érintkezést békében is, minden héten találkozni, jelvényt viselni. Wayne Lockwood a háború emlékeitől is szabadulni szeretett volna. Lehet, hogy ez az érzés majd elmúlik egyszer, de ma, ma csak minél messzebb mindentől, ami a háborúra emlékezteti!

Annak sem tudott örülni, hogy végre hazajöhetett. A többiek örültek, hogy vége a háborúnak és lelkesen tervezték a jövőt. Ott a pogyázkocsiban az egyik arról beszélt, hogy Nebraskában fog földet vásárolni, a másik a Prairie Rapids-beli áruházba készül vissza, a harmadik alig várta, hogy megint kint lehessen a földjén, azt mondta, holnap már napkelte előtt kimegy a lovával. De Wayne nem tudott osztozni a lelkesedésükben. Neki nem voltak tervei. Ő nem vágyott a földje után és nem örült, hogy hazajön. Két és fél évig nem látta a földjét, amelyet annyira szeretett és mégsem örül, hogy viszontláthatja. Úgy látszik, a bátorság hiányzik belőle. De mi a bátorság tulajdonképpen?

Nem mondhatja senki, hogy az elmúlt két és fél esztendő alatt nem volt bátor. Gondolatai visszaröppentek Columbiába, amikor Wade Hamptont és Beau-Regardot visszakergették Congaree-ig és a hidakat fölégették mögöttük. Akkor önként jelentkezett futárszolgálatra és a Vörös Cédrus örvénylő vizén egy kis lélekvesztőn tette meg az utat. Igazán csak az ő bátorságának köszönhatték a győzelmet. A tisztek mind hálálkodtak és gratuláltak neki. De ő nem is érzett büszkeséget. Úgy vélte: kötelességet teljesített. Mindenki más azt tette volna az ő helyében. Igaz, hogy akkor egyáltalán nem

ragaszkodott az élethez, mert éppen akkor hallotta Suzanne házasságát. Mi hát a bátorság tulajdonképpen? Erő és meggondolatlanság? És abból, hogy valaki a halállal bátran szembenéz, nem következik, hogy a csalódást is bátran el tudja viselni?

Állát kezébe támasztva bámult ki az iowai prérre, amelynek füve buja zöld színben pompázott a bőséges tavaszi esők után.

Most végigmegegy ugyanazon az úton, amelyen tíz esztendővel ezelőtt ment végig először. Tíz esztendő! Wayne visszagondolt arra a napra, amelyen, mint tizenennyolc éves fiú, nekivágott a fűvel benőtt ösvénynek. Akkor gazdagságról és szabadságról álmodozott. Hol van a gazdagság? És mi a szabadság?

Tizenennyolc éves korában meg volt győződve róla, hogy az ember azt csinálhatja az élettel, amit akar. És ma csaknem huszonkilenc éves és hová jutott? Szép tervein a háború keresztülgázolt.

Ez a két út, a tíz év előtti és a mai, mint két mérőföldkő, határolta életének egy korszakát. A két utazás, tíz évvel ezelőtt a járatlan préri-ösvényen és ma, a vonaton, mint valami képkeret fogják körül életének tíz esztendejét. Az a tíz esztendő soha többé nem jön vissza. Életének az első korszaka itt a völgyben, véget ért. Utazással kezdődött és utazással fejeződik be.

Eljátszadozott egy darabig ezzel a gondolattal, miközben elnézte a vonat ablakából az ismerős tájképet. A mozdony füstjét észak felé fújta a friss tavaszi szél. A prérin, amely tíz évvel ezelőtt lakatlan volt, most mindenfelé apróbb-nagyobb tanyaházak sorakoztak. Az egész nagydarab földet felparcellázták már a Mississippi és a Cédus Völgy között. Aki ma földet akar venni, annak már a Fort Dodge mögötti nyugati országrészre kellett mennie. Igen, e felől biztos volt Wayne, a nyugtalan katonák ezrei mától fogva Nyugat felé fognak özönlenni. Lehetséges, hogy ő is közéjük áll. Itt, a régi szomszédságban elképzelhetetlen az élet. Nem tudta kormányozni a gondolatait, megint csak visszatértek Suzanne-hoz. Úgy látta őt maga előtt, ahogyan utoljára látta, amint édes arcocskáját feléje fordította és a szeme mint két égő gyertya lobogott feléje. Érezte a karjában a leány karcsú, hajlékony testét és ajkán a csókja édességét. Mennyire érdekelt Suzanne-t minden és mindenki. Minden ember, minden

madár, minden szál virág. Mennyire tudott izgulni semmiségeken. Mennyire örült az életének. De leginkább arra gondolt Wayne: milyen ostoba volt ő, hogy olyan későn eszmélt rá, mit jelent neki Suzanne. Önkínzóan élte át gondolatban azokat az első éveket ott a prérin, amikor mindennap láthatta Suzanne-t, mindennap beszélhetett vele és mégse látta, nem élvezte azt, hogy olyan közel van hozzá. És most valaki más elhódította tőle a leányt, akit neki teremtett az Isten. Örökre elveszítette.

Elképzelte, milyen boldog lett volna ez a hazatérés más körülmények között. Ha Suzanne várná őt, ha tudná, hogy két óra múlva már az állomáson viszontlátja! Ha így volna, ha így lehetne, akkor nem gondolna arra, hogy Nyugatra költözzék. Wayne nem volt kalandos természet, ő nem tartozott a nyughatatlan pionírok közé. Szerette az ő kis földjét és boldogan maradt volna itt mindörökre. De így? Ellenségnek érezte a völgyet. Lehet, ha viszontlátja kis házát, újra szeretni fogja és nem tud tőle elszakadni. Utóvégre nem ő az egyetlen férfi a világon, akit csalódás ért. Lincoln is elveszítette azt a lányt, akit szeretett. De őtőle a halál vette el.

De most Lincolnt is elveszítette. Suzanne-t és Lincolnt. Furcsa összekapcsolni a kettőt, akik olyan messze vannak egymástól és az ő szívében mégis olyan közel.

Aztán az utolsó heteket élte át gondolatban. A megérkezést Washingtonba, Délről. Azonnal a Capitoliumba sietett, ahol Lincolnt akkor már fölgravatolták. Lehuntya a szemét, hogy ne lássa a tájat, ne lásson mást, mint a halott hős nyugodt, megbékélt arcát. Szomorúsággal és keserűséggel a szívében, ő is beállt a végtelen sorba és összeszorította a száját, hogy ne remegjen, mikor a katafalkhoz közeledett. És akkor valami furcsa dolog történt. Ahogyan lassan, lépésben haladt előre a többiek között, egyszerre valami nagy megkönnyebbülést érzett, valami nagy közösséget az egész emberiséggel. Abban a rövid pillanatban nem a szörnyű gáztetre gondolt, amely az Elnök halálát okozta, sem a saját keserves csalódására. Ez a pillanat egészen személytelen volt, a valóságtól elvonatkoztatott. Tisztán látta, hogy az, amit életnek hívnak, tulajdonképpen egy hosszú lánc, amelynek minden szeme szorosan összefügg egymással.

Ő is egy szeme ennek a láncnak és a többiek is, mind, akik eljöttek, hogy vezérüket utolsó útjára kísérvék.

Akkor úgy érezte, hogy a lelke erős és hogy lesz bátorsága elviselni az életet, akármit mért is rá a Gondviselés. Semmiféle csalódás vagy kudarc nem foghat ki rajta.

Erre gondolt, amíg elnézte Lincoln nyugodt, halott arcát. De aztán, mikor egyedül és céltalanul bolyongott az idegen városban, megint úrrá lett szívéen az elkeseredés. Hiába, a tudat, hogy ő csak egy szeme a láncnak, nem ad erőt. Gyenge halandó ő, fáj a szíve és nem tud megbirkózni csalódásával. Nem, ő nem Lincoln, hogy panasz nélkül tudja viselni a szenvedést.

Suzanne után vágyott. Számára Suzanne jelentette az otthont. Suzanne-ra gondolt, a halott Lincolnra, a nagy temetési menet, a gyászszertartásra, amelyen részt vett, a kék egyenruhák végtelen sorára, a potomaci hadseregre, a tépett, viharvert zászlókra, amelyek szomorúan lebegtek a zsúfolt utcák fölött.

A szikrák pattogtak a vonatablakon és a füst beszivárgott a fülkébe. A vonat késett, az utasok zúgolódtak és a kalauz tréfásan emlékeztette őket arra, hogy alig négy esztendővel ezelőtt még szekéren kellett megtenniök az utat.

Az öreg ember, aki Wayne mellett szunyókált, fölébredt.

— Hiába — fordult hirtelen Wayne-hoz —, az ember soha sincs megelégedve azzal, ami van. Mindig mást akar. Ötven év múlva már a vonat sem lesz elég gyors nekik.

Prairie Rapids!

A vonat lassított. Wayne nem akart a szemének hinni. Mekkora nőtt ez a város, amióta nem látta! Hiszen akkora már, mint Sturgis Falls. Új téglalapületek meredeztek a szeme előtt, sok-sok új ház.

A szomszédja kiszállt. Táskájával ott állt a peronon és zavarodottan nézegetett körül. Wayne egyszerre heves rokonszenvet érzett iránta és remélte, hogy rokonok, vagy jóbarátok várják őt.

A vonat újra megindult. Már csak négy kilométer Sturgis Fallsig és akkor hazaér. Haza! Hol van neki „haza”? Mit jelent az, hogy haza? *Békét* talán igen. Nem lesz több lövöldözés, nem lesz több bomba. Béke! Igen, és egy magányos cölöpkunyhó. A többi utas már mind

Sturgis Fallsba igyekezett. Még mindig Sturgis Falls volt az iowai vasút végállomása. A vonal továbbépítését megakadályozta a háború.

Négy kilométer a prérin keresztül... Igen, most fut keresztül a vonat azon a keskeny úton, ahol ezer évvel ezelőtt egy barátságos kalauz, az ő kérésére megállította a vonatot, mondván, hogy nincs lelke egy katona kérését megtagadni...

Egy asszony ment el a fülke ajtaja előtt és egy jólöltözött úr kiszólt neki:

— Ülj be ide, Harriet. Ezen az oldalon könnyebben ki tudunk szállni.

Wayne egy pillantást vetett az asszonyra, akinek barátságos, kerek arca rámosolygott a divatos tavaszi főköttő alól. A főköttőn fekete kreppszalag lebegett. Leült az ablak mellé, széles szoknyája az ülés kétharmad részét elfoglalta.

Wayne-ra emelte kék szemét.

— A mi fiaink közül való, ugye? — kérdezte. — Melyik századból?

— Harmincegy, Iowa. B-csapat.

— Én is ott voltam a hadszíntér közelében —, mondta egyszerűen az asszony.

— Sohasem tudjuk meghálálni, asszonyom — felelte Wayne melegen és érezte, hogy csakugyan nem tudják meghálálni az önkéntes ápolónők hősie, önfeláldozó munkáját.

Egy perc múlva újra megszólalt az asszony.

— Ugye nagyon sokat késtünk? Olyan ideges vagyok. A húgomnak ma van az esküvője és attól félek, nem érkezünk meg idejében.

És mikor Wayne udvarias mozdulattal fejezte ki részvétét, hozzátette:

— Talán ismeri is Martinékat? Suzanne Martin...

Wayne megkövülten bámult a kedves arcba.

— Igen... ismerem. Hát még nem volt meg az esküvő?

— Ó, remélem, hogy nem volt még meg... És a vőlegényt is ismeri? Mr. Cady Bedson?...

ÖTVENHATODIK FEJEZET

Jeremiah elhelyezte a nővére két táskáját Tom Bostwick kocsiján, de akkor kisült, hogy a vendégeknek még egy hatalmas utazóládájuk is van, amely már nem fér rá a kocsira. Ezek a széles, bő ruhák maguk egy egész ládát elfoglaltak. Jó időbe telt, míg végre elindulhattak.

— Hét évvel ezelőtt — fordult Jeremiah a chicagóiakhoz — még csak lóháton vagy szekéren lehetett itt közlekedni.

A boltok városias külsőt adtak a Fő-utcának. A gyalogjárót egy darabon faburkolat borította. De feljebb egyszerre véget ért a faburkolat és az út homokba fulladt. A boltok cégtáblái némely helyen olyan alacsonyan voltak, hogy egy kisméretű ember is fölérhette a kezével, másutt viszont olyan magasan, hogy egy magas ember, ha székre állott, akkor sem érthette el.

Fák nőttek az út szélén, tölgyek és jávorfák, fűzek és diófák és mogyoróbokrok, vadszilva, szőlő a kerítések mentén. Minden szerény kis háznak volt már kerítése, istállója, disznóóla.

Jeremiah a tulajdonos büszkeségével mutogatta a város nevezetességeit. Ha az ember a szeme előtt látott kinőni a földből egy várost, akkor joggal büszke rá. Igazán nem olyan régen volt, hogy Gervais Paul Somanau, mint első fehér ember, letelepedett itt az erdő szélén egy kis kunyhóban.

— Itt van a községháza telke —, mutatott előre az ostorral. — Overmanék ajándékozták a városnak.

— De hol a községháza? — kíváncsiskodott Joe bácsi.

Jeremiah nevetett.

— Ja, az hosszú történet. Majd holnap, az esküvő után, elmesélem. — Gyerekesen örült már előre annak, hogy mesélhet. Fél napba telik, amíg az egészet, az összes miértekkel és hogyanokkal előadja.

Végre megérkeztek. Jeremiah büszkén hajtott be a fogattal Bostwickék előkelő udvarába. Nem utolsó dolog megmutatni a veje új házát a chicagói rokonoknak. Mert szép ház, azt el kell ismerni! Kétemeletes; három oldalán széles veranda fogja körül és az egyik sarkon kupolája is van, olyan, mint egy félrecsapott kalap. És elől

cifra vasrácskerítés és a hatalmas ablakokon zöld zsaluk. A szárnyas ajtókat faragások díszítik és széles lépcsők vezetnek fel a házhoz és külön kocsifeljáró van. Igazán még Harriet nénin is látszik, hogy tetszik neki, nem várt ennyi pompát.

Sarah és Sabina kiszaladtak a kocsi elé. Sarah az új fekete selyemruháját viselte, fekete főkötőjét állá alatt fekete szalaggal kötötte meg és ruháját a gyerekek hajából font mellű díszítette. Sabina viruló, szép asszony volt, a szilvaszínű fényes szatinruhájában és csupa háziasszonyi szívélyesség. Magasra fűzött keblével, széles csípőjével éppen olyan, mint Godey divatlapjának hölgyei. Két tucat gomb emelkedett és ereszkedett alá testének dombjain és völgyein, súlyos, hatalmas fémgombok, olyanok, mint az új ajtók rézgombjai és mindegyikbe egy római katona feje van belevésve. Tom Bostwick roppant büszke a feleségére és már eldicsekedett vele Jeremiah-nak, hogy Sabina körülbelül nyolc mázsa gabona árát hordja magán. Egy új, városi szabónő varrta a ruhát, ami Emilynek kimondhatatlanul fájt, de ezt igyekezett eltitkolni.

A hall megtelt rokonokkal. A gyerekek az asszonyok széles szoknyái mögül kukucskáltak elő és többnyire nem a mamájuk ruhájába kapaszkodtak. Nevetve mutatták be a családtagokat Joe bácsinak és Harriet néninek.

— Ez Melinda. Ez Alf. Nem, Alf Celia férje. Ez itt Rand. Ő Melindáé. Ez a kettő Henry gyermeke, Norah és Harry. Fogjatok kezét Harriet nénival, Norah.

Celia és Melinda pompás selyemruhát viseltek. Celia ruhája zöld volt, de Melindáé zöldebb.

— Szavamra, nem tűröm, hogy valakinek szebb ruhája legyen, mint a feleségemnek — mondta Rand.

Henry felesége, Lucy, ugyanazt a barna alpaccaruhát viselte, amely a háború alatt ünneplő ruhája volt, de Emily kifordította és átalakította és gomb gyanánt rávarrta a családi cseresznyéket. Nyolc piros gomb díszítette a barna derekat.

Jeanie az 1857. évi esküvői ruháját viselte. Akkor gyönyörű volt ebben a sárga selyemben, olyan, mint egy aranyliliom, de most, hogy a bőre eldurvult és kivörösödött, mézszínű ha-

ját a szabadban való munka barnára égette és hogy sötét szeme nem szikrázott többé, most, hogy folytonos megaláztatás volt az élete, most nem lehetett őt többé aranyliliomhoz hasonlítani, legfőljebb egy dércsípte őszirózsához, amelynek szirmai búsan konyulnak le.

A testvérek tehát, Suzanne és Emily kivételével valamennyien együtt voltak és üdvözölték a chicagói rokont. Ott voltak a férfiak is mind. Henry, Phineas, Mr. Horace Akin, Tom Bostwick, Alf és Rand Banninger és Ambrose Willshire.

— Rögtön lehívom Emilyt —, mondta Jeremiah a nővérének. — De Suzanne-t nem ígérhetem. A menyasszonyoknak még az utolsó percben is van valami dolguk.

Fölfelé indult az új lépcsőn. Legjobb csizmája mélyen belesüppedt a puha szőnyegbe, görcsös, öreg kezével megmarkolta a fényes mahagóni-korlátot. Lassan ment fölfelé, maga sem tudta pontosan, hogy tulajdonképpen mit akar. Nyílt és egyszerű kérdésekre könnyű válaszolni. Ha az ember mindig azt teszi, amit a lelkiismerete sugall, egyébbel nem kell törődnie. De néha bonyolult kérdésekkel kerül szembe az ember. Nem minden út egyszerű és egyenes. Ez az út sem az.

Suzanne boldog. Egész délután itt szaladgált föl és alá, ezen a lépcsőn és segített Sabinának. Lehetetlen, hogy Suzanne ne legyen boldog... És mégis, ha ő, az apa, meg lenne arról győződve, hogy a leánya boldog, akkor nem lenne ilyen nyugtalan. Ha Sol Hombert, vagy Charlie Boehnler vagy John Harkinson jött volna meg váratlanul a háborúból, miután holt hírustól költötték, azt nem kellene titkolni Suzanne előtt. Nem kellene attól félni, hogy megrázza őt a hír.

Jeremiah odatámaszkodott a korlátnak, a szép, széles, színes ablakkal szemben. Az ablak mellett egy óra állt, magas, kerek arcú állóóra. Suzanne azt súgta Jeremiah-nak ma délután, hogy ez az óra hasonlít Sabinához.

Az idő repült. Cady rögtön itt lesz Prairie Rapidsból és aztán mindjárt jön a pap is a feleségével és az egész társaság. És majd az

egyik vendég gyanútlanul kikottyantja, hogy Wayne Lockwood ma délután hazaérkezett. És akkor mi lesz?

Okosabb szembenézni a valósággal. Igen. Hiába is tagadja. Félti Suzanne-t. Ma estéig nem sokat tűnődött azon, hogy mit fog szólni Suzanne, ha Wayne hazajön a háborúból. Azt hitte, hogy mire Wayne hazajön, Suzanne már Cady Bedson felesége lesz. Egy férjes asszony már tud magára vigyázni és nem engedi a gondolatait tilos területeken kalandozni. De most, hogy Wayne hazajött, még mielőtt Suzanne örök hűséget esküdött volna Cady Bedsonnak, ki tudja, Suzanne talán úgy fog ránézni arra, aki ezt a hírt közli vele, ahogyan Jeremiah-ra nézett, mikor Jeremiah megmondta neki, hogy Wayne Lockwood él. És Cady figyelni fogja a feleségét. Cady is és mindenki más, aki jelen van, rögtön fogja tudni. *Mit* fog rögtön tudni? Jeremiah haragudott magára, hogy nem tudott felelni erre a kérdésre. Utóvégre nem volt semmi közöttük. Már mint Suzanne és Wayne között. Egy csók, az semmi. A háborúba induló katonákat mindenki megcsókolja. Az így szokás, a banda szól, az asszonyok sírnak és megcsókolják a katonákat. Az, hogy a vonat megállt, valószínűleg merő véletlen volt. A vonat azóta sokszor megállt ott. Ha Suzanne nem szeretné Cadyt, bizonyára nem akarna a felesége lenni.

Jeremiah odalépett a hálószoa ajtajához. Mi az? Sír valaki odabent vagy nevet? Vagy sír és nevet? Jeremiah nem tudta eldönteni.

Megrázta a kilincset.

— Bemehetek, gyerekek?

Papa óvatosan kinyitotta az ajtót és hosszú szakállát bedugta a szobába.

Suzanne agyán keresztülcikázott: furcsa, hogy papa feljött a hálósobába. Papa soha nem szokott törődni ruhákkal, kalapokkal: „asszonyok dolga” — szokta mondani. — Ez egy új kalap? — kérdezte olykor. — Éppen olyan, mint a többi, én nem látok semmi különbséget.

— Megjöttek Harriet néniék — szólt papa. — Emily, fiam, szaladj csak le és üdvözzöld őket, mielőtt az idegenek megérkeznek, mert aztán Harriet néni is át akar öltözködni.

— Igenis, papa.

Emily gyors és szokatlan csókot nyomott Suzanne friss, sima arcocskájára. Az ajtóból még egyszer visszafordult.

— Nehogy hozzányúlj, papa! — mondta —, Suzanne felhőkbe öltözött és egy lehelettel ki lehet őt fújni az ablakon.

— Nagyon szép vagy, Suzanne — mondta papa elismerően. Most, hogy így látta őt, a fehér menyasszonyi ruhában, amelyet Cady Bedson kedvéért öltött magára, agya egyszerre kitisztult. Nevetséges, hogy nyugtalankodott. Vihar egy teásfázékban! Semmi ok aggodalomra.

— Suzy... azt gondoltam, hogy talán... — kezdte és már megint zavarba jött a szürkés-kék szempár átható tekintete alatt. — Azt gondoltam, hogy talán érdekel téged...

— Hazajött — mondta Suzanne olyan hirtelen és olyan határozottan, hogy Jeremiah-nak nyugtalanul dobbant meg a szíve.

— Hát igen, ha... Ha Wayne Lockwoodot akarod mondani... ma délután, azzal a vonattal, amelyikkel Harriet néniék érkeztek.

Suzanne olyan fehér lett, mint a menyasszonyi ruhája és a szeme... Jeremiah-nak arra kellett gondolnia, hogy a Cédrus folyó vize sok helyütt éppen ilyen mély és éppen ilyen sötét, a fűzfák árnyékában. Egy pillanatig attól félt, hogy Suzanne elájul. De a Martin lányok soha életükben nem ájultak el. Jeremiah tudta, hogy az ő lányai szemrebbenés nélkül viselik el a legsúlyosabb csapásokat. És most már biztosan tudta Jeremiah azt is, hogy Suzanne számára nagy csapás az, hogy Wayne Lockwood hazajött.

Suzanne megnedvesítette száraz ajkát és azt kérdezte:

— Láttad őt, papa?

— Láttam. A többi fiúval együtt szállt le a vonatról. Beszéltem Sol Humberttel, Charlie Boehmlerrel és Harkinsonnal. Mindnyájan ott voltak Washingtonban és megnézték az Elnököket... John azt mondja, egészen nyugodt és békés volt az arca és...

— Wayne-nal is beszéltél?

— Nem. Vele nem tudtam beszélni. Mire odafurakodtam Joe bácsiékhoz, eltűnt.

— Eltűnt? Merre ment?

Suzanne úgy érezte, hogy egy kéz kúszik fel a torkára és fojtogatja.

— Úgy láttam, a folyó felé indult. Biztosan hazament.

— A folyó felé? — ismételte Suzanne ostobán, mintha azon tűnődnék, hová vezet az az út.

Mínthogy többet nem szólt és nem is mozdult, Jeremiah bátorítón folytatta:

— Ha gondolod, kiküldhetünk egy lovas embert és meghívhatjuk. Még van rá idő. Olyan jó szomszédunk volt és minden leányom esküvőjén itt volt... Úgy van rendjén, hogy most is itt legyen.

Kivette zsebéből a nehéz ezüstórát, amelyet a törvényhozó testülettől kapott. Ez volt belevésve: „Az állam egy tiszteletre méltó polgárának, 1862.”

— Igen, még van idő. Wayne Lockwood a család barátja. — Jeremiah az óráját nézte mereven. Nem mert azoknak a sötét szemeknek zavaros tükrébe nézni. — Vagy, ha gondolod, elmegyek én magam. Igen, az lesz a legjobb, ha magam megyek az öreg Queen hátán, vagy esetleg Tom kocsiján. Az utak most csaknem egészen szárazak.

Jeremiah elhallgatott, csak állt ott zavartan és arra gondolt, nem lett volna-e okosabb az egészet rábízni a sorsra és nem avatkozni bele. Érzelmekbe nehéz beleavatkozni. Jeremiah hatalmas fákat vágott ki életében és házakat épített, feltörte a préri kemény földjét és termékennyé tette, megfordította a patakok vizét, viaskodott széllel, köddel, áradással, préri-tűzzel, ravasz indiánokkal vitatkozott, vadállatokat lőtt agyon, segített megalkotni az új állam törvényeit és Sherman seregével a tengerhez vonult. De ezek mind kézzelfogható és szemmel látható dolgok voltak. Az érzésekkel, szomorúsággal, csalódással, szívfájdalommal szembenézni, ahhoz nagyobb bátorság kell. Jeremiah mindig arra tanította gyermekeit, hogy nevéssenek, akármi baj éri őket. Tudta ugyan, hogy a nevetés nem gyógyítja meg a sebeket, de azt is tudta, hogy a nevetés segít elrejteni a világ elől azt, amit a világnak nem kell látnia.

Most már tisztán látott Jeremiah... Tisztán látta, hogy legkisebb és legkedvesebb gyermeke boldogtalan. Ezt a boldogtalanságot nem lehet nevetéssel eltakarni.

Jeremiah, órájával a kezében és Suzanne, a menyasszonyi ruhájában ott álltak egymással szemben és bámultak egymásra, mintha így akarnának állani mindaddig, amíg a „tiszteletre méltó polgár” órája elketyegi az időt az örökkévalóságba.

Aztán egyszerre megtört a varázslat. Az ajtó kinyílt, Emily állt a küszöbön, az arca fehér volt, mint Suzanne-é, a szeplők mint megannyi festett, barna pont tarkállottak kedves, csúnya arcán.

— Hallottam... — mondta. Keze megremegett a kilincsen és a hangja sem volt egészen biztos. — Suzanne, menj te magad. Hozom a gallérodát. Gyere, ezen a hátsó lépcsőn.

ÖTVENHETEDIK FEJEZET

A lágyan leszálló alkonyatban Wayne Lockwood elindult a folyó mentén. Már nem a prérifarkas könnyű, ritmikus lépéseivel ment, hanem nehézkesen, fáradtan, mint valaki, aki sárban, homokban, iszapban gázolt véges-végig Tennesseeen, a Karolinákon, Virginián, Arkansason, Alabamán, Mississippin, Louisianán és Georgián keresztül. Sheman serege Texas és Florida kivételével minden déli államon keresztülgázolt.

Elhagyta a fatelepet, a két kocsmát és azt a néhány házat, amely árván búslakodott itt a folyó északi partján, mert a város dél felé terjeszkedett. Csakhamar kiért a nyílt mezőkre. Még fél kilométert se tett, már egészen besötétedett. Tavasz lebegett az árnyékba borult földek fölött. A táj békés volt, de senki sem tudhatta jobban, mint Wayne Lockwood, hogy a békességet nem a táj adja az embernek.

Olyan ismerős, olyan megszokott volt az út, mintha nem két és fél esztendővel ezelőtt, hanem tegnap járt volna erre utoljára. Harminckét hónapja pontosan, hogy nem volt itthon. De itt nem változott semmi. A háborús évek alatt szünetelt az építkezés, a természet azonban tovább dolgozott a háborús évek alatt is. A természet nem vesz tudomást a nehéz időkről, a fák magasra nőttek. Maga az út is idősebbnek tetszett.

Szekerek jöttek vele szemben. Bizonyára meghívott vendégeket szállítottak... Wayne Lockwood nem akarta végiggondolni a mondatot. Nem akarta végiggondolni, hogy hová vitték a szekerek a vendégeket. De hiába nem akarta, a gondolat újra meg újra visszatolakodott agyába. De ma kitér az ismerősök útjából. Elég lesz holnap találkozni velük, ha majd egy kicsit összeszedte magát. Valahányszor kocsí közeledett, elbújt egy fa mögé. Vagy ha nem volt a közelben fa és bokor, elfordította a fejét.

Sikerült észrevétlenül tovább bandukolnia.

Egyszerre Cady Bedson kocsija jött vele szembe.

Tehát mégis Cady Bedson győzött. A kocsí elrobogott mellette és beleveszett a homályba. A lódobogás és a kerekek dübörgése még sokáig hallatszott.

Wayne Lockwood alig várta, hogy otthon legyen az ő régi kis kunyhójában, ott az út szélén, ahol sötétség van és békesség és ahol az ágya várja. Majd holnap erősebb lesz. Holnap találkozik régi barátaival, megnézi a földjét és gondolkozik a jövőjén.

Megkönnyebbült, mikor kiért az országútra. Fizikailag most élvezte a biztonságot, hogy nem kell támadóktól, kémektől tartania. Fizikailag élvezte, de lelkileg nem tudta élvezni. Tavasz van, május. Ma, úgy látszik, nem esett, az út egészen száraz. De tegnap eshetett, mert a fű nedvesen csillog és a párás földszag kellemesen csiklandozza orrcimpáit. Igazi északi szag ez — mondta magában —, olyan egészen más, mint a délvidék magnóliaillattól terhes levegője. Vadalma, vadszilva, zsendülő prérifű, az áldott hazai föld szaga ez.

Wallace Akin házához ért. És az odaát Horace Akin háza, ahol azelőtt Scotték laktak. De mi ez itt? Új iskola? A sötétségben is látta az épület körvonalait. És azon túl Martinék háza. Ma minden ablaka sötét, mert az esküvőt odabent tartják. Tom Bostwick új városi házában. Igazuk van, Suzanne nem tehet róla, hogy odabent tartják az esküvőt.

Valahol messze, az erdőben vadgalamb bűgött. *„A vadgalamb bűgását csak olyankor hallja az ember, ha szomorú.”* Vajon mindig így fog emlékezni mindenre, amit Suzanne mondott?

Befordult a gyalogútra. A telihold most bukkant ki a látóhatár szélén, mint egy hatalmas ezüstkerék. Ezüsttel szórta tele a mezőt és az erdőt. Azelőtt Wayne Lockwood énekelt ilyenkor. Mi lenne, ha most is megpróbálná énekelni? Megpróbálta, de nem csengett a hangja. Hiába, nem volt éneklő kedvében.

Akinék udvarán a holdfényben úgy festettek a fák, mint megannyi ezüsttorony. Békák brekegtek a parton és a nedvesség szinte tapintható volt a levegőben.

Már látta a saját házát. Valami fény villant fel a távolban. Mi az? A sarkcsillag? Valaki világít neki, hogy lássa az utat. Nem, ez nem a csillag, ez alacsonyabban van. Ha nem lenne képtelenség, szinte azt hinné, hogy az ő kunyhójának ablaka világít. Vagy talán szentjánosbogár? Nem, májusban még nincs szentjánosbogár. Mégis az ő kunyhója? Lehetetlen!

De mikor közelebb ért, megbizonyosodott róla, hogy a világosság az ő kunyhójából jön. Harag fogta el. Végre is, ez a kunyhó az ő tulajdona. Ki merészelt betolakodni az ő otthonába? Olyan bizonyosra vették, hogy nem fog többé visszajönni? Aztán elmosolyodott. Egészen mulatságos lesz megijeszteni a hívatlan vendéget. De aztán megint felülkerekedett benne a bosszúság. Ma este egyedül akart maradni. Ma este pihenni, aludni vágyott. Alig várta, hogy levethesse magát az ágyra és kialhassa csalódását, keserűségét, bosszúságát. E helyett most beszélnie kell, vitatkoznia, talán verekednie is.

Keze egy pillanatig tétozott a kilincsen, azután fölrántotta az ajtót.

Odabent a szobában egy karcsú női alak állt hosszú, sötét gallérban és éppen a gyertyát tette le a kemence párkányára. Mikor az ajtó nyílt, olyan hirtelen fordult meg, hogy a gallér lecsúszott válláról a padlóra.

Ebben a hosszú pillanatban megállt az Idő. Mert amikor a szívek dobogása megáll, nem áll-e meg az Idő is?

Wayne Lockwood ott állott kék egyenruhájában a kunyhója ajtajában és a leányra nézett. Suzanne Martin menyasszonyi ruhában állt a kemence előtt és a férfira nézett. Mély csönd volt körülöttük.

Egyetlen kakas sem kukorékolt, egyetlen ló sem nyerített, az erdei madarak nem énekeltek és a préri-szél nem sóhajtozott. Mélységes, mérhetetlen, ki nem mondott szavaktól terhes csend borult rájuk. És azután az Idő, mintha csak arra várt volna, hogy ők ketten megértsék a hosszú némaság jelentőségét, fölkapta a megszakadt pillanatot és tovább száguldott.

A leány a nyakához kapta kezét és a férfi görcsösen ökölbe szorított keze elernyed.

— Suzanne...

— Wayne...

Lassan egymás felé indultak, az a megmagyarázhatatlan és ellenállhatatlan ösztön vezette őket, amely a préri iránytű-növényét az északi csillag felé és a préri-pacsirta szárnyát a nap felé fordítja.

— Mit keres maga itt Suzanne?

— Azért jöttem, hogy...

Nem tart soká, amíg egy kis szobában két ember egymáshoz ér. Még akkor sem, ha ezzel a néhány lépéssel a valóság zavaros világából a képzelet bűvös békességébe lehet megtenni az utat.

— Mit jelent ez, Suzanne?

Wayne átölelte őt, ajkát rászorította Suzanne ajkára és azt mondta:

— Szeretem, Suzanne.

— Én is szeretem, Wayne... — Azután, ráeszmélvén, hogy milyen nap van ma és hogy miért sietett ide, hozzátette: — De most már késő.

— Megvolt az esküvő?

— Nem, még nem volt meg.

— Akkor nem késő. — Wayne hátravetette a fejét és úgy nevetett, mint egy kisfiú. Egyszerre minden olyan egyszerű lett. — Már hogy volna késő?

A cél újra tisztán állt előtte. Határtalan bátorságot érzett. Most megint az a fiatal Wayne Lockwood volt, aki könnyű lábbal tette meg a száz kilométernyi utat Dubuque-ba, hogy megszerezze azt, amihez joga van.

— Akkor visszamegyünk és megmondjuk nekik.

- Ó Wayne, ez rettenetes ... Cady ... én nagyon félek Cadytól.
- Ne féljen, én vállalok minden felelősséget.

Wayne lehajolt a földre hullott gallérért, beleburkolta Suzanne-t és egy pillanatilag a karjában tartotta.

— Szó sem lehet ma más esküvőről, mint a kettőnk esküvőjéről. Többé senki és semmi nem választhat el minket egymástól.

- Senki és semmi. Soha többé ...
- Akkor hát nem fél?
- Nem, Wayne. Ha maga mellettem van, nem félek semmitől ...

*

Olyan régen volt, olyan nagyon régen, hogy ők ketten megérkeztek Tom Bostwick új házába, éppen akkor, amikor a vendégek gyülekezni kezdtek. Azt mondták az ámuló társaságnak: nagyon sajnálják, hogy ilyen felfordulást okoznak, de a szerelem mindennél hatalmasabb és Wayne hazajött és kisült, hogy ők ketten szeretik egymást és most már nem állhat közéjük többé semmi.

Akadtak, akik sajnálták Cady Bedsont, de többen voltak, akik örültek ennek a váratlan fordulatnak. Egy gazdag fiatal özvegy olyan alaposan megvigasztalta Cady Bedsont, hogy rövidesen örök hűséget esküdtek egymásnak.

A Vörös Cédrus völgyében nagy változások történtek. A mocsaras területet kiszárították és pompás országút vezet a folyó mentén, benzinkutakkal és falatozókkal, ahol friss meleg szendvicset és mindenféle italt lehet kapni. A régi életnek vége. A préri-csirke olyan ritka már, mint az indián.

Prairie Rapids szép nagy város, virágzó iparral, sokkal nagyobb, mint Sturgis Falls. Ott, ahol Suzanne lobogó hajjal járt a prériszélben, ahol Queen hátán lovagolt a Sturgis Falls-i vásáron, most komoly téglából épült házak emelkednek, szállodák, iskolák, templomok. És egy kilométernyire attól a helytől, ahol az első harangtorony állt és ahol azon az éjszakán, mikor Lee megadta magát, a harang egész éjszaka zengett, egy karcsú campanile harangja

dallamos melódiákat zeng azoknak az emlékére, akik elestek a háborúban.

Mintha a völgy egészen, egészen kicserélődött volna, egy másik világ ez. Az emberek dróton keresztül beszélnek egymással, ha megnyomnak egy gombot, az egész ház világosságba borul, faggyúgyertya helyett villanyvilágítás van és nem fával fűtenek, hanem forró vízzel. A híreket a levegő hullámai viszik tovább. Ahol azelőtt vadkacsák és sirályok röpködtek, oda az emberek drótokat húztak. És ha valaki holdvilágnál énekelne, senki sem zárná el a rádiót, hogy az éneket hallgassa.

Régesrég elmentek valamennyien. Jeremiah, aki szentül hitte, hogy tovább fog élni a préri fűvében, vagy a préri szelében, az erdő fáiban, vagy a vadludakban. Elment a felesége, Sarah is és elmentek valamennyien, a többiek.

Furcsa, hogy az emberi érzés olyan erős tud lenni, mint a préri-tűz és aztán mégis kialszik, mint a hunyó parázs, fehér hamu lesz belőle, szétszóródik a négy égtáj felé és nem marad belőle semmi. Ugyan ki emlékszik ma már arra, hogy milyen hevesen vitatkozott a két város az elsőbbségen? Hogy olyan nagy eset volt valaha, melyikük kapja a községházát, melyikük a vasútállomást, a malmot, az iskolát és a templomot. Pedig akkor olyan komolyan vették ezt, hogy sokan a régi jó barátok közül ellenségekként szálltak sírba. Ma már mindez csak mese.

Elnémultak a vitatkozások, elcsendesült a nevetés, felszáradtak a könnyek és az első telepések békésen pihennek egymás mellett a domboldalban.

Sabina, szeretett felesége..., Jeanie, szeretett felesége..., Phoebe Lou, szeretett felesége..., Celia, szeretett felesége..., Melinda, szeretett felesége... (Melinda sírköve magasabb, mint Celiáé), Suzanne, szeretett felesége... És a sűrű repkény mögött a név, mely valaha olyan sokat jelentett Suzanne-nak: Wayne Lockwood neve. Csak Emily, aki otthon maradt, hogy segítsen anyjának és testvéreinek, csak ő nem volt szeretett felesége senkinek.

A régi sírköveken kívül még egy-két tárgy őrzi emléküket. A tárgyak tovább élnek, mint az emberek. Ott van a finom Paisley-

kendő, a színe most is élénk rozsdavörös, mint a vörösbegy melle. És levelek maradtak fenn és egy régi óra, amely hűségesen mutatta az időt, félszáz éven keresztül. Jeremiah Martin minden este, mikor felhúzta, azt mondta: „Elmúlt egy nap. Holnap újra kezdjük.”

És egy régi tű is maradt, vörös pecsétviasz fejjel és egy diófa karosszék, amely most virágos kretónnal van behúzza, de nagyon recseg, ha valaki beleül. És megfakult daguerrotypek maradtak fenn, mosolygó, rózsás arcú leányokról.

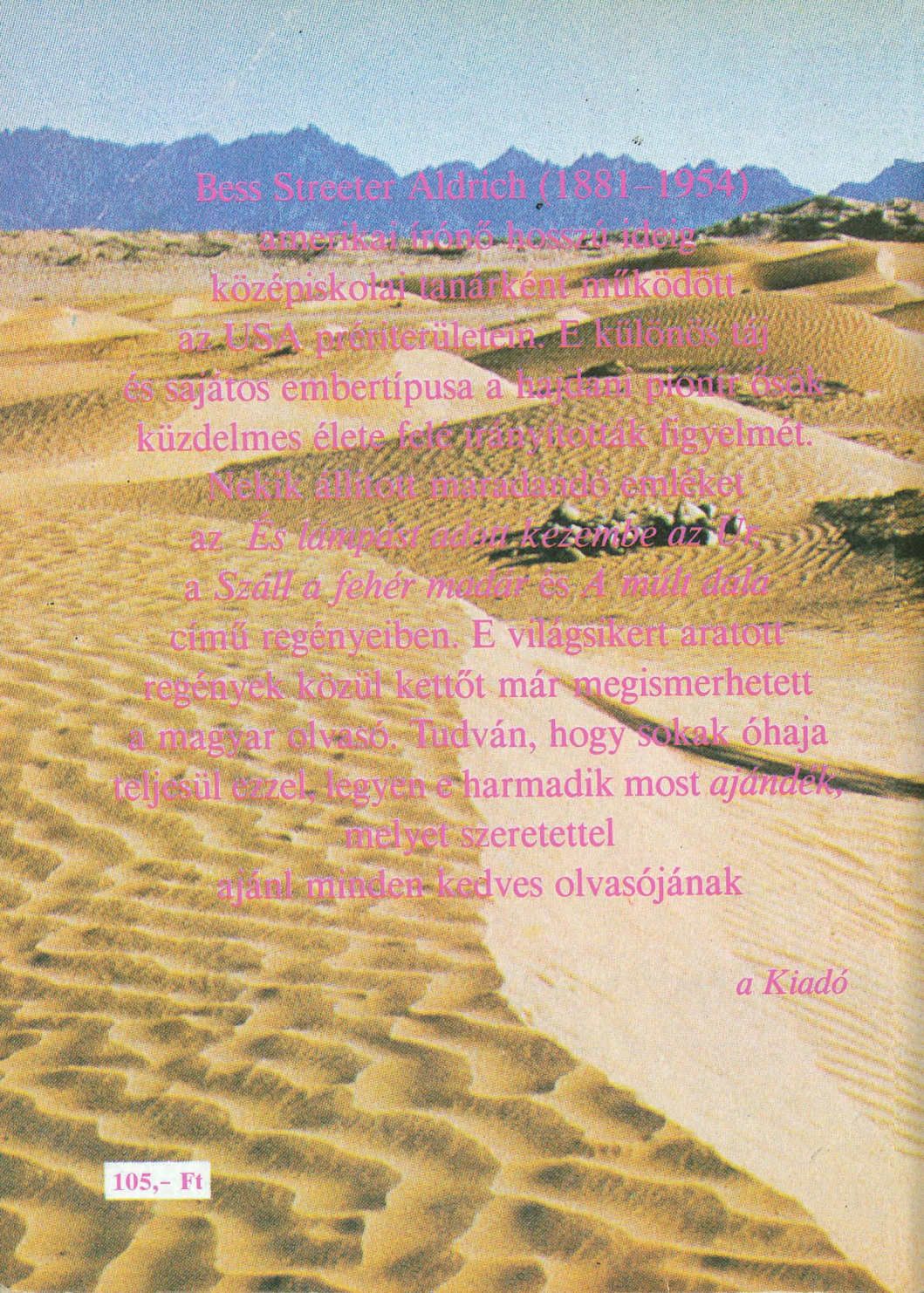
És még valami maradt, amit kézzől kézre adtak egymásnak a telepések. Ebbe a valamibe nem lehet beleülni, mint az öreg karosszékbe, ezt nem lehet beletűzni a sálba, még csak mutogatni sem lehet, mint ahogyan a régi tanyák helyét mutogatják a Völgyben. Ez testetlen valami, de mégis megvan. Valami jellegzetesen és mélységesen amerikai, ami fent fog maradni az idők végezetéig, valami a régi telepések függetlenségéből, gyakorlatias bölcsességéből, istenféllemből, bátorságából. „Segíts magadon és az Isten is megsegít...”

Vége!

ISBN 963 360 484-2

**A KIADÁSÉRT FELEL: DR. ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: FONYÓDI OTTÓ**

**SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
1053 BUDAPEST, KOSSUTH LAJOS U. 1.
SZEDTE A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
89.1559.66-14-2 ALFÖLDI NYOMDA, DEBRECEN
FELELŐS VEZETŐ: BENKŐ ISTVÁN VEZÉRIGAZGATÓ**

Bess Streeter Aldrich (1881–1954)
amerikai író nő hosszú ideig
középiskolai tanárként működött
az USA prériterületein. E különös táj
és sajátos embertípusa a hajdani pionír ősrők
küzdelmes élete felé irányították figyelmét.
Nekik állított maradandó emléket
az *És lámpást adott kezembe az Úr*,
a *Száll a fehér madár* és *A múlt dala*
című regényeiben. E világsikert aratott
regények közül kettőt már megismerhetett
a magyar olvasó. Tudván, hogy sokak óhaja
teljesül ezzel, legyen e harmadik most *ajándék*,
melyet szeretettel
ajánl minden kedves olvasójának

a Kiadó